

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**İSTANBUL'DAKİ SEFARETHANELERİN OLUŞUMU,
GÜNÜMÜZDEKİ MEVCUT DURUMLARI,
KORUMA SORUNLARI VE ÖNERİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Eda UĞUR SELÇUK

Mimarlık Anabilim Dalı

Restorasyon-Koruma Yenileme Programı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Tülay ÇOBANCAOĞLU

MAYIS 2009

Eda UĞUR SELÇUK tarafından hazırlanan İSTANBUL'DAKİ SEFARETHANELERİN OLUŞUMU, GÜNÜMÜZDEKİ MEVCUT DURUMLARI, KORUMA SORUNLARI VE ÖNERİLERİ adlı bu tezin yüksek lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Tez Yöneticisi

Yrd. Doç. Dr. Tülay ÇOBANCAOĞLU

Bu çalışma, jürimiz tarafından Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon-Koruma Yenileme Programında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: : Yrd. Doç. Dr. Tülay ÇOBANCAOĞLU

Üye : Doç. Dr. Cengiz CAN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Zeliha Hale TOKAY

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

ÖNSÖZ

Dünyadaki diplomatik temsilcilik ve bu anlamda elçilik kavramı tarihsel olarak çok eski devirlerden itibaren bilinmekte idi. Devletlerarasındaki diplomatik ilişkiler ilk dönemlerde geçici olarak gönderilen elçiler, daha sonrasında zamanla kalıcı elçilerin gönderilmeye başlanması ile gelişmiştir. Bu diplomatik görevleri yerine getirecek elçi ve elçilik mensuplarının ikamet etmesi için yabancı devletlerin toprakları üzerinde elçilik binası ve sefarethane kavramı oluşmuştur. Bu çalışma kapsamında sefarethanelerin Osmanlı İmparatorluğu içinde oluşumu, gelişmesi ve günümüzdeki durumları incelenerek değerlendirilmesi yapılmıştır.

Kültür varlıkları olan bu yapıların korunması ve gelecek nesillere ulaştırılmasına yönelik bu çalışmamda, değerli görüşleri ile çalışmayı yöneten tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Tülay Çobancaoğlu'na, her zaman destekleri ile yanımda olan aileme ve son olarak bu çalışma boyunca gösterdiği sonsuz sabrı, sevgisi ve güveninden dolayı sevgili eşim Av. Ferudun Baha Selçuk'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Mayıs, 2009

Eda UĞUR SELÇUK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
FOTOĞRAF LİSTESİ	iv
ŞEKİL LİSTESİ	x
HARİTA LİSTESİ	xiii
TABLO LİSTESİ	xiii
ÖZET	xiv
SUMMARY	xvi
GİRİŞ	1
1. Çalışmanın Amacı	1
2. Çalışmanın Yöntemi ve Kapsamı	1
1. SEFARET-ELÇİLİK KAVRAMININ OLUŞUMU	3
1.1. Dünyadaki Diplomatik Temsilin Tarihi ve Gelişmesi	3
1.1.1. Diplomasi Temsilcileri	4
1.1.2. Konsoloslar	7
1.2. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Diplomatik Temsilin Tarihi ve Gelişmesi	9
1.2.1. Osmanlı İmparatorluğu'nun Diplomatik Temsili	9
1.2.2. Osmanlı İmparatorluğu'nda Diplomatik Temsil	11
1.2.2.1. Elçi Hanı	17
1.2.2.2. Eminönü Eski Yahudi Mahallesi	23
1.2.2.3. Galata	26
1.2.2.4. Pera-Beyoğlu	31
1.2.2.5. Yazlık Sefarethaneler-Boğaziçi	38
1.3. Değerlendirme	42
2. SEFARETHANELERİN MEVCUT DURUMLARININ TESPİTİ	45
2.1. Sefarethane olarak tasarlanan yapılar	45
2.1.1. Mevcut olan yapılar	45
2.1.1.1. Fransız Sarayı	48
2.1.1.2. Rusya Federasyonu Başkonsolosluğu	64
2.1.1.3. İngiltere Başkonsolosluğu	72
2.1.1.4. Hollanda Başkonsolosluğu	80
2.1.1.5. İspanya Büyükelçiliği Yazlık Binası	93
2.1.1.6. İran İslam Cumhuriyeti Başkonsolosluğu	100
2.1.1.7. İsveç Başkonsolosluğu	104
2.1.1.8. Alman Başkonsolosluğu	115
2.1.1.9. Almanya Büyükelçiliği Tarabya Yazlık Binası	129
2.1.1.10. İtalya Büyükelçiliği Yazlık Binası	144
2.1.1.11. İtalya Elçilik Binası	153

2.2. Sefarethane fonksiyonu verilen yapılar	159
2.2.1. Mevcut olan yapılar	159
2.2.1.1. İtalya Başkonsolosluğu	160
2.2.1.2. Rusya Federasyonu Konsolosluğu Yazlık Binası	168
2.2.1.3. Fransa Başkonsolosluğu	172
2.2.1.4. Rusya Federasyonu Büyükelçiliği Yazlık Binası	175
2.2.1.5. Romanya Başkonsolosluğu	180
2.2.1.6. Amerika Elçilik Binası	183
2.2.1.7. Avusturya Başkonsolosluğu	188
2.2.1.8. Belçika Başkonsolosluğu	195
2.2.1.9. Mısır Arap Cumhuriyeti Başkonsolosluğu	201
2.2.1.10. Japonya Elçilik Binası	209
2.2.1.11. Yunanistan Başkonsolosluğu	213
2.2.1.12. Fransa Elçiliği Yazlık Binası	218
2.2.1.13. Polonya Elçilik Binası	226
2.2.2. Mevcut olmayan yapılar	230
2.2.2.1. İngiltere Elçiliği Yazlık Binası	231
2.2.2.2. Prusya Elçilik Binası	235
2.3. Değerlendirme	242
3. KORUMA SORUNLARI VE RESTORASYON ÖNERİLERİ	246
3.1. Bozulma nedenleri ve türleri	246
3.2. Koruma ve restorasyon önerileri	252
SONUÇ	255
KAYNAKLAR	259
EKLER	267
EK A. Haritalar	267
EK B. Çizimler	276
ÖZGEÇMİŞ	301

FOTOĞRAF LİSTESİ

Sayfa No

Fotoğraf 2.1. Fransız Sarayı giriş cephesi	48
Fotoğraf 2.2. Fransız Sarayı batı (eski giriş) cephesi (1895-Sebah&Joaillier)	48
Fotoğraf 2.3. Fransız Sarayı-yakın konumdaki yapılar (1880-Abdullah Kar.)	61
Fotoğraf 2.4. Fransız Sarayı batı cephesinden detay	62
Fotoğraf 2.5. Fransız Sarayı güney cephesi	62
Fotoğraf 2.6. Fransız Sarayı Kare Salon	62
Fotoğraf 2.7. Fransız Sarayı Büyük Salon	62
Fotoğraf 2.8. Fransız Sarayı Kışlık Salon	62
Fotoğraf 2.9. Fransız Sarayı merdiveni	63
Fotoğraf 2.10. Saint-Louis Kilisesi	63
Fotoğraf 2.11. Saint-Louis Kilisesi cephe detay	63
Fotoğraf 2.12. Rus Sarayı deniz cephesi	64
Fotoğraf 2.13. Rus Sarayı giriş cephesi (20. yy. başı)	64
Fotoğraf 2.14. Rus Sarayı giriş avlusu	71
Fotoğraf 2.15. Rus Sarayı merdiveni	71
Fotoğraf 2.16. Rus Sarayı Balo Salonu	71
Fotoğraf 2.17. İngiltere Başkonsolosluğu	72
Fotoğraf 2.18. İngiltere Başkonsolosluğu (19. yy. sonu- Sebah&Joaillier)	72
Fotoğraf 2.19. İngiltere Başkonsolosluğu merdiven görünüşü	77
Fotoğraf 2.20. İngiltere Başkonsolosluğu iç avludan görünüş	77
Fotoğraf 2.21. Balo Salonu	77
Fotoğraf 2.22. 2003 yılı saldırı öncesi giriş yönü	79
Fotoğraf 2.23. 2003 yılı saldırı sonrası görünüm	79
Fotoğraf 2.24. 2003 yılı sonrası değiştirilen arazi	79
Fotoğraf 2.25. İngiltere Başkonsolosluğu Palm Court çatı detayı	79
Fotoğraf 2.26. Hollanda Sarayı giriş cephesi	80
Fotoğraf 2.27. Hollanda Sarayı giriş cephesi (19. yy. ikinci yarısı)	80
Fotoğraf 2.28. 1831 yangınından sonra Testa tarafından yaptırılan bina (Marlies Hoenkamp-Mazgon, a.g.e., s. 99)	83
Fotoğraf 2.29. Hollanda Kilisesi iç mekân görünüşü	91
Fotoğraf 2.30. Hollanda Kilisesi cephe görünüşü	91
Fotoğraf 2.31. Hollanda Sarayı kabul salonu	91
Fotoğraf 2.32. Hollanda Sarayı deniz cephesi	92

Fotoğraf 2.33. Hollanda Sarayı Deve Koridoru	92
Fotoğraf 2.34. Beyaz Gül'ün taştan kabartmalı sureti ve Deve Koridoru	92
Fotoğraf 2.35. Beyaz Gül'ün taştan kabartmalı sureti	92
Fotoğraf 2.36. Yeni konsolosluk ofis binası-2000	92
Fotoğraf 2.37. İspanya Sarayı giriş cephesi	93
Fotoğraf 2.38. İspanya Sarayı Yemek Salonu	98
Fotoğraf 2.39. İspanya Sarayı sofa görünüş	98
Fotoğraf 2.40. İspanya Sarayı Şömineli Salon	98
Fotoğraf 2.41. İspanya Sarayı batı ve güney (deniz) cephesi	99
Fotoğraf 2.42. İspanya Sarayı güney (deniz) cephesi	99
Fotoğraf 2.43. İspanya Sarayı kuzey cephesi	99
Fotoğraf 2.44. İran Sarayı giriş cephesi	100
Fotoğraf 2.45. İran Sarayı kuzey cephesi	103
Fotoğraf 2.46. İran Sarayı giriş cephe detayı	103
Fotoğraf 2.47. İsveç Sarayı giriş cephesi	104
Fotoğraf 2.48. İsveç Sarayı Galata Kulesi'nden bakış-19. yy. sonu (S. H. Eldem, İstanbul anıları, a.g.e., s. 304)	104
Fotoğraf 2.49. İsveç Sarayı Balo Salonu	113
Fotoğraf 2.50. İsveç Sarayı Balo Salonu mermer şöminesi	113
Fotoğraf 2.51. İsveç Sarayı Balo Salonu giriş kapısı	113
Fotoğraf 2.52. İsveç Sarayı giriş cephesi	114
Fotoğraf 2.53. İsveç Sarayı deniz cephesi	114
Fotoğraf 2.54. İsveç Sarayı Tercüman Evi	114
Fotoğraf 2.55. Alman Sarayı giriş cephesi	115
Fotoğraf 2.56. Alman Sarayı giriş ve kuzeydoğu cephesi (19. yy. sonu)	115
Fotoğraf 2.57. Fındıklı sırtlarındaki Alman Sarayı- 1890- Sebah & Joaillier (Sinan Genim, a.g.e., f. no. 55)	121
Fotoğraf 2.58. Deniz silüetinde Alman Sarayı-1890- Abdullah Kardeşler (Sinan Genim, a.g.e., f. no. 54)	121
Fotoğraf 2.59. Dolmabahçe Sarayı tarafından Alman Sarayı-1885 Guillaume Berggren (Sinan Genim, a.g.e., f. no. 107)	121
Fotoğraf 2.60. Alman Sarayı güneydoğu (deniz) cephesi	122
Fotoğraf 2.61. Alman Sarayı zemin kat giriş holü	123
Fotoğraf 2.62. Alman Sarayı merdiveni	124

Fotoğraf 2.63. Alman Sarayı merdiven tavanı	124
Fotoğraf 2.64. Alman Sarayı Balo Salonu	124
Fotoğraf 2.65. Almanya Tarabya Yazlık Binası	129
Fotoğraf 2.66. Almanya Tarabya Yazlık Binası -1893- Sebah &Joallier (Sinan Genim, a.g.e., f. no. 285)	129
Fotoğraf 2.67. Almanya Tarabya Yazlık Binası dış bahçe ile iç bahçe arasındaki kemerli kapı	132
Fotoğraf 2.68. Büyükelçilik Konutu deniz cephesi-1890 (M. Bachmann, a.g.e., s. 61)	135
Fotoğraf 2.69. Mezarlık bölümünde bulunan rölyef	135
Fotoğraf 2.70. Moltke anıtı	135
Fotoğraf 2.71. Arazi içindeki şapel	135
Fotoğraf 2.72. Büyükelçi konutu cephesi	140
Fotoğraf 2.73. Büyükelçi danışman konutu cephesi	140
Fotoğraf 2.74. Büyükelçi konutu ve kançılırya binası cephesi	140
Fotoğraf 2.75. Cam sundurmalı büyükelçi konutu giriş cephesi (http://www.istanbul.diplo.de/Vertretung/istanbul/tr/Startseite.html)	142
Fotoğraf 2.76. İtalya Yazlık Sarayı - 21. yy. başı	144
Fotoğraf 2.77. İtalya Yazlık Sarayı - 1970 (O. Erdenen, a.g.e., s. 507)	144
Fotoğraf 2.78. İtalya Yazlık Sarayı - 1910 – Anonim (Sinan Genim, a.g.e., f. no. 331)	146
Fotoğraf 2.79. İtalya Yazlık Sarayı yerindeki eski yapı -1900- Anonim (Sinan Genim, a.g.e., f. no. 330)	147
Fotoğraf 2.80. İtalya Yazlık Sarayı merdiveni (D. Barillari, E. Godoli, a.g.e., s. 119)	148
Fotoğraf 2.81. İtalya Yazlık Sarayı 2. kat holü (D. Barillari, E. Godoli, a.g.e., s. 119)	150
Fotoğraf 2.82. İtalya Yazlık Sarayı'nın deniz silüetinde konumu (M. Belge, a.g.e., s. 171)	152
Fotoğraf 2.83. Eski İtalya Elçilik Binası	153
Fotoğraf 2.84. Eski İtalya Elçilik Binası cephe detayı	156
Fotoğraf 2.85. Eski İtalya Elçilik Binası arka cephesi	156
Fotoğraf 2.86. Venedik Sarayı giriş cephesi	160
Fotoğraf 2.87. Venedik Sarayı giriş cephesi	167

Fotoğraf 2.88. Venedik Sarayı merdiveni	167
Fotoğraf 2.89. Venedik Sarayı merdiven korkuluğu	167
Fotoğraf 2.90. Rusya Konsolosluğu Yazlık Binası deniz cephesi	168
Fotoğraf 2.91. Rusya Konsolosluğu Yazlık Binası deniz cephesi-1975 (O. Erdenen, a.g.e., s. 492)	168
Fotoğraf 2.92. Rusya Konsolosluğu Yazlık Binası denizden görünümü	171
Fotoğraf 2.93. Rusya Konsolosluğu Yazlık Binası deniz cephesi	171
Fotoğraf 2.94. Fransa Başkonsolosluğu	172
Fotoğraf 2.95. Fransa Başkonsolosluğu-19. yy. sonu (Nur Akın, a.g.e., s. 201)	172
Fotoğraf 2.96. Fransa Başkonsolosluğu iç avludan görünüm	173
Fotoğraf 2.97. Rusya Büyükelçiliği Yazlık Binası	175
Fotoğraf 2.98. Rusya Büyükelçiliği Yazlık Binası-1880-1885 Guillaume Berggren (Sinan Genim, a.g.e., f. no. 378)	175
Fotoğraf 2.99. Rusya Büyükelçiliği Yazlık Binası deniz cephesi	178
Fotoğraf 2.100. Rusya Büyükelçiliği Yazlık Binası deniz cephesi detay	178
Fotoğraf 2.101. Rusya Büyükelçiliği Yazlık Binası-20. yy. başı (O. Erdenen, a.g.e., s. 431)	178
Fotoğraf 2.102. Rusya Büyükelçiliği Yazlık Binası Müstemilatı	179
Fotoğraf 2.103. Romanya Başkonsolosluğu giriş cephesi	180
Fotoğraf 2.104. Romanya Başkonsolosluğu cephe detay	182
Fotoğraf 2.105. Amerika Elçilik Binası	183
Fotoğraf 2.106. Amerika Elçilik Binası sokaktan görünüm	185
Fotoğraf 2.107. Amerika Elçilik Binası tavan süslemeleri	187
Fotoğraf 2.108. Amerika Elçilik Binası çatı penceresi süslemeleri	187
Fotoğraf 2.109. Avusturya Sarayı	188
Fotoğraf 2.110. Avusturya Sarayı-1973 (O. Erdenen, a.g.e., s. 556)	188
Fotoğraf 2.111. Avusturya Sarayı-1925 (O. Erdenen, a.g.e., s. 547)	190
Fotoğraf 2.112. Avusturya Sarayı-DGSA (O. Erdenen, a.g.e., s. 548)	190
Fotoğraf 2.113. Avusturya Sarayı cephe detayı	192
Fotoğraf 2.114. Avusturya Sarayı Balo Salonu	192
Fotoğraf 2.115. Avusturya Sarayı arka bahçesi	193
Fotoğraf 2.116. Belçika Sarayı	195
Fotoğraf 2.117. Belçika sarayı Yemek Salonu	199
Fotoğraf 2.118. Belçika Sarayı giriş cephesi	199

Fotoğraf 2.119. Mısır “Hıdiva” Sarayı denizden görünüm	201
Fotoğraf 2.120. Mısır “Hıdiva” Sarayı deniz cephesi	204
Fotoğraf 2.121. Mısır “Hıdiva” Sarayı deniz cephesi detay	204
Fotoğraf 2.122. Mısır “Hıdiva” Sarayı kış bahçesi	206
Fotoğraf 2.123. Mısır “Hıdiva” Sarayı merdiveni	206
Fotoğraf 2.124. Mısır “Hıdiva” Sarayı giriş kapısı	207
Fotoğraf 2.125. Mısır “Hıdiva” Sarayı sokak cephesi	207
Fotoğraf 2.126. Japonya Elçilik Binası	209
Fotoğraf 2.127. Japonya Elçilik Binası-1990 (Arkitera Mimarlık Merkezi)	209
Fotoğraf 2.128. Japonya Elçilik Binası balkon görünüşü	212
Fotoğraf 2.129. Japonya Elçilik Binası süsleme detay	212
Fotoğraf 2.130. Yunanistan Başkonsolosluğu	213
Fotoğraf 2.131. Yunanistan Başkonsolosluğu-20. yy. başı (Beyoğlu Dergisi, a.g.e., s.82)	213
Fotoğraf 2.132. Yunanistan Başkonsolosluğu (Şişmanoğlu Konağı) giriş cephesi	215
Fotoğraf 2.133. Yunanistan Başkonsolosluğu(Şişmanoğlu Kon.)merdiveni	216
Fotoğraf 2.134. Yunanistan Başkonsolosluğu (Turnacıbaşı Sokak)	217
Fotoğraf 2.135. Fransa Elçiliği Yazlık Binası	218
Fotoğraf 2.136. Fransa Elçiliği Yazlık Binası-1880-Guillaume Berggren (S. Genim, a.g.e., no.334)	218
Fotoğraf 2.137. Fransa Elçiliği Yazlık Binası-Tarabya-1895-Sebah&Joaillier (J. M. Casa, a.g.e., s. 100)	221
Fotoğraf 2.138. Fransa Elçiliği Yazlık Binası(1890-1895) Guillaume Berggren(S. Genim, a.g.e., f. no.337)	221
Fotoğraf 2.139. Fransa Elçiliği Yazlık Binası arka cephesi	225
Fotoğraf 2.140. Fransa Elçiliği Yazlık Binası merdiveni	225
Fotoğraf 2.141. Fransa Elçiliği Yazlık Binası sofa	225
Fotoğraf 2.142. Polonya Elçilik Binası	226
Fotoğraf 2.143. Polonya Elçilik Binası-1965 (O. Erdenen, a.g.e., s. 541)	226
Fotoğraf 2.144. Polonya Elçilik Binası (O. Erdenen, a.g.e., s. 542)	229
Fotoğraf 2.145. Polonya Elçilik Binası (O. Erdenen, a.g.e., s. 542)	229
Fotoğraf 2.146. Polonya Elçilik Binası’nın yıkım sonrası boş kalan arsası (O. Erdenen, a.g.e., s. 541)	229

Fotoğraf 2.147. Yeniden yapılan betonarme yapının deniz cephesi	229
Fotoğraf 2.148. İngiltere Elçiliği Yazlık Binası	231
Fotoğraf 2.149. İngiltere Elçiliği Yazlık Binası-1865-1870-Paskal Sebah (S.genim, a.g.e., f. no.339)	233
Fotoğraf 2.150. İngiltere Elçiliği Yazlık Binası-1870-1875-Paskal Sebah (S.genim, a.g.e., f. no.340)	234
Fotoğraf 2.151. İngiltere Elçiliği Yazlık Binası-1890-1891-Abdullah Kardeşler (S.genim, a.g.e., f. no.341)	234
Fotoğraf 2.152. Galata Kulesi'nden panorama içinde Prusya Elçiliği-1869-1870 (C.Meyer, a.g.e., s.83)	235
Fotoğraf 2.153. Galata Kulesi'nden panorama içinde Prusya Elçiliği'nin görüldüğü ayrıntı 1869-1870 (C.Meyer, a.g.e., s.84)	237
Fotoğraf 2.154. Doğan Apartmanı deniz cephesi	240
Fotoğraf 3.1. İtalya Elçilik Binası cephe	248
Fotoğraf 3.2. İtalya Elçilik Binası cephe detay	248
Fotoğraf 3.3. Rus Konsolosluğu'nun kesilen kolon yerleri	249
Fotoğraf 3.4. Amerika Elçilik Binası-Tepebaşı	249
Fotoğraf 3.5. A.B.D. Konsolosluk Binası-İstinye	249
Fotoğraf 3.6. Eski İtalya Elçilik Binası merdiven	250
Fotoğraf 3.7. Eski İtalya Elçilik Binası hol	250
Fotoğraf 3.8. Alman Yazlık Binası Gül Bahçesi	253
Fotoğraf 3.9. Büyükelçilik Konutu ve Gül Bahçesi	253

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1.1. Elçi Hanı 16. Yüzyıldan bir tasvir (Cornelius Gurlitt, a.g.e., s. 50)	21
Şekil 1.2. Elçi Hanı tasviri- 16. yy. (Metin And, a.g.e., s. 65)	21
Şekil 1.3. Elçi Hanı'nın restitüsyon projesinden perspektif görünüşü Ara Altun(İslam ansiklopedisi, a.g.e., cilt 11, s. 17)	22
Şekil 1.4. 1876 yılından kalma bir resimde Elçi Hanı'nın kalıntıları Curtis-Walker(Wolfgang Müller-Wiener, a.g.e., s.344)	23
Şekil 1.5. Eminönü-1875 (Dünden Bugüne İstanbul ansiklopedisi, cilt 3, s.160)	25
Şekil 1.6. Eminönü-1985 (Dünden Bugüne İstanbul ansiklopedisi, cilt 3, s.161)	25
Şekil 1.7. Galata-1537 (M. Nasuh'un "Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn-i Sultan Süleyman Han" adlı yapıtındaki bir minyatür)	30
Şekil 2.1. Fransız Sarayı vaziyet planı (İ.B.B.)	48
Şekil 2.2. Fransız Sarayı vaziyet planı (1905-Goad)	48
Şekil 2.3. Fransız Sarayı plan- Pierre Vigne de Vigny'nin hazırladığı rölöve çalışmasından-1721 (Jean-Michel Casa, a.g.e., s. 19)	51
Şekil 2.4. Fransız Sarayı perspektif- Pierre Vigne de Vigny'nin hazırladığı Rölöve çalışmasından-1721 (Jean-Michel Casa, a.g.e., s. 24)	51
Şekil 2.5. Fransız Sarayı kesit- Pierre Vigne de Vigny'nin hazırladığı rölöve çalışmasından-1721 (Jean-Michel Casa, a.g.e., s. 25)	52
Şekil 2.6. Fransız Sarayı görünüş- Pierre Vigne de Vigny'nin hazırladığı rekonstrüksiyon projesi-1721-1722 (Jean-Michel Casa, a.g.e., s. 26)	52
Şekil 2.7. Fransız Sarayı gravür-Hilair, Gouffier-1809 (Necla Arslan, a.g.e.,s. 223)	54
Şekil 2.8. Fransız Sarayı gravür-Castellan- 1820 (Necla Arslan, a.g.e.,s. 224)	54
Şekil 2.9. Fransız Sarayı -1825 (Carl Gustav Löwenhielm, a.g.e., s. 35)	54
Şekil 2.10. Fransız Sarayı gravür-Brindisi -19 yy. sonu (Necla Arslan, a.g.e., s. 226)	55
Şekil 2.11. Fransız Sarayı gravür- Tchihatcheff -1886 (Necla Arslan, a.g.e., s. 226)	55
Şekil 2.12. Rus Sarayı vaziyet planı (İ.B.B.)	64
Şekil 2.13. Rus Sarayı vaziyet planı (1932-Pervititich)	64
Şekil 2.14. Rus Sarayı gravür-Brindisi -19 yy. sonu (Necla Arslan, a.g.e., s. 225)	68
Şekil 2.15. Rus Sarayı batı (giriş) cephesi-1850 (L. P. Stanga, a.g.e., s.75)	68

Şekil 2.16. Rus Sarayı doğu (deniz) cephesi perspektifi-1840 (L. P. Stanga, a.g.e., s.96)	68
Şekil 2.17. Rus Sarayı deniz silüetinden görünüm (Suna ve İnan Kıracı Vakfı İst. Araşt. Enst., a.g.e., s. 90-91)	69
Şekil 2.18. Rus Sarayı deniz silüetinden detay (Suna ve İnan Kıracı Vakfı İst. Araşt. Enst., a.g.e., s. 91)	69
Şekil 2.19. Rus Sarayı-1877 tarihli L' Illustration gazetesindeki gravür (Zergün Altıntaş, a.g.e., levha 108 b)	69
Şekil 2.20. İngiltere Başkonsolosluğu vaziyet planı (İ.B.B.)	72
Şekil 2.21. İngiltere Başkonsolosluğu vaziyet planı(1905-Goad Haritası No.42)	72
Şekil 2.22. Hollanda Sarayı vaziyet planı (İ.B.B.)	80
Şekil 2.23. Hollanda Sarayı vaziyet planı (1905-Goad Haritası No.37)	80
Şekil 2.24. Hollanda Kilisesi-Van Zuylen van Nijvelt'in suluboya kitabı (Marlies Hoenkamp-Mazgon, a.g.e., s. 105)	85
Şekil 2.25. Hollanda Sarayı yan cephesi (Marlies Hoenkamp-Mazgon, a.g.e., s. 110)	85
Şekil 2.26. İspanya Sarayı vaziyet planı (İ.B.B.)	93
Şekil 2.27. İspanya Sarayı vaziyet planı (S.H.Eldem, Boğaziçi Yalıları I, Rumeli Yakası, s.310)	93
Şekil 2.28. İspanya Sarayı gravür- Melling no:40 (Necla Arslan, a.g.e., sayfa 233)	95
Şekil 2.29. İspanya Sarayı arka cephe resmi (Carl Gustaf Löwenhielm, a.g.e., s. 89)	95
Şekil 2.30. İran Sarayı vaziyet planı (İ.B.B.)	100
Şekil 2.31. İran Sarayı vaziyet planı(1913-1914-Alman mavileri)	100
Şekil 2.32. İsveç Sarayı vaziyet planı (İ.B.B.)	104
Şekil 2.33. İsveç sarayı vaziyet planı (1932- Pervititch)	104
Şekil 2.34. Eski saray ve köşk cepheleri-1757 (Sture Theolin, a.g.e., s. 69)	106
Şekil 2.35. Saray arazisi içindeki eski köşk-1828 (Sture Theolin, a.g.e., s. 72)	106
Şekil 2.36. Alman Sarayı vaziyet planı (İ.B.B.)	115
Şekil 2.37. Alman Sarayı vaziyet planı (1926-Pervititch)	115
Şekil 2.38. Almanya Tarabya Yazlık Binası vaziyet planı (İ.B.B.)	129
Şekil 2.39. Almanya Tarabya Yazlık Binası vaziyet planı-1900 (M. Bachmann, a.g.e., s. 58)	129

Şekil 2.40. Tarabya Kasrı-1855 (S. H. Eldem, Köşkler-Kasırlar II, s. 411)	130
Şekil 2.41. Tarabya Kasrı vaziyet planı-1879-1880 (S. H. Eldem, Köşkler-Kasırlar II, s. 416)	131
Şekil 2.42. İtalya Yazlık Sarayı vaziyet planı (İ.B.B.)	144
Şekil 2.43. İtalya Yazlık Sarayı güneydoğu köşesinden perspektif-1905 (Suna ve İnan Kıraç Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, D. Barillari, with the assistance of M. Donato, a.g.e. sayfa 274)	146
Şekil 2.44. Eski İtalya Elçilik Binası vaziyet planı (İ.B.B.)	153
Şekil 2.45. Venedik Sarayı gravür-Castellan (Necla Arslan, a.g.e., s. 221)	160
Şekil 2.46. Venedik Sarayı vaziyet planı (İ.B.B.)	160
Şekil 2.47. Venedik Sarayı vaziyet planı (1932-Pervititch)	160
Şekil 2.48. Venedik Sarayı gravür-Castellan (Necla Arslan, a.g.e., s. 221)	165
Şekil 2.49. Venedik Sarayı gravür-Brindisi(Necla Arslan, a.g.e., s. 226)	166
Şekil 2.50. Rusya Konsolosluğu Yazlık Binası vaziyet planı(İ.B.B.)	168
Şekil 2.51. Rusya Konsolosluğu Yazlık Binası vaziyet planı (S.H.Eldem, Boğaziçi Yalıları I, Rumeli Yakası, s.286)	168
Şekil 2.52. Tarabya semti haritasında yazlık sefarethaneleler (S.H.Eldem, Boğaziçi Yalıları I, Rumeli Yakası, s.286)	169
Şekil 2.53. Fransa Başkonsolosluğu vaziyet planı(İ.B.B.)	172
Şekil 2.54. Fransa Başkonsolosluğu vaziyet planı(1944-Pervititch)	172
Şekil 2.55. Rusya Büyükelçiliği Yazlık Binası vaziyet planı	175
Şekil 2.56. Rusya Büyükelçiliği Yazlık Binası gravür- Melling (N. Arslan, a.g.e., s. 232)	176
Şekil 2.57. Romanya Başkonsolosluğu vaziyet planı(İ.B.B.)	180
Şekil 2.58. Romanya Başkonsolosluğu vaziyet planı(1905-Goad)	180
Şekil 2.59. Amerikan Elçilik Binası resmi-Işıl Özışık (Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 1, s. 243)	183
Şekil 2.60. Amerika Elçilik Binası vaziyet planı(İ.B.B.)	183
Şekil 2.61. Amerika Elçilik Binası vaziyet planı(1905-Goad)	183
Şekil 2.62. Avusturya Sarayı vaziyet planı (2009-İ.B.B.)	188
Şekil 2.63. Avusturya Sarayı vaziyet planı (S. H. Eldem, a.g.e., s. 244)	188
Şekil 2.64. Belçika Sarayı vaziyet planı (İ.B.B.)	195
Şekil 2.65. Belçika Sarayı vaziyet planı (1927-Pervititch)	195
Şekil 2.66. Mısır “Hıdiva” Sarayı vaziyet planı (İ.B.B.)	201

Şekil 2.67. Japonya Başkonsolosluğu vaziyet planı (İ.B.B.)	209
Şekil 2.68. Japonya Başkonsolosluğu vaziyet planı (1926-Pervititch)	209
Şekil 2.69. Yunanistan Başkonsolosluğu (İ.B.B.)	213
Şekil 2.70. Yunanistan Başkonsolosluğu (1905-Goad)	213
Şekil 2.71. Fransa Elçiliği Yazlık Binası vaziyet planı (İ.B.B.)	218
Şekil 2.72. Fransa Elçiliği Yazlık Binası vaziyet planı (S. H. Eldem, a.g.e., s.286)	218
Şekil 2.73. Fransa Elçiliği Yazlık Binası gravür- Melling (N. Arslan a.g.e., s. 228)	220
Şekil 2.74. Fransa Elçiliği Yazlık Binası gravür- Bussierre (N. Arslan a.g.e., s. 229)	220
Şekil 2.75. Tarabya’da mevcut binanın yerine yapılması planlanan bina (J. M. Casa, a.g.e., s. 101)	223
Şekil 2.76. Polonya Elçilik Binası vaziyet planı (İ.B.B.)	226
Şekil 2.77. Polonya Elçilik Binası vaziyet planı (S. H. Eldem, a.g.e., s.244)	226
Şekil 2.78. İngiltere Elçiliği Yazlık Binası vaziyet planı (S. H. Eldem, a.g.e., s.286)	231
Şekil 2.79. Prusya Elçilik Binası yerine yapılan bugünkü adıyla Doğan apartmanı (1928-Pervititch)	235

HARİTA LİSTESİ

Harita 2.1. İstanbul Beyoğlu-Tarihi Yarımada-Maçka Bölgeleri Sefarethaneleri	46
Harita 2.2. İstanbul Boğaziçi Bölgesi Sefarethaneleri	47

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1. İstanbul’daki Sefarethanelerin Mimari Özelliklerine Göre Değerlendirme Tablosu	241
--	-----

ÖZET

Bu çalışmada, dünyadaki diplomatik temsilin dünya ülkelerinde ve Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nden itibaren ülkemizdeki oluşumu, gelişmesi ve kalıcı elçilik kavramı ile sefarethanelerin oluşması, gelişimi ve günümüzdeki durumları incelenmiştir. Geçici elçilerden sonra kalıcı elçilik kavramına kadar ikamet edilen yapı ve bölgelerin incelenmesinden sonra 16. yy. dan itibaren Pera Bölgesi'nde semtin oluşmasını da sağlayan elçilik sarayları ile Boğaziçi Bölgesi Boğaz köylerindeki yazlık sefarethane yapıları ele alınmıştır. Pera'ya yerleşme izni alan ilk yabancı devlet Fransa olmuştur. Ardından diğer yabancı devletler bölgeye akın etmişlerdir. Özellikle Pera Bölgesi'nde semtin oluşmasını sağlayan elçilik saraylarının etkisi 19. yy. da doruk noktasına ulaşmıştır. "Batılılaşma" elçilik saraylarının etrafına yerleşen yabancı gruplar ile siyasi, ticaret, mimari, sosyal, kültürel gibi birçok alanda etkili olmuştur. Bu batılılaşma sürecinin bölge halkı ile birlikte Osmanlı yöneticilerine de etkisi son derece yoğun olmuştur. 19. yy. sonlarında sayıca onsekiz olan elçilik binaları günümüzde kiraladıkları binalar ve kendi binalarını kullanan elçilikler olmak üzere sayı olarak yüzü geçmiş durumdadır. Bu çalışma kapsamında günümüzde kiralık olan binalar dışında kalan elçilik binaları için sınıflandırılma yapılmıştır. Tez genel hatları ile üç bölümden oluşmaktadır;

1. Bölüm: Sefaret-elçilik kavramının oluşumu

Bu bölümde dünyadaki diplomatik temsilciliğin gelişimi ve diplomasi temsilcilerinin tanım ve görevlerinin ardından Osmanlı İmparatorluğu'nun diplomatik temsilinin tarihi, gelişmesi ve Osmanlı İmparatorluğu'nda geçici yabancı temsilcilerin ikamet ettikleri binalar yer almaktadır.

2. Bölüm: İstanbul'daki sefarethanelerin mevcut durumlarının tespiti

İkinci bölümde İstanbul'da yer alan sefarethaneler öncelikle sefarethane olarak tasarlanan ve mevcut bir yapıya sefarethane fonksiyonu verilen yapılar olmak üzere iki gruba ayrılarak incelenmiştir. Bu gruplar alt başlıklar halinde günümüzde mevcut olan ve mevcut olmayan yapılar olmak üzere değerlendirilmiştir.

3.Bölüm: Sefarethanelerin koruma sorunları ve restorasyon önerileri

Son bölümde bu yapıların hukuksal ve devletlerarası anlamda müdahale durumları, koruma sorunları ve restorasyon önerileri yer almaktadır.

Sonuç bölümünde ise; bu kültür varlıklarının yapılmasının ardından sosyal, kültürel gibi birçok anlamda ülkemize getirdikleri değerler ve özellikle mimari anlamda sonrasında yapılan yapılara etkileri koruma ve yaşatma kavramlarına bağlı olarak değerlendirilmiştir.

SUMMARY

In this study, diplomatic presentation's formation, embassy buildings formation with development and long lasting embassy conception, development and today's condition on our country from Ottoman Empire and world nations on the world are construed. After construing buildings and regions which are named long lasting embassy after temporary embassy conception, embassy palaces which forms the neighborhood at Pera region from 16. century, and summerhouse embassy buildings at Bosphorus region's Boğaz villages are mentioned on.

France was the first to get the permission to stay at Pera. After that other foreign countries start to come to this region. Especially the effect of embassy palaces which forms the neighborhood of Pera region made their top at 19. century. "Westernization" was effective on many ranges like political, commercial, architectural, social, cultural with foreign groups which are settled around embassy palaces and this westernization duration effected Ottoman directors so much like region's public. At the end of 19. century embassy buildings number was 18 but today buildings that they have rented and buildings which they own to use as embassy buildings counted over 100. Classification has been made through this for the embassy buildings except the buildings which have been rented. Thesis has three chapters in generally;

1. Chapter: Embassy building – embassy conception's formation

In this chapter development of diplomatic presentation's and definition and duties of diplomacy presentations and then Ottoman Empire's diplomatic presentation's history and development and buildings of Ottoman Empire's temporary presentation's are included.

2. Chapter: Determining the present condition of embassy buildings in Istanbul

In second chapter embassy buildings in Istanbul seperated into two groups like buildings designed for embassy building usage or present buildings which are given this function.

These groups considered as sub-categories like buildings which stay still and which don't stay still.

3. Chapter: Embassy buildings' protection problems and restoration suggestions

In this last chapter forensic and international intervention conditions of these buildings, protection problems and restoration suggestions are included.

In conclusion, assessment was made according to the gainings like social, cultural of these buildings to our country after these cultural assets' development and protection of the effects of lately built buildings and surviving conception in the meaning of architectural.

GİRİŞ

1. ÇALIŞMANIN AMACI

Kalıcı elçilik kavramının dünya devletleri ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nda da yerleşmesinden sonra ihtiyaç doğrultusunda kiralanın ya da yabancı devletler tarafından yapılan sefarethaneler, 16. yy. dan itibaren Pera; bugünkü Beyoğlu semtinin oluşmasını sağlamıştır. Bu yerleşim günden güne artarak bölgeyi birçok yönden etkisi altına almıştır. Yabancı devletlere verilen kapitülasyonlar bir başlangıç oluşturmuş, 1839 yılındaki Tanzimat Fermanı ile yine yabancı devletlere verilen geniş kapsamlı haklar bu gelişimin daha da artmasına sebep olmuştur.

19. yy. daki batılılaşma sürecinde sefarethanelerin ve çevresinde oluşan grupların bölgenin oluşmasında büyük etkisi olmuştur. Bu etki sosyal, kültürel gibi birçok alanda olduğu gibi mimari alanda da etkisini göstermiştir. Bu çalışma kapsamında İstanbul'da yer alan sefarethaneler incelenerek 19. yy. da ağırlıklı olarak yabancı ve Levanten mimarlar tarafından yapılan bu binaların çevresine kattığı değer ve etkiler araştırılmıştır.

2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ VE KAPSAMI

Yabancı devletlerin İstanbul'daki sefarethaneleri ağırlıklı olarak Pera-Beyoğlu'nda, yazlık sefarethaneleri ise Boğaz köylerinde yer almaktadır. İstisna olarak İran Sefarethanesi Tarihi Yarımada içinde, İtalya Elçilik Binası ise Şişli'de yer almaktadır. 16. yy. dan itibaren Pera Bölgesi'ne yerleşmeye başlayan yabancı elçilikler bu bölgede yeni bir semt oluşturmuşlardır. Bu semtin çekirdek noktası da "Dört Yol" olarak tanımlanan bugünkü Galatasaray Lisesi'nin olduğu bölgedir. Yazlık sefarethanelerin birçoğu Tarabya ve Büyükdere semtlerinde yer alırken bir kısmı ise Yeniköy ve Bebek semtlerinde deniz tarafında bulunmaktadır. Tarihi Yarımada'da hükümete yakın konumda, ayrıcalıklı bir yere sahip İran Sefarethanesi'nin bu konumu, o tarihlerdeki dünyadaki Osmanlı İmparatorluğu'ndan sonra Müslüman olan tek devlet olmasından ileri gelmektedir. Yine ayrı bir bölgede yer alan İtalya Elçilik Binası ise yapım aşamasında yarım bırakılmış, Pera'daki esas binası olan Venedik Sarayı'nın işgalden kurtulması ile elçilik çalışanları tekrar bu binaya taşınmışlardır.

Bu alışmada İstanbul içinde yer alan değişik bölgelerde toplamda yirmialti sefarethane binasının tarihçeleri, genel mimari özellikleri, geçmiş ve bugünkü durumları görsel ve yazılı kaynaklara bağlı olarak incelenerek plan ve cephe özellikleri irdelenmiştir. Bu yapıların birçoğu yapım aşamasından itibaren yabancı devletin himayesinde bulunmaktadır. Bu himaye altında günümüze kadar geçirdikleri yenileme ve onarım dönemleri incelenerek günümüzdeki mevcut durumları tespit edilmiştir. Yapılan bu incelemeler sonrasındaki değerlendirmeler doğrultusunda koruma ve restorasyon nerileri belirlenmiştir.

1. SEFARET-ELÇİLİK KAVRAMININ OLUŞUMU

Bir hükümdarın ya da bir devletin bir başka hükümdara ya da devlete gönderdiği kişiye elçi(sefir); elçinin(sefirin) yönetiminde çalışan diplomasi temsilciliği ise elçilik(sefaret) olarak tanımlanmaktadır. Bu diplomasi temsilcilik görevinin yapıldığı yapıya ise ikamet elçilikleri(sefarethane) denilmektedir.¹

Osmanlı tarihine ait kaynaklarda *sefir* sözü yerine daha çok *elçi* kelimesi, memuriyet veya görev anlamında ise *sefaret* kelimesi kullanılmıştır.²

1.1.DÜNYADAKİ DİPLOMATİK TEMSİLİN TARİHİ VE GELİŞMESİ

Bir devletten diğer bir devlete temsilci gönderilmesi sürekli olmamakla birlikte Ortaçağ dönemine gelinceye kadar belirli konu ve durumlarda gerçekleşmekteydi. Bu durumlar, iki devlet arasındaki belirli bir sorunun görüşülmesi, bir törene katılmak, savaş açıldığını bildirmek veya barış yapmak gibi belirli konuları kapsardı.

Eski çağlardan itibaren temsil ilişkilerini düzenleyen kurallar bulunmaktadır, bu kurallar örf ve adet hukuku ile düzenlenmektedir. İnsanlık tarihinin ilk zamanlarında da çeşitli kabileler, halklar ve devletlerarasındaki ilişkiler devlet hukuku kuralları olmadan da sürdürülmüştür. Bu ilişkiler özellikle birbirlerine komşu olan kabileler, halklar ve devletlerarasında oluşmuştur.

Eski çağlardaki ilişkiler, savaş sırasında savaşı sona erdirmek için ya da savaş sırasında müttefik kazanmak için yapılırdı. Hitit Kralı Telipume döneminde, Hititlerin başka devletlerle anlaşmalar yaptıkları ispat edilmiştir. Yunan ve Eski Roma döneminde de dış işlerine ait ilişkiler ve Bizans İmparatorluğu Dönemi'nde özel bir diplomatik makamın olduğu görülmektedir. Bizans İmparatorluğu'nda ticaret ile uğraşan İtalyan tüccarları, kendi tecrübe ve şahsi ilişkileri sayesinde devletlerinin temsilcileri şeklinde İstanbul'da görev yapmışlardır. Resmi olmayan bu temsilcilik görevi Osmanlıların İstanbul'u fethinden sonra Floransalı ticaret adamı Mainarde Delgi Ubaldini kendi vatandaşlarını korumak ve ticari politik işleri yürütmek için ilk defa resmi misyon görevini üstlenmiştir.³

¹ Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Milliyet, İstanbul, 1986, cilt 7, sayfa 3605.

² Faik Reşit Unat, Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992, sayfa 14.

³ Dr. Felix O. Gaerte, İstanbul'da Alman İmparatorluk-Elçilik Sarayı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1988, sayfa 17-19.

Sürekli temsilcilik kavramı XV. yy. dan itibaren önce İtalya'da, şehir devletleri arasında başlamış, daha sonrasında İtalyan şehir devletleri ile diğer devletler arasında oluşmaya başlamıştır. XVII. yy. dan itibaren de sürekli elçilik kavramı genel bir alan oluşturmuştur.

Günümüzde kullanılan diplomasi kurallarının temelleri oldukça yenidir. 1815 yılına gelinceye kadar, diplomasi temsilcilerine uygulanan kurallar geleneksel hukuk kuralları idi. Bu hukuk kuralları yazılı değildi. Diplomasi temsilcilerinin sınıfları ve protokol yöntemleri, 1815'de Viyana'da düzenlenen ve 1818'de Aix-la Chapelle Kongresi'nde yazılı olarak tanımlanan hukuk kuralları olarak düzenlenmiş ve zamanımıza kadar gelmiştir. 1961'de Viyana'da toplanan konferansla bütünü ile yazılı hukuk kuralları haline gelmiştir. Bugün, diplomasi temsilcileri ile ilgili yazılı hukuk kuralları; 18 Nisan 1961 tarihli, Diplomasi İlişkileri Konusunda Viyana Sözleşmesi'nde kabul edilen kurallardır.⁴

1.1.1. DİPLOMASİ TEMSİLCİLERİ

Elçilikler, bulunduğu devlette yerleşik olan ve temsil ettiği devletin kamu hizmetlerini yerine getiren sürekli diplomatik temsilcilerdir. Diplomatik temsilcilik; misyon şefi ile misyonun diğer üyelerini kapsar. Temsilciliğin diğer üyeleri de diplomatik niteliği olan personelle idari ve teknik personeli ve hizmet personeli içine alır.

Diplomasi temsilcileri, diplomasi tarihinde önde gelme nedeniyle birçok uyuşmazlıklara düşmüştür. Bu uyuşmazlıklara son verme ve diplomasi temsilcilerini sınıflandırma amacıyla hazırlanan Viyana Kongresi'nin Nihai senedinin 17. eki, 19 Mart 1815 tarihli yönetmelik konuyu bir çözüme bağlamış ve Aix-la-Chapelle protokolü ile yönetmelikte değişiklikler yapılarak düzelmiştir. Zamanla diplomasi temsilcilerinin sınıflandırılması ile ilgili kuralların güncellenmesi gereksinimiyle Viyana Sözleşmesi günümüzde yazılı hukuk kuralları olarak kullanılmaktadır.

⁴ Prof. Dr. Hamza Eroğlu, Devletler Umumi Hukuku El Kitabı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 1984, sayfa 284-285.

Viyana Sözleşmesi'ne göre, diplomasi temsilcileri üç sınıfa ayrılır;

a-Birinci sınıfta Büyükelçiler ve “nonce”⁵ ile onlarla aynı derecede bulunan diğer misyon şefleri yer alırlar. Büyükelçi Devletin temsilcisidir ve Devlet Başkanını şahsen yanına gönderdiği devletin başkanı yanında temsil eder. Bu sıfattan faydalanan büyükelçi, her zaman, yanında bulunduğu Devlet Başkanından görüşme isteğinde bulunabilir.

b-İkinci sınıfta Devlet başkanları yanına gönderilen fevkalade murahhaslar ve yetkili elçilerle ”enternonce”⁶ lar girer.

c-Üçüncü sınıfta ise, dışişleri bakanı yanına gönderilen işgüderler (maslahatgüzarlar)⁷ yer alır. Maslahatgüzarların gönderen devleti temsil etme yetkisiyle imtiyaz ve muafiyetten faydalanma bakımından herhangi bir özellikleri söz konusu değildir.

Kor diplomatik topluluğu, bir devlete atanmış yabancı diplomasi temsilcilerinin tümü oluşturur. Bu topluluğun hukukî bir kişiliği yoktur. Ülkede bulunan hizmet süresi bakımından en eski büyükelçi kor diplomatik'in başına “doyen” olarak görevlendirilir. Kor diplomatik bütün diplomatları ilgilendiren müşterek bir konu doğmasında ya da törenlerde gerek duyulduğunda nadir olarak toplanırlar.⁸

Diplomasi Temsilcilerinin Diplomasi Ayrıcalıkları

Diplomasi temsilcilerine tanınan ayrıcalıkları ana üç grupta incelenmektedir; Bunlar, kişi dokunulmazlığı, elçilik binasının dokunulmazlığı, haberleşme serbestisi ve gezi serbestisidir.

a) Kişi dokunulmazlığı; Diplomasi temsilcisinin görevini yapabilmesi için, birinci planda dikkate alınan bir tür ayrıcalıktır. Viyana Sözleşmesi'ne göre diplomasi temsilcisi <dokunulamaz> ve <tutuklanamaz> dır. Bulunduğu devlet diplomasi temsilcisine saygı göstermeli, kişiliğine, özgürlüğüne, saygınlığına karşı tüm saldırılardan korumalıdır.

⁵ *Nonce*; papalık devletinin daimi temsilcileri. (Prof. Dr. Hazma Eroğlu, a.g.e., sayfa 288)

⁶ *Enternonce*; papalık temsilcisi. (Prof. Dr. Hazma Eroğlu, a.g.e., sayfa 289)

⁷ *Maslahatgüzar*; Bir büyükelçinin temsilci olarak bulunduğu ülke dışına çıkması durumunda veya o ülkeye gelmesinden önce ona vekâlet eden diplomat, işgüder. (T.D.K. Türkçe Sözlük 2, Ankara, 1988, sayfa 993)

⁸ Prof. Dr. Hamza Eroğlu, a.g.e., sayfa 286-289.

b) Elçilik Binasının Dokunulmazlığı; Devletler Hukuku teamülü kuralına göre, diplomasi temsilcileri ile diplomasi görevlilerinin konutlarının diplomatik dokunulmazlıkları vardır.

Devlet, ülkesindeki elçilik binalarını korumak ve gerekli saygıyı göstermekle yükümlüdür. Bu anlamda devlet elçilik binalarına gelebilecek her türlü saldırıya karşı gerekli tedbirleri almak zorundadır.

Elçilik binasının dokunulmazlığı kapsamında, diplomasi temsilcisinin izni olmaksızın, elçilik binasına ülke devletinin görevlerinin girmemelerini, araştırmalarda bulunmamalarını ve herhangi bir resmi işleme bina içinde girişmemelerini içermektedir. Dokunulmazlığın kötüye kullanılması gibi durumlarda, mahalli otoriteler bunun önlenmesi için başvurularda bulunabilirler.

Elçilik binasına tanınan dokunulmazlık, diplomasi temsilcinin elçilik dışındaki meskenine, eşyasına, buyruğundaki taşıtlara da uygulandığı gibi temsilcilik görevi ile ilgili vesika ve arşivlerin korunması, dokunulmamasını, barış zamanında olduğu gibi, silahlı bir çatışma halini de kapsamaktadır.

Elçilik binasına sığınma hakkı, elçilik binasının dokunulmazlığı ile ilgili bir diğer önemli sorun teşkil etmektedir. “Uzun bir tarihi geleneğe dayanan diplomatik melce(diplomatik sığınma) elçilik binasına sığınarak suçlu veya sanığın mahalli otoritelerin kovuşturulmasından kurtulmayı öngörüyordu. Elçinin binasını, gönderen devletin arazisinin bir parçası sayan eski “hariç ez memleket kaidesi” terk edilince, bugün diplomatik sığınma hakkı da değerini büyük ölçüde kaybetmiştir”.

Günümüzde diplomatik sığınma hakkı uygulamada sınırlı olarak kabul edilmektedir. Öncelikle suçlular arasında bir ayırım söz konusudur. Bu ayırım adî suçlularla siyasî suçlular arasında yapılmaktadır.

Diplomatik sığınma hakkı adî suçlular için kabul edilmemektedir. Siyasî suçlu ve sanıklara, diplomatik sığınma hakkı tanınmaktadır. Yalnız günümüzde bilinen, bu hakkın çok sınırlı bir şekilde ve istisnaî olarak tanınacağı yolundadır. “Diplomatik sığınma hakkı, insancıl düşüncelerle, sığınan sanık veya suçlulara canları için çok acil bir tehlike halinde söz konusu olmakta, tehlike devam ettikçe de geçici olarak tanınmaktadır”.⁹

⁹ Prof. Dr. Hamza Eroğlu, a.g.e., sayfa 295-296.

c) Haberleşme Dokunulmazlığı; Diplomasi temsilcisi görevi gereği kendi hükümeti ile serbestçe haberleşir. Diplomasi temsilcinin kendi hükümeti ile serbestçe yazışma ve telgrafla haberleşmesini, resmi belgeleri kurye aracılığı ile göndermesi haberleşme dokunulmazlığını oluşturur.

Diplomasi temsilcilerinin diplomasi bağışıklıkları

Diplomasi temsilcilerine tanınan bağışıklıklar üç ayrı grupta yargı, vergi ve gümrük bağışıklıkları olmak üzere ele alınabilir.

- a) Yargı bağışıklığı; Diplomasi temsilcisinin bulunduğu ülkenin mahkemelerinde yargılanamaması ve hakkında zorlayıcı (tutuklama, gözaltına alınma vb.) tedbirlerinin uygulanamamasıdır. Bu bağışıklık ceza hukuku alanında tam olup hukuk davalarında tam değildir.
- b) Vergi bağışıklığı; Diplomasi temsilcileri ve görevlileri prensip itibari ile şahsi ve aynî nitelikte milli ve bölgesel vergi ve resimlerden muaftırlar. Vergi ve resim kaynağı gönderen devlette olan diplomasi temsilcileri ile diğer görevlilerin maaş, ücret ve diğer gelirleri, kabul eden devletin ülkesinde vergiye tabi olmazlar. Viyana Sözleşmesi'nin 34 ve 39. maddelerinde diplomasi temsilcileri ve görevlilerin hangi hallerde, hangi tür vergileri ödeyeceklerini öngörmüştür.
- c) Gümrük bağışıklığı; Genellikle karşılıklı olma şartına bağlı olarak diplomasi temsilcilerinin kullandığı ve kendilerine ait eşyalar için söz konusu olmak üzere gümrük, resim ve vergilerden bağışık olmalarıdır.¹⁰

1.1.2. KONSOLOSLAR

Bir devletin diğer bir devlette daha çok idari hizmetler görmek üzere görevlendirdiği, diplomatik niteliği bulunmayan resmi görevlisine konsolos denir. Konsoloslar devletin resmi görevli memurlarıdır. Milletlerarası temsil görevleri yoktur. Konsolosların görevleri arasında yabancı ülkelerde çeşitli şehir ve limanlarda kendilerini tayin eden devletin hukuki ve ticari çıkarlarını korumak, geliştirmek ve vatandaşlarını korumak yer alır.

Konsoloslar, Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak vazifelendirilirler, seçiliş biçimlerine göre, meslekten konsoloslar (consuls de carrière) ve fahri konsoloslar (consuls honoraires) diye ikiye ayrılır. Meslekten konsoloslar devletin resmi memurları olarak

¹⁰ Prof. Dr. Hamza Eroğlu, a.g.e., sayfa 293-299.

çalışırlar. Fahri konsoloslar, genellikle konsolosluğun bulunduğu şehirde yaşıyan iş adamları ve tüccarlar arasında seçilir.

Konsoloslar 1961 Viyana Sözleşmesi'ne göre dört sınıfa ayrılmışlardır;

a- Başkonsolos; Kapsam olarak çok geniş ve önemli bir konsolosluk çevresinin veya birden fazla konsolosluk çevresinin başına atanır.

b- Konsolos; Başkonsolosa göre daha küçük bir bölgede hizmet görür.

c- Konsolos Yardımcısı; Başkonsolosun veya konsolosun yanında onun yardımcısı olarak görev yapmaktadırlar.

d- Konsolos Ajanı; Başkonsolos veya konsolos tarafından hükümetin uygun bulması ile atanır.

Konsolosluk Ayrıcalık ve Bağışıklıkları

Konsolosluklara tanınan ayrıcalık ve bağışıklıklar konsolosluk anlaşmalarıyla belirlenmiştir.

“...ayrıcalık ve bağışıklıkları, hakları ve yetkileri saptarken, genellikle, <karşılıklı olma> ve <en ziyade müsaadeye mashar devlet kaydı> şartları koydurtulmaktadır.”

Sadece konsolosun kendisine tanınan kişi dokunulmazlığı, konsolosluk binası ya da bir bina içinde konsolosluğun resmi işlerine ayrılmış yerler olmak üzere bina dokunulmazlığı, konsolosluk binaları içinde bulunan belge ve arşivlerin hiçbir şekilde incelenememesi ve el konulamaması anlamında evrak ve arşivlerin dokunulmazlığı konsolosluklara tanınan ayrıcalıklardır.

Konsoloslar, yargı bağışıklığından istisnai olarak faydalanırlar. Uygulamada hafif suçlara ilişkin davalarda konsolosların yargı bağışıklığı vardır. Vergi bağışıklıkları ise anlaşmalarla belirlenmekte olup, karşılıklı olma şartı ile vergi bağışıklığı genel olarak tanınmaktadır.¹¹

¹¹ Prof. Dr. Hamza Eroğlu, a.g.e., sayfa 302-308.

1.2.OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDAKİ DİPLOMATİK TEMSİLİN TARİHİ VE GELİŞMESİ

1.2.1. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN DİPLOMATİK TEMSİLİ

Osmanlı İmparatorluğu'nda XV. yy. a kadar elçi sıfatında bir kişi yabancı ülkelere gönderilmemiştir. Fakat Türklerin Uygurlardan beri elçi kullandığı bilinmektedir. İlk Osmanlı elçisinin 1417 yılında, Çelebi Mehmed I döneminde Gelibolu ve Eğriboz savaşları sonunda yapılan barış antlaşmasının bir nüshasını Venedik'e götüren kişi olduğu tahmin edilmektedir.

XV. yy. dan itibaren yabancı ülkeler Osmanlı İmparatorluğu'nda kalıcı elçiler ve maslahatgözarlar bulundurmuşlardır. Osmanlı İmparatorluğu ise XVIII. yy. sonlarına kadar ancak gerektiği takdirde aşağıda sıralanan nedenlerle yabancı ülkelere geçici olarak elçiler göndermişlerdir;

- Dost hükümdarların taç giyme törenlerinde hazır bulunmak için; 1562 yılında İmparator Maximilian'ın taç giyme töreninde Bali Çavuş elçi olarak padişahı temsil etti.
- Özür dilemek için; 1618 yılında Fransız elçisinin İstanbul'da hakarete uğraması üzerine Hüseyin Çavuş, Paris'e gönderildi.
- Yabancı ülke hükümdarlarına padişahın mektup ve armağanlarını sunmak için; 1656 yılında Şahın mektubuna padişahın yazdığı yanıtı ve armağanları Murat Paşa ile kapı kethüdası İsmail Ağa İran'a götürdü.
- Anlaşma metinlerinin verilmesi için; 1665 yılında Vaşvar Anlaşması'nın onaylanmış metnini sunmak amacıyla kapı kethüdası Yusuf Ağa Viyana'ya gönderildi.
- Anlaşma yapmak için; 1687 yılında Viyana bozgunu ile başlayan Avusturya Savaşı'nı barışla sonuçlandırmak amacıyla ön görüşmelerde bulunmak üzere Zülfikar Paşa Viyana'ya gönderildi.
- Dostluk ilişkilerini yeniden kurmak için; 1718 yılında Pasarofça Anlaşması'ndan sonra bu amaçla İbrahim Paşa Viyana'ya yollandı.
- Dostluk ziyaretleri için; 1721 yılında Ahmed Dürri Efendi, İran Şahı Hüseyin'e padişahın dostluk mesajını ilettili.
- Sınır anlaşmazlıklarını çözümlemek için; 1722 yılında Nişli Mehmed Ağa bu amaçla Rusya'ya gönderildi.

- Sadrazamın mektubunu götürmek için; 1729 yılında Giritli Mehmed Bey tarafından Rus Başbakanı'na iletildi.
- Devlet alacağını istemek için; 1730 yılında daha önce Türkiye'ye sığınmış bulunan ölü Karl XII'nin borçlarını saptamak ve ödeme koşullarını kararlaştırmak amacıyla Yirmisekiz Çelebizade Mehmed Sait Efendi İsveç'e yollandı.
- Yeni bir padişahın cülusunu yabancı devlet hükümdarlarına bildirmek için; 1754 yılında Osman III'ün tahta çıktığını sipahiler ağası Zıştovili Ali Ağa Lehistan Kralı'na bildirdi.
- Yabancı devletler karşılıklı elçi gönderme önerisinde buldukları için; 1763 yılında Prusya Kralı Friedrich II'nin isteği üzerine Ahmed Resmi Efendi elçi olarak Berlin'e gönderildi.

XVIII yy. sonlarına kadar yabancı ülkelere elçi gönderimi yukarıdaki sebeplerle geçici olarak sürdürülmüştür. Avrupa ülkelerinin başkentlerinde kalıcı elçiliklerin kurulması Selim III döneminde başlamıştır ve kalıcı ilk elçi olarak Londra'ya 1792 yılında atanan Yusuf Agah Efendi'yi, 1798 yılında Paris elçisi Seyit Ali Efendi ve 1801 yılında Berlin elçisi Aziz Efendi takip etmiştir. II. Mahmud döneminde yabancı ülkelere kalıcı elçi gönderimi bir süre aksamıştır. 1834'den başlayarak bu aksama yeni düzenleme yapılarak Londra, Paris, Viyana, Petersburg, Tahran gibi dünyanın birçok sayılı başkentlerinde Osmanlı İmparatorluğu'nun büyükelçi, fevkalade büyükelçi, orta elçi, maslahatgüzar sıfatlarını taşıyan temsilcileri gönderilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nca yabancı ülkelere elçi olarak gönderilecek kişilerde başlıca aranan özellikler arasında yabancı dil bilmek, devletlerarası siyasetten anlamak, saygın ve güvenilir kimse olmak gelir, kişilerin konum ya da sıfatına bakılmazdı.

Osmanlı İmparatorluğu'nda elçilerin gönderildikleri ülkenin hükümdarlarına ve devlet büyüklerine değerli armağanlar sunmaları önemli âdetler arasındaydı. Devletin maddi sıkıntı içinde olduğu dönemlerde bile armağanların ender ve paha biçilmez olması için hiçbir özveriden kaçınılmazdı. Elçi atanan kişi yola çıkmadan önce ülkede düzenlenen bir törenle sadrazam ve şeyhülislamla birlikte padişahın huzuruna çıkarak hilat¹² giyerdi. Bu törende yabancı ülkeye götürülecek mektubu padişahın

¹² **Hilat**; Padişahların, gönül almak, ödüllendirmek için birine giydirdikleri değerli kumaş veya kürkten yapılmış kaftan. (T.D.K. Türkçe Sözlük 1, Ankara, 1988, sayfa 645)

alan sadrazam elçiye verir, elçi de huzurdan ayrıldıktan sonra bunu divan kâtibine teslim ederdi. Elçi yabancı ülkeye, eşliğinde götürüleceği kişileri de tespit ederek bir alay halinde İstanbul'dan uğurlanırdı. Bu töreni padişah genellikle Alay Köşkü'nden izlerdi. Ülke sınırında elçi ve maiyet erkânı, özel bir tören ve mazbatayla komşu ülke yetkililerine teslim edilirdi. Elçiler yabancı ülkeden yurda döndükleri zaman yerine getirdikleri görevler ve karşılaştıkları durumlar hakkında padişaha açıklamada bulunurlar ve bu konularda ayrıntılı bilgi veren yazılı bir sefaretnameyi¹³ de padişaha sunarlardı.¹⁴

1.2.2. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA DİPLOMATİK TEMSİL

Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olduğu (1453-1923) yüzyıllar boyunca İstanbul, yabancı devletlerin diplomatik temsilciliklerine “Sefarethane” (ikamet elçilikleri) lerine ev sahipliği yapmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'na ilk elçinin, I. Mehmed döneminde Venedik'ten geldiği tahmin edilmektedir. Yabancı elçiliklerin İstanbul'da kuruluşu, “ahitname”¹⁵ denen kapitülasyon anlaşmalarının bir gereği olarak eski tarihlere dayanmaktadır. Balyos¹⁶, kapı çukadarı, kapı kethüdası (maslahatgüzar), elçi ve sefir gibi unvanlarla kente gelir ve elçilik görevlerini en fazla üç yıl boyunca yapabilmekte idiler. Elçilerle ilgili en eski kaynak Fynes Moryson'un Shakespeare's Europe adlı eserinde yer almaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda elçilerin ve maiyetlerindeki kişilerin dokunulmazlıkları vardı. Bu kişiler öldürülmedikleri gibi kendilerine kötü davranılmazdı. Ancak olağanüstü durumlarda yabancı elçiler gözaltına alınırlardı. Sınırlarından içeri girdiklerinden ülkeyi terk etmelerine kadar yabancı elçilerin her tür harcamalarını karşılamakla kendini yükümlü sayan Osmanlı İmparatorluğu, yabancı ülkeler tarafından uygulanmayan bu yöntemi Selim III döneminde kaldırmıştır. Bu âdet misafirperverlik ve büyüklük simgesi olarak görülmekte idi. 1793 yılında Felemenk elçisinin deniz yolu ile değil de, karayolu ile gelmesi sebebiyle masrafta meydana gelen değişiklik üzerine Felemenklilerin Osmanlı İmparatorluğu'ndan para talep

¹³ *Sefaretname*; Kimi elçilerin, gittikleri yabancı ülkeleri tanıtan yapıtları. (<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=veritbn&kelimesec=275257>)

¹⁴ Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Milliyet, İstanbul, 1986, Cilt 7, sayfa 3605-3606.

¹⁵ *Ahitname*; Antlaşma Belgesi, antlaşma, antlaşma. (T.D.K. Türkçe Sözlük 1, Ankara, 1988, sayfa 30)

¹⁶ *Balyos*; Osmanlı İmparatorluğu Dönemi' nde Frenk ve özellikle Venedik elçilerine verilen ad. Venedik balyosu. (T.D.K. Türkçe Sözlük 1, Ankara, 1988, sayfa 139)

etmesi, daha sonra da aynı hareketin İngilizler tarafından tekrarlanması üzerine bu âdet kaldırılmıştır.¹⁷

Elçiler görevlerini 16.yy. da uzun süre Çemberlitaş'taki Elçi Hanı'nda ikamet ederek sürdürdüler. Yabancı devlet elçileri, Osmanlı İmparatorluğu'nda büyük bir törenle karşılanırdı. Ardından Elçi Hanı'nda teşrifat memurları tarafından padişahın huzurunda nasıl davranacakları öğretilir, yine karşılama töreni gibi görkemli bir törenle padişahın huzuruna kabul edilirdi. Kaynaklardaki bilgilere göre Avrupa'dan gelen elçilerin bir kısmı da 16 yy. ın ilk yarısına kadar Eminönü semtindeki eski Yahudi Mahallesi'nde kiraladıkları binalarda kalıyorlardı. Balyoslar ise buradaki Venedik Mahallesi'nde elçilik kurmuşlardı. Balyosluk 16. yy. ın ortalarına doğru "il Palazzo Delgi Ambasciatori di Venezia a Constantinopoli" adı verilen Galata'daki binasına taşındı.

17. yy. a kadar Hıristiyan elçileri uzun sürelerle Elçi Hanı'nda ikamet etmişlerdir. 1646 yılından sonra Elçi Hanı, devlete vergi vermekle yükümlü Eflak, Boğdan, Erdel ve Ragusa hükümetlerinin kapı kethüdalarına tahsis edildi. Doğu ülkelerinden, özellikle de İran ve Hindistan'dan gelerek uzun zaman maiyetleriyle İstanbul'da kalan elçilere ise At Meydanı'ndaki İbrahim Paşa Sarayı, Kadirga'daki Mehmed Paşa Sarayı gibi kamu binaları tahsis ediliyordu. Bu dönemde Hıristiyan devletlerinin elçilikleri, "Karşıyaka" denilen Galata ve Beyoğlu semtine yerleşmiş bulunuyordu.

İstanbul'da yabancı devletlerin elçilik kurmaları tarih sırasına göre;

- İlk olarak Venedik 1454 yılında,
- Lehistan 1475'de,
- Rusya 1497'de,
- Napoli 1498'de,
- Fransa 1525'de,
- Avusturya 1528'de,
- Floransa 1538'de,
- İngiltere 1581'de,
- Felemenk 1602'de,
- İsveç 1737'de,
- Prusya 1739'da,

¹⁷ Faik Reşit Unat, a.g.e., sayfa 17-20.

- Danimarka 1756'da,
- Sicilyateyn Krallığı 1740 yılında,

İstanbul'da ikamet elçisi ya da kapı kethüdası (maslahatgüzar) buldurmaya başladılar. Fransa hükümeti 1535'de birçok yabancı ülkeye öncülük yaparak, günümüzdeki Fransız Sarayı'nın bulunduğu yere ilk elçilik binasını yaptırmıştır. O tarihten başlayarak burasının pek çok işlevi yanında bir akademi gibi çalıştığı bilinmektedir. Fransa'nın bu öncü hareketi ile birçok yabancı ülke ya kendi elçilik binalarını yaptırmış veya mevcut bir binayı kiralamak ardından satın almak koşuluyla İstanbul'a yerleşmeye başlamışlardır. Bu yerleşim daha öncede belirttiğimiz gibi ağırlıklı Galata ve Pera semtlerinde gerçekleşmiştir. Bu semtlerin İstanbul tarihindeki değişimleri 16. yy. dan başlayarak yabancı elçiliklerin buradaki yerleşmelerine bağlı biçimde gelişmiştir. Giderek bu semtlerde "Tatlısu Frengi" ya da Levanten denen yerli gayrimüslimlerle yabancıların ve elçilik mensuplarının kaynaşmalarından melez bir topluluk oluşmuştur. Bu topluluk, Beyoğlu'nun kibar kesimini temsil eden bir topluluktur. Elçiler ise bu kesime dönük aşırı korumacı bir siyaset gütmüşlerdir. İleriki yıllarda Galata'nın, bankerler ve uluslar arası ticaretle uğraşan sermayedarlar tarafından merkez seçilmesi de elçilikler aracılığı ile dünya piyasalarının daha iyi izlenebilmesindedir.

18. yy. a doğru elçiler, Boğaziçi'nde, Yeniköy, Tarabya ve Büyükdere'de yazlıklar edindikleri gibi, geniş ve bakımlı bahçelerine şapeller, elçilik okulları, ikametgâhlarda yaptırdılar. İstanbul tarafındaki yani günümüzde sur içi, tarihi yarımada içindeki tek elçilik İran'a aitti. Diğer hiçbir ülkenin sefarethanesi sur içine kabul edilmemişti. Bu ayrıcalığın sebebinin iki ülkenin aynı dine bağlı olmasından ve o dönemde Osmanlı ve İran dışında müstakil Müslüman devlet olmamasından kaynaklandığı söylenilebilir. İran elçiliğinin yazlık sefarethanesi ise İstinye'deydi.

Elçiliklerin bünyeleri 1793 yılında yapılan saptamalara göre, diloğlanı¹⁸, beratlı tercüman¹⁹, kançılar²⁰, başkâtip, kâtip, kethüda, mirahur²¹, tabip, cerrah, kaftancı,

¹⁸ *Diloğlanı*; 16.yüzyıldan itibaren imparatorlukla diplomatik ve ticari ilişkiler kuran Avrupalı devletler gerek Osmanlı yönetimi gerekse ihtilaf vuku'unda kendilerine yardımcı olabilecek "sadık ve güvenilir" tercümanlara ihtiyaç duymuşlardır. Avrupalı Devletler bu tercümanlık işine çok önem vermişler ve bunlar için okullar açmışlardır. Bu okullarda "şark lisanlarını" öğrenen tercümanlar limanlarda, konsolosluk yanında ve sefaretlerde görevlendirilmişlerdir. Bu şekilde dil öğrenip Osmanlı İmparatorluğu'na gönderilenlere Dil Oğlanları/Jeunes de Langues/Enfants de Langue/Giovanedella Lingua/Sprachknaben deniliyordu. (Sezai Balcı, Osmanlı İmparatorluğu'nda Tercümanlık ve Bab-ı Ali Odası, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2006, sayfa 13)

¹⁹ *Beratlı tercüman*; Konsolos ve elçilik tercümanlarının tayinleri bir berat ile oluyordu. Bu nedenle bunlara "beratlı tercümanlar" denilmektedir. Beratları her padişah değiştiğinde (teccid-i berat) yenileniyordu.

çuhadar, papaz, seyis, kapıcı vb. olarak kişi sayısı 30–120 kişi arasında değişmekte idi. Kadro olarak en kalabalık kişi sayısı Venedik Sarayı'nda idi. En az kişi sayısı ise Rusya'nın elçilik binasında yer alıyordu, elçilik maiyetinde sadece 38 kişi bulunuyordu. Elçiliklerde beratlı tercüman istihdamı zorunlu kılınmaktaydı. Sefaretlerin birinci tercümanlarının görevleri Osmanlı yönetimi ile olan ilişkilerin durumu ile ilgilendir, güncel olarak takdir ve notları hazırlamaktır. Birinci tercümandan sonra gelen tercümanlar ise gümrüklendirme, kolluk, zabıta ve yargı gibi işlerle görevliydi. Yargı anlamında sefaretlerde yapılan iş, kendi ülke vatandaşlarının kişisel davalarına da bakılmasıdır. Elçiliklerin koruma görevi Osmanlı İmparatorluğu tarafından sağlanırdı. Bu görev Yasakçı olarak adlandırılan Yeniçeri Ocağı'ndan ayrılan kolluk denilen güçleridir. Elçilerin mühürleri buldukları ülkenin dilindeydi ve Osmanlı hükümeti yani Babıâli ile olan yazışmalarda bu mühürleri kullanırlardı. (Sefaret-i Padişah-i Fransa der Âsitane)

Sefarethanelerde ikamet eden elçiler, buldukları yerden çok gerekli olduğu takdirde (resmi ziyaretler v.b.) dışarı çıkmaktaydılar. Tüm hayatları ikamet ettikleri ve çalıştıkları sefarethane içinde geçmekteydi. Elçilerin İstanbul içinde rahat ve uzun süre kalabilmeleri için Osmanlı Hükümeti ile iyi geçinmeleri gerekmektedir. Hazırladıkları raporlarda Osmanlı İmparatorluğunun siyasetini destekleyici olması halinde görevleri uzun süreli olabiliyordu. Savaş durumunda elçilerin durumu biraz daha karışık bir hal almaktadır. Çünkü Osmanlı Hükümeti savaş esnasında ilgili devletin elçisini, ilgili yabancı ülkede olan Osmanlı tüccarlarının ülkelerine güvenle geri dönmeleri için Yedikule'de göz hapsinde tutmaktadır. Savaş esnasında uygulanan bu düzen 1786 yılında kaldırılmıştır. Elçiler Osmanlı İmparatorluğu işlerine de gizlice karışmaktaydılar, bu iş için sarayda kendileri için bilgi toplayan kişiler ile organizasyon sağlıyorlardı. Bunların başında genelde Valide Sultan'ın kethüdası ve vekil harcı gelmekteydi. Buna örnek olarak 1672 yılında İstanbul'a kaçan Leh Beyler, bir süre elçiliklerde saklanmıştı. Daha sonra kıyafet değişikliği yaparak İzmir'e gönderilmişlerdir.

Elçiler edindikleri bilgi ve haberleri kendi ülkelerine gönderiyorlardı. Aynı şekilde Osmanlı Hükümeti de yabancı ülke gazetelerin de yer alan haberleri çevirileri

²⁰ **Kaçıklar**; Elçiliklerde, konsolosluklarda yazı ve evrak işlerini yürüten görevli. (T.D.K. Türkçe Sözlük 2, Ankara, 1988, sayfa 778)

²¹ **Mirahur (imrahor)**; Sarayın binek ve yük hayvanları, ahırları ile bunlara bakanların idaresine memur kimse. (Osmanlıca-Türkçe Sözlük, Mustafa Nihat Özön, İnkılâp ve Aka kitabevi, İstanbul 1965, sayfa .476)

yapılarak değerlendiriliyordu. Bu belgelere “havadis kâğıdı” denmekteydi. Diğer ülkeler arasındaki ilişkilerde bu şekilde öğrenilmekteydi. 1781 yılında Rusların Lehistan’dan çekileceği haberi İstanbul’da bu şekilde öğrenilmişti. Elçilik tercümanları kendi ülke siyasetlerini özellikle Avrupa Siyaseti konusunda Osmanlı Hükümeti dışişlerinde görevli Reisülküttab²² ları etkilemeye çalışmışlardır.

Elçilikler ilk dönemlerde kendi ülke çıkarlarını, vatandaşlarının ticari çıkarlarını korumuşlardır. Fakat bu daha sonraları 17. yy. dan itibaren Osmanlı siyasetine karışmaya doğru ilerlemiştir. Hatta bu konuda birbirleriyle yarışmaya bile başlamışlardır. Bu tavırlar 19. yy. Babiâli üzerinde aşırı nüfusları artan Fransa, İngiltere ve Almanya elçilikleri ile daha da artmıştır. Diğer yandan elçiliklerin Osmanlı siyasetine karışmak dışında Osmanlı İmparatorluğu’nun hükümlerlik haklarını ihlal etmeleri yine bu yüzyılda olmuştur. “İstasyoner”²³ denilen birer savaş gemisini Boğazda bulundurarak elçiliklere sığınan devlet adamlarını dilediklerinde bu gemilerle yurtdışına çıkarmaları bu dönemde yaşanan olaylardandır.

Elçiler İstanbul’a geldiklerinde “elçi alayı” denilen geleneksel bir törenle karşılanırlardı. Bu tören elçilerin ikamet edecekleri elçiliğe yerleşmeleri, Paşa Kapısı’nda sadrazamın, sarayda Padişahın huzuruna çıkmalarını kapsayan bir törendi. Bu huzura çıkma sırasında elçiler sadrazam ve padişaha ülkelerinden değerli hediyeler sunmaktaydılar. Elçilerin İstanbul’a gelmeleri gibi dönüşleri sırasında bazı kurallar geçerliydi. İlk olarak elçinin ülkesine dönmesi Padişahın izniyle olmaktadır. Elçi ülkesine dönmeden önce Ayasofya Camii’ne gezme izni alabiliyordu. Yabancı ülkelerden gelen elçilere İstanbul’un farklı Müslüman, doğu havası çok farklı geliyordu.

İstanbul’da yaşayan insanları batılı gruplar pek çok anlamda kültürel, sosyal ve ticari hayatlarıyla etkiliyordu. Her iki taraf da bu farklı yaşam tarzını kendi ülkelerine taşımakta etkili olmuşlardır. İstanbul’da yaşanan bu batılılık hareketi alafrangalık olarak nitelendirildi. Özellikle daha sonra ayrıntılı olarak değineceğimiz Pera-Beyoğlu semtlerinde elçiliklerin yoğunluğundan dolayı batı etkisi çok daha fazla olmuştur.

²² *Reisülküttab*, XVII. yüzyıla kadar Osmanlılarda padişah divanı katiplerinin başı, Tanzimat’tan önce Osmanlı İmparatorluğu’nun dışişleri bakanı. (T.D.K. Türkçe Sözlük 2, Ankara, 1988, sayfa 1219)

²³ *İstasyoner*; Osmanlı İmparatorluğu döneminde kullanılan, İstanbul’daki elçiliklerin emrindeki küçük savaş gemisidir.

Her elçi İstanbul'a geldiğinde yanında mutlaka ülkesinden bir sanatçı da getiriyordu. Özellikle ressamlar geldikleri bu yeni ülkeyi adeta bir fotoğraf makinesi gibi resimleriyle arşivliyorlardı. Yeni kenti tüm özellikleriyle her yönden inceleyip resimlerinde betimliyorlardı. Sosyal hayatı, kültürel yapısı, binaları, insanları sanatçılar, gezginler tarafından gözlemlenerek İstanbul hakkında çok değerli birikimler oluşturulmuştur. Yine aynı şekilde elçilerin raporları, anıları ve Avrupa'dan gelen tüm misafirlerin gözlemleri ile günümüze çok yoğun bilgi, belge ve resim arşivi bırakılmıştır. Elçiliklerde ikamet eden, görev yapan diplomatlar, misafirler pek çok değerli sanat eseri (tablo, portre, gravür, albüm vs.) üretmişler, bu gözlemlerini anılar, günceler, seyahatnameler, bilimsel araştırmalar olarak günümüze bırakmışlardır. Bu olumlu misyonlardan başka elçiliklerin olumsuz davranışları ise yapılan bu gözlemler ve araştırmalar sonucunda buldukları eserleri (doğu yazmaları, antikaları, arkeolojik eserleri vs.) toplayıp kendi ülkelerine götürmeleridir. Bir diğer olumsuz davranış örneği de kâtip ve tercümanları kendi casus ve ajanları olarak ülkemizde görevlendirmeleridir.

Elçilikler özellikle Galata'da ikamet ettikleri dönemde bu semtte pek çok kurumun dolayısıyla da binalarının (hanlar, okullar, hastaneler, tahaffuzhaneler, postaneler, matbaalar vb.) yapılmasını sağlamışlardır. Beyoğlu-Pera'ya yerleştikten sonra özellikle kendi bünyelerinde çalışan birçok araştırma enstitüsü açmışlardır.

1890'da İstanbul'daki elçilikler sayı olarak on sekizi bulmuştu. Bunlar Almanya, İngiltere, Avusturya-Macaristan, İtalya, İran, Rusya, Fransa, İspanya, İsviçre, İsveç-Norveç, Amerika, Belçika, Portekiz, Romanya, Sırbistan, Yunanistan, Felemenk, Karadağ temsilcilikleridir. Başkentin Ankara olması ile 1923'den sonra kısa aralıklarla Ankara'ya taşınan yabancı elçiliklerin İstanbul'daki tarihi yapılarında günümüzde konsolosluk hizmetleri verilmektedir.²⁴

²⁴ Necdet Sakaoğlu, "Elçilikler", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, cilt 3, sayfa 149-151.

1.2.2.1. ELÇİ HANI

Çemberlitaş'ta Atik Ali Paşa Külliyesi'nin bir parçası olarak caminin yapımından daha sonra 1510-1511 yılları arasında inşa edilen Elçi Hanı günümüze ulaşamamıştır. Yeniçeriler Caddesi üzerinde eski adıyla Divanyolu üzerinde Külliye'nin bulunduğu caddenin karşı tarafında medrese ile Elçi Hanı aynı yönde konumlandırılmıştır. Külliye'nin diğer birimleri cami, türbe ve zaviye-imareti Çemberlitaş'ın doğu yönünde yer almaktadır.

Elçi Hanı aynı yerde olduğu bilinen Constantinus Forumu'nun üzerine inşa edilmiştir. Fakat günümüze kadar bu forumun nasıl bir değişiklik geçirdiği tam olarak bilinmemektedir. Hanın altında kısmen tonozlu odalar olduğu bilinmektedir, dolayısıyla hanın hangi yapıya ait olduğu bilinmeyen forumdan kalan tonozlu kalıntıların üstüne inşa edildiği söylenebilir.

Sadrazam Hadım Ali Paşa ya da bir diğer deyişle Atik Ali Paşa hanı, 1509 yılındaki depremde büyük ölçüde zarar gören konağının yerine, birkaç yıl önce vakfettiği camisinin karşısına medresesinin yanına iki katlı avlulu bir yapı olarak inşa ettirmiştir. Dışı kesme taş, içi de tuğla malzemelerle yapılan han, kısa zamanda imparatorluk elçilerinin ve gelen heyetlerin konaklama yeri olmuştur.

XVI. yüzyıldan itibaren birçok yabancı elçi bu handa ikamet etmiştir. Elçiler ve elçilik heyetinde yer alan gezgin ve sanatçıların; seyahatname ve anılarında han hakkında etraflıca bilgiler mevcuttur.

Bir elçilik heyetiyle Anadolu'ya yaptığı seyahatle İstanbul'a gelen Alman gezgin Hans Dernschwam²⁵ Elçi Hanı'nı çok iyi gözlemleyerek ayrıntılı bilgi ve yazıları günümüze ulaştırmıştır. Onun notlarına göre hanın bulunduğu yerde elli yıl öncesine kadar güzel bir kilisenin olduğu, Ali Paşa'nın bu kilise temelleri üzerine bu hanı yaptırdığını ifade etmektedir. Yine onun notlarında 1539 yılı sonunda Valpovo'da yenilen Katzian kuvvetlerinden 6000 kişiyi geçkin esirin burada barındırıldığı

²⁵ *Dernschwam Hans*, Alman gezgin (23 Mart 1494, Brux-1568 sonları); Macar asıllı olan Dernschwam Bohemya' da doğdu, Viyana ve Leipzig üniversitelerinde okudu. 1533 'ta Avusturya Arşidükü Ferdinand tarafından İstanbul'a gönderilen ve başında Pécs Piskoposu Anton Vranic ile Macar asilzadesi Ferenc Zay bulunan bir elçilik heyetine katıldı. Heyet İstanbul'a geldikten iki hafta sonra Avusturya ve Alman elçilerinin daha önce barındıkları Eminönü civarındaki Yahudi mahallesinde bulunan kervansaraydan, bundan böyle Alman elçiliği olarak kullanılacak olan, Çemberlitaş'taki Atik Ali Paşa Külliyesi'nin bir parçası olan kervansaraya (Elçi Hanı) taşınırlar. Bu fırsatla yazar külliye'nin ve kervansarayın ayrıntılı bir tasvirini yapar. Bir Bizans kilisesinin yerine yapılan kervansaray 1539' da yenik düşen Alman ordusunun tutsaklarını barındırması. Osmanlı topraklarında bir buçuk yıl kalan Dernschwam'ın seyahatinin günlüğü Franz Babinger(Alman Türkolog) tarafından *Hans Dernschwam's Tagebuch, einer Reise nach Konstantinopel und Kleinasien* (1553-1555) adıyla yayımlanmıştır(Münih-Leipzig, 1923, tıpkıbasım 1984). Yaşar Önen tarafından yapılan Türkçe çevirisi *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*(Ankara, 1987)adıyla basılmıştır. (Stefanos Yerasimos, Dünden bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e.,cilt 3, sayfa 36-37)

yazmaktadır. Bu esirler kaldıkları süre içinde hanın duvarlarına işaretler, salibler²⁶ ve harfler çizmişlerdir. 1553–1555 arasında handa ikamet eden Dernschwam'ın hanın ahırında görüp kopya ettiği kitabe önemli bir tarih belgesidir. Kitabenin metni şöyledir: "...Bin beş yüz on beş yılında bunu yazdılar. Kral Laslo'nun beş elçisini burada beklettiler. Bilâyi Barlabaş iki yıl burada idi... hükümdar, Kedeyi Se'kel Tamaş bunu yazdı, Hükümdar Selim Bey buraya (onu) yüz at ile koydurdu". Bilayi Barlabaş (Bilâyli Barnabas) II. Beyazıd Döneminde Macar Kralı Ulasko tarafından elçi olarak gönderilmiştir. Fakat elçi İstanbul'a vardığında Osmanlı Hükümdarı olarak II. Beyazıd yerine Yavuz Sultan Selim ile karşılaşmıştır. Selim elçi ve heyetini uzun süre bu handa tutmuş, uzun süre seferlerinde yanında dolaştırdıktan sonra 1519 yılında ülkelerine dönmelerine izin vermiştir. Muhtemel han yıkılırken kaybolmuş olan bu kitabeden Yavuz Sultan Selim'in Nisan 1512'de tahta çıkışı sırasında hanın inşasının bitip oturulabilir durumda olduğu anlaşılmaktadır.

Hans Dernschwam hanın mimarisi hakkında verdiği ayrıntılı bilgiler şöyledir;

"Hanın duvarları 1,5 viyana arşını kalınlığında ve 6 lachter (yak.12 m) yüksekliğindeydi.

İç avlunun bir kenarı 50 adım(37.50 m) dir. Avlunun 3 adet büyük kapısı vardır. Alt kattaki ahırlar avluya açılan mazgallardan hava ve ışık alırdı.

Ahırların ortasında altı kalın paye tuğladan yapıma yedi tonozu taşıyordu.

Giriş dehlizinde sağlı sollu 21 basamaklı iki merdiven üst kata çıkışı sağlıyordu. Sokaktan avluya kadar binanın derinliği 31 adım(23.25 m), galerinin her kenarı 48 adım(36 m) ve böylece binanın çevresi çepeçevre 192 adımdı(144 m).

Galeride revak payeleri dibinde 9 ayak eninde ve 1 ¼ ayak yüksekliğinde, üzerinde yazın yatmaya ve oturmaya mahsus bir set bulunuyordu.

Birbirinde 12 ayak aralıklı, 22 tane (1 ½ x 1 ¼ viyana arşını ölçüsünde) kareye yakın paye, avluyu çevreliyordu. Bunların üzerlerine, her cephede 6 kemer olmak üzere 24 kemer atılmıştı.

Bu payeler gerideki duvarlara 7 (toplam 28) kuvvetli kemer ile bağlanmış ve aralarına 3 parmak kalınlığında demir gergiler konulmuştu.

Revaklarda meydana gelen bölümler kurşun kaplı 28 kubbe ile örtülmüştü.

Revakların gerisinde, dört tarafta 42 hücre sıralanıyordu.

²⁶ *Salib*; Hac. (Osmanlıca-Türkçe Sözlük, a.g.e., sayfa 645)

Kare biçimindeki hücrelerin bir kenarı 16 ayak boyutundaydı ve her birinde ocak bulunuyordu. Hücrelerin zeminleri tuğla döşeliydi ve biri revağa biri dışarıya açılan iki penceresi vardı. Dışa açılan pencereler demir parmaklı ya da tahta kepenkliydi ve hiçbirinde cam yoktu.

Kapı kanatları ahşaptı.

Hanın üstü kubbeliydi ve cadde üzerindeki cephede kapının iki yanında kurşun kaplı 6 metre genişliğinde bir saçağın koruduğu 10 dükkân vardı.

Hanın içinde mutfak bulunmuyordu.”

1555-1562 yılları arasında İstanbul’da yaşayan Flaman asıllı elçi Busbeke, hanın Marmara’ya bakan pencerelerinden denizin görüldüğünü, pencerelerin demir parmaklıklı ve tahta kepenkli olduğunu, tam bir kare şeklinde olan yapının ortasında bir avlu ve bu avluda bir kuyunun mevcut olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca ikamet in yalnızca üst katta olduğunu bu odaların önünde avluya bakan revakların bulunduğunu, odaların manastır gibi eşit ve küçük hücreler olduğunu anlatmaktadır. Bina, iç kemerler üzerinde kuruluydu ve üstü kurşunla kaplanmıştı. Hanın olumlu yönleri dışında olumsuz yönlerinden de bahsetmiştir. Her şeyin gerekli ölçüde olduğunu, keyfi ve estetik olarak bir kaygı olmadığını anlatmaktadır. Ayrıca han içinde birçok yılan ve zararlı haşeratların da yaşadığından bahsetmiştir. 1574–1578 yılları arasında elçi David Ungnad’ın heyetinde yer alan Stephan Gerlach, elçilerin burada birer hapis hayatı yaşadıklarını, tüm masraflarının Osmanlı Hükümetince karşılandığını belirtir.

Elçi Hanı’na Graf Sinzendorff’un elçilik heyetiyle 1578 yılı başında gelen elçilik papazı Salamon Schweigger’in seyahatnamesinde, yapının en eski resimleri bulunur. David Ungnad’ın kendi parasıyla hana bir oda yaptırdığını Schweigger’in seyahatnamesinde anlatılmaktadır. Schweigger yazı ve çizimlerinde hanı, “bir avlunun etrafını çevreleyen, ön tarafı dükkânlarla donatılmış, iki katlı, çatılı, dört köşe bir bina” olarak tanıtmaktadır. Giriş katında yer alan tonozlu ahırlar dörtyüzden daha fazla atı barındırabilecek kapasitede idi. Giriş katında ahırlardan başka iki mutfak, tonozlu ardiye yer almaktadır. Üst katta oniki ayak (yaklaşık 3.6 m) genişliğinde otuz adet oda yer almakta idi. Elçi Hanı’nda kalan Alman Büyükelçi Baron Ungnad hanın bir bölümüne 8x12 adımlık bir yemek odası yaptırmıştır. Üst kattaki her oda yer alan pencere boyutları 60x45 cm’dir. Dış cephesi kırma taştan olan hanın iç mekânlarındaki duvarlar sıvasızdı.

Genel olarak handa kalan Avrupalılar mekânın bakımsızlığından ve konforsuz oluşundan sıkıntı duyuyorlardı. Yeniçerilerin kapıda nöbet tuttuğu han kalan misafirler tarafından bir nevi hapis haneye benzetilmektedir. Hatta Osmanlı'nın hâkimiyeti bu han üzerinde o kadar fazla idi ki; bir dönem handa kalan elçi Von Zinzendorf'un odasının penceresi yakındaki haremdeki kadınlara baktığı gerekçesiyle sadrazam tarafından duvar ördürülerek kapatılmıştır.²⁷

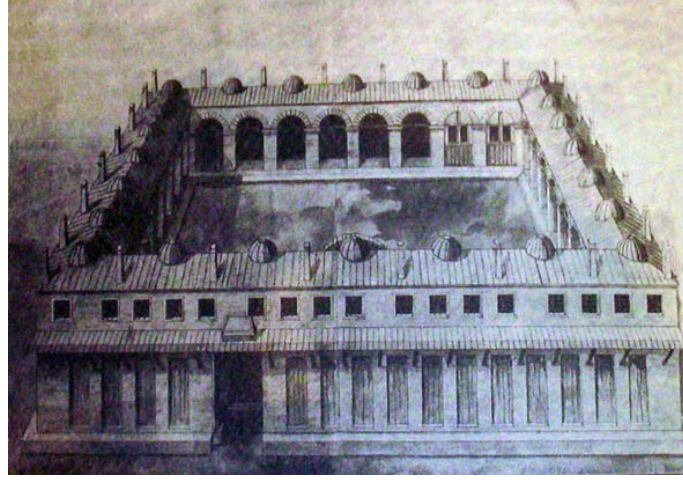
Cornelius Gurlitt'in, yayımladığı resim diğerlerine göre daha iyi, bilgi olarak daha az doğru bir resimdir. (Şekil 1.1-1.2) Gurlitt bu resmin orijinalinin nerede olduğu hakkında bir bilgi vermemiştir. İngiliz Kırım Şapeli rahip C.G. Curtis 1876'da hanın o sıralardaki durumunu gösteren iki resimde yapının yıkık ve harap halini çizmiştir. Curtis'in resminden kopya edilerek K. Kos tarafından çizilen resim ise Curtis'in resminin tekrarıdır. Hanın 1855'lerde çekilmiş fotoğraflarının olduğu düşünülmektedir. Fakat bunlar günümüze ulaşmamıştır. Hanın alt (ahırlar) ve üst kanatlarının planları ile cephesi ve üstten rölövesi Ara Altun tarafından çizilerek yayımlanmıştır.²⁸(Şekil 1.3)

Yine diğer elçilik heyetleri, ortak sıkıntıları olan haşeratlırdan, isten kararmış duvarlardan ve yakacak odun azlığından şikâyet etmektedir. Han kapılarında yasakçı denilen dört yeniçeri ve bir çavuş nöbet tutmaktadır. Bugün Elçi Hanı'nın dışarıdan ve içeriden tasvir eden üç değerli resim Avusturya Milli Kütüphanesi'nde sergilenmektedir. 1573–1589 yılları arasında İstanbul'da bulunan Königsberg'li Reinhold Lu-benau, Rum kaynaklı bir rivayete göre hanın alt katındaki ahırların daha önce bahsedilen kilisenin daha doğrusu Aziz Ioannes manastırı hücreleri olduğunu belirtmiştir. 1585–1587 yılların İstanbul'da esir olarak bulunan Bretten'li Michael He-berer, Hıristiyan elçilerden Fransız, İngiliz ve Venedik elçilerinin Galata'nın dışında yaşamalarına karşılık Alman elçisinin şehir içinde olumsuz koşullarda yaşadığını ifade ediyor. Osmanlı Hükümeti o dönemde elçileri bu handa bir nevi göz hapsinde tutuyor, esirleri kaçırmalarını ve casusluk yapmalarını bu şekilde engellemeye çalışıyordu. Daha sonraki bir tarihte 23 Temmuz 1587 günü çıkan

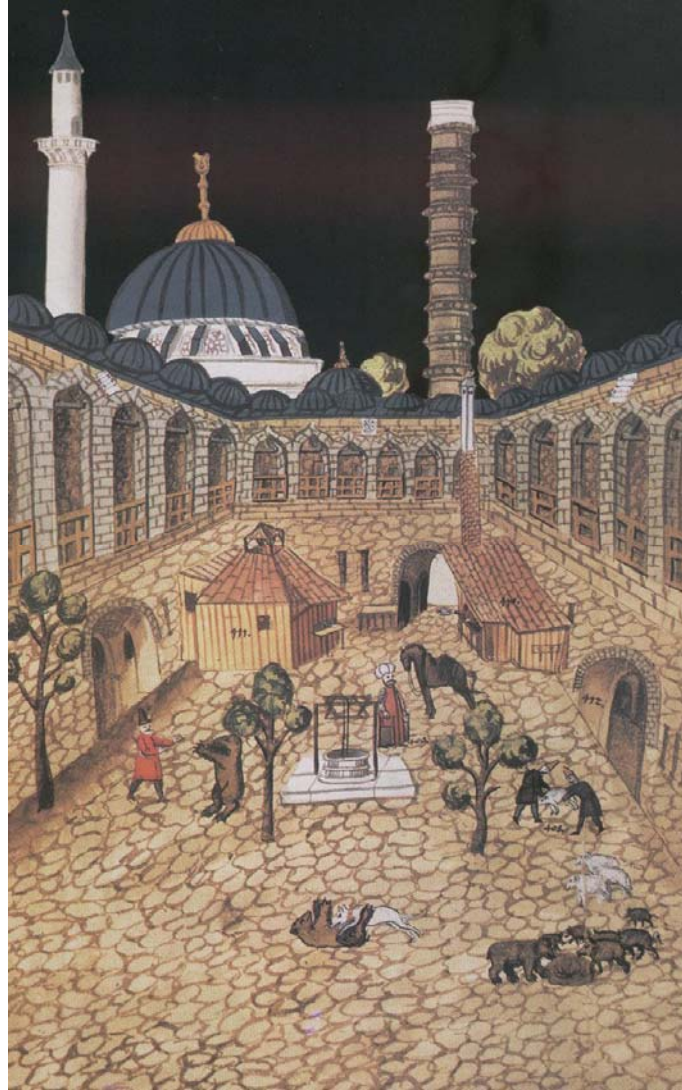
²⁷ Cornelius Gurlitt, çeviren Rezzan Kızıltan, İstanbul'un Mimari Sanatı : Architecture of Constantinople : Die Baukunst Konstantinopels , Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara 1999, sayfa 50.

²⁸ Semavi Eyice, "Elçi Hanı", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 3, sayfa 148-149 / Wolfgang Müller-Wiener, İstanbul'un Tarihsel Topoğrafyası: 17. yüzyıl başlarına kadar Byzantine-Konstaninopolis , Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002, sayfa 344.

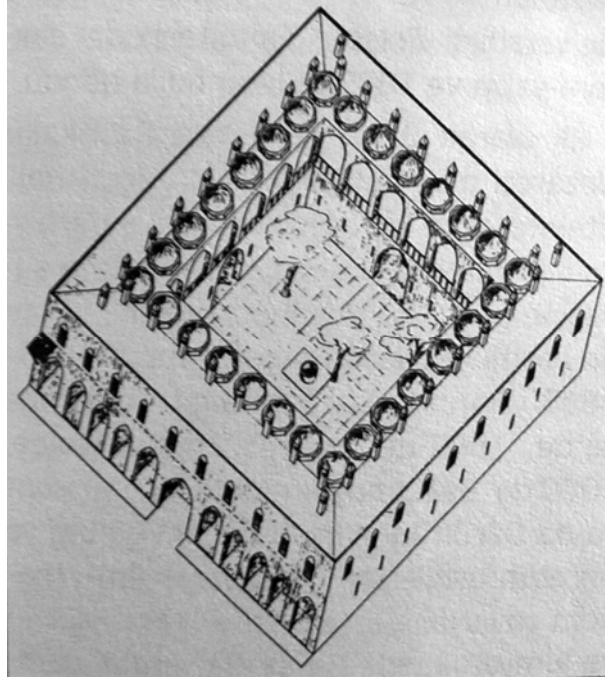
büyük yangında Çemberlitaş'ın tüm çevresi yanmıştır. Elçi Hanı'nda ise kubbedeki kurşun erimelerinden başka bir zarar meydana gelmemiştir.

Şekil 1.1. Elçi Hanı 16. Yüzyıldan bir tasvir

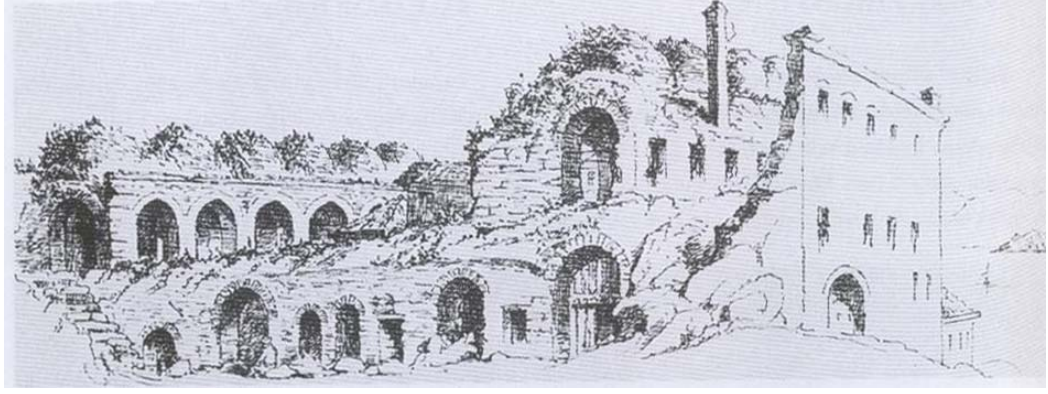
Şekil 1.2. Elçi Hanı tasviri- 16. yy.

Şekil 1.3. Elçi Hanı'nın Ara Altun tarafından hazırlanan restitüsyon projesinden perspektif görünüşü

Elçi Hanı 17. yy. ın başlarına kadar elçilere ikamet olmaya devam etmiştir. Sultan İbrahim Dönemi'nde Salih Paşa'nın sadrazamlığında 1646 yılından itibaren elçilerin Galata'da kalmalarına izin verilmesi ile bu özelliğini kaybetmeye başlamıştır. Bu dönemde han, vergi yükümlüsü ülkelerin (Eflak, Boğdan vb.) elçilerine tahsis edilir. 1648 yılında Galatasaray'ı acemi oğlanları isyan ederek hanı işgal etmişlerdir. 1652 yılında Esir Hanı'nda ya da bedestenin Mahmut Paşa Camii tarafından çıkan büyük yangın, Elçi Hanı ile birlikte pek çok binayı yakmıştır. 1656 yılında ise ayaklanan Kapıkulu sipahileri tarafından At Meydanı Hanı'nı ve Elçi Hanı'nı işgal edilmişler, fakat daha sonra çıkarılmışlardır. Han, 1660'da Ayazma Kapısı dışından başlayan üç gün süren yangın sırasında tekrar harap olmuştur.

Elçi Hanı XVII. yy. başlarına kadar elçilere ikamet olmaya devam etmiş, bu tarihten itibaren ise eski önemi kaybetmiştir. 1677–1678 yılları arasında İstanbul'a gelen Leh temsilcisi Jan Gninski hanı beğenmeyerek kendisinin Panayoti'nin konağına yerleştirilmesini istemiştir. Elçi Hanı'nın büyük zarar veren, etkili 1766 depreminde de kısmen yıkıldığı tahmin edilmektedir. J.von Hammer'in yazdıklarına göre 19. yy. ın başından itibaren han artık Tatar hanı olmuş, posta tatarlarına barınak haline gelmiştir. Han, 19 Eylül 1865 yılında çıkan on dokuz saat süren Hocapaşa yangınında bir kere daha harap olmuş ve uzun süre yıkıntı durumunda kalmıştır.(Şekil 1.4)

Şekil 1.4. 1876 yılından kalma bir resimde Elçi Hanı'nın kalıntıları -Curtis-Walker

Ali Emîri'nin yazdıklarına göre 1870 yılında hanın bulunduğu yere bir kütüphane yapılması planlanmıştı. Projesini Staye adında yabancı bir mimar hazırlamıştı. Fakat maddi olanaksızlıklar nedeniyle bu proje hayata geçirilememiştir. Elçi Hanı daha sonra II. Abdülmamid'in serkarini "Matbaacı" olarak bilinen Osman Bey'in mülkiyetine geçirilmiş ve o da 1880'de (veya 1883'de) hanın kalıntılarını tamamen yıktırarak, yerine Matbaa-i Osmaniye denilen büyük binayı inşa ettirmiştir. Bu matbaa ileriki yıllarda Çemberlitaş sineması olmuş ve sonunda yıktırılarak yerine şimdiki iş hanı inşa edilmiştir. Bu sırada açılan çok derin temel çukurunda Bizans devrine ait duvarlar ile kemer ve tonoz kalıntıları daha derinde ise antik Bizantion şehrinin mezarlığına ait mezar stelleri bulunmuştur.

1.2.2.2. EMİNÖNÜ ESKİ YAHUDİ MAHALLESİ

İstanbul Eminönü semtinde olduğu bilinen günümüzde mevcut olmayan eski Yahudi Mahallesi'nin tarihi, Bizans Dönemi'ne kadar eskiye dayanmaktadır. Günümüzdeki Eminönü semti Haliç kıyısında "Neorion Kapısı" (Bahçe Kapısı) ile "Porta Drungari" (Odun Kapısı) arasında kalan kıyı ve liman bölgesini oluşturmaktadır. Bizans döneminde Haliç kıyısında sular oldukça derindi, bu sebeple o dönemde önemli bir liman bölgesi olan Eminönü'ne büyük gemiler kıyıya kadar yanaşabiliyorlardı. Böylelikle dışarıdan gelen tüm mallar günümüzdeki tarihi yarımada yani sur içinde kalarak hem güvenlik hem ulaşım kolaylığı sağlanıyordu. Bu anlamda önemli bir ticaret bölgesiydi. Ticareti de ağırlıklı olarak gayrimüslimler yaptığı için belki de bu bölgeye yakın bir yerde ikamet etmek isteyerek kendi mahallelerini oluşturmuşlardır. Eminönü'nün doğu yönü sınırı olarak Neorion Kapısı (Bahçe Kapısı) ve İskelesi çevresinde, çok eski dönemlerden bu yana Yahudilerin

oturduğu ve bu nedenle halkın buraya adının yanı sıra “Oraia Pile” yani “Yahudi Kapısı” dediği bilinmektedir.²⁹

Osmanlı Dönemi’nde Eminönü semtinde, II. Mehmed (Fatih) Dönemi (1451–1481) sonunda onbir mahalle görülmektedir. Bu mahalleler buldukları yerdeki kapılara ve mescitlere göre isimlendirilmişlerdir. Bunların üçü kapılara göre, dördü mescitlere göre saptanmıştır. Osmanlı Dönemi’nde ise Bahçekapı olarak bahsedilen bu bölgede Yahudi Mahallesi vardı. Eminönü ile Sirkeci arasında, Yeni Cami’nin hemen arkasında bulunan Bahçekapı semti, adını İstanbul’un deniz surlarının Haliç ağzına açılan kapılarından biri olan “Bahçe Kapısı”ndan almaktadır. Başka bir kaynakta Bizans döneminde bu kapıya “Porta Neorion” denildiği belirtilmektedir. Bu kapının çevresindeki nüfusun çoğunluğunu o dönemde Museviler oluşturduğundan, kapıya “Porta Hebraica” ya da “Porta Judeca” denilmiş, Türkler tarafından ise Çıfıt Kapısı (Şuhut Kapısı) olarak adlandırılmıştır. Bizans Dönemi’nde bu kapının yakınında bir kule olduğu, Haliç’in ağzına gerili zincirin bir ucunun kuleye, diğer ucunun da Galata Kulesi’ne bağlı bulunduğu rivayet edilmektedir. Kapının yerinin bugünkü Yeni Cami arkasında Arpacılar Caddesi üzerinde olduğu sanılmaktadır.

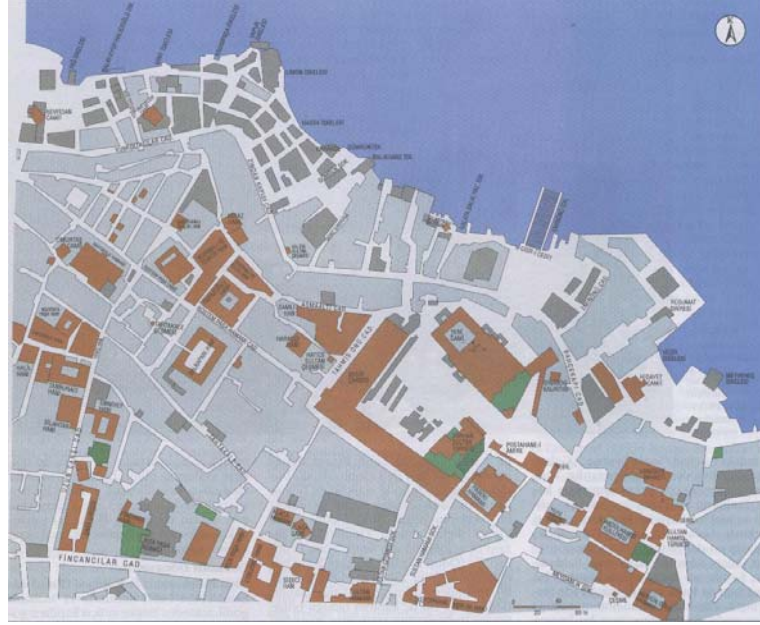
Daha öncede belirttiğimiz gibi; kaynaklardaki bilgilere göre Avrupa’dan gelen elçilerin bir kısmı da 16 yy.’ın ilk yarısına kadar, bugünkü Yeni Camii ile Eminönü bölgesinde yer alan Yahudi Mahallesi’nde konaklamışlardır. 1527 yılında Venedik Balyosu M. Minio; 1526–30 yılları arasında Pietro; 1534 yılında I. Ferdinand’ın elçisi Cornelio de Scepper bu mahallede ikamet etmişlerdir. Yahudi Mahallesi’nin bu bölgedeki konumunun hem saraya hem de eski Venedik Mahallesi’ne yakınlığından dolayı seçilmiş olduğu düşünülmektedir. İngiltere, Fransa ve Venedik ülkeleri dışındaki ülkelerin elçileri genellikle önceki bölümde detaylı olarak anlatılan Çemberlitaş’taki Elçi Hanı’nda kalıyorlardı. Bahsedilen bu ülke elçilerinin Galata semtinde de evleri mevcuttu.³⁰

1569’da Demirkapı’dan başlayıp Bahçekapı’ya kadar uzanan yangında semtin Yahudi Mahallesi bütünüyle yanmıştır. Daha sonra Yeni Camii’nin yapılması aşamasında Yahudi Mahallesi’ndeki evler istimlak edilmişlerdir, ayrıca aynı bölgede bulunan cemaate ait sinagog ve kilisenin de kiralari sürekli verilmek üzere ortadan kaldırılmıştır. Kapı ve çevresindeki surlar 1865 yangını ve sonra da yol genişletme

²⁹ Doğan Kuban, “Eminönü”, Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 3, sayfa 158.

³⁰ Feryal İrez-Hüsametkin Aksu, Boğaziçi Sefarethaneleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1992, sayfa 13.

çalışmaları sırasında yıktırılmıştır.³¹ Bu sebeplerle mahalle günümüze ulaşamamıştır. Eminönü İlçesi'nin Bahçekapı semti, 1960'lı yıllara kadar konutların da bulunduğu bir bölge iken daha sonra tamamıyla bir ticaret merkezi haline gelmiştir. (Şekil 1.5-1.6)

Şekil 1.5. Eminönü-1875

Şekil 1.6. Eminönü-1985

³¹ Doğan Kuban, a.g.e., cilt 3, sayfa 159-160.

1.2.2.3. GALATA

Galata, Haliç bölgesinin kuzey sahilinde Kasımpaşa Deresi'nden, Boğaziçi'nde Tophane semtine kadar uzanan ve üst bölgesinde Galatasaray ve Beyoğlu ile sınırlanan alan içinde yer almaktadır.

Galata semti her dönemde İstanbul ile Batı arasındaki ticaret ilişkilerinin merkezi olmuştur. Semtteki yabancı yerleşiminin tarihi, Osmanlı İmparatorluğu'ndan daha eskiye Bizans'ın erken dönemlerine kadar uzanmaktadır. Semtin adının nereden geldiğine dair birçok görüş ileri sürülmektedir. Bu görüşlerden ilki Bizans'ın erken dönemlerinde semtin "Skai" olarak bilindiği, tarihi yarımadadan ayrı tarafta yani Haliç'in karşı tarafında olduğu için karşıda anlamında kullanılan "Peran an Skais" olarak isimlendirildiğidir. Bu karşıda ifadesi yani "Pera" kelimesi Cenevizliler Dönemi'nde Galata semti için, daha sonra Levantenler tarafından Beyoğlu semti için kullanılmıştır. İkinci görüş ise Galata isminin, semtin ilk yerleşim dönemlerinde burada bulunan süthanelerden Grekçede "süt=gala" yani Galaktos kelimesinden türediğini ifade etmektedir. Evliya Çelebi'de seyahatnamesinde Galata için; "Bu bereketli yerdeki bitki ve bereket eseri olan süt gayet lezzetli olduğundan, adına 'Galate' dediler. Çünkü Yunan dilinde süte 'Galate' derler" şeklinde belirterek bu görüşü desteklemektedir.³² Üçüncü görüş, Galata limanında gemilerin yükleme ve boşaltma sırasında semtin arazisinin eğiminden dolayı İtalya'da bu tip eğimli limanlara verilen İtalyanca "merdiveli yol" anlamına gelen "calata" kelimesi kaynak gösterilmektedir.³³ Dördüncü görüş, bölgede oturan bir Galatyalıdan ismini alarak "Galat'ın Mahallesi (Ton Galatou)" olarak adlandırıldığını öne sürmektedir. Bir diğer görüşe göre ise Gotlar'ın Anadolu'ya geçişi sırasında bu bölgede denizi aştikları için bölgeye Galata adını verdikleri yönündedir. Yine semtin adının bölgeye yerleşen bir Got'tan alabileceği düşüncesi de mevcuttur. Bu düşünceye bağlı olarak da Greklerin buraya o dönemde "Galatou" diyerek günümüze Galata olarak ulaştığı söylenebilir.³⁴

Daha öncede bahsedildiği gibi "Pera" ifadesi yalnızca Beyoğlu bölgesi için kullanılmış, bazı gezgin ve yazarların anlatımında ise Galata ve Beyoğlu için birlikte

³² Evliya Çelebi Seyahatnamesi: İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, 1. Cilt-1. Kitap, sayfa 25.

³³ İlber Ortaylı, "Galata", İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1996, Cilt 13, sayfa 303.

³⁴ Eremya Çelebi Kömürciyan, İstanbul Tarihi: XVII. Asırda İstanbul, Eren Yayıncılık, İstanbul 1988, sayfa 242.

kullanılmıştır. Fakat bu durum ileriki dönemlerde karışıklıklara sebep olmuştur. Esasen Galata adı sadece güneydeki limanın bulunduğu bölgeyi ifade etmektedir.

Semtin genel olarak tarihine bakıldığında Cenevizlilerin bu bölgeye yerleşmeleri 12. yy. ın sonlarını bulmaktadır. Bu tarihlerde semtte Cenevizlilerle birlikte Venedikliler ve Pizalılar da ikamet etmekteydiler.³⁵ Galata'nın parlak çağı bölgeye Cenovalıların yerleşmesiyle başlamıştır. Cenevizliler bölgede diğer gruplardan sayıca fazla ve Bizans İmparatoru'ndan özel haklara sahip idiler. Özellikle 1261 yılında İstanbul'un Latin işgalinden kurtulmasında İmparator VIII. Mikhael (1261-1282), Cenevizlilere çok özel haklar sağlamıştır. Buna rağmen İmparatorluğun zayıf dönemlerini kendi lehlerinde kullanmayı çok iyi bilmişlerdir. Bu durumdan yararlanıp bölgelerini surlarla çevirmişlerdir. Ancak İmparatorun mevcut surlarını yıktırıldığından korunmasız kalan kasabaları 1296 yılında Venedik donanması tarafından yakılmıştır. Bu olaya intikam olarak onlar da Venedik balyozunu linç ederek Venediklilere katliam yapmışlardır. Bizans sur duvarı yapılmasına izin vermemiştir ancak kendi imtiyaz bölge sınırı boyunca bir hendek kazabilmişlerdir. Fakat bu hendeğin daha sonrasında nasıl bir sur duvarı ile devam edileceğinin hikayesini Bizanslı tarihçi Nkephoros Gregoras şu şekilde ifade etmiştir; "Bizans'a önce bir hendek kazma oldubittisini kabul ettiren Cenevizliler, arkasından da evlerin yüksekliklerini serbest bıraktırırlar. Bunun üzerine bölgenin sınırı boyunca muntazam aralıklar ile kagir, yüksek "evler" inşa ederler. Bizans İmparatorluğu'nun büyük krizler geçirmesinden istifade ile az sonra da bu burç şeklindeki evlerin aralarını duvarlar ile bağlayarak kısa bir süre içinde Peyre kolonisini tahkim ediverirler. Bir çeşit el çabukluğu ile yapılan oldubitti karşısında Bizans ciddi bir tepki gösterememiş ve ilk surlar da böyle yapılmıştır."³⁶

1304 yılına gelindiğinde Bizans içindeki bu imtiyazlı bölge etrafını çevirdiği hendek ve surlar ile bugünkü Bankalar Caddesi, Karaköy Meydanı ve Kalafat yeri dörtgenini oluşturuyordu. Bu bölgeye Galata Kulesi'nin bulunduğu alan 1349 yılında eklenmiş ve kule bu tarihten sonra yapılmıştır. Cenevizliler bu imtiyazlı bölgelerini podesta denilen bugünkü vali konumundaki bir yönetici ile idare ediyorlardı. Podesta aynı zamanda Cenevizlilerin Bizans'taki elçisi olarak da kabul ediliyordu. Sınırlarını hayli genişleten ve kuvvetlenen bu koloni Bizans zayıfladıkça daha da çok güçleniyordu.

³⁵ Nur Akın, 19. yüzyılın ikinci yarısında Galata ve Pera, Literatür Yayıncılık, İstanbul 1998, sayfa 87-88.

³⁶ Prof. Dr. Semavi Eyice, Galata ve Kulesi, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul 1969, sayfa 11-12.

Ticaret ve gümrük ile sağlanan kazançlar, koloniyi her geçen gün daha da zenginleştiriyordu.

Kolonilerini her yönden geliştiren Cenovalılar, 8 Haziran 1387 tarihinde Osmanlı Beyliği ile bir ticaret anlaşması yapmışlardır. Fakat ilişkilerinin sürekli iyi gitmemesinden dolayı 1393 yılındaki Türklerin Galata'yı tehditlerine karşı Fransa Krallığı'na tabi olan Cenevizlilere, bu tehditten kurtarması için Mareşal Boucicaut gönderilmiştir.³⁷

14. yy. da tamamen bir Ceneviz kolonisine ait Galata, yapıları ve kentsel düzen anlamında sokak, cadde kurgularıyla Akdeniz'in tipik bir İtalyan şehri özelliklerini yansıtıyordu. Bu şehirlerden farksız olan Galata bu karakterini, bazı mahallelerinde bugünden 40-50 yıl öncesine gelinceye kadar koruyabilmiştir.

Bizans İmparatorluğu'nun zayıflaması sonrasında İstanbul'un 1453 yılında Türkler tarafından fethi sırasında Galata, İmparatorluktan tamamen ayrı bir devlet mantığı ile hareket ederek tarafsız kalmıştır. Fetihden sonra Fatih Sultan Mehmed ile görüşen Galata yöneticileri, 1 Haziran 1453 tarihinde bir anlaşma imzaladılar. Bu anlaşmaya göre Galata'ya Bizans Dönemi'nde olduğu gibi özel koşullar tanınmış, fakat bölgenin esas sahibi Osmanlı İmparatorluğu olmuştur. Bu anlaşma sonrasında Galata surlarının üst kesimi, şehrin sahibinin Fatih Sultan Mehmed olduğunu göstermek amacıyla yıkılmıştır. Bu tarihten sonra Galata idaresi her yıl mart ayında değişen bir voyvoda tarafından sağlanıyordu. Hukuksal anlamdaki idareyi bir kadı, asayiş ve emniyeti ise Kaptan-ı Derya sağlıyordu. Bu anlamda tamamıyla Osmanlı idaresinde gözükken Galata Bölgesi'nde, 1682 yılına kadar Katolik kiliselerini idare eden bir Hıristiyan Cemaat Teşkilatı'nın faaliyet sürdüğü bilinmektedir.

16. yy. ın ilk yarısında gelişmeye devam eden Galata, en üst noktasında Galata Kulesi ve bu merkez bölgeye doğru yükselen aralarında dini yapıların belirginleştiği konutlardan oluşan deniz ve kara surlarıyla sınırlarını belirleyen bir üçgen şeklindeydi. Bu belirgin dini yapılardan en göze çarpanı St. Paulus-San Domenico Kilisesi'dir. Dış sınırlarını belirleyen surlar dışında bölgeyi üçe ayıran iç surlar da mevcuttu. Surların onarımına fetihden sonra da devam edilmiş, II. Beyazıt Dönemi'nde ise onarımı yapılmıştır. Bu surlar, Matrakçı Nasuh'un minyatüründe de görülebilmektedir.(Şekil 1.7)

³⁷ Semavi Eyice, "Galata", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 3, sayfa 348-349.

Fakat 16. yy. ortalarından itibaren sur onarımları ihmal edilmiş, 18. yy. ın başlarından itibaren üzerilerine ya da yıkılan yerlerine ev yapılmasına izin verilmiştir. Galata'yı anlatan P. Gyllius'un bölgenin 16. yy. ın ikinci yarısındaki izlenimleri, sarp bir bölge olmasından dolayı yukarı çıkan sokakların yer yer basamaklardan oluştuğu (Yüksek kaldırım sokak bu özelliğini 1956 yılına kadar koruyabilmiştir) ve yerleşmenin uzunluğunun genişliğinin iki katı olduğu şeklindedir.

Yalnız bu semtlerdeki resmi kurumların yapım, onarımları ve yeni konut yapım, onarımları bazı özel izinlerle gerçekleşmekteydi. Bu nedenle azınlık yerleşmeleri büyük yoğunluklara ulaşamamıştır. Galata diğer azınlık mahallerine göre en kalabalık nüfusa sahipti ve İstanbul'un onda biri gibi büyük bir çoğunluğunu oluşturmaktaydı.³⁸

Gittikçe kalabalıklaşan bölgede, nüfusun artması sebebiyle darlaşan mekanlardaki havasızlık, liman yoğunluğundan oluşan gürültü bu kesimde ikamet eden yabancıları rahatsız etmeye başlamıştı. Bu sıkıntılar üzerine dönemin sultanı I. Süleyman (Kanuni), Fransa ile diplomatik ve ticaret anlamındaki iyi ilişkilerine karşılık Fransa Kralı I. François'e bir jest yaparak 1535 yılında sefaretin Galata surları dışına taşınmasına izin vermiştir. Bu olay Pera'nın yani bugünkü Beyoğlu semtinin tarihine bir başlangıç olarak sayılmaktadır. Fransa ardından birçok sefarethane Beyoğlu'na taşınmıştır.³⁹

Evliya Çelebi zamanında 17. yüzyılda Galata Bölgesi'nde 18 Müslüman, 70 Rum, 3 Frenk, 2 Ermeni, 1 Musevi mahallesi olduğu bilinmektedir. Evliya Çelebi ayrıca burada sahiplerinin çoğu Rum veya Frenk olan 3080 dükkân, 8 çarşı, 1 yağ pazarı, 1 bedesten, 1 balıkhane, 1 gümrük binası, 1 yağ kapanı, çoğu Rum ve Musevilere ait 200 meyhane olduğunu belirtmektedir.

17. yy. da Fransızlara verilen kapitülasyonlarla Akdeniz liman kentlerinin en önemlisi haline gelen Galata'nın bu durumu 18. yy. da Fransız Devrimi ile değişmiş, diğer limanlara tercih edilme durumu kalmamış ve eski canlılığı bu sebeplerle azalmıştır.

³⁸ Nur Akın, a.g.e. , sayfa 96-98.

³⁹ Çelik Gülersoy, "Beyoğlu'nda Toplumsal Değişme", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 2, sayfa 218.

Şekil 1.7. Galata-1537

Beyoğlu'nun yoğun bir yerleşme alanı haline geldiği 19. yy. da Galata, başta İngiliz ve İtalyan sanayici ve tüccarlarının mallarının indirildiği, depolandığı ve satıldığı bir semt haline dönüşmüştür. Bu tarihlerde çıkan yangınlar sonucunda da ağırlıklı ahşap olan evlerin yerini üç, dört katlı kagir binalar almıştır. 19. yy. in ortalarında tarihlenen ilk fotoğraflarda hala ahşap yapıların yoğunluğu dikkat çekmektedir.⁴⁰

Elçilikler, Galata'da sık sık çıkan yangınlar, salgınlar sonucu sağlıksız sur içi bölgesinden ayrılmaya başladılar ve yeni binalarını, kır köşklerini Pera bağlarına (Pera: öte, karşı yaka), yani bugünkü Beyoğlu semtinde kurdular. Galata'dan Pera'ya doğru oluşan bu çekilme hareketi, elçilikler ve bu elçilikler etrafına yerleşen Hıristiyan ve yabancı gruplarla birlikte yeni bir semt oluşturmuştur. Oluşan bu yeni semt İtalyan, Maltalı, Katolik ve Ortodoks Rum Ermeni, Musevi cemaati ve Avrupa'dan tüccarların karışımı (Levanten=tatlısu frengi) bir topluluğa ev sahipliği yapmıştır. Bu semtte sadece iki adet Türk yapısı olan Galata Mevlevihanesi ve selvi koruluğu içinde yer alan Galatasaray Lisesi kalmıştır.⁴¹

1.2.2.4. PERA-BEYOĞLU

Pera ya da günümüzdeki adıyla Beyoğlu, kurulduğu dönemde Üsküdar kırılarını, Büyük Saray'ı kapsayan geniş bir panoromaya sahip, çok güzel konumda bir dış mahalle olarak tanımlanabilir.

Pera-Beyoğlu, Tünel-Taksim bölgeleri arasındaki uzun İstiklal Caddesi ve bu caddeyi dik kesen sokaklardan oluşmaktadır. Semtin isminin Yunanca'da "karşı yaka", "öte" anlamındaki "Pera" kelimesinden kaynaklandığı bilinmektedir. Aslında Pera kelimesi İstanbullu Rumlar tarafından limanın ötesindeki Galata kıyılarını da kapsayan bölge olarak kullanılmaktaydı. Fakat Avrupalılar bu kelimeyi nüfusu artmadan önce üzüm bağlarından oluşan Pera Bağları şeklinde bir ifadeyle kullanmışlardır.⁴² Türklerin kullandığı Beyoğlu kelimesinin ise bir beyin oğlunun bölgede yaptırdığı konaktan kaynaklandığı ileri sürülmektedir. 15. ve 16. yy. da Bey olarak tanınan kişi aslında Andrea Gritti⁴³ ve Bey'in oğlu olarak tanınan kişi ise Andrea'nın oğludur. Andrea buğday ticaretinden kazandığı servet ile "Pera

⁴⁰ Nur Akın, a.g.e. , sayfa 89, 99.

⁴¹ Prof. Dr. Semavi Eyice, a.g.e., sayfa 15.

⁴² Cosimo Comidas de Carbognano; çev. Erendiz Özbayoğlu, 18. yüzyılın sonunda İstanbul, Eren Yayıncılık., İstanbul 1993, sayfa 81-84.

⁴³ Andrea Gritti, İstanbul'da zengin bir tüccar olarak tanınan sonrasında Venedik cumhuriyeti elçisi yani balyosu olarak görev yapmış 1523-1538 yılları arasında "Doge" (Doc; Venedik devlet Başkanlığı) görevini sürdürmüştür. (Münevver Emiroğlu , a.g.e., sayfa 17)

Bağları”nda büyük bir konak yaptırır. Babalarının Doge seçilmesi ile Venedik’te kalmasından sonra oğulları İstanbul’a dönmüştür. 1490 doğumlu büyük oğlu Alvis de ticaretle uğraşır ve kazandığı servet ile babasının konağını daha görkemli bir hale getirir. Yakın dostu olan sadrazam İbrahim Paşa sayesinde kısa sürede Osmanlı dış politikasına yön veren kişilerden biri olmuştur. Kaynaklara göre Kanuni Sultan Süleyman’ın bile bu görkemli konağa gelip sadrazam İbrahim Paşa ile birlikte bu üç kişinin dış politika hakkında uzun uzun konuştuğu bilinmektedir. Gritti ailesi bugün unutulmuş olsa da Beyoğlu olarak bilinen Alvis Gritti bu semte ismini veren kişidir. Bu ünlü Beyoğlu Sarayı’nın yeri kesin olarak bilinmese de bazı kaynaklarda Sadrazam Ayas Paşa’nın büyük arazisine komşu olduğu, 1573-1578 yılları arasında İstanbul’da yaşayan Stephan Gerlach’ın notlarında ise Tophane üzerinde Defterdar Yokuşu’na yakın bir bölgede sarayın kalıntılarının olduğunu ve bu araziye ileride Müneccimbaşı Takıyeddin Efendi tarafından yapılacak gözlemevinin yer aldığı yazmaktadır.⁴⁴

Semt 16. yy. in ilk yarısında Matrakçı Nasuh’un minyatüründe de görüldüğü gibi içinde az sayıda binanın bulunduğu bağık bahçelik bir alandı. Bu semtin gelişmesi Galata bölümünde de bahsedildiği gibi 1535 yılında Osmanlı İmparatorluğu’nun Fransa’ya bu bölgede yerleşme izni vermesi ile başlamış, 19. yy. da semt en parlak çağını yaşamıştır. 16. yy. a kadar Galata’da olan elçilikler bu yüzyılın sonlarına doğru, verilen bu izinle birlikte bölgeye taşınmışlar, Fransa’nın ardından Venedik ve İngiliz devletleri de Pera bölgesine yerleşmişlerdir. Elçiliklerin taşındığı dönemde bu bölgedeki başlıca yapılar Acemioğlanlar Kışlası olarak kullanılan Galatasaray Lisesi, Galata Mevlevihanesi, Şahkulu Mescidi, Asmalı Mescit ve Ağa Camii idi. Bu yapıların dışında bölgede küçük Türk yerleşimleri de bulunuyordu. Fransızlar bugünkü Fransız Sarayı’nın bulunduğu alanda yer alan yapıya, ardından gelen Venedik elçileri ise bugünkü Venedik Sarayı’nın bulunduğu araziye yakın bir yapıya yerleşmişlerdir. Kısa bir süre sonra Hollanda ve Polonya elçilikleri de bu bölgeye gelmişlerdir. 17. yy. da ise Danimarka Elçiliği’nin bu bölgeye taşındığı bilinmektedir.⁴⁵

Bu semtteki sefarethanelerin birkaç tanesi dışında büyük çoğunluğu Galata Mevlevihanesi ile Galatasaray arasında bölgede genelde İstiklal Caddesi’nin

⁴⁴ Münevver Emiroğlu , Bir Beyoğlu Fotoromani, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000, sayfa 17-21.

⁴⁵ Nur Akın, “Beyoğlu”, Düden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 2, sayfa 212.

Boğaziçi'ne bakan tarafında yer almaktadırlar. Bu bölge Dört yol olarak bilinmekte, bugünkü isimleriyle İstiklal Caddesi, Asmalımescit Sokağı ve Kumbaracı Yokuşu'nun kesiştiği noktadır. Yabancı elçiliklerin bu bölgedeki yerleşimlerinden sonra etraflarında Batılı grupların olduğu gözlenmiştir. Yabancı uyruklu bu topluluk bireylerinin Beyoğlu'nun nüfusunda, şehircilik anlamında oluşumunda, sosyal anlamda büyük etkileri olmuştur. Sefarethaneler çevresinde toplanan bu yabancılar İstanbul'a ilk başta ticaret yapmak için gelmiş, sonrasında birçoğu burada kalarak mülk sahibi olmuştur.⁴⁶

Semte yerleşim 16. yy. da başlasa da 19. yy. a kadar birkaç sefarete bağlı gelişen sınırlı bir nüfusu oluşturabilmiştir. Sultan III. Selim (1789-1808) döneminde bu bölgedeki ilgiyi arttıran sebeplerden biri olarak Batılı devletlerle ilişkilerin yoğunlaşması sayılabilir. Yine ardından gelen Sultan II. Mahmud (1808-1839) Dönemi'nde de yapılan reformlarla bölgenin önemi daha da artmıştır. Asıl hareketin başladığı 19. yy. da hareketin başlangıcı Tanzimat Fermanı'dır. Azınlıklara sağlanan haklar ile ellerindeki paraları daha iyi değerlendiren bu grup, bölgeye binalar yaptırıp köklü olarak yerleşmeye başlamışlardır. 1856 yılındaki Islahat Fermanı ile de bu haklar daha da genişletilerek devletin tüm kadrolarında orduda, resmi kurumlarda memuriyetlerde üst kademelere kadar yükselme gibi birçok izinler verilmiştir. Devletten izin almadan kilise, okul vs. gibi resmi kurumların yapım ve onarımlarını gerçekleştirebileceklerdi.⁴⁷

16. - 18. yy. da gezginler tarafından yazılan seyahatnameler, özellikle Pera için önemli kaynaklar oluşturmaktadır. Çünkü bu seyahatnamelerde bölge çok detaylı olarak incelenmiştir. 18. yy. dan itibaren bölgeye yapılan otel gibi konaklama yapılarının artması ile gezginlerin sayısı daha da çok artmış ve 19. yy. ın ikinci yarısında Pera'ya gelen gezginlerin kaldıkları oteller yeni bir yapı tipi oluşturmuştur. (Hotel d'Angleterre diğer adıyla Londra Oteli, Bizans Oteli, Hotel de France, Pera Palas, Tokatlıyan Oteli) Bu gezginlerin bir bölümü de kendi ülkelerinin sefarethanelerinde konaklamışlardır.⁴⁸

Gezgin ve sanatçıların günümüze ulaşan anılarında Pera'da Türk olan neredeyse hiçbir şeyin olmadığı, bölgede Türkçe yerine insanların Fransızca, İtalyanca,

⁴⁶ Mustafa Cezar, XIX. yüzyıl Beyoğlusu, Ak Yayınları, İstanbul 1991, sayfa 31.

⁴⁷ Nur Akın, a.g.e. , sayfa 12-13.

⁴⁸ Necla Arslan, Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul: 18. yüzyıl sonu ve 19. Yüzyıl, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, İstanbul 1992, sayfa 220.

İngilizce, Almanca gibi yabancı dilleri kullandıklarını yazmaktadırlar. Çünkü burada yaşayan birçok insanın sefarethanelede çalıştığını ve yabancı okullarda eğitim gördüğünü, çoğunun Türkçe'yi hiç öğrenmediğini ya da çok geç yaşta öğrendiklerini belirtmektedirler. Levantenlerin devlet yönetiminde çalışanları ise Avrupa ülkelerindeki Osmanlı elçiliklerinde görevlendirilmek üzere kendi ülkelerine gönderilmektedir.

Elçiliklerde çalışan Rum, Venedik ve Ceneviz asıllı ailelerden gelen beratlı tercümanların zamanla beratlı tüccara dönüştükleri de bilinmektedir. Ticaret ve bankacılıkla uğraşan bu yabancı grupların zenginliği günden güne artarak devlete borç verecek kadar yüksek seviyeye ulaşmıştır.

Pera bölgesinin en parlak dönemi olan 19. yy. da semtin gelişmesinde başrolde Levantenler yer alıyordu. Levantenler İstanbul'a gelerek yerli ya da yabancı gayrimüslimlerle evlenerek yerleşen İtalyan kökenli Avrupalılardır. Bölgede bu kadar yabancı grup yer alırken Müslüman kesim azınlıkta kalıyordu. Azınlıktaki bu Müslüman grupların çoğunluğu da sonradan Müslüman olmuş yabancılar idi. Bu Avrupalı yaşam biçiminin oluşturulmasında Latinler (Fransız ve İtalyanlar), sonrasında Anglosaksonlar (İngiliz, Avusturya ve Almanların) ve Germen gruplar başta gelmektedir. Sementin nüfusunu ağırlıklı bölümünü oluşturan Osmanlı İmparatorluğu içindeki bu yabancı kesim, kültürel, sosyal ve yaşam biçimleri yönünden Türk halkından oldukça farklı bir yapıya sahipti. Burada yaşayan Levantenler ve azınlıklar sahip oldukları geniş olanaklarla Pera bölgesini her yönden oldukça yüksek bir seviyeye taşımışlardır. Bölge adeta bir Avrupa başşehri görünümündeydi. Gerek binaları, insanları, kılık kıyafetleri, eğlence hayatları, otelleri, mağazaları, restoranları, gerekse o dönemde kısıtlı olan iletişimin ileri seviyede olduğu postane ve telgrafhaneleriyle çok farklı ve zengin bir yapısı vardı. İstanbul içindeki semtlerle iletişim zor sağlanırken, Avrupa ile telgraf trafiği oldukça hızlı idi. Mimari anlamda; elçilik saraylarını merkez alan birçok görkemli yapıları, dekorasyon örneklerini burada bulmak mümkündü. Yine kültürel anlamda İtalyan ve Fransız tiyatroları ile Avrupa'dakileri aratmayan pastane ve kafeler (Café de Byzance, Café Concordia, St. Petersburg Café Restaurant, Café du Luxembourg, Pera Palas ve Tokatlıyan otellerinin kafe ve restoranları, Lebon ve Markiz pastaneleri) yer almaktaydı. Avrupa'daki birçok ünlü mağazanın şubeleri (Bon Marché, Au Lion, Mir ve Cottereau) Pera bölgesinde Büyük Pera Caddesi'nde özenli

dekorasyonları ile müşterilerine kapılarını açmıştı. Gece eğlenceleriyle adından söz ettiren Pera'da tiyatro (İtalyan Naum Tiyatrosu) ve konserler dışında balo ve davetler de sefarethanelerin balo salonlarında yapılmakta idi. Ayrıca semt bu kutlamalara ilaveten padişahların tahta çıkış törenleri de eklenerek Cadde-i Kebir'in süslenmesi ile daha gösterişli bir hale getirilmiştir. Kısacası semt sosyal, kültürel, toplumsal anlamda her yönden Avrupalı olmuştu.

Beyoğlu'ndaki bu renkli yaşamın en hızlı olduğu mevsim kış aylarıydı. Çünkü yazın sefarethanelerin Boğaziçi'ndeki yazlık sefarethane binalarına taşınması ile boşalan semt ıssızlaşıp, hırsızlık olaylarının artmasına sebep oluyordu. Pera'dan Boğaziçi'ne oluşan bu göç sırasında bazı zamanlarda ev eşyalarının bir kısmı da yazlık sefarethanelere taşınıyordu.

19. yy. ın ikinci yarısında devam eden Batılılaşma reformları padişahların batılı kültür ve eğitime verdikleri önem gitgide artarak, Sarayın tarihi yarımadadan Pera'ya yakın bir bölgeye, Dolmabahçe sahiline gelerek bu hareketli kış aylarını burada geçirmesine sebep olmuştu. Yaz aylarında elçilerin Boğaziçi'ne taşınması, Padişahında Çırağan Sarayı'na ardından da Beylerbeyi Sarayı'na taşınmasına sebep olmuştur.⁴⁹

Beyoğlu'ndaki bu yeni yapım faaliyetlerinde Levanten ve gayrimüslim olan mimarlar etkin bir şekilde çalışmışlardır. Birçok konut, pasaj, kilise gibi yapıların dışında önemli sefarethanelerin de proje ve uygulama aşamalarını yürütmüşlerdir. Pera'daki yapılaşmanın sefarethaneler ve bu merkez etrafında oluşan yoğunlaşma ile gerçekleştiği düşünüldüğünde mimari üslubun belirlenmesinde ağırlıklı olarak bu anıtsal binaların büyük rolü olduğu açıktır. Bölgede neoklasik üslup baskın olarak dikkat çekmektedir. Bu üslubun yaygınlaşmasına neden olan sefarethaneler büyük arazileri içinde din ve eğitim kurumlarını da içine alarak ayrı birer dünya oluşturmuşlardır.⁵⁰

Bölgedeki konut mimarisine genel olarak baktığımızda konutlar dar parselasyon sebebiyle direk sokağa açılan giriş kapıları, üst katlarda da diğer katların devamı şeklinde pencere düzenleri ve arka cephede küçük taşlıkları tipik semt konutlarının özelliklerini içermektedir. Cephe düzenlerinde ise bazıları sıvalı, tuğla ya da taş

⁴⁹ Nur Akın, a.g.e. , sayfa 17.

⁵⁰ Zeynep Çelik, 19. yüzyılda Osmanlı başkenti: değişen İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1998, sayfa 105-106.

cepheler şeklinde çeşitlilik göstermekte idi. Pencere söveleri, parmaklıkları, silmeler ile cephe hareketi sağlanmıştı. Üst katta yer alan konsol çıkımlar demir ya da taş konsollar ile taşınılmıştır. 19. yy. da kâgirleşen semte ait eski ahşap yapıların bir kısmı günümüze ulaşabilmiştir. Ara sokaklardaki dar parsellerdeki yapıların yerine arsalar boşaldıkça daha yüksek katlı apartmanlar yapılmıştır. İstiklal Caddesi üzerinde ve köşe parsellerde yer alan görkemli örnekler dışında, ara sokaklar da yörenin özgün yapı örneği arasına giren kapalı ya da bir tarafı açık bir avlu etrafında çok sayıda daireden oluşan, oranları ile bir yapı adası büyüklüğünde büyük konutlarda yer almaktadır. Görkemli cephe ve kitleleriyle anıtsal konut örneklerini oluşturan bu yapıların bazıları bu ailelerin adıyla anılan yapılardır. Yine bölgenin konut örnekleri arasında rastlanan diğer bir grup, sıraevlerdir. Bu ev tipi, dönemin üslup özellikleri açısından Batılı biçimlere en çok bağlı kalan örneklerindedir.

Bu dönemde 1831 yılında mimarlık faaliyetlerini daha etkin ve düzenli hale getirmek için yapım ve onarımla ilgili işleri yürüten mimarbaşılık ile mali yönüyle ilgilenen şehreminlik birleştirilerek Ebniye-i Hassa Müdürlüğü kurulmuştur. Tanzimatla birlikte getirilen yeni düzen neticesinde kentin fiziksel yapısında değişiklikler ortaya çıkmıştır. Ahşap yapılar yerine kâgir binalar yapılması için önceleri çıkarılan padişah fermanları yerine bu yeni kurulan müdürlüğün çıkardığı Ebniye Nizamnameleri geçerli olmuştur. Bu nizamnamelerle oluşturulan yönetmelikler yapısal ve kentsel düzen daha sistemli bir hale getirilmiştir. Bu nizamnamelerin getirdiği kuralları en fazla uygulamaya çalışan belediye, 1858 yılında kurulan Galata ve Pera bölgesi düzenlemesi ile ilgili çalışan VI. Daire'dir. İlk belediye örgütü olan VI. Daire'nin o dönemde gerçekleştirdiği aydınlatma, adalandırma, numaralandırma, yol genişletme çalışmaları Tepebaşı'ndaki Petit Champs des Morts (küçük mezarlık) ve Taksim dolaylarındaki Grand Champs des Morts (büyük mezarlık) alanlarının kaldırılması gibi faaliyetleri VI. Daire'nin, günümüz Beyoğlu'sunda hala korunan uygulamalarıdır. VI. Daire'nin mimar Barborini tarafından yapılan binasında bugün Beyoğlu Belediyesi ikamet etmektedir.⁵¹

1839-1870 yılları arasındaki bu gelişmelerin sonucu olarak yapılar daha kaliteli yapılmaya başlanmıştır. Semte Avrupa kenti görünümü veren tiyatrolar, pastaneler, kulüpler, mağazalar bu tarihte yapılmışlardır. Bu kadar önemli yapıların yapılmasına

⁵¹ Nur Akın, a.g.e. , sayfa 26-27.

rağmen eksik olan önemli noktalar vardı, mesela ana cadde Grand Rue Pera dahil tüm sokakların zeminleri hala toprak zemindi.

Kentsel planlama anlamındaki değişim 1870 yılındaki büyük Pera yangınıyla semtin fiziksel anlamda büyük bir yıkıma uğramasıyla başlamış, bu yangın sonrasında yapılan binalarla ve yeni yerleşim ile daha sağlam ve zengin bir görünüme kavuşmuştur. Semtın yeniden düzenlenmesi, kâgirleştirilmesinin önemli adımlarından biri olmuştur. Bugün Beyoğlu'nda gördüğümüz anıtsal yapıların çoğu bu yangından sonra yapılan taş, döküm demir iyi malzeme kullanılarak yapılan binalardır. Yangın sonrasında I. Dünya Savaşı Dönemi'ne kadar olan bu dönem Pera'nın en nezih ve seçkin dönemini oluşturmaktadır. Bu dönemde kagir yapı dokusunun oluşması sırasında İtalyan işçilerin bölgeye göçü gerçekleşmiştir ve kagir yapıların inşası sırasında İtalyan mimar, kalfa ve işçiler çalışmışlardır.⁵² Yine bu döneme rastlayan 1913'de ilk elektrikli tramvayın Beyoğlu'nu Şişli'ye bağlaması semtin ulaşımını çok kolaylaştırmıştır.

I. Dünya Savaşı sonrasında İstanbul'a özellikle Pera Bölgesi'ne gelen muhacirler bölgeye kıtlık, karaborsa ve sefalet getirdiler. 1917 yılındaki Rus devrimi ile buraya kaçan Ruslar, semtin havasını farklı bir yönde geliştirmişlerdir. Bölgenin eski parlak dönemleri geride kalmıştır.

29 Ekim 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı ile semtin oluşmasının kaynağı olan elçilikler Ankara'ya taşınmıştır. Millileştirme çalışmaları bölgenin birçok alanda tasfiye olmasına sebep olmuştur. Yabancı sermayeli birçok firma ve dolayısıyla çalışanları bu dönemde bölgeden silinmişlerdir.

1927-1929 yılından itibaren semti oluşturan elçiliklerin Ankara'ya taşınması ile Pera'yı oluşturan gruplar yok olmaya başlamış ve II. Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar sakin bir semt olmuştur. II. Dünya Savaşı'nın tarihlendiği dönemde Pera bölgesi seviyesiz eğlence yerlerinin ve randevu evlerinin hızla arttığı bir dönem olmuştur. Bu eğlence yerlerinden sadece birkaçında dönemin ünlü sanatçıların çalıştığı gazinolar yer almakta idi. (Kristal, Belediye, Tepebaşı ve Cumhuriyet Gazinoları) 1942 yılındaki Varlık Vergisi, 1947-1949 yılları arasında İsrail Devleti'nin kurulması ile Musevilerin göçmeleri, 1955 yılındaki 6-7 Eylül olayları sonrasında devlet güvencesinin olmadığı gerekçesiyle yabancı nüfus ülkeyi terk

⁵² Necla Arslan, a.g.e., sayfa 220.

etmiştir. Bu durum 1960'lı yıllara kadar sürmüştür. 1960'lı yıllarda semt ülkeden ayrılan yabancı nüfusun yapılarının tamamıyla boş kalması sonucu bakımsız kalarak harap hale gelmiştir. Bu boşluktan faydalanan bir takım gruplar binaları işgal etmişlerdir. 1980'li yıllardan itibaren siyasal gelişmeler neticesinde şehirde yapılan imar çalışmaları sonucunda Tarlabası'nda birçok yapı yol açılması sebebiyle bilinçsiz bir şekilde yıkılmıştır. 1990'lı yıllardan itibaren semtteki canlanma, eski yapıların, içinde birçok ünlü sanatçıların da bulunduğu kişiler tarafından satın alınmasıyla artmıştır. Yapılan restorasyonlar sonucunda kafelerin, restoranların, tiyatroların, otellerin yeniden bölgede hizmet vermesi ile bölge eski canlılığına kavuşmaya başlamıştır. Eski adıyla Grand Rue Pera bugünkü adıyla İstiklal Caddesi Tünel'den Taksim'e kadar yaya aksına dönüştürülüp, bu hatta işletilmeye başlatılan nostaljik tramvay hattı ile eski havasını yakalamaya çalışılmıştır. Bu tarihten itibaren Beyoğlu'ndaki bu değerli kültür varlıklarının koruma bilinci yerleşmeye başlamıştır. Günümüzde de bu bilincin ayakta tutulması için çalışmalar yapılmaktadır.⁵³

1.2.2.5. YAZLIK SEFARETHANELER-BOĞAZIÇI

Boğaziçi Bölgesi, geçmiş tarihi Bizans Dönemi'ne kadar uzanan İstanbul'un en eski yerleşim yerlerinden biridir. Geçmiş dönemlerde bugünden farklı olarak bir köy havasında olan bölgede yaşayan insanlar bahçelerinden yetiştirdikleri ürünlerden ve balıkçılıktan kazandıkları para ile geçimlerini sağlıyorlardı. Bugünkü gösterişli yalıların yapılması ve yerleşim sayısının artması Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde Fatih Sultan Mehmet'ten sonra gerçekleşmiştir. Bu açıdan baktığımızda aslında Boğaziçi tamamıyla Türklerin oluşturduğu bir eserdir denilebilir. Günümüze bu eski havasından geriye yalıları, sarayları, kayıkları, çeşmeleri, camileri, bağ-bahçe ve koruları ile Osmanlı harikası izlerden bir kısmı ulaşabilmiştir.⁵⁴

16. yy. dan itibaren Osmanlı sultanlarının Boğaziçi'nde yaptıkları avlar ve yaz mevsimi boyunca kalmaları için yaptırılan köşkler, bahçeler ve parklar Boğaziçi'ndeki peyzajın doğmasını sağlamıştır.⁵⁵

⁵³ Çelik Gülersoy, "Beyoğlu'nda Toplumsal Değişme", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 2, sayfa 218-220.

⁵⁴ Feryal İrez-Hüsamettin Aksu, a.g.e., sayfa 19.

⁵⁵ Suna ve İnan Kırac Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Project: Diana Barillari, with the assistance of Marzia Di Donato (D'Arconco Library). D'Arconco Ottoman Architect Project for Istanbul 1893-1909 : Restorations, Projects, Books, Suna ve İnan Kırac Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006, sayfa 92.

Boğaziçi Bölgesi, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde ilk başta birbirinde kopuk, parçalı yerleşim yerlerinin oluşturduğu bir alandır. Şehirleşmesi yani bir topluluk halinde Boğaz köyleri halini alması ise 17. yy. ın başında gerçekleşmiştir. 18. yy.dan itibaren de hem Osmanlı hem de Avrupalılar tarafından yoğun bir şekilde tercih edilmeye başlamıştır. Yazlık sefarethane inşa edilmesi, ilk olarak 18. yy. ın ortası gibi tarihlenmektedir. Yazlık sefarethanelerin bu tarihten öncesine ait örneklerine rastlanmamaktadır.⁵⁶

Boğaziçi Bölgesi, Asya ve Avrupa yakası olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu ayrıma göre nüfus dağılımına baktığımızda Asya yakasında daha çok Osmanlı saray çevresi ileri gelenleri ile Osmanlı halkının yaşadığını Avrupa yakasına baktığımızda ise daha karışık, kozmopolit bir halkın varlığından söz edilebilir. II. Selim'in Tarabya'ya yaptırdığı kasır dışında Avrupa yakasında Osmanlı saraylarının yerleşimi Bebek semtinden daha ileriye gitmemektedir. Bebek semtinden sonra Tarabya ve Büyükdere'de yabancı kesime ait yapılar yer almaktadır. II. Selim'in yaptırdığı kasır için Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde şu ifadeler geçmektedir;

“II. Selim bir gün deniz kıyısında gezinirken bu yere uğramış, çeşitli balıklar avlattırıp orada bulunan selvi ağaçlarının gölgesi altında zevk ve sefa ile yemiştir. Buradan o kadar memnun ayrılmıştır ki Vezir-i Azam Sokulu Mehmed Paşa'ya orada “Tarabya” adlı bir kasaba ve kendine de bir kasır yaptırması için ferman buyurmuştur. Bunun üzerine o asırda mamur olmuştur.”⁵⁷

I. Mahmud Dönemi'nde yazlık ikamet yeri olarak tercih edilen semt, III. Selim Dönemi'ne gelindiğinde yalı ve konaklarla dolmuştur. Boğaziçi'ndeki birçok sefarethane ile ilgili bilgi ve görsel dokümanları mimar Melling'in hazırladığı içinde çizdiği gravürlerin de bulunduğu albümde bulmak mümkündür. Mimar Melling, III. Selim zamanında sultanın kız kardeşi Hatice Sultan'ın Neşetabad Sarayı'nın yeniden düzenlemesinde çalışmıştır.

Bu dönemlerde yabancıların Boğaziçi Bölgesi'ni tercih etme sebepleri, İstanbul'da veba salgının yaz aylarında Pera Bölgesi'nde daha çok artması, Pera'daki yeşil alan sıkıntısı ve dar parselasyonla semtin havasız bir hale gelmesidir. Yabancı elçilikler yazlık sefarethane olarak özellikle Avrupa yakasındaki Tarabya ve Büyükdere

⁵⁶ Necla Arslan. a.g.e., sayfa 227.

⁵⁷ Evliya Çelebi Seyahatnamesi, a.g.e., 1. cilt, 2. kitap, sayfa 420.

semtlerini tercih ediyorlardı. Bu tercihin sebebi ise Boğaz ve Karadeniz'in kontrol altında tutulabileceği stratejik noktalar olmasından ileri gelmektedir.⁵⁸

Johann Otters, yazılarında Almanlar ile Rusların, Boğaz'ın Batı kıyısındaki İstanbul ile Karadeniz ağzında yer alan Tarabya'yı, Venediklilerin ise Büyükdere'yi tercih ettiklerini ifade etmektedir.⁵⁹

Genel özellikleri ile bu iki semtin gelişimine baktığımızda Tarabya, Bizans Dönemi'nden beri temiz havasıyla ünlenmiş, her zaman şifa bulmak isteyen Avrupalıların uğrak yeri olmuştur. Semtin yüzyıl önce ünlü şair Kavafis'in çocukluğunun geçtiği bir Rum balıkçı köyü olduğu dönemde Therapia (iyileşme, şifa, tedavi) adını taşıdığı bilinmektedir.⁶⁰ Antik çağda "Pharmacia" adını taşıyan semt biçim bakımından bir amfi tiyatroyu andırmaktadır. 17. yy. dan itibaren parlak dönemini yaşayan semte, III. Selim Dönemi'nde (1789-1807); Fransa, İsviçre, Napoli elçilikleri; II. Mahmud Dönemi'nde (1808-1839); Danimarka ve Romanya elçilikleri, II. Abdülhamid Dönemi'nde (1876-1909); Almanya, İtalya ve İngiltere sefarethaneleri yapılmıştır. Semtte ağırlıklı olarak İstanbul'daki Frenk Aristokrasisi, bahsedilen sefarethanelerden başka bazı zengin Rum ailelerinin de evleri yer alıyordu. Zamanla ağırlıklı nüfusun giderek Rum zenginlerinden oluşması Osmanlı'nın aleyhinde bazı ayaklanmaların hazırlandığı yönünden kuşkular oluşturması üzerine bu ailelerin başında gelen İpsilantilere ait olan yalı, III. Selim tarafından alıkonulup Fransa Büyükelçiliği'ne hediye edilmiştir.⁶¹

Tarabya'daki İtalyan sefarethanesi ise sefarethane binası olarak 1909 yılında II. Abdülhamid'in saray mimarı Raimondo D'Aronco tarafından inşa edilmiştir. İtalyan sefarethanesi, Art Nouveau mimarisinin nadide örneklerinden biri olarak Tarabya'da yer almaktadır.

Günümüze ulaşamamış olan İngiliz sefarethanesi, bölgedeki bir diğer önemli sefarethanedir. Bu yalı, Sultan II. Mahmud tarafından 3 Temmuz 1829 tarihinde İngiliz elçisi sir Robert Gordon'a hediye edilen kendi başhekiminin (Abdülhak Molla) ikamet ettiği yalıdır. Binanın adı kaynaklarda "Mahmud Paşa Yalısı" olarak da geçmektedir. Bu yalı daha sonra yanmış ve yıkılarak yerine yeni bir bina

⁵⁸ Necla Arslan. a.g.e., sayfa 227.

⁵⁹ Feryal İrez-Hüsametdin Aksu, a.g.e., sayfa 20.

⁶⁰ Orhan Pamuk, İstanbul: Hatıralar ve Şehir, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, sayfa 51.

⁶¹ Çiğdem Aysu, "Tarabya", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 7, sayfa 208.

yapılmıştır. Yeni yapılan yapı da Meşrutiyet Dönemi'nde yanmış, geriye günümüze sadece bahçesi kalmıştır.

Avrupa yakasındaki sefarethanelerin yoğun olduğu bir diğer semt olan Büyükdere'nin önem kazandığı dönem ise Sultan III. Osman ve III. Mustafa dönemleridir. Bu dönemde elçilik yapan Comte Vergennes, Avrupalıların bölgede ikamet etmesi konusunda izinler almıştır. Dağlık bir arazinin eteğinde kurulan Büyükdere, aşağı ve yukarı Büyükdere olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Aşağı Büyükdere'de Rum, Ermeni ve birkaç Osmanlı zengin ailelerinin konutları yer alırken, yukarı Büyükdere'de sefarethane yapıları muazzam güzellikteki bahçeleriyle konumlanmış idi. Özellikle Rus sefarethanesi ve bahçelerinin güzelliği, birçok gezgin tarafından detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

Yabancılar tarafından rağbet edilen Boğazın serin sayfiye mekanları, Büyükdere ve Tarabya semtlerinde bu tarihlerde Avrupa adetlerinin hakim olduğu bir hayat tarzı hüküm sürmüştür.⁶² Ubcini'nin yazılarında 1853 yıllarında Rusya'dan başka Avusturya, Prusya, İspanya ve Belçika temsilcilerinin de saraylarının Büyükdere'de olduğundan bahsetmektedir.

1835-1839 yılları arasında Türkiye'de bulunmuş olan Moltke tarafından çizilen birçok haritanın içinde Boğaziçi'ndeki yazlık elçilik binalarının belirtildiği bir haritada bulunmaktadır. Bu yazlık saraylardan bir kısmı günümüze kadar ulaşabilmiştir. Çeşitli sebeplerle yok olan yapılar hakkında yazılı kaynak ve dokümanlardan faydalanılabilmektedir. Bazılarının ise bu haritadaki yerleri dışında hiçbir kaynakta bilgileri bulunmamaktadır. Bunlar Büyükdere'deki Portekiz ve Hollanda sefarethaneleri ile İstinye'deki İran Sefarethanesisidir.⁶³

Tarabya ve Büyükdere semtlerinin biraz dışında Bebek semtinde yer alan bir başka sefarethane ise bugün Mısır Başkonsolosluğu'nun binası olan yalıdır. Bu binanın en büyük özelliği uzun bir süre yazlık sefaret köşkü olarak kullanılmayıp esas konsolosluk binası olarak kullanılmasıdır. Fakat günümüzde yapı bakımsız durumda olup restorasyona ihtiyaç duymaktadır.

⁶² Haluk Şehsuvaroğlu, Boğaziçine dair, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul 1986, sayfa 81.

⁶³ Feryal İrez-Hüsamettin Aksu, a.g.e., sayfa 21.

1.3. DEĞERLENDİRME

Dünyadaki diplomatik temsilciliğin başlangıcı eski tarihlere uzanmakla birlikte yabancı devletler arasında diplomasi kuralları 15. yy. da İtalya devletleri arasında başlamıştır. Aynı yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu yabancı ülkelere elçilerini geçici olarak gönderirken, yabancı ülkeler, Osmanlı İmparatorluğu'nda kalıcı elçi bulundurmaya başlamışlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun yabancı ülkelerde kalıcı elçi bulundurması ise 18. yy. gibi geç bir dönemde başlamıştır. Dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu diplomasi anlamında yabancı ülkelerdeki bu hızlı girişimi daha geç dönemlerde uygulamaya başlamıştır.

Gelen elçilerin birçoğu 16. yy. dan 17. yy. a kadar Çemberlitaş'taki Elçi Hanı'nda, bazıları da Eminönü'ndeki Yahudi Mahallesi'nde ikamet etmişlerdir. Yahudi Mahallesi'nde ikamet eden ülke temsilcileri arasında Venedik, Fransa ve İngiltere sayılabilir. Bu bölgenin tercih edilme sebebi, hem saraya hem de ticaret bölgesi olan Galata'ya yakın olmasıdır. 16. yy. ortalarına doğru ise Galata bölgesi ikamet olarak tercih edilmeye başlanmıştır. Galata semtine Cenevizlilerin yerleşmesi 12. yy. gibi çok eski tarihlere dayanmaktadır. Bizans Dönemi'nden itibaren semtin adeta sahibi haline gelen Cenevizliler İstanbul'un fethi sonrasında Osmanlı hâkimiyeti altına girmişlerse de kendi düzenlerini ve kurallarını her dönem korumuşlardır. Cenevizlilerin başında bulunan Podesta Bizans Döneminde Ceneviz elçisi olarak kabul edilmişti. Dolayısıyla Galata semtindeki Cenevizlilere adeta İmparatorluk içinde ayrı bir devlet muamelesi gösterilmekteydi. Bu durum Osmanlı Dönemi'nde farklılık gösterse de bu düzen bozulmadan devam etmiştir. Galata'da nüfusun çoğu yabancı uyruklu olup Müslüman kesim sayıca yok denecek kadar azdır. Bu batılı grup içinde ise çoğunlukla İtalyan grup (Cenevizliler, Venedikliler ve Pizalılar) başı çekiyordu. Venediklilerin başında bulunan balyoslar Venedik elçisi konumunda olan kişilerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk yabancı elçi bulundurma hakkı Venediklilere verilmiştir. Bu hakları elde eden ilk devlet Venedik Cumhuriyeti olduğu halde Pera Bölgesi'ne bina yapım iznini ilk alan Fransa Devleti olmuştur. Galata'daki nüfusun artması ile darlaşan mekânlar, liman bölgesi olmasından dolayı oluşan yoğunluk, sık sık çıkan yangınlar, salgınlar sonucu sur içindeki insanlar Pera bağlarına doğru yönlendirilmişlerdir. Kanuni Sultan Süleyman'ın Kral I. François'e 1535 yılında yaptığı jestle Pera'ya taşınan Fransa Elçiliği'nin ardından diğer ülke elçiliklerinin bölgeye taşınması ve elçilik sarayları etrafına yerleşen Hıristiyan ve

yabancı gruplar ile birlikte Pera, bugünkü adıyla Beyoğlu semti oluşmuştur. Fransızların öncülük etmesinin ardından Venedik ve Hollanda'da bölgeye yerleşmiştir. 16. yy. ın ilk yarısında bağlık bahçelik bir alan olan Pera, elçiliklerin buraya gelmesi ile 19. yy. da en hareketli dönemini yaşamıştır. Bu gelişmede azınlıklara birçok haklar sağlayan Tanzimat Fermanı'nın etkisi büyüktür. Elçilik saraylarının semtte yerleştiği bölge Dört Yol olarak bilinen Galata Mevlevihanesi ile Galatasaray arasındaki alan olmuştur. Birkaç sefarethane dışında Fransa, İtalya, Rusya, Hollanda, İsveç gibi birçok elçilik sarayı bu bölgede bulunmaktadır. Alman Sarayı, Gümüşsuyu tarafında diğer saraylara daha uzak bir konumdadır. İran Sarayı ise Cağaloğlu'nda sur içinde saraya çok yakın bir bölgede yer almaktadır. İran Sarayı'nın bu ayrıcalıklı konumu, o tarihlerdeki dünyadaki Osmanlı İmparatorluğu'ndan sonra Müslüman olan tek devlet olmasından ileri gelmektedir. 19. yy. sonlarında sayıca onsekiz olan elçilik binaları günümüzde kiraladıkları binalar ve kendi binalarını kullanan elçilikler olmak üzere sayı olarak yüzün üzerine çıkmıştır.

Pera'da bu dönemde, birbirinden farklı dört grup, Rumlar ağırlıklı olmak üzere, Ermeniler, Museviler ve bu bölgede azınlıkta olan Türkler, farklı bir dengede bir arada yaşamaktadır. Yerli halk ile Avrupalılar arasındaki alışveriş, kültürel, ticari ve kimi zamanda evlilik anlamında gerçekleşmiştir. Fakat alafranga hayat tarzı olarak kabul edilen bu yaşam biçimine yerli halkın katılması yabancıları her zaman rahatsız edip bu taklitçilik birçok gezginin notlarında belirtildiği üzere alay konusu olmuştur. Bu farklı kültürlerin bir arada yaşaması sonucu semtin Perot denilen sadece bu bölgede konuşulan bir dili dahi oluşmuştur. Yabancı elçiliklerin ve bu elçilikler etrafındaki gruplar Pera'yı oluşturmuştur. Elçilikler kurulduğu günden itibaren sadece diplomatik alanda çalışmalarla yetinmemişler, nüfus, şehircilik, mimari, sosyal, kültürel alanda da çalışmalar yapmışlardır. Bu hızlı değişim insanların giyim tarzlarından yaşam tarzlarına kadar yansımıştır. Açılan matbaalar, çıkartılan periyodik gazeteler, okullar, kiliseler, kulüpler ve tiyatrolar ile Pera kısa bir süre içerisinde her yönüyle batıdaki şehirlerden farksız bir şehir haline gelmiştir. 16. ve 17. yy. larda semtin İstanbul içindeki farklılığı ve kısa bir süre içinde gerçekleşen değişimi hayret vericidir.

Elçiler diplomasi çalışmaları dışında zamanla siyasi alanda da faaliyet göstermeye başlamışlar ve bu faaliyetleri Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan gayrimüslimler ile

birlikte yürütmüşlerdir. Osmanlı'da yaşayan gayrimüslimler ile Avrupalılar arasında oluşan din, dil dışındaki ortak menfaatler, Osmanlı İmparatorluğu'nun gücünün azaldığı dönemde daha da güçlenmiş ve bir fırsat haline dönüşmüştür.

Kapitülasyonlarla aldıkları hak ve imtiyazları kendi çıkarları doğrultusunda kullanarak birçok Osmanlı tebaasını da kendi hâkimiyetleri altına almışlardır. Günden güne zenginleşen bu yabancı gruplar zamanla banka kurarak Osmanlı İmparatorluğu'na borç para verecek kadar güçlenmişlerdir.

Beyoğlu'nda oluşan bu hızlı gelişim, yerleşimin ve dolayısıyla nüfusun artması ile beraber bazı sıkıntıları da yanında getirmiştir. Başta veba olmak üzere özellikle yaz aylarında oluşan salgın hastalıklar, yeşil alanların azlığı, semtin havasızlığı Pera halkını bir arayışa itmiş ve bunun sonucunda 18. yy. dan itibaren yaz aylarında Pera'dan Boğaziçi köylerine doğru bir göç başlamıştır. Elçiliklerin birçoğu Boğaz köylerinde yalılar kiralamışlar, bir süre sonra da kendi yazlık saraylarını inşa etmeye başlamışlardır. Boğaz köylerindeki tercih ağırlıklı olarak Tarabya ve Büyükdere semtlerinde olmuştur. Bunun sebebi bu semtlerin Karadeniz'e açılan stratejik bir nokta olmasıdır. Tarabya'da; İtalya, Fransa, İngiltere, Almanya, Büyükdere'de; Rusya ve İspanya sefarethanelerinin yazlık binaları buna örnektir.

Pera semtinin 20. yy. başına kadar süren hızlı değişim ve gelişimi, elçiliklerin 1927-1929 yılları arasında başkent Ankara'ya taşınması ile durağan bir hal almıştır. 1942 yılında İsrail Devleti'nin kurulması ile bu semtten göç eden Musevileri, 1947-1949 yılları arasında çıkan varlık vergisi ile tüm mülklerini geride bırakmak zorunda kalarak bölgeden ayrılan azınlık grupları izlemiştir. Son olarak da 6-7 Eylül 1955 yılında gerçekleşen olaylar sonucu semti oluşturan halk giderek azalmıştır.

Sonuç olarak Pera Bölgesi'nde 1500 lerde başlayan gelişim ve değişim 1900 lü yıllara kadar hızla ilerlemiş ve günümüze ulaşan bugünkü mimari şekline kavuşmuştur. 1955 yıllarında zorunlu göçler ile durağanlaşmaya başlayan bölge, bu tarihten sonra yapıların yeni sahipleri ile ticaret, konut, turizm ve sanat alanlarına dönüşmüştür.

2.İSTANBUL'DAKİ SEFARETHANELERİN MEVCUT DURUMLARININ TESPİTİ

İstanbul'daki sefarethane yapılarının gruplandırılması iki ana başlıkta incelenmiştir. İlk başlık sefarethane olarak tasarlanan yapılar, ikinci başlık mevcut bir yapıya sefarethane fonksiyonu verilen yapılardır. Bu iki ana başlık altındaki alt başlıklar ise günümüzde mevcut olan ve günümüze ulaşamayan yapı grupları olarak sınıflandırılmıştır. Yapılar 1 ile 26 sayıları arasında numaralandırılmış, yapıların buldukları bölge bu envanter numaralarına göre Harita 2.1. ve Harita 2.2. de gösterilmiştir.

2.1.SEFARETHANE OLARAK TASARLANAN YAPILAR

2.1.1.MEVCUT OLAN YAPILAR

Sefaret yapılarından bir çoğu, çeşitli bakım ve onarım çalışmaları sayesinde günümüze kadar ulaşabilmişlerdir. Bu bölümde bugüne kadar ayakta kalan sefarethane olarak tasarlanan yapılar alt başlıklar halinde incelenecektir.

- 1- Fransız Sarayı
- 2- Rus Sarayı
- 3- Pera House
- 4- Hollanda Sarayı
- 5- İspanya Sarayı
- 6- İran Sarayı
- 7- İsveç Sarayı
- 8- Alman Sarayı
- 9- Almanya Yazlık Elçilik Binası
- 10- İtalya Yazlık Elçilik Binası
- 11- İtalya Elçilik Binası
- 12- Venedik Sarayı
- 13- Rusya Konsolosluğu Yazlık Binası
- 14- Fransa Konsolosluğu
- 15- Rusya Büyükelçiliği Yazlık Binası
- 16- Romanya Konsolosluğu
- 17- Amerika Elçilik Binası
- 18- Avusturya Sarayı
- 19- Belçika Sarayı
- 20- Mısır "Hıdiva" Sarayı
- 21- Japonya Konsolosluğu
- 22- Yunanistan Konsolosluğu
- 23- Fransa Elçiliği Yazlık Binası
- 24- Polonya Elçilik Binası
- 25- İngiltere Elçiliği Yazlık Binası
- 26- Prusya Elçilik Binası

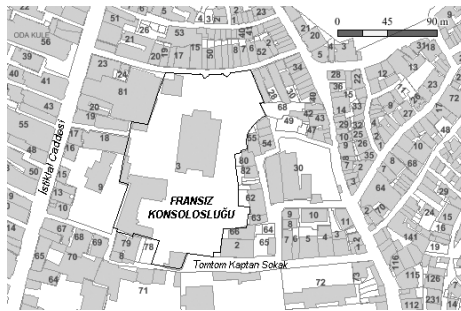

Fotograf 2.1. Fransız Sarayı giriş cephesi

Fotograf 2.2. Fransız Sarayı batı (eski giriş) cephesi

Şekil 2.1. Fransız Sarayı vaziyet planı (İ.B.B.)

Şekil 2.2. Fransız Sarayı vaziyet planı (1905-Goad)

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: Fransa Krallığı
İLÇESİ: BEYOĞLU	MİMARİ: Pierre Laurécisque
MAH/KÖY: TOMTOM MAH.	MİMARİ ÜSLUBU: Neoklasisizm
ADA: 317 PAFTA: 34 PARSEL: 3	ÖZGÜN KULLANIMI: Elçilik Binası
YAPIM YILI: 1839-1847	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Büyükelçilik Sarayı

2.1.1.1. FRANSIZ SARAYI

Fransız Sarayı olarak bilinen yapı, Galatasaray'da İstiklal Caddesi'nin doğu yönünde, Nuruziya, Tomtom Kaptan, Çukurbostan ve Seferbostan sokaklarıyla sınırlanmış bir alanda yer almaktadır.⁶⁴

Fransız Sarayı, Fransa'nın Bab-ı Ali ve sonrasında yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti nezdinde, Büyükelçilik başkent Ankara'ya taşınana kadar ilk diplomatik temsilciliği idi. Hâlihazırdaki bina 1839'da Pierre Laurécisque'in planlarından yola çıkarak inşa edilmiştir. Sarayın bulunduğu arsa dört yüzyıldan bu yana Fransa'ya aittir. (Ek A.1-A.2)

Fransız Sarayı, Pera Bölgesi'ndeki elçilik binalarının içinde en eski ve en büyük yapılarından biridir. 16. yy. dan beri Fransız elçileri, aynı bakış açısı içinde Galata Kulesi'ni, ünlü camileri, Topkapı Sarayı'nı, Asya yakasını ve Adaları bulunduran müthiş bir panoramaya sahiptir.⁶⁵ Bu ağaçlıklı geniş arazi Sultan I. Ahmed zamanında Fransa Krallığı'nın 12. elçisi Savary de Bréves döneminde (1590-1606), IV. Henry tarafından satın alınmıştır. Fransız Elçiliği mülkiyetine geçmeden önce arazide, III. Murat'ın emriyle 1575'de münecim (astronom) Takiyeddin Efendi için yapılmış bir rasathane binası bulunuyordu. Fakat bu yapı o dönemdeki veba salgını sebebiyle uğursuz yapı olarak nitelendirilmesinden dolayı yine yaptıran kişi olan III. Murat'ın emriyle 1580 yılında Kılıç Ali Paşa'nın gemileri ile bombalanarak yıkılmıştır. Bu değerli arazi satın alındıktan sonra kimi zaman meşhur Beyoğlu yangınlarından, kimi zaman bakımsızlık ve mekân yetersizliği nedeniyle birçok kez yıkılmış, büyük tadilat ve yenilemeler geçirmiştir. Bu açıdan baktığımızda ana hatlarıyla sefarethane binasının değişimini tarihsel sırasıyla 3 gruba ayırabiliriz;

1- 1592 – Bréves:

İlk olarak 16. yy. ın sonunda 1592 yılında Bréves tarafından yaptırılan ahşap binada diplomatik çalışmaların yanı sıra batı kültürünü yansıtan çeşitli konserler ve eğlenceler de düzenlenmiştir.⁶⁶

1630 yılında bir sonraki büyükelçi Gournay de Marcheville tarafından saray yeniden inşa edilmiştir. Gournay de Marcheville binaya iki küçük kilise eklettirmiştir. Bu kiliselerden biri binanın içinde kendi kullanımı için diğeri ise bina dışında yine aynı

⁶⁴ Aksel Tibet, "Fransa Elçiliği Binası", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e.,cilt 3, sayfa 331.

⁶⁵ Arredamento-Dekorasyon Dergisi, Boyut Yayın grubu, İstanbul,1989 Mayıs, sayfa 45.

⁶⁶ Beyoğlu Dergisi, Beyoğlu Belediyesi Yayını, Mayıs 2007 sayısı, sayfa 30.

arazi içinde Kapüçin rahipleri⁶⁷ nin kullanımı içinde yaptırılmıştır. Fakat sonrasında kilisenin saraydan görüldüğü bahane edilerek yıktırılmış ve 1634 yılında elçi sınır dışı edilerek ülkesine gönderilmiştir. 1665 yılındaki yangında ahşap sefarethane büyük hasara uğramıştır. Gournay'ın arkasından göreve gelen Marquis de Nointel 1670–1679 yılları arasında yeni yapının özellikle iç mekânlarında değişikliklere gitmiş ve yapıyı ilavelerle büyütmiştir.⁶⁸

18. yy. başında son yapılan yapı oldukça harap durumdaydı ve restorasyona ihtiyaç gösteriyordu. Bunun üzerine dönemin büyükelçisi Bonnac, yeni bir yapı yapılması için 1721 yılında Regence döneminin önemli mimarlarından olan Pierre Vigne de Vigny, Fransız elçilik binasının yeni projesini hazırlamak üzere İstanbul'a çağırdı.

Vigny arazideki yeni projesine başlamadan önce mevcuttaki binaların rölövelerini detaylı bir şekilde hazırlamıştır. Bu çizimlerden mevcuttaki arazinin eğimden dolayı cadde tarafından doğu yöne doğru dört teras şeklinde düzenlendiği görülmektedir. Mevcuttaki yapılar da bu teraslar üzerinde konumlandırılmıştır. Ana büyükelçilik binası üçüncü terasda bulunuyordu. Bu ana yapı doğu-batı ekseninde yerleştirilmiş, geniş saçaklı, dikdörtgen planlı üç kattan oluşan ahşap bir yapıydı.(Şekil 2.3-2.4-2.5)

Yapı bu özellikleriyle bir Avrupa sarayından çok Osmanlı sivil mimarlık örneklerinden birini temsil etmekte idi. Yapının giriş katında ahırlar ve şarap mahzeni gibi servis mekânları, birinci katında elçilik resmi büroları, üst katında ise “Türk Evi” özelliği gösteren ahşap kubbeli, sofalı yapısıyla büyükelçilik konutuna ait birimler bulunuyordu. Mimar Vigny bu rölöve çalışmalarından sonra yeni bina için hazırladığı projede cephe, Fransız saray mimarisine uygun Avrupa tarzında kesme taştan yapılacaktı. (Şekil 2.6)

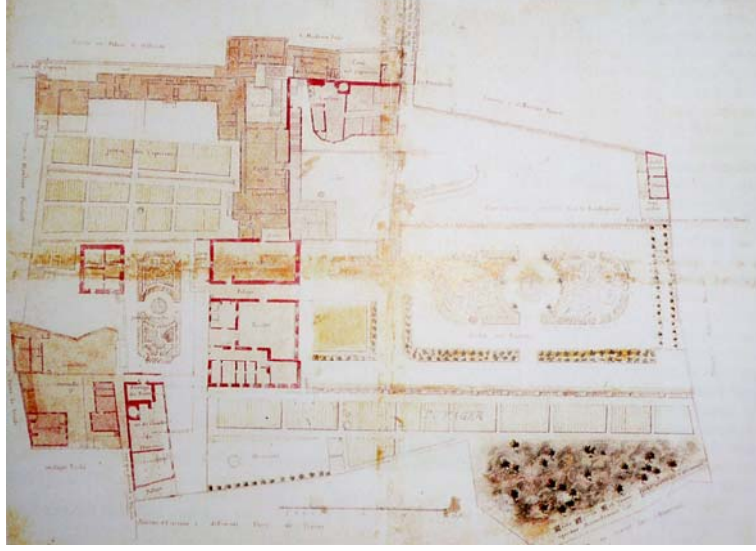
Bu projede, süslemeler maliyet açısından Türk motifleriyle tamamlanacaktı. Ayrıca yerel mimariye uygun geniş saçaklı bir çatı ve plan şeması olarak “T” formunda bir yapı hazırlanmıştı. 1723 yılında baş mimar Robert de Cotte'nin revizyon ısrarları ile hazırlanan ikinci projede ise cephe, ortasında üçgen alınlıklı, tümüyle Fransız üslubunda olup, cephedeki Türk motifleri tamamen kaldırılmıştı. Fakat her iki projede mali problemler sebebiyle uygulanamamıştır.⁶⁹

⁶⁷ Kapüçin rahipleri 1626 yılında Galata'ya rahip Joseph du Tremblay'ın emriyle gelmişlerdir. Amaçları Papa Grégoire XV'in öğretilerine uygun olarak Doğu Hıristiyanları arasında kendi inançlarını yaymaktır.

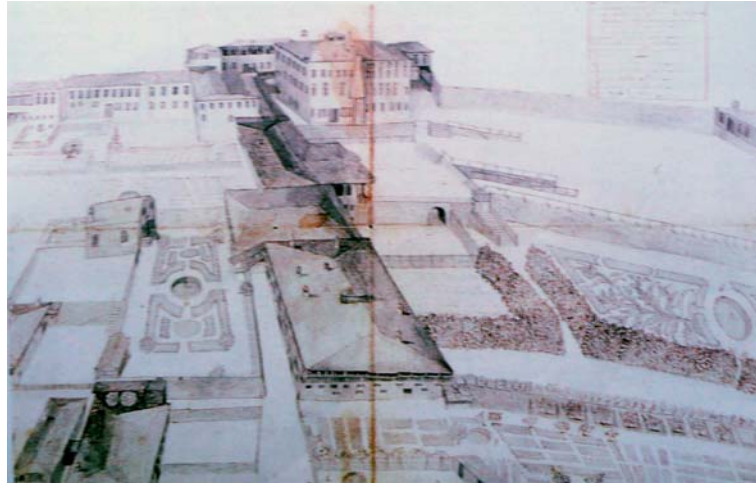
⁶⁸ Jean-Michel Casa, Le Palais de France à İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, sayfa 20-22.

⁶⁹ Aksel Tibet, a.g.e., cilt 3, sayfa 331-332.

Sedad Hakkı Eldem'in kitabında 18. yy. olarak tarihlenen planda da iç sofalı plan tipi görülmektedir. Bu çizimlerde üst katın üç tarafında binayı çevreleyen ahşap bir galerinin yer aldığı, kesitte binayı büyük fenerli bir çatının örtmekte olduğu görülmektedir.⁷⁰ (Ek B.1)

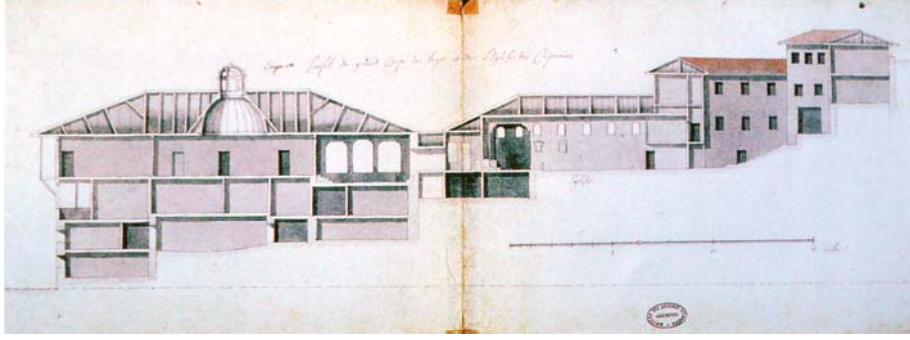

Şekil 2.3. Fransız Sarayı plan- Pierre Vigne de Vigny'nin hazırladığı rölöve çalışmasından-1721

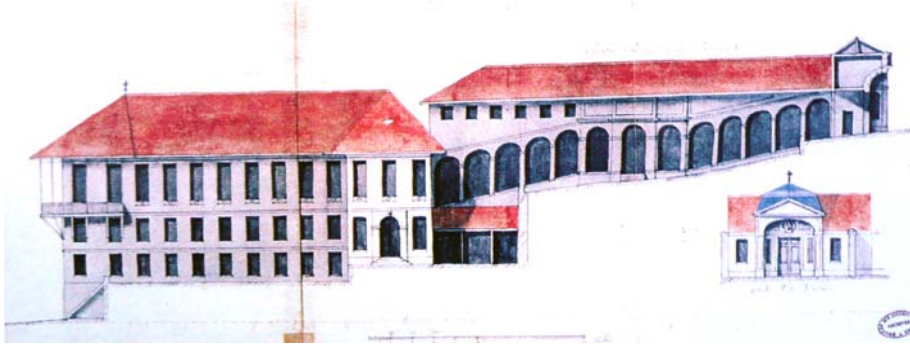

Şekil 2.4. Fransız Sarayı perspektif- Pierre Vigne de Vigny'nin hazırladığı rölöve çalışmasından-1721

⁷⁰ Sedad Hakkı Eldem, İstanbul Anıları, Aletaş Alarko Eğitim Tesisleri, İstanbul 1979, sayfa 312,313.

Şekil 2.5. Fransız Sarayı kesit- Pierre Vigne de Vigny'nin hazırladığı rölöve çalışmasından-1721

Şekil 2.6. Fransız Sarayı görünüş- Pierre Vigne de Vigny'nin hazırladığı rekonstrüksiyon projesi-1721-1722

2- 1774-1777 - Saint-Priest:

1767 yılının eylül ayında meydana gelen büyük Pera yangını sonrasında mevcut yapıda ciddi hasarlar meydana gelmiştir. Yangından bir yıl sonra göreve gelen büyükelçi Saint-Priest, sarayın yeniden yapılma projesini hayata geçirmek için çalışmalara başlamıştır. Yeni yapının yangına karşı dayanıklı olması için kesme taştan ve yoldan daha geride yapılması fikrini öne sürerek 1774 yılında yeni bir bina yapımı için onay almıştır. Yeni görkemli yapı 1774-1777 yıllarında arasında neo-klasik üslupta yapıldı. (Ek B.2-B.3)

Yeni saray, Varin'in 1785 yılında Jean-Baptiste Hilarir'in resmine dayanarak yaptığı gravürde görülebilmektedir. Bu gravür 1809 yılında Kont Marie-Gabriel Choiseul-Gouffier'nin "Voyage pittoresque de l'Empire Otoman" (Osmanlı İmparatorluğu'na İlginç bir Seyahat) adlı eserinde yayınlanmıştır.⁷¹ Günümüze ulaşan bu gravürlere göre yapı, cepheleri iyon düzeninde gömme ayaklarla bezeli, ön cephesinde bir revağı bulunan, dikdörtgen planlı bir yapıydı. Baron de Tott'un planlarına göre inşa edilen bu saray, bugün hala ayakta kalabilseydi İstanbul topraklarında Versailles Sarayı'ndan daha eski tarihli bir Fransız Sarayı olarak yer alacaktı. (Şekil 2.7-2.8)

⁷¹Jean-Michel Casa, a.g.e., sayfa 28.

1784 yılında Fransa elçisi olarak göreve gelen Comte de Choiseul Gouffir Dönemi'nde saray, devrime kadar olan son parlak dönemini yaşamıştır. Elçi saray içinde himaye ettiği birçok sanatçıya İstanbul'un birçok yönden resimlerini hazırlatarak bu çalışmalarını Voyage Pittoresque de la Grecé adlı kitapta üç cilt halinde yayımlamıştır. Bu eser 18. yy. İstanbul'un görsel anlamda değer taşıyan önemli bir kaynağını oluşturmuştur.⁷²

Büyük Fransız Devrimi (14 Temmuz 1789) ile saray içindeki uyum bozulmuştur. Bu dönem, 1801 yılından sonra Napoleon Bonapart ile yeni bir dönemin başlamasına kadar devam eden bir süreçtir. Dönemin elçisi Choiseul Gouffier, Ağustos 1792 tarihine kadar görevinin başında bulunmuş, Paris'e dönme çağrılarını uymayarak Rusya'ya kaçmış ve II. Katerina'nın himayesine girmiştir. Saray o dönemde İstanbullu Fransızlılar tarafından yeniden isimlendirilip Millet Meclisi ya da Evi şeklinde Cumhuriyetçi rejimin törenlerine ev sahipliği yapmıştır.⁷³

1793-1795 yılları arasındaki karmaşa sonrasında Fransa Sarayı kapanma noktasına gelmiştir. Osmanlı-Fransız diplomatik ilişkileri doğrultusunda birkaç defa açılıp kapanan Saray son olarak 1799 yılı Mart ayında bir süre Anadolu hapishanelerine gidecek Fransızlar için tutukevi işlevini görmüştür. Ardından İngiliz sefaretini de yok eden yangından sonra Lord Elgin konutu olmuştur. Yeni yapı geçirdiği yangınlar sonucunda kısa sürede harap duruma düşmüştür. Büyükelçilik çalışanları o dönemde yapılan Campo Formio Antlaşması'yla Fransa hükümetine geçen Venedik Sarayı'na taşınmışlardır. 1815 yılında Venedik Sarayı, Avusturya hükümeti mülkiyetine geçtiğinde tekrar kendi yapılarına dönmek zorunda kalmışlardır. 1818 yılında Jean-Nicolas Huyot tarafından kapsamlı bir restorasyon çalışması yapılmıştır. Sarayın yıkılmadan önceki son durumu, İsveç elçisi Carl Löwenhielm'in 1825 yılında yaptığı resimde görülebilmektedir.⁷⁴ (Şekil 2.9)

⁷² Necla Arslan, Gravür ve seyahatnamelerde anıtsal yapılarıyla İstanbul (18.yüzyıl sonu ve 19. Yüzyıl) , Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat Programı, İstanbul 1992, sayfa 270,271.

⁷³ Tuna Köprülü, İstanbul'daki Yabancı Saraylar, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş., İstanbul 2005, sayfa 111.

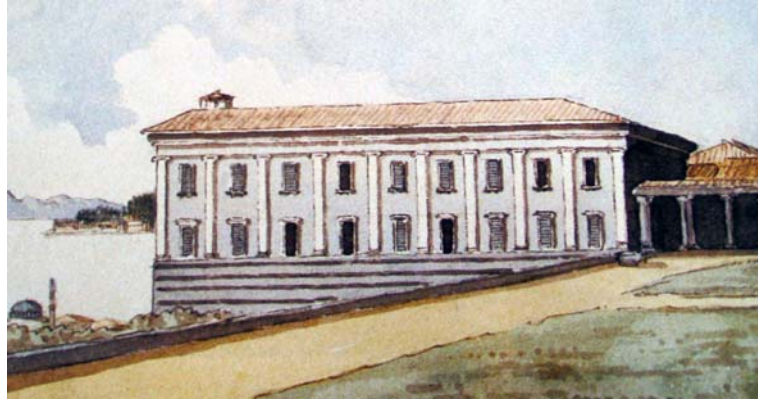
⁷⁴ Jean-Michel Casa, a.g.e., sayfa 33-34.

Şekil 2.7. Fransız Sarayı gravür-Hilair, Gouffier-1809

Şekil 2.8. Fransız Sarayı gravür-Castellan- 1820

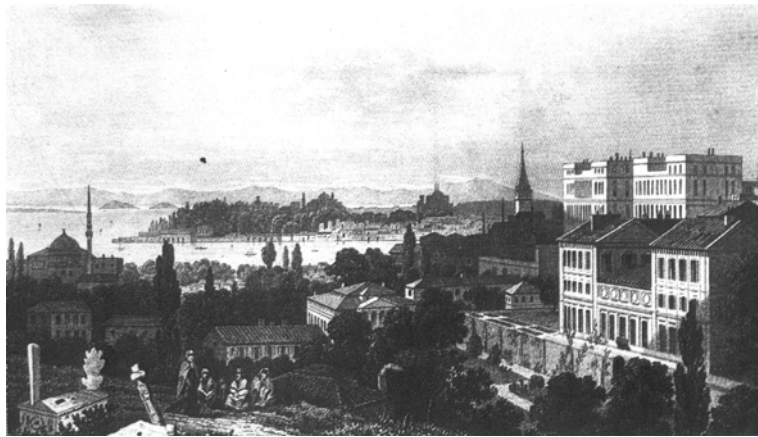
Şekil 2.9. Fransız Sarayı -1825

3- 1839 – Roussin :

2 Ağustos 1831 yılında çıkan büyük Beyoğlu yangını sonrasında yapı tümüyle yandığından dönemin büyükelçisi Guillemot ve ardından göreve gelen Roussin Tarabya'daki yazlık ikametgâha taşındılar. Bu durumun uzun sürmeyeceği anlaşılınca 1 Mayıs 1839 yılında Osmanlı padişahı Sultan II. Mahmud döneminde, Fransa kralı I. Louis-Philippe'nin sefiri Baron Roussin günümüze ulaşan yapının temelini atmıştır. Projenin mimarı Parisli mimar Laurécisque'dir. Mimarın İstanbul'da bu yapıdan başka tanınmış bir yapısı bulunmamaktadır. Yapım sırasındaki işçilikteki düşük kalite ve inşaat süresinin uzaması mimarın ihaleyi alabilmek için maliyeti düşük tuttuğunu düşündürmektedir. 1 Mayıs 1839 yılında başlayan inşaat 1847 yılında tamamlanabilmiştir.

Şekil 2.10. Fransız Sarayı gravür-Brindisi -19 yy. sonu

Şekil 2.11. Fransız Sarayı gravür- Tchihatcheff -1886

Bu yeni binaya ait iki adet gravür bulunmaktadır. Erken tarihli olan Brindisi'ye ait olan gravürdür. Günümüze ulaşan diğer gravür Tchihatcheff'in seyahatnamesinde yer alan gravürdür. 1886 yılına tarihli bu gravür, Brindisi'nin gravüründen kopya edilerek çalışılmıştır. (Şekil 2.10-2.11)

Sarayın temel atma töreni için basılan afiş bugün sarayın ikinci katında elçilik konutunda saklanmaktadır. Yeni yapı Fransız burjuvazisini yansıtan Louis-Philippe üslubunda oldukça yalın bir saraydır. (F. 2.3)

Sarayın üslubu için dönemin gezginleri Louis Philippe Fransası'nda çok yaygın olan Rönesans'ın garip bir uygulaması ve Louis Philippe'in yönetimi altındaki Fransız üslubu şeklinde yorumlar yapmışlardır.⁷⁵

Cepheleri dikkat çekmeyen sade süslemelerle bezeli, yangına karşı dayanıklı Malta'dan getirtilen uçuk sarı renkli kireç taşı ile yapılmıştır. Cephelerdeki sadeliği bozan mimarın tirabzanlı bir taraçayla yükselttiği batı cephesindeki çıkıntılı, sütunlu bölümdür. (F. 2.4)

Yeni sarayın inşası sırasında ön ve arka bahçeler yeniden düzenlenmiş ve mevcut ek yapılar (ahırlar, kapitülasyon mahkemeleri ve postane gibi) onarılmış ve yeniden işlevlendirilmiştir. Yapım sırasında sarayın giriş kapısı bugünkünün aksine batı tarafındaydı. Muammer Karaca Çıkmazı'nın sonundan demir bir kapıyla saray bahçesine giriş at nalı şeklindeki iki rampayla yapılmaktaydı. Giriş yön değişse de bugün bu rampalar yerinde görülebilmektedir. Bu eski giriş cephesinde yani batı cephesinin ortasında öne doğru çıkıntı yapan gömme sütunlu tek katlı anıtsal giriş bölümünden daha alt bir kotta yer alan zemin katına iniş, merdivenler ve tahtirevanlar için bir rampa ile sağlanıyordu. Zemin katta bekleme salonu ve vestiyerden başka büyük kabul salonu, bilardo salonu, müzik odası, oturma odası ve bir yemek salonu planlanmıştır. Birinci katta ise kâtipler, çevirmenler ve elçilik ataşelerinin lojmanları tasarlanmıştır. İkinci kat ise büyükelçinin özel daireleri ve konuklar için hazırlanan odalar bulunmaktadır. Laurécisque'nin orijinal projesindeki planlarda bir kat daha yer alıyordu. Bu kat hizmetçi odaları ve eşya depoları için tasarlanmış idi. Fakat hiçbir zaman inşa edilmemiştir. Büyük doğu kapısını süsleyen Kral I. François ve IV. Henri'nin büstleri, yüzyıllardır devam eden Türk-Fransız dostluğunu simgelemektedir. Güneydeki bahçeye bakan kapı kanatları üzerindeki

⁷⁵ Necla Arslan, a.g.e., sayfa 222-223.

“L.P.” harfleri (Louis-Philippe) yapının cephesinde yer alan nadir süslerdendir. Bu süslemeler dışında yapı cephesi oldukça sadedir. (F. 2.5)

Fransız Sarayı, elçilerin ve elçilik çalışanlarının aynı çatı altında çalışma, barınma ve ağırlama hizmetlerini karşılayacak şekilde oldukça fonksiyonel olarak tasarlanmıştır. Tarih içinde gerçekleşen olaylar Fransa ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ilişkilerin gelişmesiyle mevcut yapı gereksinimleri karşılayamaz hale gelmiştir. Bunun üzerine saraydaki büyük kabul salonu üzerine bir asma kat ilavesi gibi bazı değişiklikler yapılmıştır. 1874 yılında büyükelçi Charles-Melchoir de Vogüé döneminde elçilik tercümanları için kuzeybatıdaki teras üzerinde Dragomanlar binası inşa edilmiştir. 1881 yılında Fransız Kapuçinlerde kendi binalarını İtalyan Kapuçinlerden geri alarak eski manastır harabelerini yıkıp yerine 1889 yılında Roma’ya bağlı bir papaz okulu inşa etmişlerdir. Çan kulesi olarak da kilisedeki mevcut mütevazi kuleyi kullanmak yerine, büyükelçi bahçesine üstten bakan yeni bir çan kulesi inşa ettiler.

Sarayın geçirdiği kapsamlı restorasyon çalışmalarından biri 1908-1913 yılları arasında olmuş, yapıyı günümüzdeki son haline kavuşturmuştur. Ana giriş inşa sırasındaki batı cephesinden alınarak kuzey cephesine taşınmıştır. Yeni giriş cephesine ek bir bölüm yapılarak bugünkü giriş holü, birinci ve ikinci katlara da üçer adet yeni oda eklenmiştir. Bu yeni ekin çatı bitişine yarım ay şeklinde bir alınlık yapılarak iki yanın neoklasik alınlıkları sökülüştür. Sadece güney cephesindeki LP harfleri olan alınlıklar korunmuştur. Yeni giriş cephesi Art Nouveau üslubunda dövme demir bir sundurma ile süslenmiştir. Eski giriş cephesi zemin kattaki bekleme odaları mutfak gibi servis mekânlarına, mevcut olan salonların bir bölümü ise mermer sütunlar ve gömme ayaklarla süslü tavanı Art Nouveau üslubunda camekânla örtülü bir salona çevrilmiştir. Bu zarif cam çatının örttüğü büyük dört köşe salon, 16 adet mermer sütun ve yarım ayaklarla süslenmiştir. Çift kollu kagir merdiven yerine de tek sarmallı dövme demirden bir merdiven yapılmıştır. Diğer kabul salonları mimar Laurécisque’nin yaptığı şekilde Louis-Philippe dönemine uygun olarak özgün halinde bırakılmıştır.⁷⁶

1926 yılında Konsolosluk Binası bu yapı kompleksinden ayrılmış, Taksim’de İstiklal Caddesi’nin hemen girişinde sağda yer alan günümüzde Fransız Kültür Merkezi’ne de ev sahipliği yapan eski Fransız Vebalılar Hastanesi Binası’na taşınmıştır.

⁷⁶ Jean-Michel Casa, a.g.e., sayfa 48-50.

Başkent'in Ankara'ya taşınması ile tüm elçiliklerinde İstanbul'dan taşınması sonucu yapı uzun bir süre boş kalmış ve harap bir hale gelmiştir. Geçirdiği çeşitli restorasyonların ilki 1968 yılında olmuş, Saray ve Saint-Louis Kilisesi onarılmıştır.

1991 yılında Türkiye'ye gelecek Fransız Cumhurbaşkanı François Mitterand'ın ziyareti için dört yıl sürecek bir onarım programı gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar sırasında Nuri Ziya Sokağı'na bakan giriş cephesi mimar Georges Chedanne'nin yaptığı çalışmayla yenilenmiştir.

Sarayın yaklaşık 2.000 metrekarelik zemin kat planını genel hatlarıyla inceleyecek olursak;

Sarayın girişinde geniş bir hol ardından sekiz çift mermer sütunun süslediği dört köşe odanın çatısı demir konstrüksiyonun taşıdığı cam örtüyle kapatılmıştır. (F. 2.6) Bu salonun duvarlarını değerli goblen duvar halıları süslemektedir. Solda yer alan köşe salonu yapıldığı tarihte müzik odası olarak planlanmış, fakat günümüzde büro olarak kullanılmaktadır. Salonda yer alan Choiseul'un bir kopya tablosundan olsa gerek salon günümüzde Choiseul Salonu olarak isimlendirilmiştir. Birbiri içinden geçilen salonlardan sonra 21 m x 8,5 m boyutlarındaki Büyük Salona yani balo salonuna ulaşılmaktadır. Parke olan zemin döşemesi çeşitli restorasyon dönemlerinde değişikliğe uğramıştır. Salonda klasik öğeler barok öğelerle iç içe kullanılmıştır. Salonu iyon başlıklı sütunlar çepeçevre süslemektedir. Bu sütunların üzerinde bronz zemin üzerinde altınla boyanmış bir efrizde, lirler, kuğular ve antik tragedya maskeleri yer almaktadır. (F. 2.7)

Balo salonunun bulunduğu bu eksenin sonunda iç içe geçen iki mavi salonda Premier Empire biçiminden esinlenilmiştir. Bu iki salon birbirine yuvarlak kemerli bir kapı ile bağlanmaktadır. Mavi salonlar ve giriş holüyle bağlantılı, balo salonuna paralel konumdaki kışık salon diğer salonlara göre daha mütevazı süslemelere sahiptir. Bu cam çatılı salon 1910'lu yıllardaki yenileme sırasında oluşturulmuştur. Duvarında çok büyük bir boyutta Gobelins duvar halısı yer almaktadır.⁷⁷ (F. 2.8)

Yemek salonu ile alt kat birimleri tamamlanmaktadır. Yemek salonu güney bahçesine açılan cam kapıların olduğu dikdörtgen formda sade bir salondur.

⁷⁷ Jean-Michel Casa, a.g.e., sayfa 73-79.

Salondaki tek süsleme motifi, büyük salonda da yer alan, kapıların üzerindeki girland ve gülbezek motifleridir.⁷⁸

Sarayın merkezinde yer alan 1910 yıllarındaki restorasyon sırasında yeniden yapılan dövme demirden bezeme kıvrımları ve kenger yaprağı biçiminde oymalar taşıyan merdiven ile üst kata yani elçilik konutuna ulaşılmaktadır.(F. 2.9)

Merdivenlerden üst kata ulaştığımızda soldaki koridor boyunca Art Nouveau üslubunu andıran büyükelçinin odası ve misafirlere ayrılan odalar dışında yine 1910 yılındaki restorasyon sırasında her biri farklı şekilde dekore edilen banyolar yer almaktadır. Bu katta güneydoğu kanadında yer alan Boğaziçi Salonu, hakim olduğu eşsiz manzarayı camlı büyük açıklıklarıyla adeta mekanın içine almaktadır. Salonun duvarları, 1992 yılında Lorraine bölgesinden gelen İznik seramiklerini andıran çiçek desenli bir kumaşla kaplanmıştır. Bu salonun yanında yer alan Sefirler Salonu'nun duvarları da aynı kumaş ile kaplanmıştır. Bu katta ayrıca elçinin çalışma odası dışında elçinin yemek odası yer almaktadır. Tadilatlar sırasında elçinin ve başkonsolosun konutlarının yanına yeni ek konutlar yapılmıştır. Bu onarımlar sonrasında ikinci kat tümüyle konut haline getirilmiştir. Bu katta günümüzde araştırmacılara daha fazla çalışma alanı sağlamak amacıyla Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü müdürü bulunmaktadır. İlk katta elçilik konutu yanına ilave edilen iki konutta ise güvenlik işlerini yürüten iki adet Fransız polis ikamet etmektedirler. Ana binadan çıkıp arazi içindeki diğer binalarına geçmeden önce İtalyan usulü olarak tasarlanan sarayın bahçesinin İstanbul'un en güzel bahçelerinden biri olduğunu belirtmek gerekir. Bahçe içinde iki adet Osmanlı çeşmesi, pagan sunağına oyulmuş bir mermer kuyu, Bizans kabartmaları, heykeller, Bizans sütunları, yapım döneminden kalma Marmara mermerinden bir küvet (Diğer bir eşi Arkeoloji Müzesi'nin açık hava büfesinde bulunmaktadır.) gibi birçok sanat eseriyle adeta bir açık hava müzesi şeklindedir. Ayrıca bahçe içinde 16. yy. da görev yapmış, Osmanlı'da saygın bir yere sahip sonradan Müslüman olan Aristokrat Bonneval'in heykeli bulunmaktadır. Kompleks içindeki diğer binaları inceleyecek olursak;

⁷⁸ Zergün Altıntaş , Pera'daki Elçiliklerin Oluşumu ve Mimari Biçimlenmesi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 1987, sayfa 109-110.

Eski Tercümanlar Binası:

Arazi eğiminden dolayı bahçe farklı kotlardaki birçok terastan oluşmaktadır. Bu terasların en üst kotunda yer alan 1874 yılında büyükelçi Vogüé Dönemi'nde inşa edilen dört katlı sade bina eski tercümanlar binasıdır. Bu bina 1930 yılında Arkeoloji Enstitüsü, 1975 yılından itibaren de Anadolu Araştırmaları Fransız Enstitüsü olarak hizmet vermektedir.

Saint-Louis des Français Kilisesi:

Saint Louis Kilisesi Fransız Devrimi öncesi son kral olan Louis'in adını almıştır. Devrim öncesinde her kral aynı zamanda aziz sayılmakta idi. 1846 yılında sarayın yeniden inşası sırasında mimar Laurécisque tarafından yapılan Kapuçinler Kilisesi, Türk birliklerinin kiliseyi işgal edip cami olarak kullanmasından sonra büyük bir tadilata ihtiyaç duyuyordu. Onarım çalışmaları sırasında kilise içindeki kutsal kitap ve Saint-Louis'e ait dekorasyon öğeleri korunmuş, sunağın üzerine yaldızlı büyük bir Kelt haçı eklenmiştir. Yine bu onarım sırasında ayrı bir kapıdan içeri alınan elçiler ve ailelerinin halktan ayrı tutularak ayin dinlemesi için kapatılmış sol arka bölüm kaldırılmıştır. Ayrıca mimar Laurécisque'nin kiliseyi inşa etmeden önce yine aynı yerde bulunan eski kiliseden kalma bir taş geçit mevcut idi. Mimar yeni kilisenin inşası sırasında bu taş geçidi korumuştur. Papazlar bu geçitten geçerek büyük bir taş avluya ulaşıyorlardı. Bu taş avlu eski dinlerarası papaz okulu idi. Bugün bu papaz okulunun binalarını 1989 yılından itibaren İstanbul Fransız Lisesi kullanmaktadır. Saint-Louis de Péra Papaz Okulu 1960'lı yıllara kadar faaliyet göstermiştir.

Ayrıca kilisenin duvarında mimar Laurécisque'nin kaybettiği 5 yaşındaki oğlu ve 26 yaşındaki eşi için plaketer bulunmaktadır. Günümüzde kilisede her Pazar Katolik cemaati için ayin düzenlenmektedir. (F. 2.10-2.11)

Eski Konsolosluk Mahkeme Binası:

İstanbul Fransız Lisesi'nin avlusundan kiliseye uzanan taş geçit elçilik bahçesinin istinat duvarına kadar uzanmaktadır. Bundan sonra da taş ve çelikten yapılan merdiven Eski Konsolosluk Mahkemesi Binası'na ulaşımı sağlamaktadır. Liseden bu binaya yapılan bu yaya ulaşımı 1991 yılında anaokulu ve ilkokul fonksiyonu verilen mahkeme binasını birleştirmektedir. Mahkeme binasının giriş cephesinde "kuvvet

(force), adalet (justice) ve kanun (Loi) ” u simgeleyen üç arma yer almaktadır.⁷⁹ Dış taş cephesi tamamen korunan binanın iç duvarları tümüyle yıkılarak betonarme olarak okul binasına çevrilmiştir.

Eski Konsolosluk Hapishanesi:

Eski Konsolosluk Hapishanesi de günümüzde okul görevlilerinden birine ait konut olarak kullanılmaktadır. 1919 yılında Karadeniz donanmasındaki ayaklanmanın lideri komünist André Marty de bu hapishanede kalmıştır. 1990 yılındaki büyük restorasyon çalışmasından sonra sarayın içindeki hizmet birimlerine ait bürolar merkezi konumdaki Taksim Binası’na taşındıktan sonra saray günümüzde büyükelçi, başkonsolos, devlet görevleri ve önemli misafirlerin konutu olarak kullanılmaktadır. Üst katları konut olarak kullanılan sarayın zemin katındaki balo ve kabul salonları da günümüzde önemli resepsiyonlara ev sahipliği yapmaktadır.⁸⁰

Fotoğraf 2.3-Fransız Sarayı ve yakın konumdaki yapılar (1880-Abdullah Kardeşler)

⁷⁹ Mustafa Cezar, a.g.e., sayfa 40-43.

⁸⁰ Jean-Michel Casa, a.g.e., sayfa 80-96.

Fotoğraf 2.4. Fransız Sarayı batı cephesinden detay

Fotoğraf 2.5. Fransız Sarayı güney cephesi

Fotoğraf 2.6. Fransız Sarayı Kare Salon

Fotoğraf 2.7. Fransız Sarayı Büyük Salon

Fotoğraf 2.8. Fransız Sarayı Kışlık Salon

Fotoğraf 2.9. Fransız Sarayı merdiveni

Fotoğraf 2.10. Saint-Louis Kilisesi

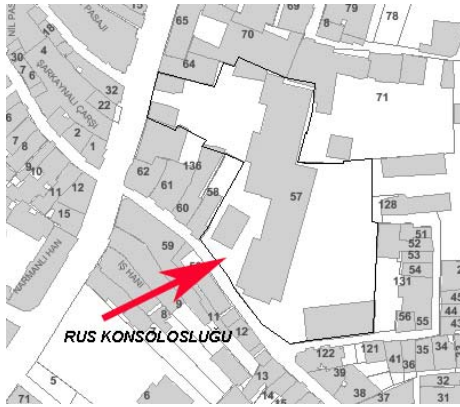
Fotoğraf 2.11. Saint-Louis Kilisesi cephe detay

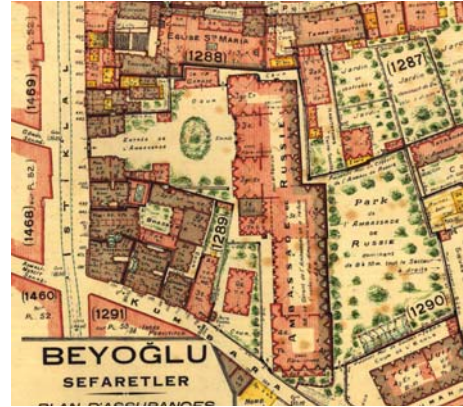
Fotoğraf 2.12. Rus Sarayı deniz cephesi

Fotoğraf 2.13. Rus Sarayı giriş cephesi (20. yy. başı)

Şekil 2.12. Rus Sarayı vaziyet planı (İ.B.B.)

Şekil 2.13. Rus Sarayı vaziyet planı (1932-Pervititch)

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: Rus Çarlığı
İLÇESİ: BEYOĞLU	MİMARİ: Gaspare Fossati
MAH/KÖY: TOMTOM MAH.	MİMARİ ÜSLUBU: Neoklasisizm
ADA: 325 PAFTA: 35 PARSEL: 57	ÖZGÜN KULLANIMI: Elçilik Binası
YAPIM YILI: 1838-1845	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Başkonsolosluk

2.1.1.2. RUSYA FEDERASYONU BAŞKONSOLOSLUĞU

Beyoğlu'ndaki Rus Elçiliği Binası, İstiklal Caddesi üzerinde yer almaktadır. Elçilik arazisi 7945 m² lik geniş bir alana sahiptir. Elçilik arazisinin kuzey yönünde Santa Maria Draperis Kilisesi, doğu yönünde İtalya Elçiliği'nin arazisi yer almaktadır. Güney yönünde ise günümüzde kullanılmayan ikinci bir girişi bulunmaktadır. İstiklal Caddesi üzerinde yer alan her iki yanında iki katlı kontrol binaları bulunan demir parmaklıklı bir bahçe kapısından 50 metre sonra ana binaya ulaşılmaktadır.⁸¹

Osmanlı ve Rus Hükümetleri arasındaki ilişki kültürel ve politik nedenlerle daha farklı bir öneme sahiptir. Rusya'nın Ortodoks mezhebinden olmamaları sebebiyle Avrupa ile ilişkileri özellikle ticaret anlamında oldukça zayıf idi. Rusya'nın sürekli Tatar hücumları altında olması ve tam bu dönemde Avrupa'da Rönesansın başlaması ile de ilişkileri gittikçe zayıflamıştır. Bu sebeplerle Rusya ticaret yollarını kuzey ve güney yönüne kaydırarak Osmanlı ile daha sıkı ticari ilişkilere girmiştir. Çoğu zaman büyük anlaşmazlıklar yaşayan iki ülke arasındaki diplomatik ve siyasi anlamdaki ilişki III. Ivan Dönemi (1462-1505) yıllarına kadar dayansa da sürekli bir elçilik binası yapımı daha geç dönemlere rastlamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki bilinen ilk Rus elçisi Michail Andreevic Plesceev'dir. İstanbul'a Rus Elçiliği kurulmasının ilk adımını 1699-1700 yıllarında İstanbul'a gelen elçi Yemelyan Ukraintzow atmıştır. İki ülke arasında imzalanan Küçük Kaynarca (1774) Antlaşması'ndan sonra Rus elçileri İstanbul'da daimi olarak kalmaya başlamışlardır.⁸²

İstanbul'daki ilk elçiler kendi elçilik binaları yapılana kadar geçici dönem başka binalarda ikamet etmişlerdir. 19. yy. in başlarında şimdiki elçilik binasının bulunduğu bölgede boğaz manzaralı gösterişsiz ahşap bir konakta, daha sonra Tünel'deki Narmanlı Han'da hizmet vermişlerdir. Kısaca Narmanlı Han'ın tarihçesine değinilecek olursa; Beyoğlu İlçesi İstiklal Caddesi üzerinde yer alan yapı Narmanlı yurdu olarak da bilinmektedir. 19. yy. in ilk yarısında inşa edilmiştir. İki katlı, kagir, ortasında açık bir avlu bulunan yapı, İstiklal Caddesi ile İsveç (Müeyyet) Sokağı köşesinde bulunan bölgenin özgün yapılarından biridir. Yapıldığı tarihten 1843 yılına kadar Rusya sefaretine hizmet veren yapı, Fossatilerin yeni sefaret binasını tamamlamasından sonra bir süre daha konsolosluk büroları tarafından

⁸¹ Cengiz Can, "Rus Elçiliği Binası", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 6, sayfa 368, 369.

⁸² Feryal İrez-Hüsametlin Aksu, a.g.e., sayfa 13.

kullanılmıştır. İç avlu içinde iki katlı birimlerden bir bölümü hapisane olarak kullanılmıştır. 1930'lu yıllarda Rusya'ya ait turizm şirketleri tarafından kullanılan yapı, 1933 yılında Narmanlı kardeşlere satılmıştır. Bu tarihten sonra yapılan tadilatlar sonrasında yapının iç avluya bakan bölümleri konut ve işyeri, dışa bakan bölümleri ise dükkan olarak kullanılmıştır. Yapı birçok önemli sanatçı ve kuruma ev sahipliği yapmıştır. Bunlar arasında Ahmet Hamdi Tanpınar, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Aliye Berger ve Jamanak Gazetesi sayılabilir. Yapı günümüzde oldukça harap ve bakımsız bir durumdadır.⁸³

Çarlık Rusyası'nın İstanbul'daki yeni bir bina yaptırma isteği, gücünü Osmanlı başkentinde gösterme isteği olarak yorumlanmaktadır.⁸⁴ Hatta Semavi Eyice'ye göre Beyoğlu'ndaki yabancılar arasındaki o dönemde geçen söylentilere göre Çar'ın gelecekteki hedefi Boğaz'ların hâkimiyeti için önceden kendisine ikamet hazırlığı yapmış olması şeklindedir.

Aynı konu bir başka kaynakta şöyle aktarılmaktadır;

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'un fethinden sonra kendisini Roma'nın yeni imparatoru ilan etti ve adının başına "Sultan-ı Rum" unvanını eklemiştir. O dönemde Ortodoks Kilisesi'nin desteğiyle kendisini Roma varisi ilan eden bir diğer kişi ise Rus Çarı İvan Vasileviç diğer adıyla Büyük İvan idi. Büyük İvan'ın amacı İstanbul'u bir çar şehri yapmaktı. Fakat Kırım Savaşı'nda Osmanlılar tarafından bozguna uğrayan Rusların bu düşüncesi hayalden öteye geçememişti. O dönemde Çırağan ya da Dolmabahçe gibi ihtişamlı sarayların olmadığı İstanbul'da yapılan Rus Sarayı'nın ihtişamı ciddi anlamda dikkat çekmiştir.(Şekil 2.14-2.15)

Ayrıca sarayın inşası sırasında topraklarının Çariçe II. Yekaterina tarafından Rusya'dan getirildiği rivayet edilmektedir.⁸⁵ Saray arazisi diğer elçilik arazilerine göre küçük olmasına rağmen yapının kendisi tüm sefarethanelerden daha gösterişli ve haşmetlidir. Sarayın mimarı Gaspere Fossati'nin İstanbul'daki ilk eseri olan Rus Sarayı ve ardından 1845 yılında yaptığı Ayasofya ve Sultan Ahmed Camii arasında yer alan Dârülfünûn Binası kent silüetinin yumuşak hatlarını değiştiren iki önemli

⁸³ Behzat Üsdiken, "Narmanlı Hanı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e.,cilt 6, sayfa 47,48.

⁸⁴ Geçmişten Günümüze Beyoğlu, Taç Vakfı, İstanbul, Cilt I, sayfa 332.

⁸⁵ Beyoğlu Dergisi, 2008 Nisan, sayfa 14-23.

eserdir.⁸⁶ Manzaraya hakim geniş cephesi ile şehrin büyük bölümünden görülebilen zamanın modern bir yapısı olarak inşa edilmiştir.(Şekil 2.16-2.17-2.18-2.19)

İşverenin Ruslar olmasına rağmen saray, inşa aşamasında mimarın İtalyan kökenli olması ile İtalyanlar tarafından sıkı takip edilmiştir. Bunun dışında yapım aşamasını dikkatle izleyenler arasında Osmanlılarda halkın dışında, hükümdarın da ilgisini çekmiştir. Hatta Tanzimat sonrasındaki yenilikçi yaklaşımlar çerçevesinde, İstanbul'daki ilk uygulamaları olan Rus sarayı, Fossati kardeşlere birçok iş imkânı sağlamıştır. Özellikle başta Reşit Paşa ve Tanzimat erkânı kentin imarı ve kâgirleşme anlamında yabancı mimarlar ile çalışmak istemekteydiler.⁸⁷

Rus Sarayı'nın mimarı Gaspare Fossati, 1833 yılından itibaren Rusya'da çalışmaya başlamış, 1836-1837 yılları arasında elçilik binasının projelerini hazırlamıştır. Proje hazırlık dönemi ve Çar'ın onayından sonara Fossati, 20 Mayıs 1837 tarihinde İstanbul'a geldi. Petersburg'daki projenin kesin onayından sonra sarayın inşaatına 6 Eylül 1838 tarihinde başlanmıştır. Saray proje ve uygulama aşamasında Gaspare Fossati'ye kardeşi mimar Giuseppe Fossati, kayınpederi mimar Alessanro Rusca, eniştesi ressam-dekoratör Antonia Fornari ve ressam Scotti yardım etmişlerdir. Ustabaşı asistanı olarak Fossati tavsiyesi ile işe alınan Casanova ve birçok İtalyan asıllı sanatçı elçilik arşiv kayıtlarında yer almaktadır. Uygulama esnasında özellikle iç dekorasyonda yardımcı olan Fornari, sarayın duvar ve tavan tezyinatlarını yapmıştır. Sarayda birinci katta bulunan St. Petersburg Salonu'nun tavan süslemeleri o dönemdeki başkent St. Petersburg'un önemli anıtlarının resimleriyle bezelidir.

Yapıda kullanılan tüm dekorasyon malzemeleri ve mermerler İtalya'dan getirilmiştir. Sarayın çatısı 1842 yılında kapatılmış ve inşaat süresi 1845 yılında tam olarak bitmiştir. Uygulamanın bitmesinden sonra Rus Hükümeti Fossatiler'i sarayın düzenli bakımı ile de görevlendirmiş, 1849 yılına kadar bu süreç devam etmiştir.

⁸⁶ Suna ve İnan Kırâç Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, editör Ekrem Işın; danışman M. Baha Tanman, Uzun Öyküler : Melling and Dunn'ın Panoramalarında İstanbul = Long Stories: Istanbul in the Panoramas of Melling and Dunn, Suna ve İnan Kırâç Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2008, sayfa 90.

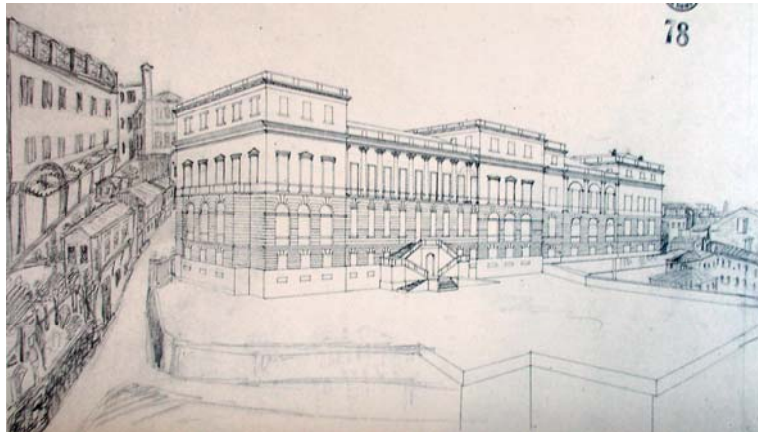
⁸⁷ Cengiz Can, a.g.e.,sayfa 110-111.

Şekil 2.14. Rus Sarayı gravür-Brindisi -19 yy. sonu

Şekil 2.15. Rus Sarayı batı (giriş) cephesi-1850

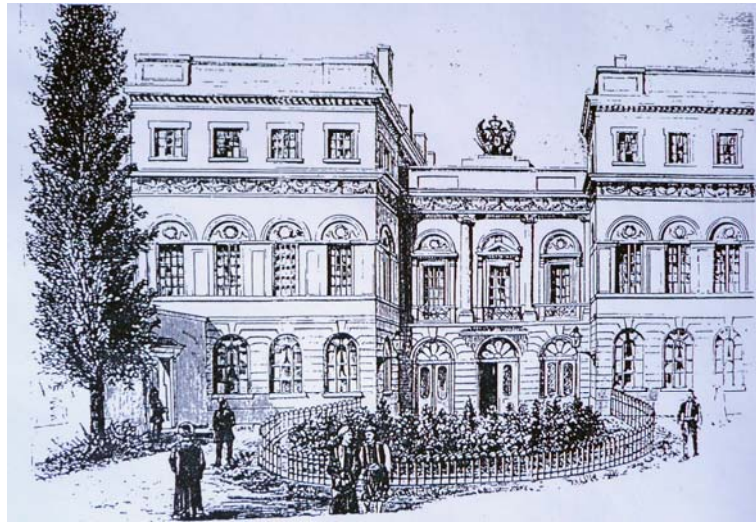
Şekil 2.16. Rus Sarayı doğu (deniz) cephesi perspektifi-1840

Şekil 2.17. Rus Sarayı deniz silüetinden görünüm

Şekil 2.18. Rus Sarayı deniz silüetinden detay

Şekil 2.19. Rus Sarayı-1877 tarihli L'illustration gazetesinde yayınlanan gravür

Sarayın genel olarak plan şemasında mimar Fossati'nin daha öğrencilik çalışmaları sırasında etkilendiği Milano Palazzo etkileri görülebilmektedir. Bu etkilere örnek olarak büyük boyutlarda, dinlendirici geniş hacimler, birbirine geçilen süslemeli salonlar ile oluşturulan plan kurgusu verilebilir.⁸⁸ Saraydaki etkileyici mimari elemanlardan biri olan anıtsal merdiven, kuzey kütesi aksındaki giriş salonunun güneyindeki mekânda kolonad ile ayrılmıştır. Saray kompleksi, yaklaşık 40 m ve 60 m uzunluğunda Boğaz manzarasına paralel uzanan iki kütenin; iyonik kolonlu, camekânla kapatılmış geniş bir kış galeri bölümü ile birbirlerine kademeli olarak bağlanmasından oluşmaktadır. Her iki kütle de üç kat yüksekliğinde olup, sadece doğu cephesinde eğimden dolayı bina 4 kata yükselmiştir. (F. 2.14) Kuzey ve güney olmak üzere ikiye ayrılan bu kütlelerin orta bölümleri içeri çekilerek iki kat yüksekliğinde yapılarak, arsaya paralel yerleştirilen kütlelerin cephedeki uzunluk etkisi hafifletilmiş ve simetri etkisi yakalanmıştır. Sarayın geniş dikdörtgen formdaki giriş holünden içeriye girdiğimizde batı yönünde anıtsal merdivenlerin bulunduğu yan kanatlara geçilmektedir. Zemin katta tek kollu olan merdiven, birinci katta çift kollu olarak devam etmektedir. (F. 2.15) Sarayın en görkemli salonu olan St. Petersburg Salonu orta bölümde birinci katta yer almaktadır. Yan kanatlarda doğu-batı ekseninde yer alan günümüzde toplantı salonu olarak kullanılan büyük salonun, balo salonu olarak kullanıldığı düşünülmektedir. (F. 2.16) Kompozit başlıklı sütunlardan oluşan bu bölüm salona açılmaktadır. Planın kuzey-güney ekseninden yer alan "kırmızı salon" diğer salonlara göre hacim olarak daha küçük bir toplantı salonu olarak kullanılmaktadır.⁸⁹ Giriş cephesi yani kuzey kütesindeki bu geri çekilmeler iyonik başlıklı plastrlarla, güney kütesinde yani boğaz cephesinde iyonik başlıklı kolonlar ile camekânlı bir kış galerisi şeklinde düzenlenmiştir. Yine güney kütesinde birinci katta yer alan dikdörtgen planlı, ahşap ikonostasisli şapel Rusya'nın çalkantılı dönemlerinden biri olan Bolşevik Devrimi ile kapatılmış, yerine sinema salon yapılmıştır. Zemin kattaki pencereler yuvarlak kemerli, birinci kattaki pencereler dikdörtgen formlu olup üzerlerinde yarım daire biçiminde hafifletme kemer aynaları madalyonlarla bezelidir. İkinci kat cephesinde ise yine pencereler dikdörtgen formlu olup tüm cephede eşit aralıklarla pencere olmayan mekânlarda da söve şeklinde devam etmektedir. Saray cephesindeki silmeler ise zemin ve birinci katlarda daha sade bir üslupta olup ikinci katta girland sıralarıyla bezenmiştir. Genel

⁸⁸ Tito Lacchia, I Fossati, Architetti del Sultano di Turchia, Roma, 1943, sayfa 25.

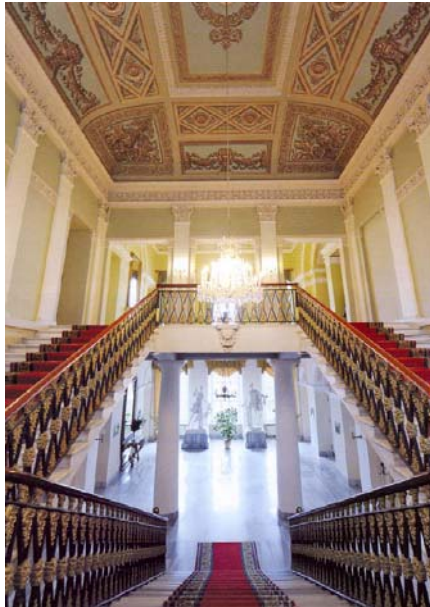
⁸⁹ Zergün Altıntaş, a.g.e., sayfa 156-158.

anlamda cephe düzeni, neoklasik mimarinin Rusya’da 1850’lilerden itibaren yaygınlık kazanan ‘Rus Ampir’ üslubu ile yorumlanmış hali denilebilir.⁹⁰

Saray yapıldığı tarihten sonra büyük çaplı iki kez restorasyon çalışması geçirmiştir. Bunlardan biri İtalyan Guglielmo Semprini tarafından gerçekleştirilmiştir. Diğerisi ise Moskova’dan gelen mimarların kontrolünde yapılmıştır. Saray, Osmanlı-Rus Devletleri arasında dönem dönem yaşanan gerginlikler neticesinde belli sürelerde kapalı kalmış, saraydaki devleti simgeleyen armalar yerinden sökülmüştür. Son tadilatı 1990 yılında geçirmiştir.⁹¹

Fotoğraf 2.14. Rus Sarayı giriş avlusu

Fotoğraf 2.15. Rus Sarayı merdiveni

Fotoğraf 2.16. Rus Sarayı Balo Salonu

⁹⁰ Cengiz Can, a.g.e.,cilt 6, sayfa 369.

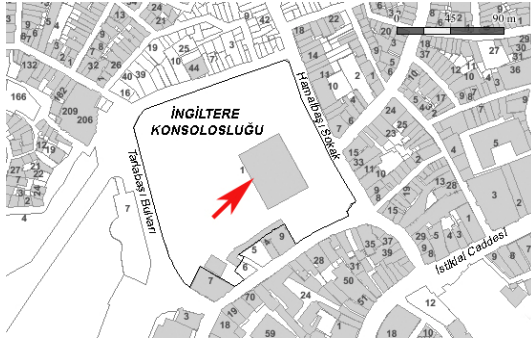
⁹¹ Arredamento Dekorasyon Dergisi, Boyut Yayın Grubu, İstanbul 1990 Nisan, sayfa 46.

Fotoğraf 2.17. İngiltere Başkonsolosluğu

Fotoğraf 2.18. İngiltere Başkonsolosluğu (19. yy. sonu)

Şekil 2.20. İngiltere Başkonsolosluğu vaziyet planı (İ.B.B.) Şekil 2.21. İngiltere Başkonsolosluğu vaziyet planı (1905-Goad)

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: İngiltere Krallığı
İLÇESİ: BEYOĞLU	MİMARİ: Sir Charles Barry, W. J. Smith.
MAH/KÖY: KAMER HATUN MAH.	MİMARİ ÜSLUBU: Neorönesans
ADA: 423 PAFTA: 14 PARSEL: 1	ÖZGÜN KULLANIMI: Elçilik Binası
YAPIM YILI: 1847-1848	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Başkonsolosluk

2.1.1.3. İNGİLTERE BAŞKONSOLOSLUĞU “PERA HOUSE”

İngiltere Elçilik Binası Beyoğlu İlçesi, Galatasaray Sempti’nde iki hektarlık büyük bir bahçe içinde yer almaktadır. Yapı inşasından günümüze kadar süre içinde “Pera House” olarak bilinmektedir.

İngiliz elçileri, Pera semtine taşınmadan önce diğer elçiler gibi Galata’da ikamet etmişlerdir. Daimi ilk İngiliz elçisi olan Sir William Harborne’un (1581-1586) bir süre Pera’da bir konakta kaldığı bilinmektedir. Sonrasında Arap Ahmet Paşa Konağı’na taşınan elçinin ardından yerine gelen elçi Sir Edward Barton’dur. Edward Barton’un da Pera bölgesinde bir evde ikamet ettiği bilinmektedir.

Fransızların Mısır’dan çıkartılmasında İngiliz yardımı alan Osmanlı Hükümeti, Pera’da İngiltere Elçiliği’ne geniş bir arazi hediye eder. Bu arazi içinde yer alan birkaç küçük ahşap ev yıktırılarak arazi yeni sahiplerine verilir. Ayrıca bahçesinde 1692-1697 yılları arasında inşa edilen bir kilise de bulunmaktadır. Anglikan Şapeli ya da Sainte Helena Şapeli olarak da bilinen bu kilise günümüzde halen açık olarak işlevini sürdürmektedir.⁹² Dönemin elçisi Lord Elgin (1801-1803) bu arazi içine yeni elçilik binasını yaptırır ve çevre duvarlarını yükseltir.⁹³

İlk elçilik binasının arsa alımı ve bina inşası için III. Selim İngilizlere büyük destek sağlamıştır. İlk olarak 1801 yılında yapının bulunduğu arsa ile birlikte 165.000 kuruş vermiştir. 1803 yılında ise binanın tamamlanması için 50.000 kuruş daha yardımda bulunmuştur.⁹⁴

Yapının 1831 yılındaki yangından önceki durumunu gösteren gravürde üç katlı yapı, dikdörtgen planlıdır. Yapının ikinci ve üçüncü katında uzun cephesinin merkez aksında yer alan yarım daire şeklinde bir çıkma, cephesine hareket vermektedir. Giriş kapısı ve üzerinde eğimli çatısı bulunan giriş bölümü de yine bu merkezi eksen üzerine yer almaktadır. Çatı katı alt katlardan oldukça küçük geriye çekilmiş kare formda bir köşk şeklindedir.⁹⁵

Bu yapı 2 Ağustos 1831 yılında çıkan büyük Beyoğlu yangınında yanmıştır. Yangın sırasında dönemin elçisi Sir Robert Gordon o akşam Tarabya’daki yazlık sefaret binasında bir balo vermekteydi. Pera’daki sefaret binasında hiç kimse olmamasından

⁹² Münevver Emiroğlu, Bir Beyoğlu Fotoromanı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000, sayfa 112.

⁹³ Zergün Altıntaş, a.g.e., sayfa 129-130.

⁹⁴ Arredamento-Dekorasyon Dergisi, 1989 Ekim, sayfa 44.

⁹⁵ Zergün Altıntaş, a.g.e., sayfa 130-131.

dolayı yapının içindeki hiçbir eşya kurtarılamamıştır. Bu dönemde elçilik geçici bir süre Tarabya'daki yazlık binasına taşınmıştır.⁹⁶

Yeni bina yapımı için yeni bir yer arayışına girildi. Elçilik yapısının tümüyle Tarabya'ya taşınması bile gündeme gelmiştir. I. Abdülmecid devrinde 1844 yılında Galatasaray'da eski arsa genişletilerek yeni bir elçilik binası yapılmaya karar verilmiştir. Pera House'un mimari tasarımı W. J. Smith tarafından yapılmıştır. Smith'in tasarımlarının kaynağını Sir Charles Barry'nin 1842 yılında yaptığı çizimler oluşturmuştur. Barry tasarımında, 1847-1848 yıllarında yapı inşası bitmek üzereyken yeni düzenlemeler yapmıştır. Charles Barry'nin biyografisini hazırlayan ikinci oğlu Alfred Barry'nin kitabında 1847-1848 yılları arasında hükümet için geniş kapsamlı çizimler hazırladığı ve bu çizimlerin binanın genel görünümünü etkilediğinden bahsetmektedir. Barry dönemin dikkat çekici yapıları Pall Mall Kulüpleri'nin, Travellers ve Reform kulüp binalarının da projelerini hazırlamıştı. Pera House bu anlamda Reform kulübünde kullanılan saray tarzının sefarethane yapısı olarak uygulanmış bir örneğidir. Sir Charles Barry neoklasik ve neorönesans üsluplarına olan yakınlığı ile biliniyordu. Yapıda yaptığı yeni düzenlemelerde alışılmış Grek tarzı ve klasik anlayıştan uzaklaşarak İngiliz-İtalyan (Anglo-Italian) tarzını uygulamıştır.⁹⁷

Yapının uygulamasını yürüten mimar W. J. Smith uygulama süresince İstanbul'da ikamet etmiştir. Smith ve ekibi Pera House dışında İstanbul'da birçok yapının planlanması ve inşasını da yürütmekteydiler. Sultan, sadrazam ve Babıâli için birçok yapıyı üstlenmişlerdir. Bu durum yapının inşa süresinin gecikmesine sebep olduğundan Smith'in Büyükelçi Stratford Canning tarafından eleştirilmesine sebep olmuştur.⁹⁸

1850 yılına gelindiğinde elçilik inşası için harcanan para 83.765 sterlin olmuştu. Bu rakam diğer sefaret binaları ile karşılaştırıldığında oldukça yüksek bir meblağ idi. Dönemin büyükelçisi Canning'in zevkine uygun olarak düzenlenen bina sonraki elçiler tarafından zevksiz, pahalı ve sağlıksız bulunmuştur. Yapı, 6 Haziran 1870 yılında çıkan büyük Beyoğlu yangınında yangından büyük zarar görmüştür. Elçilik binasının kâgirliğini güvenen İngiliz elçisi Sir Henry Eliot ve sefaret çalışanları,

⁹⁶ Burcu Özgüven, "İngiltere Elçiliği Binası", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 4, sayfa 175.

⁹⁷ Geçmişten Günümüze Beyoğlu, a.g.e., cilt I, sayfa 330-332.

⁹⁸ Feryal İrez-Hüsametdin Aksu, a.g.e., sayfa 14.

pencereleri demir kepenk ve demir kapaklarla kapattığı takdirde alevlerin içeri giremeyeceğini düşünmüştür. Yangının çok şiddetli olduğunu, saçak ve çatıların tutuşabileceğini, hatta kapaklara rağmen alevlerin pencerelerden bina içine sızabileceğini belirten uyarıları dikkate almayan elçilik, alevler arasında kalmaktan kurtulamamıştır. Sonuç itibarıyla elçi, yanarak ya da boğularak ölmekten son anda kurtulabilmiştir. Yangın neticesinde özellikle harap olan ahşap yapıların ne kadar tehlike oluşturduğu bir kez daha anlaşıldı. Osmanlı hükümeti tarafından başlatılan yangın sonrası imar ıslah çalışmaları sırasında elçiliğin yakınındaki yanmış yapıların yeniden yapımı için İngiltere Elçiliği ile bir anlaşma yapıldı. Bu yapıların yeniden inşa edilmesinde ve bölgede yenilemeler yapmak üzere elçiliğe ait arsanın bir bölümü Babıâli'ye verildi. Yeni yapıların planları 1827 yılında Kraliyet Bayındırlık Müdürlüğü (His Majesty's Office of Works) tarafından hazırlanmıştır. Yangın sonrası Pera House 1872-1873 yıllarında kapsamlı bir restorasyon dönemi geçirdi. Bu restorasyon çalışmasını İstanbul doğumlu İtalyan asıllı Levanten mimar Giorgio Stampa ile birlikte İtalyan asıllı dekoratör ressam Leone Luigi gerçekleştirmiştir.⁹⁹ Maliyet olarak proje 38.000 sterlini bulmuştur. Yalnız iç düzenlemeler, mobilyalar için 10.000 sterlin harcanmıştır.

1960'lı yıllarda İngiliz Başkonsolosu olarak görev yapan Michael Warr Pera House'un tarihçesi ile ilgili bir araştırma yapmıştır. Özellikle binanın yapım sırasında uygulama mimarı Smith'in karşılaştığı zorlukları ele almıştır. Karşılaştığı zorlukların başında bina cephe kaplamasında kullanılacak olan taşların temini ve uygulamasını yapacak taş ustalarının bulunması olmuştur. Pera House'un yapım yıllarında Dolmabahçe Sarayı'nın inşaatı da gerçekleşmekteydi. Dolmabahçe Sarayı ve sarayı çevreleyecek duvar için taşlara ve ustalara ihtiyacı olan Sultan Abdülmecid, Smith'in oniki duvarcı ustasını bir bölük asker yollayarak kendi şantiyesine almıştır.¹⁰⁰

Dikdörtgen planlı 160x120 feet boyutlarındaki sarayın ana özelliği kısa cephesinin merkezinde yer alan ana merdivenidir. (F. 2.19) Binanın iç mekânında ilk göze çarpan bu geniş mermer merdivenden başka diğer mimari öğeler, korint sütun başlıklar ve koridorlardır. Üç katlı yapının zemin ve birinci katları aynı yükseklikte olup ikinci katı daha basıktır. Kuzey yönündeki uzun cephesinde yer alan yuvarlak kemerli giriş kapısına birkaç basamakla ulaşılmaktadır. Bu kapı yapıldığı dönemde

⁹⁹ Cengiz Can, "Leone, Luigi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, a.g.e., cilt 5, sayfa 203.

¹⁰⁰ *Arredamento-Dekorasyon Dergisi*, 1989 Ekim, sayfa 52.

giriş kapısı olarak kullanılmakta idi. Kesme taş ile kaplı zemin katta yer alan pencerelerde yine kapıda olduğu gibi yuvarlak kemerlidir. Sarayın birinci katındaki dikdörtgen pencerelerin üzerlerinde sırasıyla bir üçgen bir yuvarlak formda alınlıklar yer almaktadır. Bu pencerelerin altında yer alan balkonlar, merkezde yer alan giriş kapısı üzerinde çıkma yaparak balkona dönüşmektedir. İkinci kat cephesinde ise pencereler, diğer katlara göre daha küçük boyutlarda olup üzerlerinde düz kornişler ile süslüdür. İkinci katın bitip saçağın başladığı yerde yer alan korniş içinde “AEDES-LEGATIONIS ANGLICANAE AEDIFICATAE VICTORIA REGNANTE ANNO DOMINI MDCCCXLIV” yazısı üstünde ince bir yumurta friz ile sonlanmaktadır. Sarayın doğu cephesi giriş cephesi ile benzer özellikte olup tek farkı bu cephede yer alan merdivenden dolayı birinci kat hizasındaki üç adet yuvarlak kemerli ve plastrlı sahanlık pencereleridir. Batı cephesinde de yine benzer özellikler görülür. Bu cephede zemin kat ortasında geniş bir çıkma birinci katta bir balkon ile sonlanarak cephe hareketi sağlamıştır. Güney cephesi merdivenler dışında kuzey cephesinin tekrarı şeklindedir. Pera House’un en dikkat çekici bölümü cam kaplı Palm Court’tur. (F. 2.20)

Güney cephesinden girdiğimizde tonozlu bir geçit ardından avluya ulaşılmaktadır. Avlu, zemin katta kademeli yuvarlak kemerli kapılar, birinci katta yuvarlak kemerli dikdörtgen formda pencereler ve ikinci katta yuvarlak kemerli daha küçük pencereler ile çevrelenmektedir. Avluda üst örtü olarak demir-cam strüktürlü bir örtü sistemi kullanılmıştır. Bu sistemin aynısını Reform Kulübü projesinde de kullanılmıştır. Avlunun batısında yer alan görkemli merdiven girişte tekli, orta sahanlıktan itibaren çift kollu olarak üst kata ulaşmaktadır. Altın yıldızlarla süslenmiş merdivende mermer malzemenin çeşitli tonları bir arada kullanılmıştır.

Sarayın zemin katında büro mekanları yer almaktadır. Birinci katta avlunun etrafını çevreleyen koridor, simetrik düzende yerleştirilen odalara ve büyük salonlara açılmaktadır. Birinci katta kuzey-güney ekseninde yemek salonu, kuzey yönünde simetrik iki odaya açılan balo salonu yer almaktadır. Balo Salonu’nun tam simetriğinde oturma salonu yer almaktadır. Oturma salonu ile yemek salonu arasındaki bağlantı küçük bir oda ile sağlanmaktadır.¹⁰¹

¹⁰¹ Zergün Altıntaş, a.g.e., sayfa 135-142.

Fotoğraf 2.19. Merdiven görünüşü

Fotoğraf 2.20. İç avludan görünüş

Fotoğraf 2.21. Balo Salonu

İkinci katta ise elçilik konutu yer almaktadır. Yapının iç dekorasyonunda yer alan değerli İran halıları da önemli bir yer tutmaktadır. Elçilik salonları 18. yy. İngiliz zevkini yansıtmaktadır. Salonlardaki Haliç manzarası mekanlara daha etkileyici bir görünüm katmaktadır. Elçilik yapılarında önemli bir yer tutan Balo salonları, Pera House'da iki çok değerli avizesi, süslü şamdanları ve gümüş koleksiyonu ile ayrı bir değer katmaktadır. (F. 2.21) Bu koleksiyon dönemin ünlü kuyumcuları Paul Storr ve William Pitts tasarımlarıdır. 1853 yılında koleksiyon genişletilirken tasarımcı Garrard'dı. Garrard'ın da eserlerini içeren bu koleksiyonun birçok parçası 1947 yılında Moskova'ya, 25 adet gümüş tabak ise 1960 yılında Kopenhag şehirlerine

gönderilmiştir. Diğer parçaları bugün Ankara'daki büyükelçilik binasında saklanmaktadır.

Yapının gözalıcı geniş ve bakımlı bahçeleri de birçok etkinliğe ev sahipliği yapmıştır. (Kraliçe II. Elizabeth'in doğum günü kutlaması, İngiliz Cemaat Birliği tarafından organizasyonu yapılan İstanbul'da ikamet eden yaşlı İngilizler için ve St. Helena Kilisesi için verilen yardım baloları vb.) Ayrıca sarayın ön bahçesinin altı muazzam büyük bir su deposudur. Bu depo Osmanlı Dönemi'nde bizzat sultanın emri ile doldurulmuştur. Beyoğlu yangınlarına karşı alınan bir tedbir olarak düşünülen depo, günümüzde itfaiye tarafından gerekli olduğunda kullanılmaktadır.¹⁰² Büyükelçiliklerin Ankara'ya taşınmasından sonra "Pera House", İngiltere'nin Türkiye'deki ticaret ve vize hizmetlerinin sağlandığı Başkonsolosluk binası ve Büyükelçi'nin İstanbul ikametgâhı olarak günümüzde işlevini sürdürmektedir. 1984–1985 yılları arasında geçirdiği restorasyon çalışmaları Pekerler İnşaat tarafından yürütülmüştür. 2000 yılında binanın üst katlarında başlayarak yayılan yangından sonra binada yeniden restorasyon çalışmaları başlamıştır. 20 Kasım 2003 yılında yaşanan terörist saldırısında yapı büyük hasarlar almıştır. Saldırı sonucunda Başkonsolos Roger Short, girişte nöbet tutan iki polis dahil 10 görevlinin de aralarında bulunduğu toplam 18 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu tarihte yapının restorasyon çalışmalarının bitmesine sadece dokuz hafta gibi kısa bir süre kalmış idi.(F. 2.22-2.23) Bu üzücü olaydan sonra yapıda tekrar restorasyon çalışmaları başlatıldı. Yapı olası İstanbul depremine karşı hem İngiliz hem Türk uzmanlar tarafından incelenip güçlendirme çalışmaları yapılmıştır. Giriş yönü değiştirilerek Refik Saydam Caddesi yönüne alınmıştır. (F. 2.24) Binanın çevresine yeni bir güvenlik duvarı inşa edilmiş, pencereler patlamaya karşı dayanıklı hale getirilmiştir. Bahçesinde yeni peyzaj düzenlemesi yapılmış ve binanın avlusunda yer alan cam çatı özel olarak tasarlanan “plastik yastık” tekniğiyle yapılmıştır. (F. 2.25) Yapıda diğer üç örneğinin Dolmabahçe Sarayı'nda bulunduğu 19. yüzyıldan kalan avizeleri günümüze ulaşabilmiştir. 2004 yılında restorasyonu tamamlanan İngiltere'nin İstanbul Başkonsolosluğu, Galler Prensi Charles tarafından törenle açılmıştır.¹⁰³

¹⁰² Tuna Köprülü, a.g.e., sayfa 17.

¹⁰³ Hürriyet Gazetesi arşivi, 26 Ekim 2004.

Fotoğraf 2.22. 2003 yılı saldırı öncesi giriş

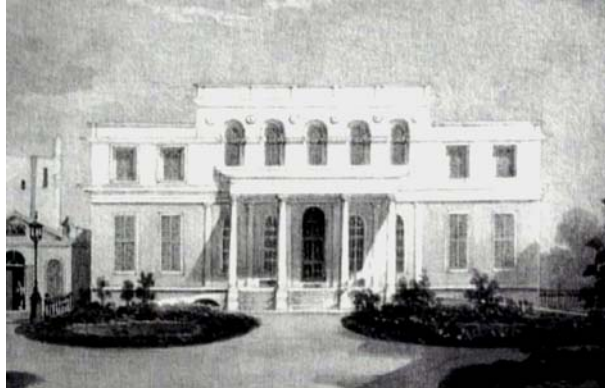
Fotoğraf 2.23. 2003 yılı saldırı sonrası görünüm **Fotoğraf 2.24.** 2003 yılı sonrası değiştirilen arazi

Fotoğraf 2.25. İngiltere Başkonsolosluğu Palm Court çatı detayı

Fotoğraf 2.26. Hollanda Sarayı giriş cephesi

Fotoğraf 2.27. Hollanda Sarayı giriş cephesi (19. yy. ikinci yarısı)

Şekil 2.22. Hollanda Sarayı vaziyet planı (İ.B.B.)

Şekil 2.23. Hollanda Sarayı vaziyet planı (1905-Goad)

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: Hollanda Krallığı
İLÇESİ: BEYOĞLU	MİMARİ: Barborini
MAH/KÖY: TOMTOM MAH.	MİMARİ ÜSLUBU: Neorönesans
ADA: 317 PAFTA: 34 PARSEL: 9	ÖZGÜN KULLANIMI: Elçilik Binası
YAPIM YILI: 1854-1858	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Başkonsolosluk

2.1.1.4. HOLLANDA BAŞKONSOLOSLUĞU

Hollanda Sarayı olarak bilinen, günümüzde Hollanda Başkonsolosluğu olarak kullanılan yapıya, Beyoğlu İstiklal Caddesi üzerinde metal parmaklıklı, üzerinde “Je Maintiendrai” (Fr. Var Olacağım) yazılı arması olan bir kapı ile girilir.¹⁰⁴ Güney yönünde Postacılar Sokağı, doğu yönünde ile Fransız Sarayı'nın arazisi ile sınırlanmıştır. Postacılar Sokağı'ndaki girişin sağında Hollanda Şapeli, solunda ise Tercümanlar binası yer almaktadır.¹⁰⁵

Hollanda Sarayı'nın tarihi 400 yıllık bir zaman dilimini içerir. Sarayın bulunduğu araziye bu uzun tarih dilimi içinde birkaç defa binalar yapılmıştır. Bu yapılar Pera yangınlarından kurtulamadığı için yenilenmek zorunda kalmıştır. Son olarak kagir olarak yapılan bugünkü binanın yapılışı ise 1854-1858 yılları arasındadır. Tanzimat ile birlikte yapılan reformlarla Batıdan mimarlar çağırılarak yeniden inşa çalışmaları başlamıştır. 1854 yılında yapımına başlanan 1858 yılında tamamlanan klasisizm ve Osmanlı mimarisi karışımı bir üslupla Hollanda Sarayı kâgir olarak yapılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'na ilk Hollanda temsilcisi olarak 1612 yılında Babıali'ye gelen Cornelis Haga günümüzdeki Hollanda Sarayı'nın bulunduğu arsaya yakın bir yerde kiralık bir evde ikamet ediyordu. Bugünkü sarayın temellerini, ilk temsilci Haga'dan sonra gelen elçi Jacobus Colyer atmıştır. Colyer elçilik görevini babasından alarak devam ettirmiştir. Babası döneminde ve kendi elçilik döneminde uzun süre kiraladıkları yerlerde ikamet ederek elçilik görevlerini yerine getirmişlerdir. Hollandalı elçiler tarafından kullanılan ilk elçilik binaları ağırlıklı ipek ticareti yapan Hollandalı Levant Şirketi (Directie van den Levantschen Handel en de Navigatie op de Middellandsche Zee) tarafından kullanılan yapılar idi. Bu şirketin statüsü Ticaret Odası şeklinde tanımlanabilir. “Hollanda Devletini temsil eden tüccarlar için ve finansmanı tüccarlara tarafından sağlanan bir kurum” idi.¹⁰⁶ Göreve gelen ilk elçiler İstanbul'a öncelikle ticaret faaliyetleri için gelmişler, elçilik görevlerinde etkin olmamışlardır. Bu süreç 1726-1744 yılları arasında etkin bir diplomasi hayatı olan elçi Cornelius Calkoen zamanına kadar devam etmiştir. Fakat her yangında ahşap yapıların kullanılamaz hale gelmesinden dolayı yer değiştirmelerine bir son vermek için Colyer, 1701 yılında Pera'nın yanmış

¹⁰⁴ Beyoğlu Dergisi, Aralık 2007 sayısı, sayfa 77.

¹⁰⁵ Cengiz Can, “Hollanda Elçiliği Binası”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 4, sayfa 86.

¹⁰⁶ Arredamento-Dekorasyon Dergisi, 1990 Aralık, sayı 21, sayfa 68.

bölgesinden yunanlı bir kadından bir arsa satın almış, dört yıl sonra bu arsanın bitişiğindeki arsayı da satın alarak araziyi genişletmiştir. 1701-1714 yılları arasında bu arsaya ahşap bir konak yaptırmıştır. Arazideki mevcut Osmanlı taşlarının da kullanarak arsaya daha sonra “Camel Gallery” yani Deve Koridoru olarak bilinen taş temel üzerine ikinci bir ahşap ev yaptırmıştır. Pera'nın meşhur yangınlarından ahşap olarak yapılan bu saray da iki defa nasibini almıştır. Her iki yangından sonra da yapı eski taş temeli üzerine tekrar yapılmıştır.

Günümüzdeki ismiyle Hollanda Kilisesi (Dutch Chapel) ise 1711 yılında kâgir olarak saraydan bağımsız olarak yapılmıştır.¹⁰⁷ Bu kagir yapı o dönemde birkaç değişik işlevi bir arada bulunduruyordu. Birincisi yangın esnasında sarayın değerli mobilyaları için depo görevi görüyordu. Diğer işlevi ise 1676 yılında İstanbul'da oluşan Kalvenist cemaati için kilise işlevi idi. Fakat elçilik arsası içindeki kiliseyi sadece elçilik görevlileri kullanabiliyordu. Kilisenin herkese açık olması bazı koşullara bağlı idi. Bu sebeple de Colyer bu yapıyı kayıtlarda kilise olarak değil depo olarak göstermiştir.¹⁰⁸

Colyer'in 1725 yılında ölümünden sonra geriye bıraktığı tablo hiç iç açıcı olmamıştır. Aile malı olarak elçilik sarayının dâhil olduğu karışık bir miras durumu ortaya çıkmıştır. Colyer'den sonra gelen elçi Calkoen geride kalan karışmış resmi ve özel işleri halletmek zorunda kalmıştır. 1729 yılında yeterli para bulunamadığından arsa parsellenmiştir. Hollandalı bazı tüccarların mali desteğiyle kompleksin tamamı on dört yıl sonra Calkoen¹⁰⁹'in Dresden'e tayini çıkmadan hemen önce üzerine geçirilebilmiştir. Calkoen'den sonra gelen elçi Elbert de Hochepped'in ilk başta Calkoen'in evinde kiracı olarak oturması düşünülmüş, fakat kira bedelinin yüksek gelmesi ile Hollanda Hükümeti bu kompleksi 1747 yılında Calkoen'den satın almıştır. 1767 yılındaki büyük Pera yangınında yapı büyük hasar gördü ve kullanılamaz hale geldi. Dönemin büyükelçisi Dedel, Büyükdere'deki yazlık eve taşınmak zorunda kalmıştır.

1768 yılında Hollanda Hükümeti'nden yeni bina inşası için izin çıkmış, ancak Dedel bu haberi alamadan vefat etmiştir. 1768 yılında başlanan inşaatın projesi Fransız

¹⁰⁷ Marlies Hoenkamp-Mazgon, İstanbul'da Hollanda Sarayı: 1612'den Günümüze Elçilik Binası ve Sakinleri, ING, TEB, Finansbank (Hollanda), Amsterdam, 2002, sayfa 12.

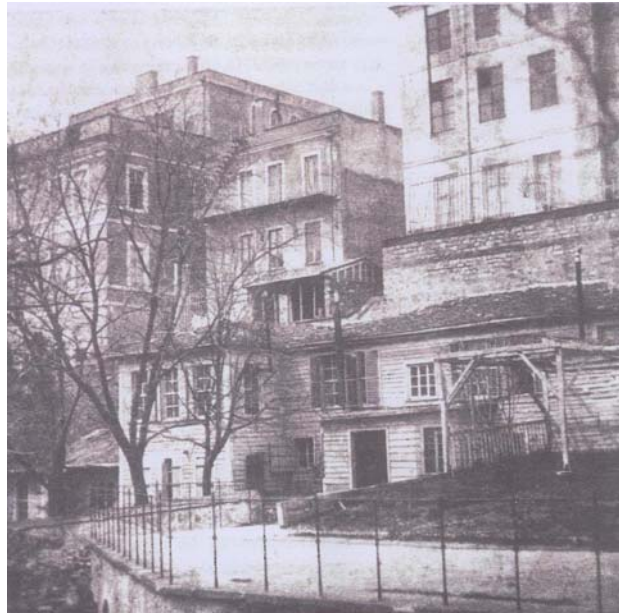
¹⁰⁸ Marlies Hoenkamp-Mazgon, a.g.e., sayfa 49.

¹⁰⁹ Elçi Calkoen, İstanbul'da görev süresi sırasında rivayete göre Çerkez Kölesi ve hizmetkârı olan Beyaz Gül ile büyük bir aşk yaşamıştır. Görev süresi bitiminde İstanbul'dan geri dönmek üzere ayrılan elçi, yolda hastalığa yakalanıp ölür. Geride kalan sevgilisi Beyaz gül de bu acıya dayanamayıp ölür. Sarayın arka bahçesinde Beyaz gül'ün anısına yapılan bir heykel bulunmaktadır.

mühendis Bocher tarafından hazırlandı. Uygulamasını Leopolda Steffanelli ve Frederico Bartholli isimli müteahhitler yapmıştır. 1770 yılında tamamlanan yapının ardından iki yıl sonra da kilise tamirata bitirilmiştir.¹¹⁰

1829 yılına gelindiğinde Hollanda statüsünü kaybetmiş, ardından 1831 yılında çıkan Pera yangınında sarayın ahşap olan üst katı 3. kez yanmıştır. Arazide geriye sadece Deve Koridorları ve kilise olarak kullanılan kâgir binalar kalmıştı. Bu dönemde göreve gelen geçici elçi Testa, kapıcı, bekçi konutlarını ve günümüzde kaçıllaryaya binasının olduğu yere konsolosluk ofisleri için basit bir ahşap yapı yaptırmıştır. (F. 2.28) Kendisi konut olarak Tarabya'daki yazlık evde ikamet etmiştir.

Yangın sonrasında 1840 lı yıllarda Pera'da birçok yanan elçilik yapıları yerine yenileri inşa edilmeye başlamıştı. Bu dönemde komşu olan Rus Elçiliği Hollanda arsasına talip olmuş, bu teklif Rus Elçilik binası projelerini hazırlayan Mimar Fossati'den gelmiştir. Fossati, Hollanda arsasının daha küçük olmasına rağmen daha kullanışlı olduğunu düşünüyordu. Fakat incelemelerden sonra Hollanda Hükümeti arsayı satmadı ve bu kararının ardından yeni bina yapımı için hazırlıklarını hızlandırmıştır. İlk olarak 1840 yılında Gaspare Fossati'ye elçilik binası için bir proje hazırlatılmıştır. (Ek B.4) Fakat Lahey'de elçilik inşasının yapılıp yapılmaması için hala tereddütler mevcut idi, bu sebeple hazırlanan bu proje hayata geçirilememiştir.¹¹¹

Fotoğraf 2.28. 1831 yangınından sonra Testa tarafından yaptırılan ahşap bina

¹¹⁰ Marlies Hoenkamp-Mazgon, a.g.e., sayfa 76.

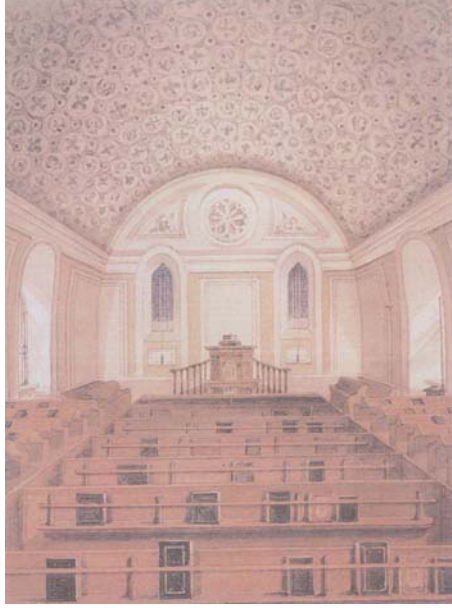
¹¹¹ Marlies Hoenkamp-Mazgon, a.g.e., sayfa 84, 95.

1847 yılında Pera'ya göreve gelen büyükelçi Baron Nicolaas Willem Mollerus, karşılaştığı tablo karşısında dehşete düşmüştür. Hollanda elçilik arsasında bina harabe halindeydi ve birçok kişi tarafından faytonluk olarak kullanılıyordu. Mollerus uzun süre burada kötü koşullarda ikamet etmiş, daha sonra Hollanda hükümetinden gelen yardımlarla mevcut ahşap bina Fossati'nin hazırladığı proje ile elçilik evi haline getirilmiştir. Bu yapı daha sonra Drogmanaat yani Tercümanlık Binası olarak tarihe geçecek yapıdır. Molerus'dan sonra elçi olarak göreve gelen Van Zuylen'de arsada yeni bina yapımı için birçok girişimde bulunmuştur. Onun döneminde Osmanlı hapishanelerinin kötü durumu göz önüne alınarak arazi içindeki kilise kısa bir sürede olsa kendi vatandaşları için hapishane olarak kullanılmıştır. Yine aynı elçi döneminde kilise 1857 yılında asıl fonksiyonu ile *Union Church of Pera* adı ve cemaatiyle kullanılmaya başlanmıştır. (Şekil 2.24) Bu dönemde yeni kullanıcıları tarafından içi yenilenmiş, dış cephesine kilise görünümü verilmiştir. 1867 yılında Hollanda Kilisesi'ndeki ayinlere katılan cemaat kendilerini *Evangelical Union Church of Pera* olarak adlandırdılar.¹¹²

Van Zuylen'in büyük çabaları ile elçilik binası yapılmasına arsanın beşte birlik kısmı belirli koşullarla satılığa çıkarılarak elde edilen para ile yani bina yapılmaya karar verilmiştir. Arsanın giriş kapısı yanındaki iki bölüm zengin bir bankacı Mısıroğlu Badros'a satılmıştır. Satış sırasında yapılan bir karışıklık sebebiyle Hollanda Hükümeti'ne ait olan arsa payı elçi Zuylen mülkiyetinde uzun seneler kalmış, en son 1942 yılında varislerinden alınan yazıyla Hollanda Hükümeti mülkiyetine geçmiştir. Bu dönemde inşaatı gerçekleştirebilecek iki mimar adı telaffuz ediliyordu. Birisi İzmirli mimar Pierre Vitale, diğeri ise G. B. Barborini idi. Bu konuda daha tecrübeli bulunan Barborini ile anlaşma yapılmıştır. Saray Barborini'nin hazırladığı planda 38,40 metre ile 15,10 metre taban ölçülerine sahipti. Sarayda kilerle birlikte 53 mekan bulunuyordu. Alt katta erzak odaları, saray personeli odaları, misafir odaları, yemek salonu ve kütüphane bulunuyordu. Giriş katında Calkoen zamanındaki gibi bağımsız erkek ve kadın bölümleri mevcuttu. Balo salonunun sağ tarafında hanımlar için üç salon, sol tarafında ise büyükelçi ve hizmetçisinin odası bulunuyordu. İkinci kat ise yatak odalarına ayrılmıştı. Mutfak yine taş bina altında yer almaktaydı. Yan binadaki konsolosluk büroları bir koridorla konuta bağlanmıştı.¹¹³ (Şekil 2.25)

¹¹² Marlies Hoenkamp-Mazgon, a.g.e., sayfa 100,105.

¹¹³ Marlies Hoenkamp-Mazgon, a.g.e., sayfa 111, 113, 114.

Şekil 2.24. Hollanda Kilisesi-Van Zuylen van Nijevelt'in suluboya kitabı

Şekil 2.25. Hollanda Sarayı yan cephesi- Van Zuylen van Nijevelt'in suluboya kitabı

Barborini'nin Fossati kardeşler ile yakın işbirliği içinde çalıştığı kaynaklardaki bilgilerle doğrulanmaktadır. Barborini İstanbul'a Fossatilerden sonra geldiği için Fossatilerin mimari üsluplarından etkilendiği aşikârdır. Hatta birçok projede birlikte çalıştıkları da bilinmektedir. Kaynakların birçoğu Hollanda Sarayı'nın mimarının Fossati kardeşler olduğunu yazmaktadır. Sarayın giriş cephesi üzerinde yer alan kademeli korniş ve ortasında yer alan dikdörtgen panolu, yanları kısa plastrlı çatı parapeti; Fossati'lerin Rus Sarayı'nda uyguladığı süslemeyle benzerlik göstermektedir. Fakat sarayın iç dekorasyonundaki sadelik Fossatileri anımsatacak

bir bezeme motifini içermemektedir.¹¹⁴ Barborini'nin 1847 yılında Fossati'nin Hollanda Hükümeti için çizdiği hayata geçirilemeyen projeden yararlanıp yararlanmadığı bilinmemekle birlikte birçok projede birlikte çalıştıkları düşünüldüğünde bir etkilenme olduğu söz konusudur.

Nihayetinde 1856 yılında yapımına başlanan Hollanda Sarayı, 1859 yılında tamamlanmıştır. Fakat yapının bakımı için ayrılan yıllık bütçenin harabe halindeki arazi dönemindeki bütçeyle aynı olması ve çatısındaki bazı uygulama hataları, yağmur giderlerinin eksikliği yüzünden yapı kısa sürede bakımsız bir görünüme bürünmüştür. Kısa sürede gereken bu tamiratların başında yine yapının mimarı Barborini görev almıştır.

1884 yılında göreve gelen elçi Van Tets, 1885–1888 yılları arasında mimar-müteahhit Théocharis Georges Vassiliades ile anlaşmış, tercümanlık binası ve kilisenin dış cephesi elden geçirilmiştir. Fakat esas gerekli olan ana bina yani saray için yapılan çalışmalar 1891 yılında hazırlanan kapsamlı çizim ve tetkiklerin onaylanmasından sonra 1894 yılında başlamıştır.(Ek B.5-B.6-B.7)

1892 yılındaki depremde de yapının çatı iskeletinin yerinden çıkmasıyla restorasyon çalışmaları hız kazanmış, özellikle yapımından beri problemlili olan çatının kapsamlı tamirata bu dönemde yapılmış, 1896 yılında yapının orijinal planı bozulmadan bu çalışma tamamlanmıştır. Bu yenilemeden sonra 1907 yılında yine Vassiliades gözleminde ofislerin bulunduğu bina mevcut beş görevli için gereksinimi karşılamadığı için büyütülerek bugünkü haline getirilmiştir. İkinci kata, biri elçilik meclisine büro, diğeri ise konsolosluk mahkemeleri için iki oda eklenmiştir. Yine aynı yılda İstiklal Caddesi'nin genişletilmesi için yapılan istimlak çalışmaları sırasında iki hükümetin anlaşması ile giriş kapısı ve yanında yer alan iki bina yıkılmış, Vassilades'in tasarımı olan bugünkü giriş kapısı yapılmıştır.¹¹⁵

Yapı, 1919 yılında yapılan kapsamlı onarıma kadar ufak çapda onarım görmüş, bu onarım çalışmalarında girişin iki yanındaki yapılar ağırlıklı olarak tadil edilmiştir. 1923 yılında Cumhuriyet'in kurulması ile saraya Hollanda elçiliğinin modern yapısı kazandırılmıştır. 1923–1932 yılları arasında binaların düzenli bakımı yapılmıştır.

¹¹⁴ Zergün Altıntaş, a.g.e., sayfa 161-163.

¹¹⁵ Marlies Hoenkamp-Mazgon, a.g.e., sayfa 120-124.

Yapının 1946 yılındaki bakımsız hali görüldüğünde, 1932 yılından sonra otuzlu yıllardaki ekonomik kriz sebebiyle bakımının yapılmadığı anlaşılmaktadır.¹¹⁶

Başkent'in Ankara'ya taşınması ile Atatürk yabancı elçilere elçiliklerini başkente taşımaları için bedava arsa teklifinde bulunmuştur. Bu teklifi Hollanda dışında diğer elçilikler kabul etmişlerdir. Fakat başkent değişse de devlet daireleri yazın sığağı bahanesiyle bu dönemde yine İstanbul'a taşınıyorlardı. II. Dünya Savaşı'nın son yıllarında askeri nedenlerden bu alışkanlıktan vazgeçilmiştir. Hollanda da 1944 yılında Ankara'da bir kiralık evde kalmaya başlamıştır. 1946 yılında kendi elçilik binası için kalıcı bir yerleşim için yer arayışını girilmiştir. Bu tarihlerde elçiliğin Ankara'ya taşınması ile Hollanda Sarayı'nın akıbetine henüz karar verilmemiştir. Tarihi elçilik binasının bu kararsız dönemde satılması bile planlanmıştır. Satıştan elde edilecek parayla Ankara'daki büyükelçilik binası yapımı düşünülmüş, fakat bu düşünce ciddi eleştirilere sebep olmuştur. Sonunda yapının savaş sonrası mali kriz nedeniyle basit yollardan onarımının yapılmasına, konsolosluk ve büyükelçilik konutu olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Bu karar üzerine 1949 yılı başında Devlet Binaları Dairesi'nden emekli bir üst düzey memur olan mühendis J.F.L. de Boer binayı düşey olarak ikiye bölen iki daire projesi hazırlamıştır. (Ek B.8) En üst kat başkonsolos evi, giriş ve bodrum katı geçici kullanıma uygun olarak büyükelçiye ayrılacak, ayrıca Hollanda Ticaretini arttırmak için Ekonomi Bilgilendirme Dairesi'nin örnek mallarının sergileyeceği bir bölümde yer alacak ve tercümanlar binası onarımdan sonra kültürel amaçlı kullanılacak idi. Bu kararlar neticesinde 1950 yılında müteahhit Jean Ballati firması inşaata başlamıştır.¹¹⁷

1960–1961 restorasyonu:

Bu tarihte yapılan restorasyon çalışması sarayın bugünkü görünümüne kavuşmasını sağlayan çalışmadır. Bu tarihe kadar çalışmaların içinde en kapsamlı restorasyon olmuştur. Yapının tamamında yapısal olarak düzeltmeye gidilmiştir. Bu renovasyonu Lahey Devlet Binaları Dairesi ve Dışişleri Bakanlığı üstüne almıştır. Devlet Binaları Dairesi'nden proje müdürü mimar Duthour Geerling, C.C. Vollinga ve Dışişlerin ilgili bölümünden mühendis J. Holstein görev almıştır. Bu restorasyon sırasında altmışlı yıllardaki yenilik tutkusu ile yapının 19. yy.daki karakteristik özellikleri kaybolmuştur. Bu anlamda bu restorasyon çalışması çok eleştiri almıştır. İlk önce

¹¹⁶ Marlies Hoenkamp-Mazgon, a.g.e., sayfa 128.

¹¹⁷ Marlies Hoenkamp-Mazgon, a.g.e., sayfa 131-133.

mimar Volkhuizen'in tasarladığı üç katlı apartman inşa edilmiş, ardından konut ve konsolosluk binaları restorasyon çalışmaları başlamıştır. Sarayın dış görünümü mümkün olduğunca orijinal haline sadık kalınarak onarılmıştır. Ön cephede dikkat çeken tek öge enstitü katına ulaşmak için yapılan ana bina ile konsolosluk binası arasına yapılan modern merdiven evidir.¹¹⁸ Sarayın arka cephesindeki kapı ve çerçeveler yenilenmiş, “Deve Koridoru” moloz atıklarından temizlenmiş, kemerler eski haline getirilmiştir. Bu bölümün altındaki su sarnıcı doldurularak rutubet önlenmiş ve Deve Koridoru yoluyla bahçeyi üst kata bağlayan yeni bir merdiven yapılmıştır. Konuttaki bölümler muhafaza edilmiş ve tüm ahşap merdivenler mermer olarak yeniden yapılmıştır. Ahşap tavan ve döşemeler beton olarak yapılmış, daha önceki restorasyondaki çift daire mantığı devam ettirilerek biri konsolosa diğeri ise geçici kullanım olarak büyükelçiye ayrılmıştır. Yeni yapılan binanın üst katı konsolosluk memuruna, orta katı büyükelçi kapıcısına verilmiş, giriş katı ise geçici olarak gelen büyükelçi konuklarına, bakanlık görevlilerini ağırlamak üzere misafirhane olarak düzenlenmiştir.

İç bakımı ile *Union Church* tarafından yapılan bu kilise bu dönemde onarılmamıştır. 1978 yılında devlet finansmanı ile Hollandalı sanatçı Theo Mols tarafından yakma boyalı camlar konulmuştur. İki yıl sonrada kilise yönetimi kilise kilerlerini renove etmişlerdir.

Ayrıca 1983 yılında yapı içinde Enstitüye daha fazla mekân sağlanmış, geçici kullanımdaki büyükelçi ev yardımcı konsolos konutu haline getirilmiştir. Yine bu çalışmada kompleksde küçük tadilatlar dışında kilise boya ve bakımı yapılmıştır.¹¹⁹ (F.2.29-2.30)

1999-2002 restorasyonu:

1983 yılındaki kozmetik bakımdan sonra yapı yine büyük çapta bir onarıma ihtiyaç duyuyordu. Restorasyon Dışişleri Bakanlığı Yurtdışında Konut Müdürlüğü proje müdürü olarak Bay Stam'ı görevlendirmiştir. Projelerini Van de Rijt BV Mimarlık Bürosu'ndan J. A. Heine, uygulamasını ise yerel müteahhit firma Kuter İnşaat üstlenmiştir. Yapılan çalışmalar aşağıda gruplandırılmıştır;

¹¹⁸ Cengiz Can, a.g.e., cilt 4, sayfa 86.

¹¹⁹ Marlies Hoenkamp-Mazgon, a.g.e., sayfa 135-138.

- Eski tercümanlık binasının yerinde bulunan apartmanın tadilatının yapılması ve yeni konsolosluk binasına yeni bir bölüm eklenerek ziyaretçilerin ayrı bir girişten içeri alınmaları sağlanmıştır.
- Sarayın yanındaki eski büro binası, konsolos yardımcısı evi olarak işlevlendirilecektir. Bu binada yer alan asırlık Osmanlı tonozu konsolos yardımcısı evinin yemek odasında ortasına konan ocak odası ile ortaya çıkarılmıştır.
- Sarayın her katına ayrı bir fonksiyon verilmesi ile teras katı başkonsolos evi, ana katın tamamı ise kabul bölümü olmuştur.
- Proje aşamasında enstitünün sarayın en üst katındaki yeri değişmemiş, tadilat ile çatı katında misafirhanesi yapılmıştır. Fakat uygulama aşamasında personel fazlalığı ile sarayın en üst katına bürolar yapılmış ve enstitü bu ana binadan ayrılmıştır. Buna karşılık girişteki yan binalardan birisi tadilat yapılarak tümüyle enstitüye verilmiştir.
- Saray bahçesi İstanbullu peyzaj mimarları tarafından güzel bir iç bahçe görünümüne kavuşturulmuştur.
- Ana saray binasında ise giriş katı yine özgün fonksiyonunda korunmuş, kabul mekânlarında tavan, boya gibi iyileştirmeler yapılmıştır. Alt kat ise ofis binası haline getirilmiştir. Bu kattaki ana mutfaktan davetlerde servis yapılmaktadır. En üst kat başkonsolos konutu olarak yemek odası tavanında yapılan iyileştirmelerle eski görkemine kavuşmuştur. Çatı katında başkonsolos için yatak odası ve misafir odaları da yapılmıştır.
- “Deve Koridoru” bölümünde ise kolonlar ve kubbeler yeniden elden geçirilmiştir.
- Hollanda Kilisesi’nde duvardaki alçılar çıkarılarak orijinal tuğla örgü sistemi ortaya çıkarılmıştır. Pencerelerine konan Türk renkli camları Theo Mols’ün yuvarlak camlarıyla uyum sağlamıştır. Kilise kileri ise Dışişleri ve enstitünün ortak kullanacağı bir mekân haline getirilmiştir.¹²⁰

Bina anıtsal özelliklerini günümüze kadar koruyabilmiştir. Geçirdiği kapsamlı restorasyonlar çerçevesinde genellikle bina içinde farklılaşma oluşmuş, bina cephesi

¹²⁰ Marlies Hoenkamp-Mazgon, a.g.e., sayfa 141-146.

orijinal halini koruyabilmiştir. 24x14 m taban ölçülerindeki bina bulunduğu arazideki eğim sebebiyle giriş kısmı iki, boğaza bakan cephesi ise üç kattan oluşmaktadır. Boğaz manzarasına paralel olarak yerleştirilmiştir. Giriş cephesinde dört iyonik sütun ile taşınan geniş silmeli kâgir bir örtü altından ana giriş kapısına ulaşılmaktadır. Sade yapısıyla neorönesans özelliklerini yansıtmaktadır.¹²¹

Giriş katında ağırlıklı kabul salonları bulunmaktadır. Ana girişte büyük bir hol ardından balo salonu ve bu büyük salondan Boğaz'a açılan bir teras mevcuttur. Bu balo salonun duvarlarını 18. yy. Flaman ressamı Jean Baptiste Vanmour'un orijinal tabloları süslemektedir. Büyük salonun sağ tarafında bir küçük salon, sol tarafında ise kilerli bir yemek odası bulunmaktadır. (F.2.31)

Girişin altındaki katta saray mutfağı, görevli memurlar ofisi, yine bu katın arka tarafa açılan geniş balkonu "Deve Koridoru" üzerinde yer almaktadır. (F.2.32-2.33)

Yine bu Deve Koridoru bölümünde eski elçilerden Calkoen'in geride bıraktığı sevgilisi Beyaz Gül'ün duvara yapılmış taştan kabartmalı sureti bulunmaktadır. (F.2.34-2.35)

Binanın üst katı ise başkonsolos ve ailesinin konut katıdır. Sarayın ana giriş kısmının yan taraflarında birkaç kapıcı ve personel evi ile birlikte fayton garajı bulunmaktadır. Giriş kapısının sol tarafındaki personel evlerinde Hollanda Tarih ve Arkeoloji Enstitüsü (NHAI) yer almaktadır. 1958 yılında sarayın bir kısmını kullanma hakkını almış olan enstitü son yıllardaki restorasyon ile ana binanın ikinci katından bugünkü yerine taşınmıştır. Saray kompleksinde ana binanın sol tarafında, modern cam cepheli binanın zemin kat tavanı asırlık bir Osmanlı tonozudur. İkinci kat binaya 1910 yılında tadilatlar sırasında eklenmiştir. 1859-2000 yılları arasında bu yapı kançılırya binası olarak kullanılmaktaydı, günümüzdeki işlevi ise konsolos yardımcı evidir. Arazide batı yönünde yer alan modern gösterişli bina konsolosluk ofis binası olarak kullanılmaktadır.(F.2.36) 1960 yılına kadar bu bölümde 1852 yılında inşa edilen tercümanlık hizmetlerinin yapıldığı ahşap bir yapı mevcuttu. Günümüzde bu yapıya ve arazi içindeki kiliseye İstiklal Caddesi üzerindeki ana girişten değil yan sokaktan ayrı bir giriş yapılmaktadır. 1947 yılından beri başkonsolosluk hizmetleri bu binada yürütülmektedir. Bu yapı son olarak günümüzdeki halini 2002 yılındaki kapsamlı restorasyon çalışmaları ile almıştır. (Ek B.9)

¹²¹ Cengiz Can, a.g.e.,sayfa 140.

Fotoğraf 2.29. Hollanda Kilisesi iç mekan görünüşü

Fotoğraf 2.30. Hollanda Kilisesi cephe görünüşü

Fotoğraf 2.31. Hollanda Sarayı kabul salonu

Fotoğraf 2.32. Hollanda Sarayı deniz cephesi

Fotoğraf 2.33. Deve Koridoru

Fotoğraf 2.34. Beyaz Gül ve Deve Koridoru

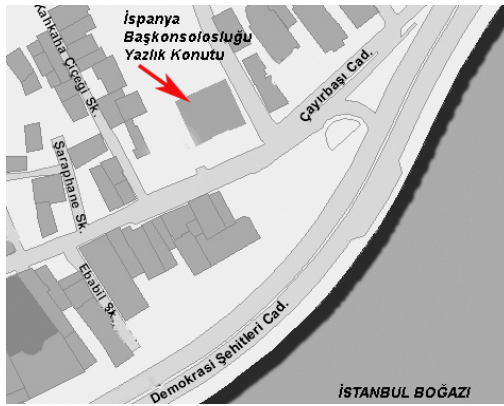
Fotoğraf 2.35. Beyaz Gül taşın kabartmalı sureti

Fotoğraf 2.36. Yeni konsolosluk ofis binası-2000

Fotoğraf 2.37. İspanya Sarayı giriş cephesi

Şekil 2.26. İspanya Sarayı vaziyet planı (İ.B.B.)

Şekil 2.27. İspanya Sarayı vaziyet planı (S. H. Eldem)

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: İspanya Krallığı
İLÇESİ: SARIYER	MİMARİ: Bilinmiyor
MAH/KÖY: BÜYÜKDERE MAH.	MİMARİ ÜSLUBU: Neoklasisizm
ADA: 595 PARSEL: 13	ÖZGÜN KULLANIMI: Elçilik Binası
YAPIM YILI: 19. yy. ikinci yarısı	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Büyükelçilik Yazlık Binası

2.1.1.5. İSPANYA BÜYÜKELÇİLİĞİ YAZLIK BİNASI

İspanya Büyükelçiliği Yazlık Binası Sarıyer İlçesi'nde Büyükdere Mahallesi'nde Çayırbaşı Caddesi üzerinde Surp Boğos Ermeni Katolik Kilisesi'nin batısında yer almaktadır.

1757 yılında Fransız elçisi Comte de Vergennes, Osmanlı yönetiminden yabancı ülkelere Boğaziçi'nden gayri menkul edinme ve oturma izni almıştır. Bunun üzerine birçok yabancı devlet Boğaziçi bölgesinde yalı ve konaklar edinmişlerdir.¹²²

Pera'da Levanten mimarlara yaptırılan sefarethanelerden sonra 18. yy. sonunda Boğaziçi'ne yapılan yazlık sefarethaneler için gözde semtlerden biri de Büyükdere olmuştur. Bu bölgede yer alan yapılardan İspanyol Elçilik Binası, bugünkü adıyla Çayırbaşı eski adıyla Piyasa Caddesi'nin bitip sahile ulaştığı konumda yer almaktadır. Günümüzde önündeki yolda yapılan bir kazıda eski çağlardan gelen bir yalının temelleri görülmüştür.

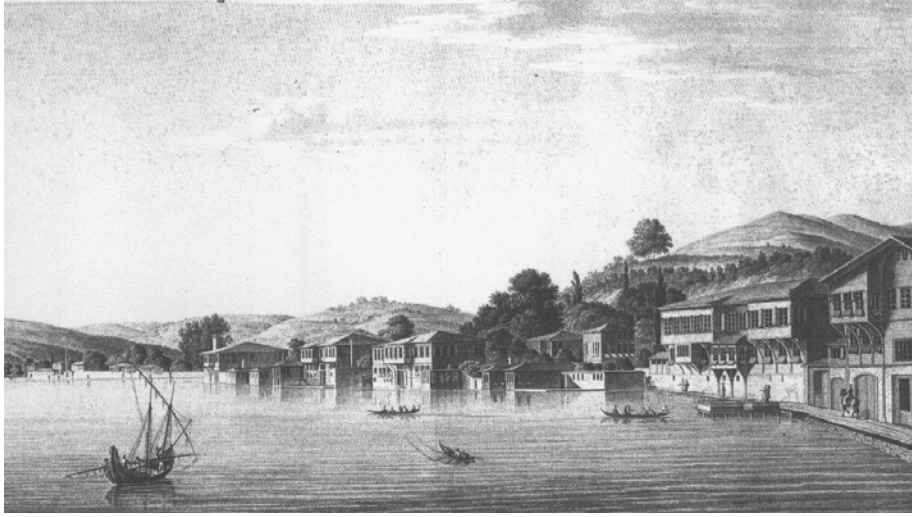
1783 yılındaki kolera salgınında diğer elçilikler gibi İspanyol elçisi Juan de Boulogny 'de şehirden uzaklaşmak istemiş, bunun üzerine Büyükdere'de Fransisken keşişlerine ait bir yapıyı kiralayarak Boğaziçi'ne yerleşmiştir. Daha sonra 1818 yılında bu yapı yanındaki küçük kiliseyle birlikte İspanya Krallığı tarafından satın alınmıştır. Bugünkü yapı yerinde, 18. yy. öncesinde kagir bir zemin üzerinde üç katlı ahşap bir sahil köşkü bulunmaktaydı. Bu yanmış olan günümüze ulaşamayan yapı, Melling tarafından hazırlanan Büyükdere'nin özellikle batı bölümünü betimleyen 40 nolu gravüründe net bir şekilde görülmektedir.¹²³ (Şekil 2.28) Gravürdeki yapı, zemin kat üzerinde az sayıda pencere mevcut, bu kattan furuş ve dikmelerle desteklenen irili ufaklı cumbalardan oluşan hareketli cephe düzenine sahiptir. Batı tarafında ağaçlı bir bahçe yer alırken, yolun karşısında ise yine elçiliğe ait tek katlı sahil köşkleri yer almaktaydı.¹²⁴

Ayrıca İsveç elçisi Löwenhielm'in tepeden denize doğru yapılan bir çiziminde yapının arka cephesi görülmektedir. (Şekil 2.29) Bu resimde üç katlı yapının arka ve yan cephesiyle birlikte yanındaki şapel görünmektedir. Ahşap yapının 1840'lı yıllarda meydana gelen yangın sonucu harap olduğu yerine bugünkü binanın yapıldığı düşünülmektedir.

¹²² Carl Gustaf Löwenhielm, A Swedish diplomat's Turkish portfolio in the 1820's, Y.K.Y., İstanbul 2003, sayfa 88,89.

¹²³ Necla Arslan.a.g.e., sayfa 234.

¹²⁴ Cengiz Can, "İspanya Elçiliği Yazlığı", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e.,cilt 4, sayfa 217.

Şekil 2.28. İspanya Sarayı gravür- Melling no:40

Şekil 2.29. İspanya Sarayı arka cephe resmi

Bugünkü yapı 1850’li yıllardan sonra aynı arazi üzerinde yapılmıştır. Mimarının kim olduğu kesin bilinmemekle birlikte o dönemde birçok elçilik binasını yapan Fossati kardeşler tarafından yapıldığı kanısı ağırlık kazanmaktadır. Çünkü bu dönemde Rus sefarethanesi için İstanbul’a gelen Gaspare Fossati ve kardeşi Giuseppe Fossati 1854 yılında İspanya Elçiliği için bir proje hazırlamıştır. Bu Proje sonunda Gaspare Fossati’ye “Ordine Americano di Isabella la Cattolica” nişanı verilmiştir. Fakat bu projeden günümüze hiçbir belge, çizim vs. ulaşamadığı için resmi kaynaklarda mimarının Fossatiler olduğu kesinlik kazanamamıştır.

Günümüzdeki yapı 10.476 m² lik geniş bir bahçe içinde denize dik konumda arazinin güneyine yerleşmiştir. Yapının sol yanında küçük bir müstemilat mevcuttur. Kare planlı yapının dört cephesi de açık, deniz cephesinde ana giriş kapısı, diğer cephe akslarında da bahçe ile ilişkiyi sağlayan yan girişler mevcuttur. Bu girişlerin kesiştiği orta noktada yapının merkezinde orta sofa bulunmaktadır. Çatı katında cephede gözükken diyagonal kırıklar aynı formda alt katlarda bu sofadan aynalı tonozla örtülü geçiş mekanlarıyla odalara geçişi sağlamaktadır.¹²⁵

Kagir bir bodrum katı, büyük sofalı iki ahşap kat, çatı katı ve üzerinde bir terastan oluşmaktadır. Köşeleri diyagonal dikdörtgen planlı çatı katı üst kısmında teras bölümünü taşımaktadır. Yapının plan düzeninde, solda uzun dikdörtgen bir yemek odası, ortada yer alan iki adet hol, sağ kolda üç adet oda, sol köşede yani binanın kuzeybatı köşesinde ise katları birbirine bağlayan daire planlı merdiven yer almaktadır.¹²⁶ Bodrum katında mutfaklar ve sefaret memurlarının çalıştıkları ofisler yer almaktadır. Büyük sofalı giriş katında solda yemek odası ve ufak bir şapel bulunur.

Giriş katındaki orta salon arkadlarla ikiye ayrılmış olup Rokoko ve Ampir üsluptaki tavan süslemeleri orijinaldir. Bu orta salondan aynalı tonozla örtülü bir mekândan elçinin çalışma odasına geçilir. Bu sefir odasında yer alan fresklerde özgün halini korumaktadır. Yine büyük salondan geçilen diğer bir odanın tavanlarında ampir üsluptaki fresklerde mitolojik sahneler yer almaktadır. Yine bu katta büyük salonun

¹²⁵ Cengiz Can, a.g.e.,cilt 4, sayfa 218.

¹²⁶ Şenay Sayın, Ortaköy-Sarıyer Arasındaki Bazı Örneklere Dayanarak Yalılarının Bugünkü Durumunun Saptanması, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, İstanbul 2001, sayfa 141-143.

bahçeye bakan kısmında II. Abdülhamid Osmanlı armalı ahşap, bronz ve sedef kakmalı dolap bulunmaktadır.¹²⁷

Odalardaki tavan bordürleri palmet, dalgalı ve yumurta motifi frizlerden oluşmaktadır. Ampir üslubun kanatlı zafer timsalleri salonlardaki fresklerde görülmektedir. Diğer küçük salon ise içinde “İzabelina Aynası” bulunan İspanyollar tarafından “Karadeniz Salonu” olarak isimlendirilmiştir. Salonun tavan süslemeleri ilk bakışta Türk çadır motifini çağırırsa da tamamen Avrupa tarzında olup bordürleri palmet ve kıvrımlı frizlerdir.¹²⁸

Birinci kat salonunda tavan süslemeleri dekoratif çiçeklerdir. Bu büyük salona altı adet yatak odası açılmaktadır. Yatak odalarında kabul salonlarındaki gibi yoğun bir süsleme yoktur, sadece sefirin yatak odasının tavanında eski İspanyol Kraliyet arması bulunmaktadır. Bu armalardan yapıda kat salonuna girmeden önceki hol tavanında ve giriş katındaki salon kapısında bulunmaktadır. Bu kraliyet arması 13. yy. dan itibaren üst üste konulan armalardan meydana gelmektedir.

Birinci katta binanın balkonuna çıkmak için salondan tavanı freskli ve meander¹²⁹ motifli tavan bordürlü bir hole geçilmektedir. Sefarethanede yer alan bu zengin iç süslemeler Neoklasik, Ampir ve Rokoko üsluplarının güzel birer örneklerini teşkil etmektedir. (F. 2.38-2.39-2.40)

Yapının cephe özelliklerini inceleyecek olursak;

Zemin kata metal korkuluklu bir merdiven ile ulaşılır ve yapı ana girişi buradan sağlanmaktadır. Zemin kat ve birinci kat cepheleri bir silmeyle tam simetrik olarak bölünmüştür. Her iki katta da dört dikmenin taşıdığı beş açıklıklı yarım yuvarlak kemerlerden oluşan galeriler bulunmaktadır. Kemer aynalarında madalyonlar bulunan galerilerin gerisindeki pencereler diğer pencerelerden farklı formda yuvarlak kemerlidir. Bu galerinin iki yanında iki katta da simetrik dikdörtgen ahşap panjurlu pencerelerin üzerinde cephe, etrafı yaprak ve dal kıvrımlarıyla süslü eski İspanyol Kraliyet armalı üçgen çatı alını ile bitmektedir.

¹²⁷ Orhan Erdenen, Boğaziçi Sahilhaneleri 3: Sarıyer-Yeniköy, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı, 1994, İstanbul, sayfa 447.

¹²⁸ Feryal İrez-Hüsamettin Aksu, a.g.e., sayfa 49, 50.

¹²⁹ *Meander*, antik çağ sanatına geometrik dönemde giren, ionya kökenli ve köşeli geometrik kıvrımlardan oluşan dolgu ve süsleme motifi. kökenleri ionya'nın menderes ırmağının geçtiği bölgelerine dayanır ki bu bölgenin halkı erken arkaik dönemden beri sanat konusunda oldukça başarılı ve yaratıcı olmuşlardır. motifin menderes ırmağının akışının ve kıvrımlarının gözlemlenmesinden doğduğu söylenir. ismi de buradan gelmektedir. bir dolgu motifi olarak meander arkaik sanatta gelişimini tamamlamış, bundan sonra klasik ve hellenistik sanatta da kullanımı sürmüştür. etkisinin roma sanatına ve sonraki dönemlerde de neoklasik akıma yansımış olması meanderi antik çağın en çok el üstünde tutulan motiflerinden biri olarak gösterir.

Yapıya iki yanda kanat etkisi veren bu akroterli üçgen alınlıklar vurgulanmış, cephe düzeninde köşeler pilastr kolonlarla bitirilmiştir. Birinci kat ve çatı katı arasında cephenin tüm çevresini dolanan dişli ve saçaklı bir friz mevcuttur. (F. 2.41-2.42-2.43)

Bakım ve onarım hizmetleri düzenli olarak yapılan sefarethane günümüze kadar birçok kez restorasyon çalışması görmüştür. Sırasıyla 1950, 1958, 1964, 1970, 1977 ve 1989 yılları olmak üzere toplam altı kez onarım görmüştür.¹³⁰ Yakın zamanda geçirdiği restorasyon çalışmasını mimar Nevzat İlhan gerçekleştirmiştir.

Fotoğraf 2.38. İspanya Sarayı Yemek Salonu

Fotoğraf 2.39. İspanya Sarayı Sofa görünüşü

Fotoğraf 2.40. İspanya Sarayı Şömineli salon

¹³⁰ Feryal İrez-Hüsametlin Aksu, a.g.e., sayfa 49, 50.

Fotoğraf 2.41. İspanya Sarayı batı ve güney (deniz) cephesi

Fotoğraf 2.42. İspanya Sarayı güney (deniz) cephesi

Fotoğraf 2.43. İspanya Sarayı kuzey cephesi

Fotoğraf 2.44. İran Sarayı giriş cephesi

Şekil 2.30. İran Sarayı vaziyet planı (İ.B.B.)

Şekil 2.31.İran Sarayı vaziyet planı(1913-1914-Alman mavileri)

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: İran Şahı
İLÇESİ: EMİNÖNÜ	MİMARİ: Giorgio Domenico Stampa
MAH/KÖY: ALEMDAR MAH.	MİMARİ ÜSLUBU: Neoklasisizm
ADA: 300 PAFTA: 40 PARSEL: 1	ÖZGÜN KULLANIMI: Elçilik Binası
YAPIM YILI: 1866-1869	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Başkonsolosluk

2.1.1.6. İRAN İSLAM CUMHURİYETİ BAŞKONSOLOSLUĞU

Eminönü İlçesi, Alemdar Mahallesi'nde Babıali Caddesi ve Türk Ocağı Caddesi kesiştiği köşede yer almaktadır. Binanın batısında eski adıyla Düyun-ı Umumiye Binası, bugünkü İstanbul Lisesi, kuzey yönünde Cağaloğlu yokuşu yer almaktadır. Günümüzde İran İslam Cumhuriyeti Başkonsolosluğu olarak hizmet vermektedir.

19. yy. ortalarında birçok yabancı ülke elçilikleri yeni elçilik binaları yaptırmaya başlamıştı, İran devleti de Avrupa'yı model alan bir değişim içindeydi. Bu dönemde İran Devleti, bir İslam devleti olan Osmanlı İmparatorluğu'nda, diğer Avrupalı devletleri gibi o tarihe kadar kiraladıkları elçilik binası yerine yeni bina inşa yönünde ilk adımları atmıştır. İleriki dönemde başbakan olan Hacı Mirza Hüseyin Han, 1860 yılında İstanbul'da elçi olarak göreve başlamıştı. Hacı Mirza Hüseyin Han'ın Süleyman Paşa'da kiraladığı ahşap ev yangın sırasında içindeki eşyalarla birlikte yanması üzerine 1865 yılında İran Şah'ına gönderdiği rapor sonucunda Şah Nâsırüddin yeni bir arsa alımı ve elçilik binası inşası için izin vererek bir ferman yollamıştır. Bu fermanda Osmanlı-İran hükümetleri arasındaki eski anlaşmalara dayanarak İran'ın tarihi yarımada bir konsolosluk bulundurma hakkı ve buna mukabil bu bölgede bir arsa temini dile getirilmiştir. Günümüzde konsolosluğun olduğu arazi, dönemin bir Osmanlı paşasından 1866 yılında satın alınmıştır.

Bu binanın en önemli özelliği tarihi yarımada olan tek elçilik binası olmasıdır. İran elçilik kaynaklarında, Babıâli'ye bu kadar yakın kıymetli arsanın yabancı bir elçiliğe satan Osmanlı paşasının bu davranışı üzerine bir süre sürgüne gönderildiği belirtilmektedir. Bu istisnai duruma izin verilmesinin belki de İran Devleti'nin Osmanlı İmparatorluğu ile aynı dine sahip olmasından kaynaklandığı ileri sürülebilir.

Arsanın alımından sonra elçi Hacı Mirza Hüseyin Han, binanın yapımı için İtalyan kökenli Levanten mimarlardan Giorgio Domenico Stampa ile anlaşarak yapının inşaatı ile görevlendirmiştir.¹³¹

Giorgio Stampa İstanbul'da başka önemli yapıların inşasında da görev almıştır. İran kaynaklarında elçilik binasının Abdülaziz'in yaptırdığı Beylerbeyi Sarayı mimarı ile aynı mimarın yaptığını, hatta İran sefarethanesinin yapımına başlanması için Beylerbeyi Sarayı'nın bitmesinin beklendiğini vurgulanmaktadır.¹³²

¹³¹ Cengiz Can, "İran Elçiliği Binası", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 4, sayfa 189.

¹³² Cengiz Can, a.g.e., sayfa 140.

Arazinin satın alınmasından önce 1856 yılında Şah Nâsırüddin gönderdiği bir ferman ile İtalyan mimar Gaspare Fossati'ye bir proje hazırlatmış ve ikinci dereceden bir nişan vermiştir. Fermanda “İmparatorluk Sarayı” olarak adlandırılan yapının projesinden günümüze ulaşan suluboya tekniğiyle çizilmiş bir kesit ulaşmıştır. Bu çizim bugün İsviçre Bellinzona Cantonale Arşivi'nde korunmaktadır. Bu çizim içerdiği balo, dans, yemek salonları ve anıtsal merdiveniyle mevcut elçilik binasına benzerlik göstermektedir. Günümüzdeki yapının Stampa tarafından Fossati'nin arsa alımından önce hazırladığı projelere sadık kalınarak yapıldığı söylenebilir. Ayrıca 1869 yılında İtalya'ya dönen Fossati'nin döndükten sonra İran Hükümeti için bir çalışma yaptığı kaynaklarda belirtilmektedir. Hangi proje için çalıştığı tam olarak bilinmese de muhtemelen daha önce hazırladığı projenin üzerinde değişiklikler yaptığı düşünülebilir.

İran Elçiliği bir bodrum kat üzerine üç katlı olarak, bulunduğu arsanın doğu kenarında konumlanmıştır. Ana bahçe girişi Türk Ocağı Caddesi üzerindedir. Yapının taban alanı 24x24 m ölçülerindedir. Kuzey cephesi yönünde çok geniş bir çıkma mevcuttur. Güney cephesindeki mermer basamaklarla ulaşılan ana giriş, her iki üst kattaki balkon çıkmaları, bunu taşıyan dört mermer sütun ile vurgulanmıştır. İç mekân kurgusunda ise girişten kolonlarla ayrılmış merkezi sofa ve bu sofaya açılan batı yönündeki anıtsal merdiven, kuzeyinde büyük salon, doğusunda ve diğer yönlerde küçük salonlar yer almaktadır. Yüksek tavanlı giriş ve kabul salonlarında eski İran mimarisindeki süslemeler görülür. Bodrum katı konsolosluk ofisi olarak kullanılmaktadır ve bu ofisler için ikinci bir giriş Bâbıali Caddesi yönünden sağlanmaktadır. Yapı cephe mimarisi olarak Tanzimat Dönemi'nde yaygın olarak uygulanan Batılı anlayışta yapılmıştır.

Kâgir yapılarda görülen taş kat silmeleri, saçak parapetleri bu yapıda da cepheyi süsleyen elemanlardır. Yine cephede basık kemerli pencereler, pilastr süslemeleri ve profilli söveler cephe süslemelerini oluşturmaktadır. Cephedeki en önemli süsleme elemanı ise giriş cephesinde birinci kat kotunda yer alan kabartma insan yüzü figürüdür.

Elçilik günümüze kadar büyük ölçüde özgün halini koruyarak ulaşmıştır. 1880'li yıllarda mimar Valsamaki tarafından bir restorasyon çalışması geçirmiştir. 1900 yılında İstanbul'a gelen Muzafferüddin Şah'ın isteği üzerine elçilik arsasının kuzeyinde bulunan komşu arsa II. Abdülhamid tarafından satın alınarak elçilik

arazisi genişletilmiştir. 20. yy. sonlarında, binanın kuzey yönüne cepheleri tamamen şeffaf çelik konstrüksiyonlu bir kat ilave edilmiştir.¹³³ Bu muhdes kısım, yapı kütle oranlarıyla uyum sağlayamamış ve son dönemde sökülerek yapı özgün haline kavuşmuştur. (F. 2.45-2.46)

Fotoğraf 2.45. İran Sarayı kuzey cephesi

Fotoğraf 2.46. İran Sarayı giriş cephe detayı

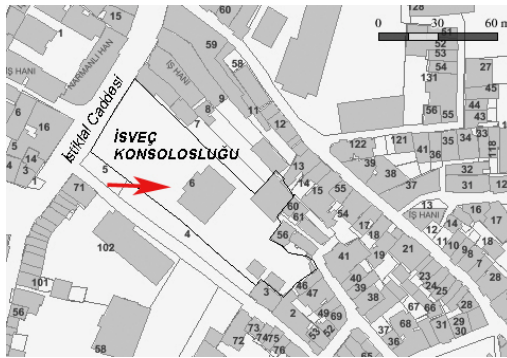
¹³³ Cengiz Can, a.g.e., cilt 4, sayfa 190.

Fotoğraf 2.47. İsveç sarayı giriş cephesi

Fotoğraf 2.48 İsveç Sarayı Galata Kulesi'nden bakış-19. yy. sonu

Şekil 2.32. İsveç Sarayı vaziyet planı (İ.B.B.)

Şekil 2.33. İsveç Sarayı vaziyet planı (1932- Pervititch)

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: İsveç Krallığı
İLÇESİ: BEYOĞLU	MİMARİ: Domenico Pulgher
MAH/KÖY: ŞAHKULU MAH.	MİMARİ ÜSLUBU: Neorönesans
ADA: 285 PAFTA: 37 PARSEL: 6	ÖZGÜN KULLANIMI: Elçilik Binası
YAPIM YILI: 1869-1870	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Başkonsolosluk

2.1.1.7. İSVEÇ BAŞKONSOLOSLUĞU

İsveç Sarayı, Beyoğlu semtinde İstiklal Caddesi ile Şahkulu Bostanı Sokağı köşesinde yer almaktadır. Saray, İsveç Devleti'nin yurtdışındaki en eski elçilik binası olması yanında aynı zamanda İsveç'e ait arazi üzerinde inşa edilmiş ilk İsveç Elçiliği olma özelliğini de içermektedir.

İsveç Krallığı ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ilişkileri 1734 yılında İsveç'in Akdeniz'e ticari görevlerle gönderdiği Carl Fredrik von Höpken ve Edvard Carleson adlı iki genç İsveçli'nin İstanbul'a gelerek bu temsilcilik görevini üstlenmeleri ile başlamıştır.¹³⁴ Ticari amaçlarla Osmanlı İmparatorluğu'na gelen bu iki temsilci İstanbul'da sadrazam tarafından kabul edilir ve bir yıl sonra İsveç maslahatgüzarı sıfatıyla İsveç'i temsil etmek üzere İstanbul'a atamaları yapılmıştır. 1737 yılında her iki ülke arasında imzalanan ticaret antlaşmasından sonra İsveçlilere dinsel faaliyet serbestîsi tanınmıştır. Tanınan bu hak ile İsveç Parlamentosu, özgürlüklerine kavuşmak için Katolik olmak zorunda kalan Protestan esirlerini serbest bırakmak ve aynı zamanda İstanbul'a bir Protestan Kilisesi açılması için 1740–1741 yıllarında ek bir kilise vergisi toplayarak bir fon oluşturmuştur. Oluşturulan bu fondaki paralar ancak 1753 yılında İstanbul'a gelebilmiştir. Bu davranışlarıyla İsveçliler İstanbul'daki İlk Protestanlığın öncülüğünü yapmışlardır.¹³⁵

10 Mayıs 1757 tarihinde o dönemki İsveç misyonunun başı olan Gustav Celsing Pera'daki bugünkü araziye satın almıştır. 1757 yılında Celsing tarafından çizilen basit vaziyet planında uzun, dar ve düzensiz bir alan içinde ana bina, girişteki köşk ve ahırla gözükmektedir.(Ek B.10)

Satın alındığı dönemde yapının sahibi Jean Lisle adında İngiliz bir tüccardı. İsveç Sarayı'nın belgelere dayanan ilk sahibi Arnavut asıllı Alexandre Ghika isimli Osmanlı hariciyesinin ileri gelen tercümanlarından biriydi. Ghika'nın sarayda gözden düşmesi sonucu Sultan'ın huzurunda boynu vurularak mallarına el konulmasından sonra 1704 yılında inşa edilen yapı, 1740 yılında bir müzayede sonucunda Pierre Baron tarafından satın alınmış, ardından aynı yıl yapı, Lisle kardeşlerin mülkiyetine geçmiştir. Daha sonra İngiliz Büyükelçiliği tarafından satın alınan yapı 1747 yılında Jean Lisle tarafından tekrar satın alınmıştır. Celsing tarafından son sahibi Lisle'den

¹³⁴ Zergün Altıntaş, a.g.e., sayfa 143.

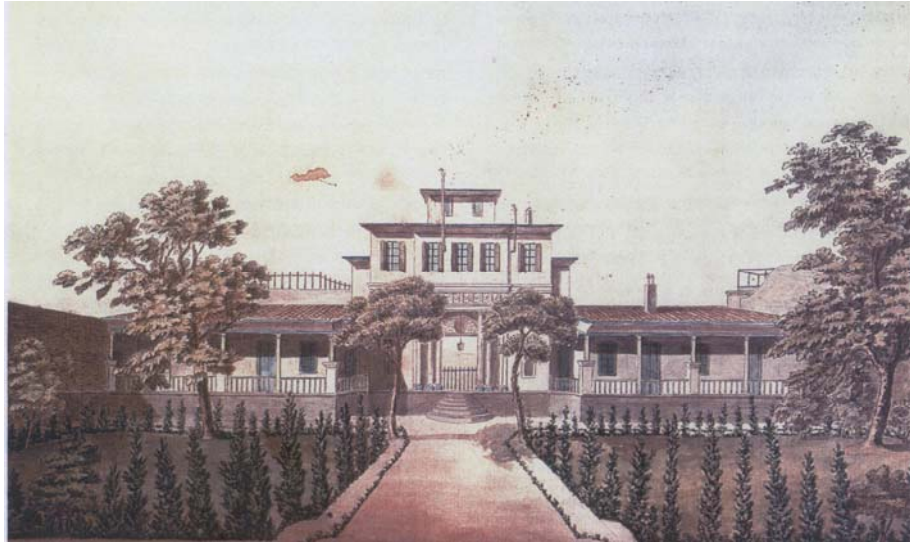
¹³⁵ "İsveç Elçiliği Binasi" Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 4, sayfa 278-279.

satın alınan İsveç Sarayı, diğer Avrupa temsilciliklerinden Topkapı Sarayı'na daha yakınlığı ile bir ayrıcalık sahibiydi. Arsa alımı sırasındaki anlaşmaya göre daha küçük, vergiye tabi iki arsa da bu alıma dâhil edilmişti. Kilise Fonu'ndaki para ile alınan bina vakıf kullanımındaki mülklere ait olan bazı kısıtlamalara bağlı idi. Bu kısıtlamaların kaldırılarak serbest kullanıma geçmesi 1840 yılındaki hukuki süreç sonunda gerçekleşmiştir.

Yapı 1872 yılına kadar Celsing'lerin mülkiyetinde gözükmiştir. Binanın alındığı sıradaki durumu hakkında günümüze ulaşmış bazı çizimlerdeki anlatımlara göre, arazideki saray ile birlikte simetrik kanatları olan bir de köşk bulunuyordu. (Şekil 2.34-2.35)

Şekil 2.34. Eski saray ve köşk cepheleeri-1757

Şekil 2.35. Saray arazisi içinde eski köşk-1828

Saray'ın iç ve dış cephe özellikleri farklı üsluptaydı. Dış cephede daha çok barok üslupta pilastr ve süs panolarıyla süslü bir hava hâkimken, iç mekânda ise daha çok İslam ve rokoko karışımı bir üslup kullanılmıştır. Bu üsluplar arasındaki karışıma yine Boğaz kıyısındaki birçok evde, camide ve çeşmede rastlanmaktadır. Özellikle Saffet Paşa Yalısı ile olan gösterişli rokoko iç mekân süslemeleri ile büyük benzerlik göstermektedir.¹³⁶

Mevcut binanın plan tipi 17. ve 18. yy. larda Türk evlerinde uygulanan özellikle Venedik ile ilişkisi olan Galata bölgesinde kullanılan bir üsluptur. Galata evleriyle “loggia-villa” tipi Roma evlerinde de görülen iki yan kanat ile benzerlik göstermektedir. Plan bu anlamda Türk yaşam gelenekleriyle geliştirilerek her oda bağımsız bir mahal haline getirilmiştir.(Ek B.11)

Yapı satın alındıktan sonra binadaki fonksiyon yetersizliğinden bu yönde bir takım tamiratlar geçirmiştir. Kilise fonu ile alınan yapı gün geçtikçe daha çok temsilcilik görevi ön plana alınarak kiliseden çok bu amaçla faaliyet göstermiştir. Özellikle başta bulunan Celsing'in bu fonu tereddütsüzce bu yönde harcaması büyük tepki yaratmıştır. Yine de sarayın zemin katının güneyindeki büyük holünde iki sıra sütunlar, yan geçitler ve orta alanı ile üç sahınlı bir kilise yaratılması ile harcanmasından dolayı dinsel kökenli olduğunun unutulmadığını anlaşılmaktadır. Her ne kadar bir bölümü dini ayinlere ayrılarak kilise olarak düşünülse de zamanla yapı temsilcilik fonksiyonuna bürünmüştür.

Yapı 1780 yılında büyükelçi G. Von Heidenstam döneminde (1782-1791) geçirdiği onarım sırasında anıtsal merdivenli yeni bir ana giriş yapılmıştır. Yine bu dönemde kilise bölümü de elçilik binasından ayrılmıştır. Büyükelçi Heidenstam, bu dönemde Levanten bir bayanla evlilik hazırlığında idi. Bu sebeple de yapının üst katı konut şeklinde düzenlendi. Yeni eklenen yatak odaları ve salonlar ile yapılan bu düzenlemede eklenen iki geniş salon büyükelçi eşi ve Avusturya elçisi eşinin düzenlediği tiyatro gösterilerine ev sahipliği yapmıştır. 1802 yılında büyükelçi Carl Gustaf König döneminde (1791-1805) yapının barok üsluptaki cephesi modernleştirme çabası ile tamamen yıkılarak neo-klasik üslupta üçgen alınlıklı olarak yeniden inşa edilmiştir. Bahçe köşkü de çevirmenler tarafından ikametgah olarak kullanılmıştır.

¹³⁶ Sture Theolin, İstanbul'da Bir İsveç Sarayı, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2000, sayfa 67-70.

Sarayın geçirdiği tamiratlardan biri de 1806 yılında Mouradgea d'Ohsson tarafından gerçekleştirilmiştir. Ermeni kökenli olan Mouradgea d'Ohsson'un, "Tableau General de l'Empire Ottoman" adlı sanatçılara sipariş ettiği resimleri derleyerek oluşturduğu eseri üç cilt halinde basılmıştır. Kitap 18. ve 19. yy. başı İstanbul için önemli bir belge niteliğindedir. Kendisi önce baş tercümanlık görevi ile başlamış ardından elçiliğe kadar yükselmiştir.¹³⁷ D'Ohsson Osmanlı ve İslam Tarihi ile de yakından ilgilenen, elçiliğin kapısını Fransa elçisi C. Gouffer gibi sanatçılara açan bir kişiliğe sahip idi.¹³⁸

Saray 1787, 1808 ve 1811 yıllarında yangınlardan büyük hasar görmüştür. En son 1818 yılındaki paskalya kutlamaları sırasında Kutsal Cuma gecesi çıkan yangında saray tamamen kül olmuş ve bu yangın sonrasında o dönemde İstanbul'da olan İtalyan mimar Peverata, yeni elçilik binası için neoklasik üslupta üçgen alınlıklı, korent başlıklı sütunlu bir girişi olan bir proje hazırlamıştır. Fakat projenin İsveç Hükümeti'nce onaylanmaması üzerine Peverata arazi içindeki köşkü neoklasik üslupta onarmış, onarım sonrası köşke dönemin elçisi Palin ailesi ile birlikte taşınmıştır.¹³⁹

Palin'den sonra 1824 yılında elçi olarak göreve Löwenhielm atanmıştır. Asıl görevi İsveç gemilerine Karadeniz'de serbest geçiş hakkı tanınması sağlamak idi. Yanan saray yerine yeni bir bina ve kilise inşası ile ilgili çalışmalar yapması gerekiyordu. Fakat bu ikinci husus üzerinde pek durmamış sadece kendi gereksinimine göre köşkü genişletmiştir.

Daha sonraki yıllarda İsveç Hükümeti ile Osmanlı Hükümeti arasında ilişkiler önemini kaybetmiştir. 1831-1858 yılları arasında İstanbul'da misyon şefliği görevini Katolik, İtalyan asıllı bir tercüman olan Antoine Testa yürütmüştür.¹⁴⁰

1831 yangınından sonra Ruslar İsveç sarayı arazisini iki kez satın alma teşebbüsünde bulunmuşlar, fakat bu girişimler İsveç Hükümeti tarafından kabul edilmeyip sonuçsuz kalmıştır. Testa döneminde satın alındığı sırada vergiye tabi olan iki vakıf arsası 1840 yılında tamamen devralınmıştır ve 1849 yılında arazi sınırını düzeltmek amacıyla komşu bir "Türk Evi" de satın alınarak arsa sınırına dahil edilmiştir.

¹³⁷ Mustafa Cezar, a.g.e., sayfa 39.

¹³⁸ Necla Arslan.a.g.e., sayfa 220.

¹³⁹ Zergün Altıntaş, a.g.e., sayfa 145-147.

¹⁴⁰ "İsveç Elçiliği Binası" a.g.e., cilt 4, sayfa 279.

Bu dönemde İsveç ve Norveç'in birleşmesi ile arazi İsveç-Norveç Krallığı'nın diplomatik misyonuna ev sahipliği yapmıştır. Bu yeni dönemin ilk elçisi Testa'dan sonra yerine gelen Georg Christian Sibbern'dir. Sibbern bakımsızlık yüzünden köşke taşınmayı reddederek yeni saray inşası kararına hız vermek için İsviçreli mimar Fossati'ye ait bir evi kiralamıştır. Elçi, yeni bir saray yapılması düşüncesinde olduğu için Fossati'nin İsveç Köşkü'nü oturabilir hale getirmek için düşündüğü projeleri kabul etmemiştir.¹⁴¹ Sibbern Osmanlı İmparatorluğu'ndeki elçilik görevine başlamasından bir yıl sonra Stokholm'e çağrılarak Birleşik İsveç ve Norveç Krallıkları Norveç Bakanlığı başına geçti. Sibbern aynı zamanda dinsel kaynaklı fonlarla alınan saray arazisinde en başından beri yapılması istenen Protestan Evanjelik Kilisesi'ni arazinin en uzak ve en alt kotunda gotik üslupta ahşap olarak inşa ettiren elçidir. Sibbern'den sonra gelen elçilerde bu konuda çalışmalar yapmış, 1860 yılında elçi Oskar Björnstjerna (1861-1865) döneminde Fransız mimar Bourgeois'e proje hazırlatılmıştır fakat uygulanamamıştır.¹⁴² Bu konuda somut adımı Norveçli Oluf Stenersen atmıştır ve 1870 yılında da Selim Ehrenhoff yeni sarayın açılışını yapmıştır.

1869 yılında Norveçli elçi Oluf Stenersen uzun yıllardır uğraş verilerek yeni saray inşası için kararın alınmasından sonra Avusturyalı mimar Domenico Pulgher¹⁴³ ile yeni saray projesi için anlaşmıştır. (Ek B.12)

Yeni bina inşası için maddi kaynak Grand Rue Pera Caddesi'nde daha önce inşa edilmiş sekiz adet dükkanın (İsveç Çarşısı) kiralaları ile karşılanacaktı. Cadde üzerindeki bu dükkanlar Sibbern döneminde yine mimar Pulgher'e yaptırılmıştı. Arazi içindeki eski köşk de bu tarihte yıkılmıştır.

Yeni sarayın açılışını gerçekleştiren elçi Selim Ehrenhoff, komşu saray Rusya ile bir anlaşma yaptı. Bu anlaşmaya göre İsveç arazisi yeterince büyüktü, bu sebeple dar olan yolu genişleterek kendi arazisini küçülttü ve bu sokaktan faydalanan Rus Sefareti'nden 30 lira aldı.

¹⁴¹ Sture Theolin, a.g.e., sayfa 76.

¹⁴² Zergün Altıntaş, a.g.e., sayfa 149.

¹⁴³ **Domenico Pulgher**, 1837 yılında Avusturya-Macaristan'ın Akdeniz kıyısındaki Muggia'da doğmuştu. Venedik'te mimarlık eğitimi gördükten sonra, uzun yıllar çeşitli kiliselerle kamu binalarını tasarlayıp inşa ettiği İstanbul'da yaşadı. 1878'de İstanbul'dan ayrılmadan önce şehrin Bizans kiliselerini ölçerek vakit geçirdi. Aynı yıl Pulgher Viyana'da, halen bilim adamları için yararlı bir referans olan "Les anciennes églises byzantine de Constantinople" u (Konstantinopolis'in eski Bizans Kiliseleri) yayımladı. Hırvat eyaleti İstria'da Basilica Eufasiana of Parenzo'nun (Porec) ana kapısını da onun tasarladığı bilinir. Domenico Pulgher uzun bir hastalığın ardından 1917'de Trieste'de öldü.

Yeni sarayın projesini hazırlayan mimar Pulgher klasik saray arazisi girişi yanına dükkânları sıralamıştı. Dönemin elçisi Ehrenhoff bu klasik, sade kapıyı daha gösterişli bir hale çevirdi. 1963 yılında dükkânların yıkılmasıyla geriye sadece XIV. Karl'ın arması bulunan bu gösterişli kapı kalmıştır. Bu dükkanlarda yüzyıl başında Sultan Mahmet Reşat'ın terzisi olan Vödoviç'in terzihanesi, kitapçı Heidrick ve ayakkabıcı Burguy'un dükkanları bulunuyordu.¹⁴⁴

Yeni sarayın inşaat süresi 11 ayı buldu ve gösterişli bir balo ile açılışı 1870 yılında yapıldı. Bir yıl sonra çıkan büyük Pera yangınından hasarsız olarak kurtuldu. Yeni saray giriş cephesinde iki kat, deniz cephesi ise eski saraydan farklı olarak dört kat yerine üç kattan oluşan bir yapıdır. Eski sarayda deniz cephesinde eğimden yaralanarak zeminde iki kat daha oluşturulmuştu. Temelleri kısmen de olsa eski sarayın temelleri üzerine yapılmıştır. Kare planda tüm odalar sekizgen formdaki orta hole açılmaktadır. Yapıda zemin kat konsolosluk büroları, mutfak ve hizmet birimleri; birinci kat üst düzey temsilci odaları ve en üst kat ise konsolosun ikametgâhı olarak planlanmıştır.¹⁴⁵ (Ek B.13)

Genel anlamda yapıda dikkat çeken şaşırtıcı bir özellik Boğaz manzarasından hiç yararlanmamış olmasıdır. Plan kurgusunda denize bakan yönde olması gereken balo salonu ve kabul salonları giriş yönüne bakmaktadır. Deniz cephesine sadece küçük bir balkon açılmaktadır. Bunun sebeplerinden biri mimarın tasarım aşamasında manzara yönünü önemsemediği ya da 1840'lardan itibaren deniz yönünde aşağı kotta kalan Türk evlerinin bu manzaraya engel olması düşünülebilir. Manzaradan sadece üçüncü kattan ya da Löwenhielm salonundaki küçük balkondan yararlanılmıştır.

Yapıdaki odalar iyi bir orantıya sahiptirler. Balo salonunun tavanları altın yaldızlıdır, yine altın yaldızlı aynaların altında iki adet mermer şömine mevcuttur. Salonlardaki döşemelerde desenli ahşap parkeler kullanılmıştır. Balo salonunda göze çarpan mobilyaların başında barok üsluptaki büyük maun şifonyerin ardından yine barok üsluptaki kuyruklu piyano gelmektedir. Bugün balo salonu daha çok toplantı ve seminerlere ev sahipliği yapmaktadır. Balo salonundan çift kanatlı geniş bir kapıyla İskandinav Yemek Odasına geçilir. Oda, Gustav stili avize, uzun abanoz yemek

¹⁴⁴ Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, "Beyoğlu müzesi" için öneriler =suggestions for a "Beyoğlu Museum", Yapı Kredi yayınları, İstanbul 2000, sayfa 72.

¹⁴⁵ "İsveç Elçiliği Binası", a.g.e., cilt 4, sayfa 279.

masası, mermer şöminesi ile İsveç malikânelerini çağrıştırmaktadır. (F. 2.49-2.50-2.51)

Yapının cepheleri mimar Pulgher tarafından İtalyan geç Rönesans üslubu ile tasarlanmıştır. Zemin kat cephesi birbiri üzerine oturtulmadan örülmüş yapay taşlar ile kaplanmıştır. Zemin üzerinde iki kat aslan sarısı renkli sıvası ile III. Gustav üslubundadır. Yapı boyut olarak çok kararlı bir orandadır. Resmi davetler ve ikametgâh için yeterince büyük olduğu gibi sadeliği ile de boyutsal bir dengeyi sağlamaktadır. Deniz cephesindeki gösterişli merdiveni, pencereler altındaki geniş frizleri, köşe taşları ile Roma dışında Tivoli bölgesinde yar alan Villa d'Este'den esinlendiği görülmektedir.(F. 2.52-2.53)

Deniz cephesindeki küçük balkonlu mekân Löwenhielm Salonu'dur. Mimarın özgün tasarımında bu oda aslında merkez hole açılan dar bir geçit ile deniz cephesindeki balkona geçişi sağlıyordu. Daha sonra bu geçit genişletilerek bu mekân yaratılmıştır. Saraydaki en güneşli bu odada Löwenhielm'in yaptığı suluboya tabloların birçoğu bulunmaktadır. Deniz cephesindeki diğer bir oda gerektiğinde gayri resmi resepsiyonlara, akşamüzeri çaylarına da ev sahipliği yapan mütevazî kütüphane salonudur.

Zemin kattaki Kançılırya bölümünden üst kattaki resmi rezidansa çıkan merdiven duvarları, Johan Tobias Sergel'in beş büyük madalyonuyla süslenmiştir. Başkonsolosun üçüncü kattaki özel dairesine çıkan merdiven duvarlarını ise 19. ve 20. yy. dan hükümdarlarla görevlilerin alegorik baskı ve portreleri süslemektedir.

İsveç Şapeli:

Elçi Sibbern'n kısa süreli görev süresi içinde yaptığı çalışmaların başında 1858 yılında inşa edilen Gotik üsluptaki Protestan şapelidir. Şapel arazinin alt kotlarında, bir bölümü 1849 yılında sonrada saray arazisini eklenen alan içinde yer almaktadır. Ahşap şapelin gotik büyük renkli camları, bir sakristisi ve parmaklığındaki bir minberi olan küçük altıgen bir çıkıntısı vardı. Şapelin içinin yaklaşık kapasitesi 70 kişidir.

1884 yılından itibaren İsveç Hükümeti şapel için bir maddi destek göstermedi. 1960'lı yıllara kadar Rum Protestanlar tarafından kullanıldı. Uzun süre bakımsız kalan şapele 1985 yılında yapılan restorasyon çalışmaları, Türkiye'deki İsveç şirketlerinin bağışları ile gerçekleşti. Bu çalışmalar sırasında, çatısına altın yaldızlı

pirinç bir haç konulmuş, ısıtma sistemi elektrik ile sağlanmıştır. Şapel, 2000 yılında da kısmi tamiratlar görmüştür. Günümüzde şapel Finlandiya Evanjelik Kilisesi'ni cemaatine düzenli olarak kullanılmaktadır.

Tercüman Evi:

1974 yılından itibaren İsveç Araştırma Enstitüsü, saray arazisi içindeki Tercüman Evi'nde hizmet vermektedir. (F. 2.54)

1787 yılında esas mülke eklenen yapının sekiz odasında daha önceleri İsveçli Tercümanlar ikamet ederlerdi. 1818 yılındaki yangından etkilenmeyen yapı, 1829 yılındaki yangında büyük hasar görmüş ve üst katı yanmıştır. Günümüzdeki yapı 1885-1886 yılları arasında mimar Bernardo Botarlini tarafından yapılmıştır. Yapının oda düzenlemesinin son hali ise 1903 yılında Delfo Seminati'nin, Architect de la Légation Royal de Suède antetiyle hazırladığı proje ile oluşmuştur.

Bugün enstitü olarak kullanılan binada iki katta bürolar, araştırma kütüphanesi, bilgisayar ile çalışma mekânları ve beş adet konuk odası bulunmaktadır. En üst katta ise Enstitü direktörünün Boğaz manzaralı büyük ve aydınlık dairesi bulunmaktadır. Elçi Sibbern'in 1858 yılında "kümes" olarak küçümsediği Osmanlılardan kalma büyük tuğla duvarına, 1999 yılında duvar boyunca uzanan modern bir oditoryum eklenmiştir.

Bir dönem arazinin satılıp otel yapılmasına planları üzerine, arazi ve içindeki yapılar Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 1984 Nisan ayında tarihi değer taşıyan ve kültür açısından değerli bir bina kararı alınarak önlenmiştir.

Yapının uzun süre bakımsız kalmasının ardından Ulusal Mülk Kurulu'nun mimarı Begnt Krantz sorumluluğunda sarayın zemin katında bir restorasyon gerçekleşmiştir. Bu yenileme sırasında zemin kat modern bir ofis katı haline getirilmiştir. Büyükelçiliğin başkente taşınmasından sonra yapı uzun bir süre yazlık rezidans olarak kullanılmış, şimdi İstanbul Başkonsolosluğu olarak hizmet vermektedir. Günümüzde yapı eskiden olduğu gibi Türkiye ve İsveç Devletleri arasındaki diplomatik görüşmelere, resepsiyonlara, seminerlere ve toplantılara ev sahipliği yapmaktadır.¹⁴⁶

¹⁴⁶ Sture Theolin, a.g.e., sayfa 126-174.

Fotograf 2.49. İsveç Sarayı Balo Salonu

Fotograf 2.50. İsveç Sarayı Balo Salonu mermer şöminesi

Fotograf 2.51. İsveç Sarayı Balo Salonu giriş kapısı

Fotoğraf 2.52. İsveç Sarayı giriş cephesi

Fotoğraf 2.53. İsveç Sarayı deniz cephesi

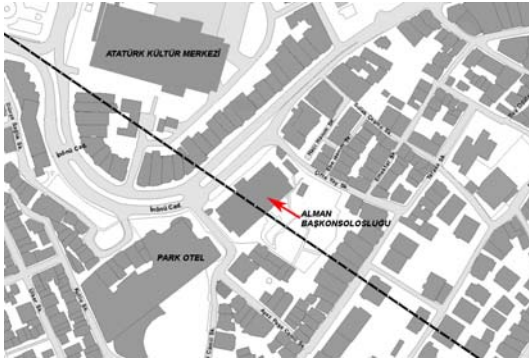
Fotoğraf 2.54. İsveç Sarayı Tercüman Evi

Fotoğraf 2.55. Alman Sarayı giriş cephesi

Fotoğraf 2.56. Alman Sarayı giriş ve kuzeydoğu cephesi (19. yy. sonu)

Şekil 2.36. Alman Sarayı vaziyet planı (İ.B.B.)

Şekil 2.37 Alman Sarayı vaziyet planı (1926-Pervititch)

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: II. Alman İmparatorluğu
İLÇESİ: BEYOĞLU	MİMARİ: Hubert Goebbels, Albert Kortum
MAH/KÖY: GÜMÜŞSUYU MAH.	MİMARİ ÜSLUBU: Neorönesans
ADA: 724 PAFTA: 83 PARSEL: 13	ÖZGÜN KULLANIMI: Elçilik Binası
YAPIM YILI: 1874-1877	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Başkonsolosluk

2.1.1.8.ALMAN BAŞKONSOLOSLUĞU

Avrupa kıtasında 19. yy. ın sonlarında uzun bir süre boyunca savaşlar, iç çatışmalar ve işgaller yaşanmıştır. 1871 yılı bugünkü Avrupa sınırlarının oluşmasında önemli olayların yaşandığı bir tarihtir. Bu tarihte Almanlar, imparatorluk olarak adlandırılmış, Prusya Kralı I. Wilhelm Alman İmparatoru olarak ilan edilmiştir. Avusturya'nın sınırları dışında kalan Alman İmparatorluğu, bu tarihten itibaren bugünkü modern Alman Devleti'nin sağlam temellerini oluşturmuştur.

Bina, yukarıda kuruluşundan bahsettiğimiz yeni devletin yani ikinci Alman İmparatorluğu'nun dünyada yaptığı ilk büyük elçilik binası olması açısından ayrı bir öneme sahiptir. Yeni kurulan Alman İmparatorluğu İstanbul'da bir misyon binası kurma kararı almıştır.

Yazıcı Sokağı'nda yer alan Prusya'ya ait eski elçilik binası, zaman içinde artan elçilik ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmiş ve çok yıpranmıştır. Düşünülen yeni misyon binasının aynı arazide yapılması planlanıyordu. Eski binanın yıkılması ve 1870 yılı büyük yangını sonrası boşalan komşu parsellerin satın alınması ile arazinin büyütülmesi sonucu, artan ihtiyaçlara uygun kapasitede bir elçilik binası yapılması düşünülmüştür.

Yeni yapılacak binanın projelerini hazırlamak üzere Prusya krallığının “ticaret, iş ve halkla ilgili çalışmalar” bakanlığının inşaat işleri dairesinin emriyle mimar Hubert Goebbels, 1870 yılının sonbaharında İstanbul'a davet edildi. Hızlı bir şekilde çalışmaya başlayan Goebbels, 1871 Nisan ayı itibari ile başladığı projeyi alternatifli olarak geliştirdi. İlk alternatif mevcut arazi üzerine, ikinci alternatif genişletilecek arazi için hazırlanan çalışmalardır. Bina yapımı için tasarruflu davranılması öngörülmüştü, bu sebeple maliyeti arttıran malzemelerin kullanılmaması kararı alınmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda inşaat dairesi, genişletilmiş arazideki çalışmaları uygun görse de, dış işleri bakanlığı tasarruf için daha az maliyetli olan diğer alternatifi uygun görmüştür.¹⁴⁷

Fakat elçilik mensupları, mevcut arsada yapılacak yeni binanın Yazıcı Sokağı'nın darlığı ve ileride yapılacak inşaatlarla dar bir alanda sıkışıp kalacağı fikrinde idiler.

¹⁴⁷ Dr. Felix O. Gaerte, a.g.e., sayfa 36.

Bu sebeple yeni bina için daha uygun bir konumda bir arsa alımı için çalışmalar başlatılmıştır.¹⁴⁸

Satın alınması düşünülen yeni arazi için elde mevcut bir para olmadığı için, Yazıcı Sokağı'ndaki arazinin satılmasının ardından gelen para ile yeni arazi satın alınması planlanmıştır. Bu fikir akla yatkın bir fikirdi, çünkü Yazıcı Sokağı'ndaki mevcut arazi şehir içinde kalan değerli bir araziydi. Yeni alınacak arazi alımı için düşünülen alternatifler mevcut araziye göre o dönemin şartlarında biraz daha şehirden uzak konumda idi.

Yeni alım işi bir değiş tokuş şeklinde planlandığı için herhangi bir maliyet oluşturmayacaktı. Fakat başka bir sorun satılan eski arazinin Prusya Devleti'ne ait olması, alınacak arazinin ise Alman İmparatorluğu'na ait olacak olmasıydı. Bu sorun da 25 Mayıs 1873 yılında çıkan bir kanun ile Prusya mallarının İmparatorluğa devredilmesi ile çözülmüştür.

Sorunların çözümünden sonra sıra yeni arazi için önerilen alternatifleri değerlendirmeye gelmiştir. Önerilen araziler Boğaziçi'ne hâkim tepelerde manzaraya hâkim konumda yer alıyorlardı. Alım için üzerinde en çok durulan iki alternatiften biri bulvarın kuzey yönündeki Ermeni Mezarlığı üzerindeki arsa, diğeri ise bulvarın güney yönündeki Müslümanlara ait olan mezarlık üzerindeki arazidir. Elçilik mensupları gibi projeleri hazırlayan mimar Hubert Goebbels'in de fikri yeni elçilik binasının yeni bir arazide yapılması yönündeydi. Ayrıca Goebbels'in bir düşüncesi de onu daha sonrasında haklı çıkaracak olan şehir merkezinin Taksim yönünde ilerleyeceği fikridir, bu sebeple Gümüşsuyu üzerindeki bugünkü arazinin alınması üzerinde durmuştur. (Ek. A.3-A.4)

Mimar Goebbels yaptığı çalışmalar sonucunda Alman misyonu binası için seçilecek arazinin büyüklüğünün 20.000-25.000 pik yani 15.000-18.750 m² arasında olmasını uygun görüyordu. Üzerinde daha çok durulan Gümüşsuyu'ndaki arazinin büyüklüğü ise 5.250 m² (7.000 pik) büyüklüğünde idi. Ancak bu araziye ek olarak özel kişilere ait olan satılık komşu parseller 3.750 m² lik ek bir alan daha sağlıyordu. Tasarruf düşüncesi ile ilk başta bu ek arazilerin alınmaması düşünülmüşse de eski arazinin satılması ile sağlanacak para tüm bu arazilerin alınmasına yetiyordu. Alman İmparatorluk Meclisi, mevcut arsanın parası ile karşılanmak üzere ilgili özel

¹⁴⁸ Arredamento-Dekorasyon Dergisi, 1990 Şubat, sayfa 44-45.

parsellerin de alınmasına izin vermiştir. Neticede Schede ve Baker'lere ait komşu parseller de 1911 ve 1916 yıllarında satın alınarak arazi bugünkü büyüklüğüne kavuşmuştur.¹⁴⁹

Arazinin Alman mülkiyetine geçmesinden sonra Müslüman Mezarlığı olarak kullanılamayacak olması, Müslüman otoriteler tarafından huzursuzluğa yol açmıştır. Bu sebeple bu arsanın Almanları bu alımdan vazgeçirmek üzere Hariciye Nazırı Raşit Paşa'nın dönemin Alman sefirine Galatasaray Mektebi'ni teklif ettiği bilinmektedir. Fakat bu teklifin Alman sefiri tarafından kabul edilmeyip İstanbul'u terk etmekle tehdit ettiği kaynaklarda ifade edilmektedir. Alımın gerçekleşmesi için Alman Hükümeti'nce yapılmak üzere belirlenen koşul, arazi içinde bulunan Silahtar Ali Ağa mezarının bakım ve onarımının Alman Hükümeti tarafından yapılması idi. Sonunda 10.000 m² lik arazinin 95.015 Taler'e (o dönemdeki Alman para birimi) satın alınmasına dair anlaşma 15 Mayıs 1874 tarihinde imzalanmıştır.

Arazinin alım işlemlerinin tamamlanmasının ardından bina inşaatına 21 Nisan 1874 tarihinde başlanmıştır. Alman misyon binası, dönemin yeni büyükelçisi Prens VII. Heinrich tarafından 1 Aralık 1877 tarihinde hizmete açılmıştır. Taban alanı 10.000 m² lik bina, iki bodrum kat, zemin kat ve üç kat olmak üzere, yaklaşık 55.000 m² lik bir kullanım alanına sahiptir. Neorönesans üslubundaki yapının duvarlarında koyu kırmızı tonlar hakimdir, tavanları altın yıldız, iç duvarları sıva ve mermer malzeme ile süslüdür. Dönemin büyükelçisi Prens Reuß, odaların tefrişatı için gerekli mobilyalar ile bizzat kendisi ilgilenmiş, fakat tasarruf sebebi ile olanaksızlar ve malzeme yetersizliği ile çoğu mekan boş kalmıştır.¹⁵⁰

Alman Sarayı konumu, Boğaziçi'nden görünen ihtişamlı cephesi ile eşsiz bir görüntüye sahiptir. Bina cephesinde arazi alımından beri süre gelen tasarruf tedbirleri etkisi de kendini göstermektedir. Cephelerde kullanılan doğal taş oldukça kısıtlı tutularak daha az maliyetli olan tuğla kaplama ağırlıklı olarak kullanılmıştır.¹⁵¹

Saray, I. Dünya Savaşı'nın kaybedilmesi, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanması ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanya ile ilişkisini kesmesinden sonra Almanya'nın koruyucu mümessili İsveç Elçiliği tarafından el konulmuştur.

¹⁴⁹ Dr. Felix O. Gaerte, a.g.e., sayfa 36.

¹⁵⁰ http://www.istanbul.diplo.de/Vertretung/istanbul/tr/02/KanzleiResidenzTarabya/Generalkonsulat/Botschaft__im__Deutschen_Reich.html

¹⁵¹ http://www.istanbul.diplo.de/Vertretung/istanbul/tr/02/KanzleiResidenzTarabya/Kanzlei__und__Residenz.html

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'in ilanı ile elçiliklerin başkent Ankara'ya taşınmasının ardından 4 Temmuz 1931 tarihinde İstanbul'daki saray, Alman Başkonsolosluğu olarak hizmet vermeye başlamıştır. 1944 yılında II. Dünya Savaşı'nın son yıllarında Türkiye ile Almanya arasında ilişkiler tekrar kesilmiş, Almanya'nın koruyucu mümessillik görevini bu defa İsviçre Elçiliği üstlenmiştir. Bu sürecin bitmesinden sonra 1950 yılında Alman Başkonsolosluğu yeniden hizmete başlamıştır. Fakat bu defa Alman Sarayı'nda değil Üsküdar'da kiralanmış odalarda faaliyet göstermişlerdir. 1953 yılında İstanbul Defterdarlığı'nın Alman Sarayı ve envanterini konsolosluğa iade etmesi ile kendi binalarında hizmet vermeye devam etmişlerdir.¹⁵²

Büyükelçilik binasının karakteristik özellikleri günümüzde aslına uygun olarak korunmuştur. Bugün bina çok sayıda büro ve başkonsolosun ikametgâhının dışında, dört makam lojmanı ve 1989 yılında binaya yerleşen Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün İstanbul Şubesi'ni de çatısı altında barındırmaktadır. Saray arazisi içindeki vize hizmeti ise eskiden ahır ve faytonların bulunduğu alanda verilmektedir.¹⁵³

Alman Sarayı'nın mimarı Hubert Goebbels, 1 Ağustos 1834 yılında Köln'de doğdu. Berlin İnşaat akademisi mezunu olan Goebbels aynı zamanda Alman İnşaat Dergisi'nin de kurucularındandır.¹⁵⁴ İtalyan diline hakim, iyi derecede mimari bilgi sahibi mimar, bu çalışmasından önce İzmir'de yapılan Protestan Kilisesi'nin yapımına talip olmuş, Berlin Wilhelm Lisesi gibi projelerle mesleki anlamda yetkinliğini kanıtlamıştır.¹⁵⁵

Mimar Goebbels, projenin başladığı 1870 yılından, uygulamanın başladığı 1874 yılına kadar kısa kesintiler dışında uzun süre İstanbul'da kalmıştır. Bu süre içinde projeyi hazırlarken elçilik mensupları ile sıkı bir diyalog içinde olmuş ve projeyi bu doğrultuda geliştirmiştir. Elçilik mensupları idareci alanı olarak sadece 210 m² kadar küçük bir yer istemişlerdir. Saray planlamasının ağırlık noktalarını personelin kaldığı birimler ve toplantı, balo salonu gibi mekanlar oluşturmaktadır. Bu birimleri 243 m² lik büyük kabul salonu, 4 adet salon, 112 m² lik bir yemek salonu, altı adet misafir odası ve 6 adet lojman oluşturmaktadır.

¹⁵² http://www.istanbul.diplo.de/Vertretung/istanbul/tr/02/KanzleiResidenzTarabya/Generalkonsulat/Botschaft__zum__General_konsulat.html

¹⁵³ Turgut Saner, "Alman Elçiliği Binası", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 1, sayfa 210.

¹⁵⁴ Dr. Felix O. Gaerte, a.g.e., sayfa 38

¹⁵⁵ Meryem Müzeyyen Fındıkgil, 19.yy. İstanbul'unda Alman Mimari Etkinliği, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi 2002, sayfa 179.

Goebbels, 1874 yılında elçilik binasının projesi yanında Alman Hastanesi inşaatı ile de ilgileniyordu. 1872 yılında Yazıcı Sokağı'nda yapılması planlanan yapının projesi izin ve imza için hazırlanmış idi. Ayazpaşa'daki arsanın alınması ile projenin bir an önce yeni arsa için değiştirilmesi gerekiyordu. Zaman kısıntısı ve maddi olarak yapılması istenen tasarruf sebebi ile Goebbels yeni arsa için yeni bir proje hazırlamak yerine Yazıcı Sokağı'ndaki arsa için hazırlanan projenin yeni arsaya göre revize edilmesini uygun görmüştür. Fakat bu kararı sonrasında büyük eleştiri almasına sebep olmuştur. Çünkü Yazıcı Sokağı'nda eğimi olmayan düz, dar bir konumda olan bir arazi içinde planlan projenin, Ayazpaşa'daki dik eğimli, büyük bir saha içindeki yeni arsaya adapte edilmesinde ciddi sorunlar oluşmuştur. Projenin hızlı bir şekilde revizyonu yapıldığı gibi bina uygulaması da çok süratli bir şekilde yapıldı. Yeni arazi içindeki küçük yapıların yıkılmasının ardından 3,5 yıl gibi kısa bir süre içinde saray inşaatı bitirilmiştir.

Sarayın aldığı eleştiriler, başta Yazıcı Sokağı için planlanıp yeni arazide uygulanmasından doğan sorunlar sebebiyle oluşmuştur. Fakat asıl sorun tasarımın İstanbul mimarisi ile çelişmesi, ağır bir kütle etkisi vermesi idi. Aslında Goebbels, diğer büyükelçiliklerde de görüldüğü üzere, tasarımını yaparken geldiği ülkedeki mimari özellikleri bu elçilik binasında uygulamıştır. Klasik stile oldukça bağlı kalınarak inşa edilen sarayın alışılmışın dışındaki yüksekliği ve kapalı blok görünümü, sarayların karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. (F. 2.57-2.58-2.59)

Bu anlamda Goebbels'in tasarımında model olarak Berlin'deki "Berlin Merkez Bankası" binasını düşünmüştür. Örnek olarak aldığı diğer binalar ise K. F. Langhaus'un 1833 yılında inşa ettiği Wilhelm Sarayı ve İstanbul'daki İngiliz Büyükelçilik Binası'dır.¹⁵⁶

¹⁵⁶ Dr. Felix O. Gaerte, a.g.e., sayfa 39.

Fotoğraf 2.57. Fındıklı sırtlarındaki Alman Sarayı- 1890- Sebah & Joaillier

Fotoğraf 2.58. Deniz silüetinde Alman Sarayı-1890- Abdullah Kardeşler

Fotoğraf 2.59. Dolmabahçe Sarayı tarafından Alman Sarayı-1885- Guillaume Berggren

Sarayın cephesinde kullanılan pişmiş tuğla malzeme, Prusya mimari özelliğini sergileyerek yapıya eleştiri hedefi olan katı ve sert bir görünüm vermektedir. Planlama sırasındaki temel hatalardan bazıları ise orta hol, merdiven gibi önemli noktaların karanlıkta kalması ve birçok odanın dışarıya pencere olmamasıdır. Saraydaki her iki iç holün darlığı ve küçüklüğü yeterince ışık ve hava almasını engellemektedir. Bir diğer eleştiri hedefi ise ana yol ile bina arasındaki olması gereken genişlikte karşılama ve giriş bölümünün darlığıdır. Sarayda Boğaza bakan cepheye, yeni arazideki eğim sebebi ile projeye sonradan eklenen peristilin altında bir teras bölümü bulunmaktadır. Projeye sonradan eklenen bu muhteşem manzaralı teras bölümünden arka bahçeye bir merdiven ile ulaşılmaktadır.(F. 2.60)

Fotoğraf 2.60. Alman Sarayı güneydoğu (deniz) cephesi

Sarayın su ihtiyacı bina içinde yağmur sularını toplayan bir sarnıç ve iki kuyudan sağlanmaktadır. Sarayın temel çalışmaları sırasında arazideki eski mezarlar, özel olarak dolduruldu. Temel malzemesi olarak kil, üst kısımlarında ise kerpiç malzeme kullanılmıştır. Binada kullanılan ana malzeme tuğla idi, temellerinde taş ocağından çıkma daha basit taşlar, saçak ve pervazlar hava şartlarının olumsuz etkileri düşünülerek kesme taştan yapılmıştır. Fabrikasyon taşlar Arles'ten, tuğlalar ise Livorno'dan getirtilmiştir.¹⁵⁷

¹⁵⁷ Beyoğlu Dergisi, Ocak 2006 sayısı, sayfa 57.

Sarayın katlara göre plan dağılımı aşağıda yer almaktadır;

Binaya büyük ahşap giriş kapısından girdikten sonra giriş holü ardından birkaç basamak ile 16 adet kırmızı mermer sütunla çevrili orta hole geçilmektedir. (F. 2.61)

Bu holün sağ tarafında ana merdiven yer almaktadır. 16 basamak sonrasında sahanlıkta yer alan vitraylı pencere günümüze orijinal haliyle ulaşmıştır. Orta holün sol kolunda konsolosluk ofisleri, giriş kapısının tam karşındaki oda ise Berlin Salonu'dur. Toplantı salonu olarak kullanılan bu mekanın camlı bir kapıyla arka bahçeye inen merdivenlere bir çıkışı bulunmaktadır. Merdiven boşluğunun tavanında ortasında Alman İmparatorluğu'nun simgesi olan kartal figürlü, kartonpiyer bir süsleme bulunmaktadır. (F. 2.62-2.63)

Birinci kata gelindiğinde ise zemin kattaki orta holün aynısı bu katta sadece malzeme farkı ile devam etmektedir. Döşemeleri mermer yerine parke, holü çevreleyen sütunlarında ise kırmızı yerine siyah mermer malzeme kullanılmıştır. Merdivenden bu hole ulaştığımızda hemen karşıda yüksek tavanlı, duvar ve tavanları altın yıldız ve alçı kabartmalarla süslü bir balo salonu yer almaktadır. (F. 2.64)

Balo salonun kısa kenarında giriş kapısı, uzun kenarlarında ise dörder adet kapılar bulunmaktadır. Deniz cephesi yönündeki bu kapılar birbirine geçişleri olan odalara açılmaktadır. Günümüzde balo salonundaki etkinlikten sonra bu odalar fuaye olarak kullanılmaktadır. Bu kat genel olarak farklı büyüklüklerdeki salonları ile hizmet vermektedir.

Fotoğraf 2.61. Alman Sarayı zemin kat giriş holü

Fotoğraf 2.62. Alman Sarayı merdiven

Fotoğraf 2.63. Alman Sarayı merdiven tavanı

Fotoğraf 2.64. Alman Sarayı Balo Salonu

İkinci kat ise başkonsolosun rezidansı şeklinde planlanmıştır. Bu katta deniz cephesinde binanın tam aksında yer alan dar balkon muhteşem bir manzaraya hakimdir. Yine bu katta giriş cephesinde, 1989 yılında binaya taşınan Alman Arkeoloji Enstitüsü'ne ait ofisler bulunmaktadır. Enstitüye giriş, binanın ana giriş kapısından değil, güneybatı yönündeki ikincil bir girişten yapılarak ayrı bir merdiven ve asansörle bu kata ulaşım sağlanmaktadır. Zemin katın altındaki katlarda mutfak, hizmet birimleri, kavas, kapıcı ve basit memurların odaları ile sarnıç, çamaşırhane ve kiler bölümleri bulunmaktadır.

Saraydaki düşey sirkülasyonu, girişin sağında yer alan gösterişli ana merdivenin yanında, tüm katlara ulaşabilen ikinci büyük bir merdiven de sağlamaktadır. Ayrıca hizmet birimlerinin kullanması için birçok küçük merdiven de sarayda yer almaktadır. Sarayın ısıtma sistemi olarak giriş birimleri, merdivenler ve ağırlama birimlerinde sıcak hava kaloriferleri kullanılmaktadır. Sıcak hava kalorifer sistemi, ısınmanın yanında yazın sıcak havalarda havalandırma olarak da hizmet vermekte idi. Büyükelçi rezidansı ve konaklama için ayrılan misafir odaları ise çini sobalar ile ısıtılmakta idi. Hizmet birimleri için de çini sobaların yanında yerli halkın kullandığı kömür sobaları kullanılmakta idi. Çin sobaların yerini 1905-1907 yılları arasında Hannover'deki Korting firmasının santral buhar kazanları almıştır. Bugün Berlin odasında görülen çini sobalar sadece dekorasyon amacıyla bu odayı süslemektedir.

Sarayın tavanları kartonpiyer malzeme ile yapılmış olup Prusya armaları ile süslüdür. Yer döşemesi olarak ağırlıkla ahşap parke kullanılmış, kimi bölümler ihtiyaç doğrultusunda fayans ve linolyum malzeme ile örtülmüştür. Çatı ilk yapıldığı dönemde üzerinde yürünebilen teras çatı iken sonrasında ahşap çatı şeklinde kapatılmıştır.

Binanın 21 Nisan 1874 yılında inşaat temeli atılmıştır. Projesinin hazırlayan mimar Goebbels'e uygulama görevinin de verilmesi uygun görülmüştü. Ancak uygulama döneminde, Goebbels 9 Eylül 1874'de, inşaatın başlamasından 4 ay gibi kısa bir süre sonra İstanbul'da tifüsten ölmüştür. Mimarın ölümünün ardından Alman İmparatorluk İnşaat Dairesi onun yerine, devlet mimar-mühendisi Kortüm'ü projenin başına getirmiştir. O dönemdeki şartlar düşünüldüğünde inanılmaz süratli bir şekilde inşaat uygulaması Kortüm tarafından devam ettirilerek kısa sürede bitirilmiştir.

Sarayın iç dekorasyonu için gerekli mobilyaların temini için 21 Ağustos 1877 yılında Köln şehrinde yer alan Pallenberg firması ile anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşmaya elçilik mensuplarının ikamet ettiği bölümler dahil edilmemiştir. Bunu sebebi ise her dönemde değişen sefirin, bu bölümleri kendi zevkine göre düzenleyebilmesi düşüncesidir. Bunların dışında kalan büyük salonlar, misafir odaları, toplantı salonları gibi gösterişli salonların tefrişatı ve süslemesi dönemin diğer büyükelçiliklerindeki ihtişamı aratmayacak şekilde hazırlanmıştır. Yapımından sonra kullanım neticesinde eskiyen birçok tefriş eşyasını 1912 yılında Münih'teki Bernheimer firmasının yenilemesine rağmen sarayın birçok defa işgali sonucunda bu değerli mobilyaların çoğu ortadan kaybolmuştur.¹⁵⁸

Binanın yapımında kullanılan malzemelerin bir kısmı başka ülkelerden getirtilmiştir. Sarayın ana korniş ve pencere silmelerinin taşları Arles'dan, mermerler İtalya'dan, çimento Steinbrück'den deniz yolu ile İstanbul'a gelmiştir. Tuğlaların bir kısmı Goebbels döneminde İtalya'da Livorno'dan, Kortüm'ün döneminde ise Büyükdere'de bir fabrikaya yani yerli tuğla ocaklarında hazırlanmıştır. Bu ocaklar aynı anda inşa edilmekte olan Alman hastanesi için de tuğla üretimi yapmışlardır. Binanın daha sonra detaylı olarak anlatılacak olan meşhur kartalları ise çinko (kurşun) olarak Berlin'deki bir fabrikada dökülmüştür.¹⁵⁹

Goebbels'in çalışmalarına karşın Kortüm, Prusya etkisinde kalmış bir eser meydana getirmiştir. Binanın bahçe bölümündeki muhteşem sütunlu merdiven tırabzanı da Mimar Kortüm'ün eseridir. Kortüm, yerleştirilmesi planlanan eyalet armalarına karşın kanatları ve gagaları açık, uçmaya ve dövüğe hazır kartallar kullanmış ve bunları çatıya yerleştirmiştir. 1. Dünya Savaşı'ndan sonra yerlerinden çıkarılan kartallar, bugün sadece fotoğraflarda görülebilmektedir. Günümüzde bu kartal amblemleri sadece demir kapılarda ve cam işlemlerde süs olarak kalmıştır.

Alman Sarayı'na bir dönem adını veren bu kartal figürlerinin önemi, genç Alman İmparatorluğu'nda "Kartal" figürünün imparatorluk amblemi olarak kullanılmasıdır. Hatta milli marşlarında bile kartal kelimesi yer almakta idi. Bu sebeple bu simge dekorasyonda bu heykeller dışında da (tavanlar vs.) birçok yerde kullanılmıştır.

¹⁵⁸ Dr. Felix O. Gaerte, a.g.e., sayfa 40-45.

¹⁵⁹ Meryem Müzeyyen Fındıkgil, a.g.e., sayfa 197-198.

Sarayın Osmanlı-Alman İmparatorlukları arasındaki politik ilişkiler anlamında da ayrı bir önemi vardır. Bu anlamdaki en önemli olay İmparator II. Wilhelm'in İstanbul'a 27 yıl gibi bir süre zarfında üç defa gelmiş olmasıdır.¹⁶⁰

Bina yapım tarihinden günümüze kadar pek çok önemli olaylara, depremlere, yangınlara, işgallere sahne olmasına rağmen ilk günkü özgünlüğünü ve yapısal anlamda sağlamlığını korumuştur. 1894 ve 1901 yıllarında büyük depremlerde bölgedeki diğer yapıların gördüğü ağır zararlara rağmen sarayda birkaç basit zarar dışında önemli bir hasar oluşmamıştır.¹⁶¹

Doğal olarak zamana karşı her yapının ihtiyaç duyduğu yenilemelere gereksinim olmuştur. 1892 yılında mimar Jasmund tarafından büyük salonun kasvetli olduğu gerekçesiyle açık renge boyatılması gibi küçük tadilatlar dışında yapının inşasından günümüze kadar geçirdiği kapsamlı restorasyonları tarih ve uygulayan mimarlara göre sıralayacak olursak;

1898- Von Pelsler-Behrensberg :

1894 yılındaki deprem sonrasında, yapının aldığı hasarlar sonucu restorasyon-yenileme çalışmaları yapılmasına karar verilmiştir. Hasar tespiti raporlaması ile görevlendirilen kraliyet inşaat yöneticisi Pelsler-Behrensberg, 1898 yılında restorasyon çalışmalarına başlamıştır. Bu yenileme çalışmaları sırasında İstanbul'daki diğer elçilik binaları ile uyum sağlamak amacıyla yapının çok eleştiriler alan ağır kütle etkisi dış cephenin açık renge boyanması ile hafifletilmiştir. Yine bu onarımlar esnasında iç avluların yetersizliği, avlulara açılan pencere boyutlarının büyütülmesi, avlu duvarının açık renge boyanması ve reflektörler yardımıyla aydınlıktan daha fazla yararlanma gibi çalışmalar da yapılmıştır.¹⁶²

Telefon hatlarını, 1902 yılında Berlinli firma Mix ve Genest monte etmiştir. Bu yenilemeler sonrasında binanın yıllık bakımı için Philipp Holzmann firması ile anlaşma yapılmış, 1905 yılında yapının ısıtma sistemi yenilenmiştir. 1906 yılında Sultan II. Abdülhamit tarafından yaptırılan su bağlantısı binaya döşettirildiğinde, Sultan tarafından İmparatorluk Büyükelçiliğine hediye olarak girişin hemen yanında mermer bir çeşme yaptırılmıştır. Çeşme ilk yapıldığı dönemde sokağa bakar durumda

¹⁶⁰ Dr. Felix O. Gaerte, a.g.e., sayfa 50.

¹⁶¹ Dr. Felix O. Gaerte, a.g.e., sayfa 51.

¹⁶² Meryem Müzeyyen Fıfıkgil, a.g.e., sayfa 208.

iken I. Dünya Savaşı döneminde güvenlik önlemi amacıyla bahçenin içine taşınmıştır.¹⁶³

1914-1918 Mimar Konrad LEHMAN

1914-1918 yılları arasında yapılan yenileme çalışmaları, Konrad Lehman tarafından yürütülmüştür. I. Dünya Savaşı döneminde yapılan bu çalışmaların bitirilmesinde mimarın büyük çabaları olmuştur. Bu yenileme esnasında yapının dış cephesi boyanmış, çatıları yenilenmiştir. Bu yenilemedeki en önemli değişiklik, Holzmann firmasının yapıya elektrik tesisatını döşemesidir. Çalışmaların bitmesinin hemen ardından savaş da bitmiştir. Fakat yapı yenilginin ardından işgal kuvvetlerine teslim edilmek zorunda kalmıştır. Çatı köşelerinde bulunan kanatları ve gagaları açık on adet dökme demirden kartallar da I. Dünya savaşı sırasında ortadan kaybolmuştur. 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı ile başkentin Ankara'ya taşınması ile tüm elçilikler de Ankara'ya taşınmıştır. Bu tarihten itibaren yapı başkonsolosluk hizmetlerine ev sahipliği yapmaktadır. Yapı, 1977 Aralık ayında meydana gelen bomba saldırısından ciddi bir zarar görmemiştir.

1983-1989 Mimar JORASCHEK

Bina son kapsamlı yenileme sürecini, teknik donanımlarının yetersizliği nedeniyle 1983-1989 yılları arasında geçirmiştir. Tüm tesisatlar yenilenmiş, yapının dış cephesinde ve içinde uygulanan boyalar kaldırılarak orijinal haline kavuşturulmuştur. Bu çalışma esnasında binanın giriş cephesindeki kapı ve pencerelerde yapılan tadilatta ayrı bir titiz çalışma yapılmıştır. Başta İmparatorluk Salonu ve diğer kabul salonlarının parke ve yer döşemeleri orijinal haline uygun olarak yenilenmiştir. Sarayın yapılış tarihindeki abidesel görünümü günümüzde etrafında yapılan yüksek katlı yapılarla biraz daha azalmış olsa da yine de ihtişamlı görünümü ile fark edilen bir yapıdır.

¹⁶³ Çeşme taşında ithaf edilen Osmanlıca yazıt şöyle demektedir:

"Serir-i arâ-yi saltanat-i osmaniye as-sultan bin as-sultan as-sultan al-gâzi Abdülhamid Han sânî hazretlerinin me'sere-i halile-i hazret-i padişahilerinden bulunan Kağıdhane menâbi' suyundan Almanya devlet-i fahimesinin Dersaadet sefarethanesine ihdâ buyurdu karr ma'-i leziz için sene-i hicriyenin 1324 ve sene-i miladiyenin 1906 tarihinde inşa buyurulan çeşme-i aliyedir."

Tercümesi ise şöyledir:

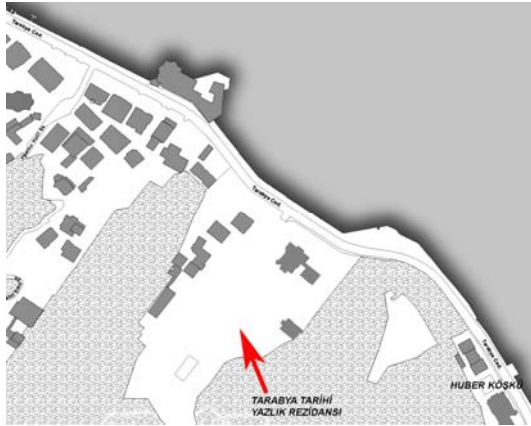
"Bu çeşme, 1324 Hicri ve 1906 Miladi tarihinde Osmanlı İmparatorluğu'nun tahtını süsleyen ulvi Hükümdar, Sultanoğlu Sultan, Gazi, Padişah II. Abdülhamit Han tarafından yüce Alman İmparatorluğu'nun haşmetli eseri olan elçilik binasına armağan edilen leziz Kâğıthane kaynak suyunun temini için inşa ettirilmiştir."

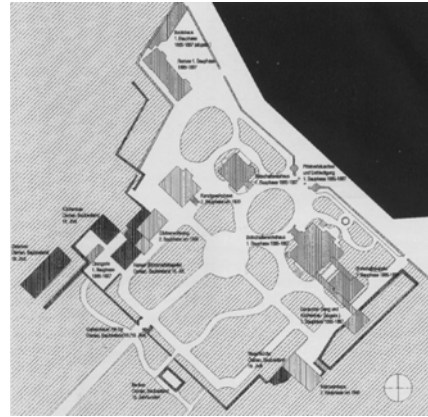
Fotoğraf 2.65. Almanya Tarabya Yazlık Binası

Fotoğraf 2.66. Almanya Tarabya Yazlık Binası -1893- Sebah & Joaillier

Şekil 2.38. Almanya Tarabya Yazlık B. vaziyet planı (İ.B.B.)

Şekil 2.39. Almanya Tarabya Yazlık B. vaziyet planı-1900

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: II. Alman İmparatorluğu
İLÇESİ: SARIYER	MİMARİ: Cingria, W. Dörpfeld, A. Wegner
MAH/KÖY: TARABYA MAH.	MİMARİ ÜSLUBU: Neogotik, Oryantalist
ADA: 466 (yeni 1065) PARSEL: 34	ÖZGÜN KULLANIMI: Yazlık sefarethane
YAPIM YILI: 1885-1887	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Elçilik yazlık binası

2.1.1.9.ALMAN YA BÜYÜKELÇİLİĞİ TARABYA YAZLIK BİNASI

İstanbul ili, Sarıyer ilçesi, Tarabya Koyu'nda, Yeniköy-Tarabya Caddesi üzerinde 185 dönümlük geniş bir koru içinde yer almaktadır. Denize geniş bir cephesi olan bu büyük bahçenin içerisinde bulunan çeşitli köşkler bu kompleksi oluşturmaktadır. 1880 yılında Sultan II. Abdülhamit bu araziyi Alman İmparatorluğu'na diplomatik amaçlı kullanmak üzere hediye etmiştir.

Sefarethane binaları yapılmadan önce arazide yer alan Tarabya Kasrı, 1821 yılında Yunan işgaline karşılık olarak, Bâb-ı Âli tarafından zorla el konulan binalar arasındadır. Yapı, "Matos", "Matas" ya da "Mavrokordatos" diye anılan seçkin bir Rum ailesine ait idi.

Sultan II. Mahmud (1808-1839) mülkiyetine geçen bu yapı hakkında inşaat çalışmaları ile ilgili bir bilgiye rastlanmadığından kasır, inşa edilmiş olarak bu aileden teslim alındığı düşünülmektedir. (Ek A.5-B.14-B.15)

Kasır, 1828-1829 yılları arasında Osmanlı-Rus Harbi sırasında Osmanlı Ordu Karargâhı olarak hizmet vermiştir. II. Mahmud, bu dönemde konakladığı bu sarı boyalı, iki katlı, büyük ve geniş yalıdan savaşı yönetmiştir.¹⁶⁴ (Şekil 2.40)

Şekil 2.40. Tarabya Kasrı-1855

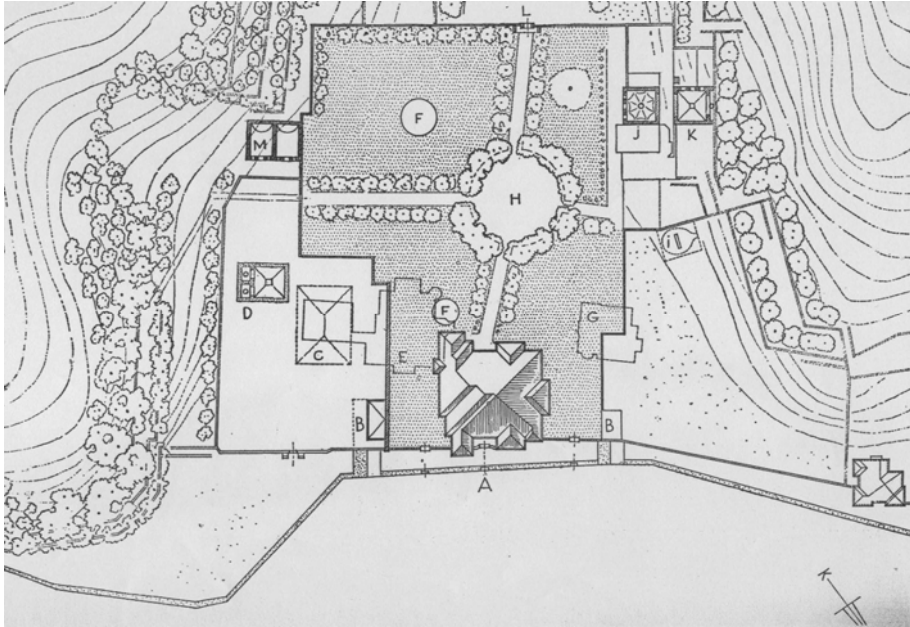
¹⁶⁴ Banu İlker, 19.yy. Başından Cumhuriyet'e Kadar Boğaziçi'nde Yalı Nitelikli Yapılar , İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995, sayfa 144.

Köşk Sultan Meceid zamanından da gözde yapılardan biriydi. Sultan Abdülaziz Dönemi'nde, ileride sultan olacak olan şehzade II. Abdülhamid'in gençlik yıllarında ikametgâhı olmuştur. Sultan bu kasrı yerine kâgir bir yapı yapmak üzerine yıktırılmış, fakat yerine yenisi inşa edilmemiştir. 1878-1880 yıllarında yapılmış bir haritada üzerinde köşk bulunmayan arazi hala Saraya ait olarak gözükmektedir. İlerleyen zamanlarda tahta çıkan II. Abdülhamid, Almanya ile olan ilişkilerin geliştiği dönemde kasrın yıkıntı şeklindeki arazisini, Alman sefaretine hediye olarak vermiştir.

“II.Abdülhamid tahta çıktıktan sonra bu araziyi Almanya Devleti'ne yazlık sefaret yeri olarak terk etti.”¹⁶⁵

“Abdülhamid'in gençliğinde oturduğu bu yalı, Alman Hükümeti'ne hediye edilmişti. Abdülhamid için önemi, komşusu Zarifi ile buluşması ve mali konularda kendisinden dersler almasıydı.”¹⁶⁶

Bugün kasrın yerinde Alman sefaretinin yazlık binaları bulunmaktadır. Kasır ana binası, günümüze ulaşmamış olsa da bahçesinin büyük bir bölümü bozulmadan korunmuştur. Bu anlamda Osmanlı bahçe düzenleme sanatı, açık olarak arazide görülebilmektedir. (Şekil 2.41)

Şekil 2.41. Tarabya Kasrı vaziyet planı-1879-1880

¹⁶⁵ Haluk Şehsuvaroğlu, Akşam Gazetesi, 8 Kasım 1947.

¹⁶⁶ Hürriyet Gazetesi, 9 Kasım 1987.

Şekil 2.41 de gösterilen bina isimleri;

A-Köşk ve esas giriş

B-Kayıkhaneler

C-Eski hastane yeri

D-Eski mutfak yeri

E-Bugünkü Büyükelçilik konutu

F-Eski havuzların yeri

G-Bugünkü Büyükelçilik Danışman Konutu

H-Eski medya, iç bahçe

I-Değirmen

J-Eski hamam camekanı, bugünkü Elçilik Şapel binası

K-Bugün mevcut olan eski mutfak

L-Bugün mevcut Dağ Kapısı

M-Bugün mevcut olan taş odalar

Günümüzde dış bahçe ile iç bahçe (gizli bahçe), bir yüzünde Sultan II. Mahmut'un tuğrasının, diğer yüzünde yeşil bir levha üzerine sarı yıldızla "Ya Hafız" yazılı bir kitabenin bulunduğu kemerli bir kapı tarafından ayrılmaktadır. (F. 2.67)

Fotoğraf 2.67. Almanya Tarabya Yazlık Binası dış bahçe ile iç bahçe arasındaki kemerli kapı

Bu kapı, dış bahçenin ana giriş yeridir. İç bahçedeki yapılar, kasrın güneyindeki tonozlu mutfak binası (1950 li yıllardaki onarım sırasında yıkılmıştır) ve bugün hala mevcut olan paralel olarak konumlanmış, tonozlu taştan yapılmış iki küçük kilerdir. İç bahçenin kuzeybatı köşesinde, kare şeklinde yapılmış, iki masif bina daha bulunmaktadır. Bu yapılar, Sultanın kubbeli hamamı ve çapraz tonozlu ısıtma evi olup günümüzde mevcudiyetlerini korumaktadırlar. Alman Büyükelçiliği Yazlık Binaları'nın inşasından sonra hamam küçük bir kiliseye çevrilmiştir. Köşk zamanındaki değirmen binası ve köşkün yanındaki iki kayıkxane günümüze ulaşamamıştır.

Dış bahçeyi inceleyecek olursak; Osmanlı Dönemi'nden kalma düzenleme ve donanımlar hala yerinde görülebilmektedir. Çeşmeler, çeşme duvarları ve kurnaların tümü bu büyük arazinin yıl boyunca sulanmasına olanak sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Bu amaçla bir su depolama şebekesi şeklinde planlanmıştır. Bu çeşmelerin kimi çok basit ve sade nişli bir tarzda yapılmış, kimi de çok değerli heykeltıraş sanatı şeklinde işlenmiştir.¹⁶⁷ Arazinin geniş bahçesi düzenlemesi ve yeni yapıların inşası sırasında belirli bir aks ve geometrik düzene uyulmaya çalışılmışsa da arazideki eski yerleşim izlerine bağlı kalınmasından dolayı bu çalışma pek başarılı olamamıştır. Girişteki büyük tarh etrafındaki yollar, birbirleri ile dik açılı olarak kesişmemektedirler. Yine yollar gibi yapılarda birbirlerine simetrik yerleştirilmemiş, daha serbest bir düzende konumlandırılmışlardır. Kompleks içinde yer alan yapılar, kâgir bodrum kat üzerinde iki ya da üç katlı olarak ahşap konstrüksiyonda inşa edilmişlerdir. Yapıların tümünde eklektisist anlayışta ahşap bezemeler görülmektedir.

Arazi için ilk mimari proje çalışmalarını mimar Cingria gerçekleştirmiştir. Onun planlarına göre tuğla duvarlı, cepheleri ahşap kaplı evler inşa edilmiştir. Elçilik binalarından ayrı bir tarzda inşa edilen yazlık konutların mimari üslubu, Boğaziçi'ndeki yalılarla oldukça uyumludur. Bakanlıkça hazırlanan bir raporda, projelerin bu özelliğine dikkat çekilmiştir; "Her ne kadar stili, saflığı ve ayrıntılarda bazı isteklerimiz yerine getirilmemiş olsa da bir bütün olarak bakıldığında "cottage" olarak adlandırılan ve Arap-Osmanlı mimari sanatının motiflerini ölçülü bir şekilde değerlendiren ahşap yapı sistemi bizi sevindirdi."¹⁶⁸

¹⁶⁷ Martin Bachmann, Tarabya, Alman Arkeoloji Enstitüsü Yayınları, İstanbul 2004, sayfa 19-23.

¹⁶⁸ Feryal İrez-Hüsamettin Aksu, a.g.e., sayfa 26-27.

Yapılar dikdörtgen planlı, ikişer katlı olup, üzerleri kırma çatı ile örtülmüştür. Bu çatıların üzerine gizli çatı katları da yerleştirilmiştir. İki yan cephelerde çatılar, üçgen alınlıklarla daha belirgin bir şekle sokulmuştur. Yapıların içerisinde geniş bir holün çevresinde odalar sıralanmış olup, iç düzende simetri kendisini açıkça göstermektedir. Yapıların planlarında klasik Osmanlı “Türk Evi” planlaması mevcutken cephelerde daha oryantalist öğelere rastlanmaktadır. (F. 2.68) (Dilimli moreks-magrip tipi kemerler, “Chinoiserie” üslubundan kule figürleri ve çatı saçaklarından uçlarındaki mızrak biçimindeki ahşap cephe elemanları)

Elçilik rezidansının denize bakan eklektisist cephesinde, alt kat pencerelerinde neo-gotik anlayışta üçlü yonca yaprağı biçimindeki süslemeler görülmektedir. Elçilik arazisi içine zamanla yeni ek bölümler yapılmıştır. 1915 yılında İmparatorun Tarabya’ya gelişi üzerine I. ve II. Dünya Savaşı’nda hayatını kaybeden 700 Alman askeri ile Mareşal Von der Goltz için bir şehitlik inşa edilmiştir. Son olarak 1916 yılında Kilyos açıklarında batan denizaltıda ölen 16 asker de buraya defnedilmiştir. Mezarlık bölümünde bulunan rölyef, Georg Kolbe¹⁶⁹ tarafından yapılmış olup, arazinin taraça şeklinde tasarlanması da kendisine aittir. (F. 2.69)

1950 li yıllarda mezarların haçlarında yıpranmalar başlayınca, heykeltıraş Rudolf Belling yenileme ile görevlendirilmiştir. Alman Kolonisi her yıl Alman Milli Matem Günü’nde, Alman ve Türk askeri temsilcilerin huzurunda, ölen Alman askerlerini anmaktadırlar.

Arazinin en üst bahçe terasında 1835–1839 yıllarında Türkiye’de bulunmuş olan General Moltke’nin anısına bir anıt yapılmıştır. (F. 2.70) Burada bronz bir madalyon içerisinde Moltke’nin porfirden yapılmış profil portresi bulunmaktadır. Ayrıca kaidenin bir yüzünde Sultan II. Abdülhamit’in tuğrası, diğer yüzünde de İmparator II. Wilhelm’in monogramları görülmektedir.¹⁷⁰

Ayrıca arazi üzerinde hem katolik, hem de protestan kilisesi tarafından kullanılan küçük bir de şapel yer almaktadır. (F. 2.71) “Denizci Evi - Matrosenhaus” diye adlandırılan yapı içerisinde zamanında imparatorluk yatına ait denizcileri kalmaktaydı. Günümüzde ise burada 1. ve 2. Dünya Savaşı’nda ölen askerler için bir anma alanı bulunmaktadır.

¹⁶⁹ George Kolbe, 1917’de Osmanlı ordusu hizmetinde olduğu sürede, hem elçilik sarayı’nda hem de Tarabya’daki yazlıkta birer atölyeye sahipti. Modernizm akımının önemli temsilcisi, gerek Osmanlı siyasilerinin gerekse sefaret ileri gelenlerinin heykellerini yapmakla görevlendirilmişti.

¹⁷⁰ Afife Batur, “Alman Elçiliği Yazlık Köşkleri”, Düden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 1, sayfa 210-211.

Fotoğraf 2.68. Büyükelçilik Konutu deniz cephesi-1890

Fotoğraf 2.69. Mezarlık bölümünde bulunan rölyef

Fotoğraf 2.70. Moltke anıtı

Fotoğraf 2.71. Arazi içindeki şapel

Sultan II. Abdülhamit'in Tarabya'daki bu eşsiz güzellikteki araziyi Alman Hükümeti'ne hediye olarak vermesinden sonra Osmanlı Hükümeti arazide bir Alman yazlık rezidansının yapılmasını en kısa sürede istemekteydi. Kısa sürede arazi ile ilgili mevcut durum çalışmalarını Giorgio Stampa hazırladı. Hazırlanan vaziyet planında yıkılan Tarabya Köşkü'nün eskiden dış düzenlemelerine ait olan iç bahçe ile yuvarlak çiçek tarhları, ağaçlıklı yollar, eski tesislerden hamam, mutfak, kayıkhanesi gibi binalar, arazi kesit ve 150 m uzunluğundaki bahçe duvarı çizilmiştir. Fakat Alman Hükümeti'nin o dönemde bu inşaya ayıracak bütçeyi oluşturması, Beyoğlu'nda yapılan büyükelçilik binasına gereğinden fazla bir bütçe harcanmasından dolayı zorlaşmıştı. Bu durum karşısında İstanbul'da bulunan "Constantinople Land and Building Company"¹⁷¹ adlı inşaat firması müdürü Alman asıllı Wilhelm Albert Alman Büyükelçiliği'ne bir teklifte bulundu. Bu teklife göre Tarabya'daki arazide yapılacak inşaatı, firması üstlenecek bunun karşılığında ise Galata'daki Yazıcı Sokağı'nda eski Prusya sefarethanesisinin bulunduğu arsayı alacaktı. Bu teklifin olumlu olarak karşılanmasından sonra Albert, 3 ayrı alternatif projeyi Alman Büyükelçiliği'ne sundu. Bu tasarımlardan birini kendi firması yani Constantinople Land and Building Company mimarlarından Fransız asıllı Cingria, ikinci alternatifini Frankfurtlu bir mimar¹⁷², üçüncü alternatifini ise Sultanın saray mimarı Serkis Balyan hazırlamıştır.¹⁷³

Bu tasarımlar arasında Balyan'ın projesi maliyetinden, Frankfurtlu mimarın tasarımı masif kütle etkisinden dolayı elendi. Geriye Cingria'nın ahşap konstrüksiyonlu, tuğla duvar dolgulu ve ahşap cephe kaplamalı İstanbul'un mimarisine uygun projesi onaylandı.¹⁷⁴

Fakat Büyükelçiliğin bu konudaki endişesi projenin tümüyle Constantinople Land and Building Company firmasına teslim edilmesiydi. Bu sebeple inşaatın başına bir Alman mimarın getirilmesi düşüncesiyle Atina'da çalışan mimar Wilhelm Dörpfeld'le bu görev için temasa geçildi. Kendisi daha önce Truva'da çalıştığı için, ülkedeki işçilik bedeller hakkında bilgiye sahipti. İstanbul'a bu davet üzerine gelen Dörpfeld mevcut arazi ve önerilen tasarımları inceledikten sonra hazırladığı raporda,

¹⁷¹ Firma ismi bazı kaynaklarda 'Land-Compagnie London' olarak da geçmektedir. Tünel'in işletmecisi firması ve Pera'da büyük ölçekli yapı işletmeciliği ile uğraşan bir İngiliz inşaat şirkettir.

¹⁷² Adı bilinmeyen Frankfurtlu mimarın, şirket yöneticisi Wilhelm Albert'in kardeşi olduğu ve bu ilişki nedeniyle üstü kapalı olarak geçildiği düşünülmektedir.

¹⁷³ Martin Bachmann, a.g.e., sayfa 30-31.

¹⁷⁴ Meryem Müzeyyen Fındıkgil, a.g.e., sayfa 214.

elçilikçe kabul gören Cingria'nın projesi üzerinde ağırlıklı olarak durmuştur. Projenin eksik olan yönlerini raporlamasının ardından, yapılacak binalarda kendi önerilerinin kabul edilmesini sağlamıştır. Dörpfeld'in önerileri, özellikle zemin kat planı oluşturulmasında dikkate alınarak uygulanmıştır. Buna karşılık kesit ve cephe düzenlerinde mimar Cingria'nın tasarımları korunmuştur. Cingria'nın daha çok uluslararası bir mimari tarzı seçmesine karşın, Dörpfeld raporlama sırasındaki önerilerinde geleneksel Osmanlı mimarisine bağlı kalmıştır. Yine tasarımla birlikte uygulama esnasında da yerel inşaat tekniklerinin kullanılması gerektiği hususunun üzerinde durmuştur. Dörpfeld'in raporlarında, bahçe düzeninin mevcut halinin korunması gerektiği vurgulanmaktadır. Bunun sebebi olarak da daha önce de bahsedildiği üzere arazinin Osmanlı bahçe düzenleme sanatının bir kanıtı olarak gelecek nesillere ulaştırma düşüncesidir.

Dörpfeld'in bu kapsamlı raporu neticesinde Büyükelçilik, prensip olarak büyükelçilik köşkünün, büyükelçi danışmanına ait konutun ve kançılıyanın Dörpfeld'in planlarına uygun olarak yapılması için izin verilmiştir. Dörpfeld'in mimarlık eğitiminin sonunda hazırladığı diploma projesindeki villa projesi, Tarabya'daki bu köşkle büyük benzerlik göstermektedir. Neticede bu izin ile Dörpfeld, bahsedilen revizyonlara göre yeni projeleri, inşaat aşamasına gelecek düzeyde kısa sürede hazırlamıştır. Fakat Atina'daki işleri sebebiyle Tarabya'daki inşaatların yapımının kontrol işini kabul edememiştir.

04.02.1885 tarihli imparatorluk meclisi oturumunda, inşaat çalışmaları finansmanına ve "Constantinople Land and Building Company" şirketi ile sözleşmeye onay verilmiştir. Fakat Alman İmparatorluğu'nun daha önce yaşadığı endişeler, hala devam etmekteydi. İnşaatın kontrolü için yeni bir Alman mimara ihtiyaç vardı. Bunun için 09.07.1885 tarihinde genç mimar Armin Wegner, Tarabya için inşaat şefi olarak görevlendirildi. İnşaat süresince yani 1885-1887 yılları arasında Wegner'in kontrolünde araziye yapılacak yeni binalar; büyükelçilik köşkü, büyükelçilik danışmanının konutu ve kançılıya binasıdır. Servis hizmetleri için düşünülen büyükelçilik mutfağı, bir ahır, bir fayton garajı ve bir kayıkhanesi de yapılmıştır. Projede düşünülen arazideki mevcut eski binaların tamirata da Wegner'in kontrolünde yapılmıştır. Bu binalar hamam, kış bahçesi, çamaşırhane ve parkın içindeki mevcut sarnıç, havuz ve istinat duvarlarıdır. İnşaatın sonunda da arazi girişindeki kapıcı kulübesi ve deniz cephesi bahçe duvarları tamamlanmıştır. Wegner

inşaatın tamamlanmasından hemen sonra Almanya'ya geri döndükten sonra birçok konferans ve makalelerle Tarabya'daki bu projeyi ve inşaat aşamalarını detaylı bir şekilde anlatmıştır. Yerel mimaride kagir yerine neden ahşap malzeme kullanıldığını, bina yapımının ustaların gayretlerine kadar çok hassas bir şekilde hazırlanan bu çalışmalar, Tarabya Köşkü'nü mimari bir üne kavuşturmuştur. Sonunda köşk Almanya'da Mimarın El Kitabı'nın "Bakanlık, Büyükelçilik ve Konsolosluk Binaları" bölümünde örnek olarak gösterilmektedir.

Günümüzde bu tarihi yazlık rezidans, Alman-Türk Diyalogu'nun bir mekânı olarak hizmet vermektedir. Almanya Büyükelçiliği ve Başkonsolosluğu, büyükelçinin evinde kültür, politika ve ekonomi ile ilgili organizasyonlar düzenlemektedirler.

Kompleks içindeki yapıları kısaca inceleyecek olursak;

Yapıları yeni inşa edilen binalar, mevcut yapıların yeniden kullanımı ve sonraki dönemlerde tamamlanan yapılar olarak üç ana başlıkta inceleyebiliriz. Arazi içine küçük servis binaları dışında 3 ana bina yapılmıştır. Bu yapılar büyükelçilik konutu, büyükelçi danışmanın konutu ve kançılara binalarıdır.

Büyükelçilik konutu;

Bu ana binanın zemin kat planı daha öncede bahsettiğimiz Dörpfeld'in revizyonları doğrultusunda yapılmıştır. Dörpfeld, Cingria'nın planına ana kararlar yönünden sadık kalmış, iç planlamada fonksiyonel kullanım açısından bazı doğru değişiklikler yapmıştır. Dörpfeld sofanın örtüsünü taşımak ve katı iç görünümünü azaltmak üzere çiftli ahşap sütunlar kullanmıştır. Bu sütunlar ortadaki sofada nişlerle genişletilerek yemek ve kabul salonu haline getirilen bölümlerde ve aksel planlanmış merdivenin iki yanında da bulunmaktadır. Sofanın gerçek mekansal boyutunu gizleyerek bir derinlik kazandırmaktadır. Sofanın daha iyi ışık alması için giriş cephesinde ve merdiven sahanlık kotunda büyük pencereler açılmıştır. Deniz cephesindeki kabul salonunun her iki yanına simetrik olarak bayanlar ve erkekler salonları olarak düzenlenmiştir. Bu salonun önünde Boğaziçi'ne bakan bir teras, üst katta çıkma balkon olarak kullanılmaktadır. Parka bakan cephedeki yemek salonu ise burada geniş ve kavisli bir terasa açılmaktadır. Bu terastan da açık mermer bir merdivenle bahçeye inilmektedir. Bu merdiven altındaki servis hacmi yoluyla yemek salonu ve mutfak binası ilişkilendirilmiştir. Girişin sağında yer alan köşe cumbası poligonu

sigara içme odasının genişlemesini ve sadece zemin katta kapalı olması ile küçük köşk şeklinde binanın parka açılımını sembolize etmektedir. (Ek B.16)

Üst kat planında zemin kat planı ile aynı mantık tekrarlanmış, kabul salonları bölünerek personelin kalacağı yatak odaları oluşturulmuştur. Cephe düzenlerine Dörpfeld'in müdahalesi olmamış, Cingria'nın tasarladığı cepheler uygulanmıştır. (F. 2.72)

En hareketli cephe doğal olarak denize bakan cephedir. Simetrik cephe düzeni 1. katta ortada çıkma balkon, alt katta deniz manzaralı terası ve çatı çıkması ile orta aksı oluşturmuştur. Yine giriş cephesinde, merdiven kulesi, poligon köşe çıkması ve giriş çıkması bu cephede öne çıkan mimari unsurlardır. Diğer cephelerde nispeten daha sakin bir düzen tercih edilmiştir. Sadece parka bakan cephede önceden bahsi geçen mermer merdiven ve bunu binaya bağlayan teras kısmı görülmektedir.

Büyükelçi Danışmanı Konutu;

Arazinin girişinin sağında Büyükelçilik konutunun karşısında yer alan yapının ön cephesi, denize bakan cephe olması gerekirken aksine, Büyükelçilik konutuna bakan cephedir. Yine bu cephede de simetrik düzen öne çıkmaktadır. Üç aks ile bölünen cephe düzeninde orta aks hafifçe öne çıkmıştır. (Ek. B.17)

1. katta orta aksta bir loca mevcuttur. Bu küçük locadaki sömürge stilindeki Palladyen motifin serbest dönüşümündeki çekiciliği cephenin en önemli süslemesini oluşturmaktadır. Binanın giriş merdivenindeki basamakların ve süpürgeliklerin işçilik kalitesi günümüzde hala kendini göstermektedir. (F. 2.73)

Kaңılaryaya Binası;

İlk dönemde yapılan üç yeni binadan sonuncusu olan Kaңılaryaya Binası, Büyükelçilik Konutu'na bir koridor ile bağlanmaktadır. Üç yapı içinde en sade ve küçük olanıdır. (F. 2.74)

Bu üç ana bina dışında yeni inşa edilen servis binaları, ana bina bodrumu dışında ayrı bir yerde planlanan mutfak binası olup kesme taş duvarlarla yapılan küp şeklinde bir yapıdır. Yapı yakınında bulunan istinat duvarları ile müthiş bir uyum sağlamış, bu uyum sanki binanın yeniden inşa edilmeyip mevcut bir yapıyı değerlendirmiş hissi uyandırmaktadır. 1900'lü yıllarda binanın kaide gibi duran kısmı üzerine ahşap bir yapı eklenmiştir.

Fotoğraf 2.72. Büyükelçi konutu cephesi

Fotoğraf 2.73. Büyükelçi danışman konutu cephesi

Fotoğraf 2.74. Büyükelçi konutu ve kançılırya binası cephesi

Mutfak dışında arazinin kuzeyine ahır ve büyük bir garaj inşa edilmiştir. Mevcut yapılara bu fonksiyonların verilmesi uygun görülmemiştir. Yine ahşap olarak yapılan iki katlı binanın üst katında faytoncu ve seyislerin evleri bulunuyordu. Arsanın Boğaziçi tarafına, iki bekçi kulubesi ile duvar ve demir korkuluklar yapılmıştır.

Yeni inşa edilen yapılardan sonra arazideki mevcut yapılara verilen fonksiyonları inceleyecek olursak; arsanın güneyindeki çamaşırhane bodrumunun tonozlu tavanı, hamam, kış bahçesi (limonluk) ve eski mutfak binasına yeniden işlevler verilmiştir. Hamam binası ilk aşamada özgün fonksiyonunda kullanılmış olsa da 1890 yılında bu hamam bir Protestan şapeline dönüştürülmüştür.

20. yy. ın başında mevcut binaların ihtiyacı karşılayamaz olması ile ikinci bir inşaat çalışması arazide başlamıştır. İlk olarak büyükelçilik danışman konutunun arkasına çok sade iki katlı büyükelçi kançılarının yazlık evi inşa edilmiştir. Yine bu aşamada çamaşırhane bodrumunun tonozlu duvarları temel olarak kullanılarak I. Dünya Savaşı'nda İmparatorluğun deniz kuvvetlerine sığınak olarak kullandığı Bahriyeli Evi inşa edilmiştir. 1890 yılında yapılan bir diğer yapı grubu da hamam alanı içindeki külliyei tamamlayan, bir cephesi hamama dayalı, bahçıvan ve hizmetçi evleridir. Ayrıca Boğaziçi'ne yapılan bir demir iskele, iki kurutma deposu ve büyükelçi konutunun yanındaki köşe terasın üzerinin kapatılması yine bu dönemde yapılan çalışmalardır. 1912 yılında Tarabya bahçesine Philipp Holzmann firması tarafından bir çay evi yapılmıştır. Son olarak da arazinin tepesine 1916 yılında Tarabya Askeri Mezarlığı yapılmıştır.

İnşaat aşamalarında kullanılan malzemelerin kimi ülke dışından getirilmiş, kimisi yerel malzemelerle temin edilmiştir. Su basman hizasında kum taşı kaplamalar Fransa'dan (Pierre d'Arles), çelik malzemeler Belçika'dan, ahşap malzemeler ise İstanbul çevresinden Samsun ve Sinop'dan sağlanmıştır. Ahşap konstrüksiyonla yapılan binalarda dış duvarlar kalınlıkları 22 cm, iç duvar kalınlıkları ise 16 cm dir. Döşemelerde ana ahşap taşıyıcılar Tuna'dan, parkelerde kullanılan çam ahşap malzemeler Tiroller'den, cam malzemeler Macaristan'dan, kiremitler Marsilya'dan getirilmiş, inşaat işçilerini ise yine İstanbul'da ahşap inşaatlarında çalışmış, Rum ustalar ve düz işçi olarak da Kürtler oluşturmuştur.

Kompleksin günümüze kadar geçirdiği yenilemeleri ele alacak olursak;

1950'li yıllardan itibaren yapılarda yenileme ve restorasyon çalışmaları başlamış ve önemli bazı değişiklikler yapılmıştır. Bunların başında Büyükelçilik konutu girişindeki pagod şeklindeki poligonal çok köşeli cam sundurmanın kaldırılmış, 1955 yılında mutfak binasının yıkımı esnasında Büyükelçilik konutu yemek salonundan mutfığa giden koridor kaldırılmıştır. (F. 2.75)

Yine Büyükelçilik konutunun deniz cephesindeki balkonun kaldırılması, 1920 li yıllarda bu balkonun basit sütunlarının değiştirilmesiyle başlamış, 1955 yılındaki kapsamlı tadilat çalışması ile tamamen ortadan kaldırılmıştır. Bina ilk yapılışında cephe koyu bir fon renginde süslemeler ise açık renkte boyalı idi. Böylece süslemeler etkili bir şekilde göz doldurmaktaydı. Daha sonra tadilat işlerinde cephe rengi tümüyle beyaza boyanarak daha sakin bir görünüme kavuşmuştur.¹⁷⁵

Fotoğraf 2.75. Cam sundurmalı büyükelçi konutu giriş cephesi (1950 yılı restorasyon öncesi)

Büyükelçilik danışman konutunun deniz cephesine 1900 yıllarında yapılan cam kaplı teras, 1955 yılında yenilemelerde yerinden kaldırılmıştır. 1990 Haziran ayında binalar bir yangın tehlikesi geçirmiştir. Mutfak yapısı dışında binalarda ciddi bir hasar oluşmamıştır. 1999 yılında komplekste, mimar Tuncer Çakmaklı'nın yürüttüğü yenileme çalışmaları başlamış, bu kapsamlı yenileme çalışmalarında ilk olarak elçilik ve sekreteryaya yapıları ele alınmıştır. Su basman hizasında taş duvarda zemin suyundan kaynaklanan hasarları önlemek için temellere ekler yapılarak zemin suları içi drenaj kanalları yenilenmiştir. Ahşap taşıyıcı sistem kesitlerinde genel olarak

¹⁷⁵ Martin Bachmann, a.g.e., sayfa 61-63.

yetersizlik mevcut olmadığından, onarım yapılmamıştır. Sadece uygulama aşamasında değiştirilen merdiven kulesi kesitleri yetersiz bulunarak, taşıyıcı ahşaplar kısmî (ıslak hacim duvarları) olarak değiştirilmiştir. Cephe boyalarının yapıların nefes almasını engellemesinden dolayı oluşan çürüme ve yıpranmalar neticesinde ahşap cephe kaplamaları, giyotin pencere doğramaları ve panjurlar yenilenmiştir. Ahşap cephe kaplaması yapılırken yapının nefes alması için kaplama tahtaları arkasında boşluk bırakılarak cephe boyası kaplamalar üzerine tatbik edilmiştir. Çatı sisteminde ise büyük bir değişiklik yapılmadan sadece örtüsü ve kiremitleri yenilenmiştir.¹⁷⁶

¹⁷⁶ Meryem Müzeyyen Fındıkgil, a.g.e., sayfa 234-235.

Fotoğraf 2.76. İtalya Yazlık Sarayı

Fotoğraf 2.77. İtalya Yazlık Sarayı - 1970

Şekil 2.42. İtalya Yazlık Sarayı vaziyet planı (İ.B.B.)

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: İtalyan Hükümeti
İLÇESİ: SARIYER	MİMARİ: Raimondo D'Aronco
MAH/KÖY: TARABYA MAH.	MİMARİ ÜSLUBU: Art Nouveau
ADA: 1030 PARSEL: 10	ÖZGÜN KULLANIMI: Elçilik Binası
YAPIM YILI: 1905-1906	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Kullanılmıyor

2.1.1.10. İTALYA BÜYÜKELÇİLİĞİ YAZLIK BİNASI

Yapı, Boğaz'ın batı kıyısında Tarabya semtinde, Haydar Aliyev Caddesi üzerinde deniz kıyısında yer almaktadır. 1905 yılında İtalya Krallığı'nın Dışişleri Bakanlığı, denize doğru engebeli arazi üzerindeki eski bina yerine yapılacak yeni bina için, II. Abdülhamid'in saray mimarı Raimondo D'Aronco'yu görevlendirdi. D'Aronco tarafından Ağustos 1905- Aralık 1906 yılında hazırlanan projede, yeni bir konut tasarımı ile birlikte ek binalar, eğimli arazi üzerindeki park ve bahçe düzenlemeleri de yer almaktadır.¹⁷⁷

D'Aronco yapının bütününde aynı dili kullanmamış, yapının iç düzenlemelerinde daha resmi bir mimari dil mevcutken, yapının dışında çıkmaları ve saçakları ile yerel mimariye uygun bir tasarım gerçekleştirmiştir. (F. 2.78- Şekil 2.43)

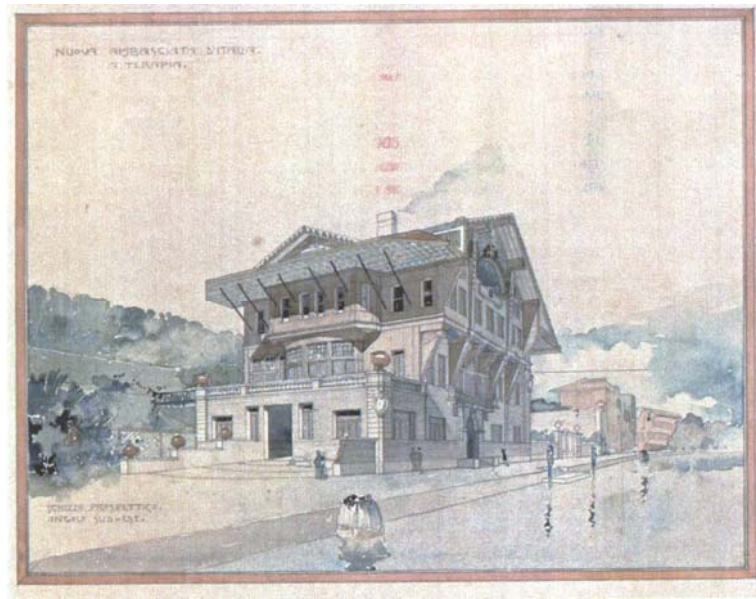
Eğimli arazideki bu yapı inanılmaz planlı ve uyumlu bir şekilde eğimi kullanarak araziye yerleştirilmiştir. Arazi eğimi, deniz seviyesinden 2, 7, 8.5 ve 14 metrelik kotlarda kat kat teras bahçeleriyle değerlendirilmiş, katların birbiri içine geçmesi ve her katın bahçeden faydalanması sağlanmıştır. Küçük rampalar ve merdivenler ile de teraslar birbirlerine bağlanmışlardır. Mimar D'Aronco yapının bahçe düzenlemesinde, Türk bahçesindeki düzgün sistemler ve serbest öğelerin karışımındaki düzen anlayışını, İtalyan bahçesinin geometrisi ve İngiliz parklarının natüralizmi ile ustaca harmanlamıştır. Günümüzdeki mevcut yapının taban boyutları yaklaşık 27 x 20 metre olup kâgir zemin katı üzerinde ahşap üç kattan oluşmaktadır. Bu yüksek yapıda toplam 53 oda ve bir büyük sofa bulunmaktadır. Elçilik binası Avrupa ve Osmanlı motiflerinin tam bir karışımıdır. Yapının cephesinde asimetrik bir düzen mevcutken, plan düzeninde simetrik bir anlayış vardır. Kâgir zemin katta, kuzey-güney yönündeki simetri eksenini üzerinde büyük hol (sofa) ve gösterişli çift kollu bir merdiven yer almaktadır. Büyük hol, ilk olarak klasik Roma ve Palladio atrium etkisi verirken, diğer bir yandan tüm odalara dağılım sağlaması ile Osmanlı etkisi de vermektedir.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Suna ve İnan Kırâç Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, D'Aronco Ottoman Architect Project for Istanbul 1893-1909 : Restorations, Projects, Books, Suna ve İnan Kırâç Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006, sayfa 92.

¹⁷⁸ Diana Barillari, Ezio Godoli, İstanbul 1900: "Art Nouveau" Mimarisi ve İç Mekanlar, YEM, İstanbul 1997, sayfa 120.

Fotoğraf 2.78. İtalya Yazlık Sarayı -1910

Şekil 2.43. İtalya Yazlık Sarayı güneydoğu köşesinden perspektif-1905

Elçilik binası, kâgir duvarlara karşılık gelecek şekilde sırlanmış ahşap kazık temeller üzerine oturtulmuş karma bir tekniğe sahiptir. Mimar bu şekilde Boğaz'a bu kadar yakın olan yapının ileride yaşayacağı sorunları azaltmıştır. Zemin kâgir malzeme ile diğer üç kat nemden korunmak amacıyla ahşap olarak zemin kat üzerine oturtulmuştur. Binadaki kat döşemeleri volta döşemelerdir. Ahşap katların duvarları tuğla dolgulu bağdadi tekniğiyle yapılmıştır.

Yeni yapı daha öncede bahsedildiği üzere yıkılan eski binanın arazisi üzerinde yapılmıştır. Sadece birinci terasın altında bulunan mutfak, kömür deposu ve servis yapıları yerinde korunmuştur.

İtalya’da Udine Kent Müzesi’ndeki D’Aronco Arşivi’nde yapıya ait bir kısmı imzalı, tarihli 114 adet özgün çizim ve dört sayfalık rapor bulunmaktadır. Bu belgelere göre eski yıkılan yapının, yeni binaya göre oldukça sade, küçük, üç katlı Neoklasik üslupta bir yapı olduğu görülmektedir.¹⁷⁹ (F. 2.79)

Fotoğraf 2.79. İtalya Yazlık Sarayı yerindeki eski yapı -1900

Yapıyı plan kurgusuna göre inceleyecek olursak; deniz cephesindeki ahşap ana giriş kapısından yapıya girdiğimizde taş bir holün sağ ve solunda iki küçük oda, karşı tarafta beşgen biçimli beş basamaklı bir merdiven üzerinde bir camekân mevcuttur. Bu camekânlı kapının iki yanındaki toskan düzenindeki kolonların gövdesi üzerindeki kabartmalı semboller yer almaktadır. Sol sütunda Romus ve Romulus’u besleyen kurt ile Roma kentinin kuruluşunu, sağ sütunda ise pençesiyle sulhu ifade eden açık bir kitap tutan stucodan kanatlı bir arslan figürü (San Marco Arslanı) ile Venedik sembolize edilmektedir. Bu taş holün tekne tavanı küfe örgüsü (almasıık dizili düz ve eğrisel dikdörtgen parçalardan oluşan tavan) şeklindedir ve ortasındaki yazıtta Latince “Restituit A.D. MCMVI” ifadesi ile yapının 1906 yılında inşa edildiği belirtilmektedir. Mermer merdivenler üzerindeki dorik nizamdaki sütunlardan sonra geniş, dikdörtgen büyük hole girilmektedir.¹⁸⁰

Giriş aksında büyük holde tam karşıda yarım daire bir niş içinde bir çeşme mevcuttur. Bu nişin içinde stuccodan başı miğferli oturan bir kadın heykeli (minevra heykeli) bulunmaktadır. Heykelin kaidesinde ise çıplak çocuk figürleri ve tam

¹⁷⁹ Afife Batur, “İtalya Elçiliği Yazlığı”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 4, sayfa 302-303.

¹⁸⁰ Orhan Erdenen, Boğaziçi Sahilhaneleri 3: Sarıyer-Yeniköy, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı, 1994, İstanbul, sayfa 506-507.

ortasından ağızından su akan bir aslan başı yer almaktadır. Büyük holün sağında ve solunda çeşitli odalar ve servis kapılar sıralanmaktadır. Bu holün birinci kata çıkan merdivenlerinde taşıyıcı fonksiyonu olmayan tezyini bir süsleme mevcuttur. Bu süslemede miğferli kadın başını bitki motifleri sarmıştır ve gövdesinde Savoya Krallığı'nın arması ile başı taçlı kanatlarını iki yana açmış bir kartal figürü mevcuttur.¹⁸¹ (F. 2.80)

Holdeki çeşmenin iki yanındaki kapılardan biri hol ile bahçeye çıkışı, diğeri ise servis mekanlarına ulaşımı sağlamaktadır. Yine bu büyük holde bulunan iki çift sütun solda ikincil girişi, sağda ise görkemli merdiveni holden ayırmaktadır. Atrium şeklindeki büyük holün tavanında empire bir sadelik ile dikdörtgen çerçeveleme, iç içe geçen kasetleri çevreleyen meander şeridi, kornişlerde yer alan kesintisiz damlalık motifleri yer almaktadır. Bu çizgileri çok kullanmayan D'Aronco'nun, bu süslemeleri, İtalyan resmi makamlarının isteği ile hazırladığını düşündürmektedir. Yapı büyük holünün sağında kalan merdiven, yapının en gösterişli mimari elemanıdır. Yuvarlak babalı, büyük furuşlu merdivenin altında zemin katta iki küçük oda mevcuttur. Merdivenin birinci sahanlığa kadar basamakları ve korkulukları mermer malzemenen, bu kattan itibaren ise ahşap malzeme kullanılarak yapılmıştır. Merdiven sahanlığı, kuzey cephesinde 3 metre kadar dışa taşırılarak yapıdaki simetrik düzen daha da çok vurgulanmıştır.¹⁸²

Fotoğraf 2.80. İtalya Yazlık Sarayı merdiveni

¹⁸¹ Feryal İrez-Hüsamettin Aksu, a.g.e., sayfa 47-48.

¹⁸² Afife Batur, a.g.e., cilt 4, sayfa 302.

Zeminden merdivenlerle birinci kata çıkıldığında, sahanlıktan sonra bir hol ardından geniş bir sofaya ulaşılmaktadır. Bu orta sofa balo salonu olarak da kullanılmaktaydı. Tavanı kasetlere ayrılmış, her kaset içi gül bezekler ve dal kıvrımları ile süslenmiştir. Bu büyük salondan, bahçe yönüne doğru konumlandırılmış yemek salonuna geçilmektedir. Her iki salondan da güney cephesindeki bahçe ile bağlantısı olan terasa çıkış mevcuttur. Ayrıca yemek salonunda karşılıklı iki adet mermer, dökme ateşlikli şömine bulunmaktadır.

Balo salonunun deniz tarafında üç adet deniz gören odası bulunmaktadır. Bu odalardan deniz cephesi aksında bulunan deniz üzeri odası, diğerlerinden daha büyüktür. Cephede üç penceresi ve giriş kapısı haricindeki diğer iki kapı yandaki küçük odalara geçişi sağlamaktadır. Bu her iki küçük odada da şömine bulunmaktadır. Bu kata çıkıştaki merdivenin hemen sağ tarafındaki kapılardan biriyle ana mutfığa ve personel katına çıkan servis merdivenine ulaşılmaktadır. Sağdaki diğer kapıdan girişte ise ayaklı ve aynataşlı Barok üsluptaki mermer el yıkama musluğu yer almaktadır.

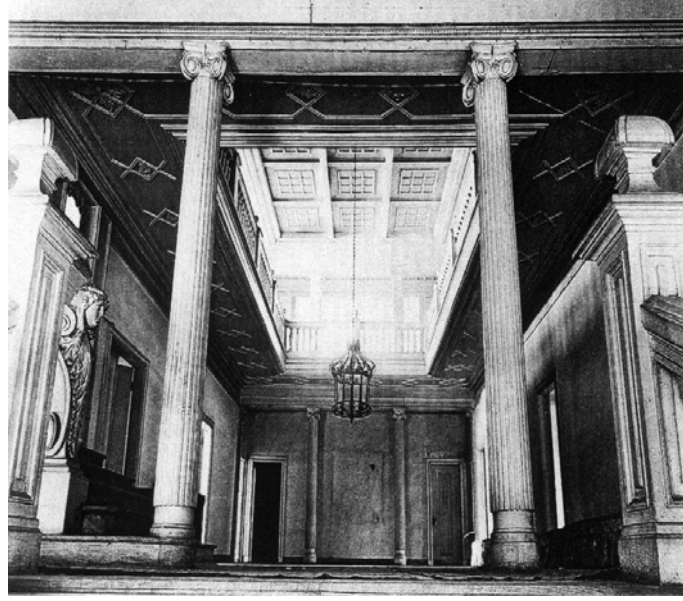
Merdiven holünün sol tarafındaki iki kapıdan biri ile deniz üzeri odanın yanındaki küçük odaya, diğer kapı ile de vestiyer olarak kullanıldığı düşünülen küçük odaya geçiş sağlanmaktadır. Yapının içindeki mobilyalar, 1974 yılında Tophane ve Ankara'daki büyükelçilik binalarına taşınmıştır.¹⁸³

Yapının ikinci katı ise elçi özel konutu olarak planlanmıştır ve ağırlıklı yatak odaları bulunmaktadır. Ana merdiven, ahşap korkuluklarla bu katta son bulmaktadır. Merdiven bitişinde iki adet ince, yüksek ve iyonik başlıklı kolonlar ile büyük sofaya geçilmektedir. Bu kattaki sofa iki kat yüksekliğinde olup üçüncü katta büyük merkezi hol kısmı galeriye dönüşmektedir. (F. 2.81)

Bu kattaki sofanın sol tarafında, doğu kenarında üçüncü kata çıkışı sağlayan merdiven yer almaktadır. Merdivenin iki yanında art nouveau anlayışına yakın iki adet asimetrik baba bulunmaktadır. Sol taraftaki büyük kadın başı figürlü elips motifli ve dağılan dallarla süslü bir baba olup, sağ taraftaki baba ise barok kıvrımlarına karşın tabanında eşkenar dörtgenlerle son bulmaktadır.¹⁸⁴

¹⁸³ Orhan Erdenen, a.g.e., sayfa 507.

¹⁸⁴ Afife Batur, a.g.e., cilt 4, sayfa 302.

Fotoğraf 2.81. İtalya Yazlık Sarayı 2. kat holü

Üçüncü kata yani çatı katına çıkıldığında, galeriye dönüşen büyük hol çevresinde odalar sıralanmaktadır. Bu kattaki hoş mekân etkisine, güney yönündeki çatı penceresinden gelen ışık da katkı sağlamaktadır. Bu mekân Palladio'nun yeniden kurduğu Mısır Salonu'nu anımsatarak, plandaki bu klasik çağrışımlar ile binanın genel anlamdaki ulusal karakterine katkı sağlamaktadır.¹⁸⁵

Elçilik Binasının cephe özelliklerine değinecek olursak, genel olarak yapının iç mekânları cephe kompozisyonlarıyla öne çıkartılmıştır. Deniz cephesi yani doğu cephesi, orta akstaki ana giriş kapısı ve iki yanındaki cephe düzeniyle simetriyi yakalamaktadır. Bu cephede binaya girişi sağlayan ahşap kapıdan başka, cephenin her iki yanında simetrik olarak konumlandırılmış iki bahçe kapısı yer almaktadır. Sağdaki kapı hizmetlilerin kullandığı kapı olup, buradan kuzey cephesindeki merdiven altındaki kapıdan binaya giriş sağlanmaktadır. Soldaki kapı ise dönemin at arabaları için yapılmış olup, birkaç arabalık kısmının bulunduğu bir bahçeye girişi sağlamaktadır ve bu bahçeden yapıya güney cephesinden bir kapı ile girilmektedir. Deniz cephesindeki yapının ahşap ana giriş kapısı, taştan örülmüş bir kemer açıklığı içinde yer almaktadır. Bu kemerin kilit taşı üzerinde akantus yaprak kıvrımları arasından çıkan, başı taçlı bir kadın figürü ile barok üslup sergilenmektedir. Kemer üzerinde birinci katta yer alan deniz üzeri odanın balkonu, cepheye hareket katmaktadır. Birinci kat bir silme ile ikinci kattan ayrılmaktadır. İkinci katın

¹⁸⁵ Suna ve İnan Kırac Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü , a.g.e., sayfa 98.

çıkmasını taşıyan destek payandaların üzerinde ağızları halkalı ahşaptan yapılmış yeşil boyalı aslan başları bulunmaktadır. Ayrıca cepheyi, ikinci katın sağ tarafında Savoya Krallığı arması taşıyan iki adet rölyef erkek figürü süslemektedir. Yine bu cephede çatı katında ana eksen üzerinde yer alan yuvarlak kemer açıklıklı Art Nouveau üslubundaki balkon yer almaktadır. Bu balkon üzerinde ahşap malzemeden, yeşil boyalı iki yanında girdanlarla süslü, kanatları iki yana açılmış, Savoya Krallığı arması taşıyan kartal figürü ve bunun üzerinde büyük bir yıldız süslemesi bulunmaktadır. Bu yıldızı merkez alan ışınlar şeklinde dağılan bir bezeme mevcuttur. Balkon korkuluğu ise art nouveau kıvrım dallarla süslü ve eğrisel formdadır.

Tüm cephe, ana eksen dâhil düşeyde üçe bölünmüştür. Bu üç bölümde pencere açıklık sayıları 2–3–2 adet şeklinde sıralanmıştır. İlk başta göze çarpan bu simetrik kurgudaki klasik anlayış, sağdaki merdiven bölümünün ikinci katta bitmesi ve soldaki geniş saçaklarla cephede tamamen bir zıtlık oluşturmaktadır.¹⁸⁶

Güney cephesinde yapının en karakteristik özellikleri görülmektedir. Bu cephe, yaz bölgesi olarak düşünülmüş ve ayrıcalık tanınmıştır. “Piano nobile “ bölümü bahçeye büyük bir terasla açılmaktadır. Bu teras bölümünün mermer korkulukları ve köşedeki küresel köşe taşı bu cephedeki süslemelerdir. İkinci katın çıkmaları ve bunların üzerindeki geniş saçak, konut katını gizlemektedir. Cephedeki saçakların alt yüzlerinde, mimar D’Aronco’nun imzası gibi yapının birçok yerinde kullandığı eşkenar dörtgen ve elips formlardaki süslemeler yer almaktadır. Ayrıca yapının kuzey yönünde günümüze ulaşamamış, Vlastari Evi duvarına dayalı ahşap kafes strüktür, Türk kafes geleneğinin çok özgün bir yorumunu teşkil etmekteydi.¹⁸⁷ (Ek B.18)

Sonuç olarak mimar Raimondo D’Aronco, Osmanlı kökenli unsurları kendi bilgi ve kültür birikimiyle yeniden yorumlayarak İtalyan-Avrupa ve Osmanlı gelenekleri arasında müthiş bir uyum yaratarak bunu yapıya yansıtmıştır.¹⁸⁸

¹⁸⁶ Feryal İrez-Hüsamettin Aksu, a.g.e., sayfa 47-48.

¹⁸⁷ Diana Barillari, Ezio Godoli, a.g.e., sayfa 120.

¹⁸⁸ Raimondo D’Aronco, Raimondo D’Aronco in Turchia (1893-1909): progetti della Galleria di arte moderna di Udine = Udine Çağdaş Sanat Galerisi koleksiyonundan Raimondo D’Aronco’nun Türkiye Yılları (1893-1909), İtalyan Kültür Merkezi, İstanbul 1995, sayfa 74-77.

Bu uyum yapının her noktasında görülebilmektedir. Kimi yerde bu uyum, plan şemasında, kimi yerde cephede yer alan küçük bir detayda göze çarpmaktadır. Taklitçilikten uzak, analiz-sentez mantığıyla, geçmişe körü körüne bağlılıktan çok geleceğe özgün bir eser bırakabilmesi mimarın cesaretinde ve anlatım dilinde saklıdır. (Ek B.19-B.20-B.21-B.22-B.23-B.24)

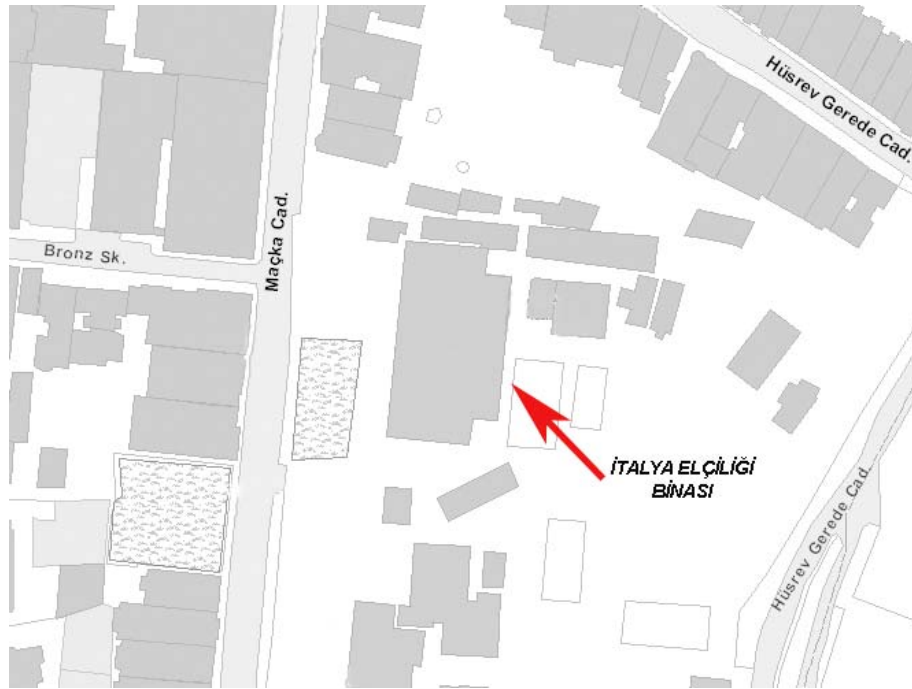
Yapıda bazı bölümlerde görülen yeni beton kullanımından bir dönem yenileme çalışması yapıldığı anlaşılmaktadır. Ancak geniş çapta bir restorasyon çalışması son yıllarda yapılmamıştır. Tarih boyunca birçok siyasi toplantılara, davetler ev sahipliği yapan bu yapı günümüzde oldukça bakımsız bir halde kendi haline bırakılmış durumdadır. Bu sebeple bu özel yapı günümüzde, bütünlüğü ciddi olarak tehdit altında bir çöküş durumu içindedir. Bu nadide eser, mutlaka bu durumdan kurtarılarak gelecek nesillere aktarılmalıdır. (F. 2.82)

Fotoğraf 2.82. İtalya Yazlık Sarayı'nın deniz silüetinde konumu

Fotoğraf 2.83. Eski İtalya Elçilik Binası

Şekil 2.44. Eski İtalya Elçilik Binası vaziyet planı (İ.B.B.)

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: İtalyan Hükümeti
İLÇESİ: ŞİŞLİ	MİMARİ: Giulio Mongeri
MAH/KÖY: TEŞVİKİYE	MİMARİ ÜSLUBU: Neorönesans
ADA: 703 PAFTA: 66 PARSEL: 4	ÖZGÜN KULLANIMI: Elçilik Binası
YAPIM YILI: 20 yy. başı	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Endüstri Meslek Lisesi

2.1.1.11. İTALYA ELÇİLİK BİNASI

İtalya Elçiliği Binası, Şişli İlçesi'nde, Maçka Caddesi üzerinde geniş bir arazi içinde yer almaktadır. Yapı elçilik binası olarak planlanmış, fakat uygulama sırasında elçiliğin Pera'daki Venedik Sarayı'na taşınması sebebi ile kullanılmamıştır. Günümüzde Endüstri Meslek Lisesi ve Anadolu Teknik Lisesi olarak hizmet vermektedir.

İtalyan Birliği'nin sağlanmasından sonra yeni ve daha güçlü İtalya Devleti'nin temsili için bir sefaret binası yapılması planlanıyordu. İtalyanlara ait olan Pera'daki Venedik Sarayı, İtalya'nın kuzeyini işgal eden Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından işgal edilmişti. Bu sebeple konsolosluk hizmetleri yeni bir bina yapılan kadar geçici olarak Tepebaşı Meşrutiyet Caddesi'ndeki Casa d'Italia binasında gerçekleştiriliyordu. Elçilik konutu ise bugünkü Park Otel arsasında bulunan köşkte yer alıyordu.

Kısaca Casa d'Italia olarak bilinen binanın tarihçesine bakıldığında, 25 Ekim 1823 tarihinden itibaren Sardunya Krallığı Elçiliği'ni ağırlamıştır. Binanın asıl sahibi Kevork adında bir Osmanlı Ermenisidir. İtalya'nın Birleşmesi'nden sonra İtalyan mimar Alessandro Bresci tarafından tekrar elden geçirilmiştir ve çalışmalar 1867 yılında tamamlanmıştır. Bu restorasyon çalışmaları sonucunda bina bugünkü görünümüne çok benzeyen bir görünüme kavuşmuştur.¹⁸⁹ 1872 yılında Osmanlı İmparatorluğu binanın mülkiyetini Kevork'tan alarak o zamanın elçisi olan Raffaele Barbolani'ye teslim ederek resmi olarak İtalya'ya hediye etmiştir. Ahmet L. Efendi'nin doğruladığı gibi aynı yıl İtalya bu hediye karşılığında Osmanlı İmparatorluğu'na elçilik binası yapılmak üzere Roma'da bir toprak hediye etmiştir.¹⁹⁰ 1800'lü yılların sonundan itibaren bina İtalyan Elçiliği haline gelmiş ve bu durumunu, Kont Sforza'nın Venedik Sarayı'nı ele geçirdiği ve İtalyan Elçiliği'nin taşındığı 1919 yılına kadar korumuştur. 1919 yılından itibaren İtalyan kolonisinin kullanımına tahsis edilen Casa d'Italia, 1951 yılından itibaren, yine bu yılda kurulmuş olan İtalyan Kültür Derneği'nin merkezi olarak bugünde faaliyetlerini sürdürmektedir. Bina, aynı zamanda İstanbul'daki İtalyan-Türk Ticaret Odası'nı da barındırmaktadır. Casa d'Italia 1930 ve 1932 yılları arasında yeniden restore edilmiş,

¹⁸⁹ Vittorio Graziano, *Ambasciate d'Italia in Turchia, Mediterraneo S.r.l., Catania-Italy 1994*, sayfa 48-51.

¹⁹⁰ Prof. Dr. M. Münir Aktepe, *Vak'a-Nüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi, C. XIII, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1990*, sayfa 14-15.

dış cephesi ile ilgili önemli çalışmalar yürütülmüş ve Onur Merdiveni inşa edilmiştir. İç avlu kapatılmış ve bugün görüldüğü gibi tiyatro salonuna dönüştürülmüştür.¹⁹¹

Nihayetinde İtalya'nın kendi elçilik binasına kavuşması için 1900 yılında Osmanlı Bakanlar Kurulu'ndan bir karar çıkmış, bugünkü adıyla Teşvikiye Maçka Caddesi üzerinde yer alan arsada mimar Giulio Mongeri'nin hazırladığı projenin uygulamasına başlanmıştır.

Yapı, bulunduğu Maçka Caddesi'ne paralel olarak konumlandırılmış, kuzey-güney yönü doğrultusunda yer almaktadır. Kâgir yapının taban alanı yaklaşık 54 x 29 m boyutlarındadır. Yapı günümüzde sonraki yıllarda eklenen 2 asma kat ile birlikte 6 kattan oluşmaktadır. Plan şeması olarak; zemin kata batı cephesinde yer alan giriş bölümünden beş basamakla çıkılarak ulaşılmaktadır. Bu katta merkezi bir hole açılan salonlar yer almaktadır. Diğer kat planları da zemin katı tekrarlamaktadır. Katlar arasında ulaşımı kuzey cephesinde bulunan ana merdiven sağlamaktadır. Yapının doğu cephesi deniz manzaralıdır. Bu cephenin köşelerinde kule şeklinde prizmatik iki adet çatı mekanı bulunmaktadır.

Yapının cephe düzenini inceleyecek olursak; 30 metre yüksekliğindeki cephe ortada taş konsolların taşıdığı geniş silme ile ikiye ayrılmıştır. Bu silmenin aynısı çatı bitişinde de yer almaktadır. İlk silmenin altında yer alan zemin ve 1. katlarındaki pencereler; zemin katta dikdörtgen formlu, 1. katta ise kare formdadır. Bu silmenin altındaki cephenin, uygulama esnasında tamamlanmadan yarım kalmış olduğu düşünülmektedir. Çünkü silmenin üstünde 3. ve 4. kat cephelerinde iki kat yüksekliğinde korint başlı plastırlar, profillere oturarak oldukça süslü ve gösterişli bir cephe düzeni oluşturmaktadır. Bu plastırlar cephede birer pano düzeni oluşturarak bu cepheyi yedi eşit parçaya bölmüştür. Kat silmesi altında ise hiçbir süs ve bezme bulunmamaktadır. Yine 3. kat cephesindeki pencereler üçerli gruplar halinde sıralanmış, üzerlerinde yuvarlak kemerler bulunmaktadır. Bu kemerleri korint başlıklı kolonlar taşımaktadır ve aynalarında madalyon figürleriyle süslenmişlerdir. 4. kat seviyesinde ise 3. kat pencerelerinin üzerindeki hatla basan yarım daire şeklinde bir kemer ve bu kemer aynası içinde daire şeklinde pencereler yer almaktadır. Bu kattaki cephe düzeni 7 modülün beşinde bu şekildedir, son bitişlerde ise yine 3. kat seviyesindeki gibi üst bitişleri, yarım daire kemerli formda, ikişer adet

¹⁹¹ Z. Hale Tokay, "İtalya Evi (Casa d'Italia)", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 4, sayfa 303.

pencere şeklindedir. Neorönesans üslubundaki bu cephe düzeninde, bu kat bitişlerinde büyük ölçekteki armalar yer almaktadır. 5. kat seviyesinde ise yatay konumda dikdörtgen pencereler arasında ikili girland sırası, bu katta bir friz etkisi vermektedir. (F. 2.84-2.85)

Mongeri'nin projeyi hazırlamasının ardından uygulama aşaması sırasında, I. Dünya Savaşı'nın başlaması ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun parçalanmasından sonra işgal edilmiş olan Pera'daki Venedik Sarayı tekrar İtalyanların olmuştur. Bu sebeple, 1919 yılından itibaren İtalya sefarethanesi olarak yine Venedik Sarayı kullanılmaya başlanmış, Maçka'da başlanan inşaat da bu sebeple yarım bırakılmıştır.¹⁹²

Fotoğraf 2.84. İtalya Elçilik Binası cephe detay

Fotoğraf 2.85. İtalya Elçilik Binası arka cephesi

¹⁹² Cengiz Can, a.g.e., sayfa 342.

1938 yılında, İstanbul Valiliği ve Belediye Başkanlığı'na Lütfi Kırdar getirilmiştir. Lütfi Kırdar, II. Dünya Savaşı'nın zor maddi koşul ve imkânsız olanaklarına rağmen 1936-1937 yılları arasında, Henri Prost tarafından hazırlanan nazım planının uygulama çalışmalarına başlamıştır. Prost'un hazırladığı bu plan, şehrin özelliğini, tarihi karakterini koruyarak modern yaşam gereksinimlerini karşılamak üzere hazırlanmış bir çalışmadır. Bu çalışmalar kapsamında yapı, Belediye Konservatuarı yapılmak üzere TBMM tarafından bedelsiz olarak İstanbul Belediyesi'ne verilmiştir. Belediye bu alım için bütçesinden 300.000 lira ayırmıştır. Bedelsiz bu alımdan sonra bu para yapının yarım kalan inşaatının tamamlanmasında kullanılmıştır.¹⁹³

Yapı, 1950 yılına kadar Tekel Genel Müdürlüğü tarafından tütün deposu olarak kullanılmıştır. Depo olarak kullanıldığı sırada yapı üzerinde araştırma yapan Prof. Maruf Önal, yaptığı çalışmalar sonucunda yapının çatı katının şantiye ofisi olarak kullanıldığını bu kat duvarlarında Mongeri'nin çizdiği eskizlerinden anlamıştır. Beyaz duvar üzerine yağlı renkli tebeşir ile etkileyici bir dille çizilmiş, 1/1 ölçeğinde ölçülü detaylara rastlanmış, koruma altına alınması için çeşitli başvurularda bulunmuş, fakat ne yazık ki sonuçsuz kalmıştır. 1950 li yıllara gelindiğinde mimar Mahmut Bilen'in sorumluluğunda, yapının tamamlanmamış iç mimarisi kendi üslubu esas alınarak tamamlama çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar sırasında yapının giriş kısmı değiştirilerek mermer kaplanmıştır. 1970 yılında binanın giriş ve 1. katlarındaki kat yüksekliğinin fazlalığından yararlanarak birer ara kat ilave edilmiş, böylece yapı 6 kat yüksekliğinde bir yapı haline gelmiştir. 1984 yılına gelindiğinde, Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü tarafından bir mimari proje yarışması hazırlanmış, bu yarışmada binanın iç mekânlarının yeniden düzenlenmesi ve ek binalar yapılması istenmiştir. Yarışma sonuçlansa da maddi olanaksızlıklar yüzünden uygulamaya geçilememiştir.

Yapının inşaatın ilk başta yarım kalmasından dolayı iç düzenlemesinde sürekli bir çalışma ve değişiklikler yapılmıştır. Ama yapının asıl karakterini belirleyen cephesi günümüze kadar özgün bir şekilde ulaşabilmiştir. Yapını bu özelliği hiç şüphesiz mimar Mongeri'nin tasarımlarında, ilk başta plan kurgusundan önce cephe karakterine önem vermesinden ileri gelmektedir. Bugünkü Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde eski adıyla Sanayi-i Nefise Mektebi'nde hocalık yaptığı

¹⁹³ <http://www.arkitera.com/v1/haberler/2003/11/10/prost.htm>

dönemde, öğrencilerden ilk başta tasarladıkları yapıların cephelerini istediği bilinmektedir. Ne yazık ki günümüze yapıyla ilgili Mongeri'nin özgün çizimleri ulaşamamıştır.¹⁹⁴

Tekel deposu olarak kullanılmasından sonra İstanbul Belediye Başkanlığı'nın yardımlarıyla Maçka Sanat Enstitüsü adını almıştır. 1958 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmesinden sonra, sırasıyla Teknik Öğretmen Yüksek Okulu, Tekniker Okulu, Tekniker Yüksek Okulu olarak hizmet vermiş, bu okulların kapatılmasından sonra Maçka Endüstri Meslek Lisesi olarak eğitim vermiştir. Okul 1969 yılında Teknik Lise, 1983 yılında Anadolu Teknik Lisesi, 1985 yılında Anadolu Gazetecilik Lisesi ve son olarak 1992 yılında Maçka Akif Tunçel Lisesi olarak eğitim ve öğretim hayatına devam etmektedir. En son 2005 yılında tarihi bina, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Mimar Sinan Müzesi yapılmak istenmiş, fakat bu girişim aldığı büyük tepkiler nedeni ile sonuçsuz kalmıştır.¹⁹⁵

¹⁹⁴ Cengiz Can, "İtalya Elçiliği Binası", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 4, sayfa 301.

¹⁹⁵ <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=150847>

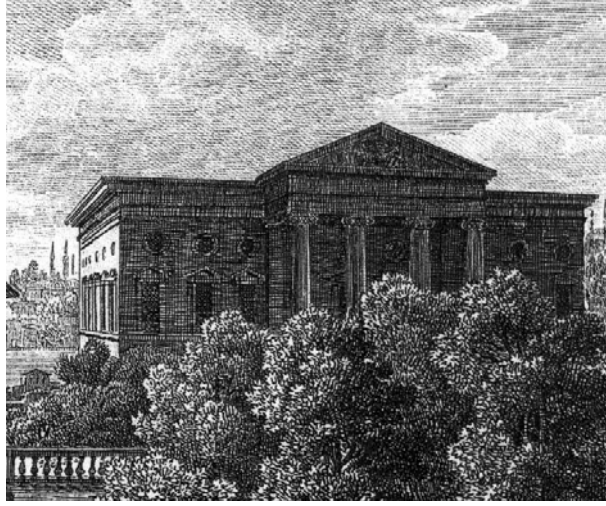
2.2. SEFARETHANE FONKSİYONU VERİLEN YAPILAR

2.2.1.MEVCUT OLAN YAPILAR

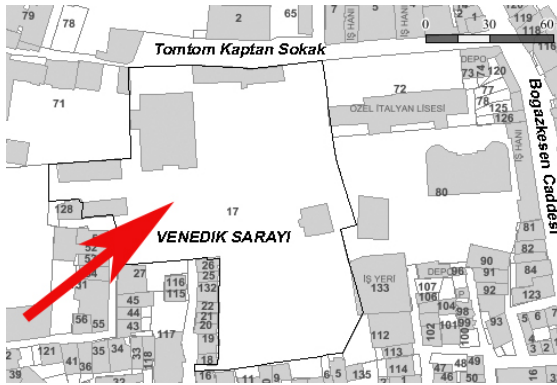
Yabancı devletlerin bir kısmı elçilik binalarını yeniden inşa etmek yerine, mevcut bir binaya bu fonksiyonu vererek değerlendirmişlerdir. Bu yapıların birçoğu ilk başta kiralanmış, daha sonra satın alınarak kendi mülkiyetlerine geçmiştir. Bu yapı gruplarından günümüze ulaşan yapılar, bu başlık altında yer almaktadır.

Fotograf 2.86. Venedik Sarayı giriş cephesi

Şekil 2.45. Venedik Sarayı gravür-Castellan

Şekil 2.46. Venedik Sarayı vaziyet planı (İ.B.B.)

Şekil 2.47. Venedik Sarayı vaziyet planı (1932-Pervititch)

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: Testa Ailesi
İLÇESİ: BEYOĞLU	MİMARİ: Bilinmiyor
MAH/KÖY: TOMTOM MAH.	MİMARİ ÜSLUBU: Neoklasisizm
ADA: 325 PAFTA: 35 PARSEL: 17	ÖZGÜN KULLANIMI: Testa Ailesi Evi
YAPIM YILI: 1695	BUGÜNKÜ KULLANIMI: İtalyan Başkonsolosluğu

2.2.1.1. İTALYA BAŞKONSOLOSLUĞU “TESTA EVİ”

Beyoğlu İlçesi, Tomtom Mahallesi, Tomtom Kaptan Sokağı'nda yer alan Venedik Sarayı'nın tarihi, oldukça eski bir döneme rastlamaktadır. Günümüzde İtalya Cumhuriyeti Başkonsolosluğu olarak hizmet vermektedir.

Osmanlı İmparatorluğu ile İtalyanlar arasındaki ilişkiler, eski devirlere Venedik Cumhuriyeti'ne kadar uzanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki temsilcileri, Venedik kolonisinin başı olarak bilinen balyoslar tarafından yürütülmekte idi. İlk elçi bulundurma hakkı, Osmanlılar tarafından 1454 yılında Venedik Cumhuriyeti'ne verilmiştir. Daha önceki bölümlerde bahsedildiği gibi ilk başta bu elçiler, Yahudi Mahallesi'nde, Elçi Hanı'nda, sonrasında Galata'da ikamet etmişlerdir. Sonrasında artan yangınlar, hastalıkla ve kalabalık yüzünden Pera'da kiraladıkları ev, Venedik Cumhuriyeti'ne mensup bir tercümanın oğlu Sebastiano Salvago ile Zoia (Gioia veya Giorgia) adında bir kadına ait idi. 1527 yılı Ağustos ayında dönemin balyosu Pietro Zen'in Venedik Cumhuriyeti ile yaptığı yazışmalarda, Pera Bağları'ndaki bu evden detaylı olarak bahsetmektedir. Kiraladıkları bu ev tek katlı ahşap, deniz manzaralı oldukça mütevazı bir “Türk Evi” özelliklerinde idi.

1728 yılında kiraladıkları evin ilk sahibi olan Testa ailesi evi Venedik Elçiliği'ne satmak istemiş, fakat Venedik Hükümeti satın almak yerine sadece kira artışında bulunmuştur. 1743 yılında ev sahipleri, tekrar Testa evini satma girişiminde bulunmuşlardır. Bu konuyu öncelikli olarak Venedik Cumhuriyeti'ne söylemeleri üzerine dönemin balyosu Giovanni Dona ile yapılan görüşme olumlu sonuçlanmış, Dona'dan sonra gelen balyos Veiner döneminde alım işlemi için çalışmalar yapılmıştır. Nihayetinde evin Venedik Cumhuriyeti'ne ait olması 24 Eylül 1746 tarihinde resmen gerçekleşmiştir.¹⁹⁶

Kiradayken bile yapıda restorasyon çalışmaları yapan Venedik Elçiliği'nin, mülkü satın aldıktan sonra ilk yaptıkları iş, restorasyon çalışmalarına senatonun da izniyle hız vermek oldu. Alımdan sonra 1752-1754 yılları arasında yapılan restorasyon çalışmaları sırasında duvarlar örülmüş, bahçe düzenlemesi yapılmış, ön cephe tümüyle yeniden yapılarak bazı odalara yeni bir görünüm verilmiştir. Bu çalışmalardan sonra genel bakım haricinde 20 yıl boyunca yapıda herhangi bir restorasyon çalışması yapılmamıştır. 1772 yılında dönemin balyosu Paolo Renier,

¹⁹⁶ Arredamento Dekorasyon Dergisi, a.g.e., 1989 Eylül, sayfa 48-50.

zamanında senatonun sadece kısmi tadilata verdiği izinle ana binada ve bahçedeki ek yapılarda restorasyon çalışmaları yapmıştır. Bu dönemde yapılan çalışmalara ait sarayda bir yazıt bulunmaktadır.¹⁹⁷

Balyos Renier'den birkaç yıl sonra göreve gelen balyos Andreo Memmo, elçiliğin diğer elçiliklerin bulunduğu alana taşınması için çalışmalar yapmıştır. İlk önce Kara Boğdan Kapı kâhyası Rizo Yakovaki'nin Beyoğlu'nda, Dört Yol olarak isimlendirilen elçiliklere yakın bölgede bulunan bir konağını satın almak istemiş, ancak konak onun talebinden kısa bir süre önce eski Lehistan kralı Auguste III'ün vekilinin oğlu banker Hübsch tarafından satın alınmıştır. Daha sonra elçiliğin arazisinin dar ve kullanışsız olduğunu öne sürerek sarayın satılması için görüşmeler yapmıştır. Bu görüşmeler esnasında Ermeni Patriği satışla ilgilenmiş, sarayın içinde bulunan ufak kiliseyi kullanma şartı koşmuş, fakat bu görüşmeler de sonuçsuz kalmıştır. 1777-1781 yılları arasında görevde kalan balyos Memmo'nun sarayı satma planları, senato tarafından reddedilince bu defa sarayın yıkılıp yeniden yapılması için çalışmalar yapmıştır. Bu inşaatın da Venedik bütçesine fazla yük getirmesinden dolayı esaslı bir onarım projesi yapılması konusunda hem fikir olunmuştur. Bunun üzerine Balyos Memmo, bu kapsamlı restorasyon çalışması için Polonyalı rahip Jean-Chrysostome Orlovski¹⁹⁸'den yardım almıştır.

Balyos Memmo, 18. yy.'da Venedik'te tanınan bir insandır. Mimar Lodoli¹⁹⁹'nin öğrencisi olan Memmo'nun mimarlığa olan büyük ilgisini, Padova şehrinde vali (provedditore) olduğu dönemde (1775-1776) yaptığı çalışmalar göstermektedir. Kendisi daha sonra A. Zaguri ile beraber hocası mimar C.Lodoli'nin görüşlerini her ne kadar tenkit etse de Lodoli'nin ölümünden sonra, tüm eserlerin derleyerek yayınlamıştır. Şehirdeki bataklık halindeki eski yarış yeri olan Prato della Valle'yi, yaptığı çalışmalar sonucunda gösterişli bir meydan haline getirmiştir. Bu uygulama, kent mimarı Domenico Cerato'nun yönetimi altında yapılmıştır. Bu meydana,

¹⁹⁷Z. Hale Tokay, "Venedik Sarayı", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 7, sayfa 379.

¹⁹⁸*Jean-Chrysostome Orlovski*, Polonyalı rahip hakkında kaynaklarda doğum tarihi bilinmemekle birlikte Polonyalı tanınmış bir aileden geldiği bilinmektedir. Orlovski, Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan Lehli esirlerin fidesini vermek, bunları özgürlüğe kavuşturmakla ödevlendirilmiş Trinitaire keşişler tarikatına girde ve bu görevle, bir papaz heyetiyle beraber 1777 yılında İstanbul'a geldi. Orlovski, Lehistan'dan dönen Türk murahhası Numan Bey ile beraber seyahat etmişti. Birkaç yıl bu görevinde kalan Orlovski ile Trinitaire keşişlerinin başkanlığına tayin edilen Rahip Rodolphe arasında, 1780 yılına doğru bir anlaşmazlık meydana geldi. Orlovski'ye Polonya'ya dönmesi için emir verildiği halde Lehli rahip bu emri yerine getirmede ve birkaç yıl daha İstanbul'da kaldı. Orlovski'nin Lehistan Kralı Stanislas-Auguste'e yazdığı ve misyonerlerden şikâyet ettiği mektup iyi karşılanmış, Kral bu mektuplara teselli edici cevaplar yazmıştır. Rahibin mimarlık mesleğindeki yeteneği Trinitaire rahiplerinin mimarlık sanatı ile yakın olarak ilgilenmelerine dayandırılmaktadır.

¹⁹⁹*Carlo Lodoli*, (1690-1761) Venedik'te küçük bir akademiye dil, matematik, hukuk ve kamu yönetimi derslerinin yanı sıra, mimari dersler de vermektedir. Lodoli, mimarının denememiş teorilerini geliştirmenin yanı sıra, bazı özgün tasarımlar da geliştirmiştir. (Zergün Altuntaş, a.g.e., sayfa 113.)

Padova şehri ile ilişkisi olmuş önemli kişilerin heykelleri yer almaktadır. Bu heykeller arasında Lehistan Krallarından Etienne Batori ve Jean Sobieski'nin de heykelleri bulunmaktadır. Padova Valisi görevindeki Memmo'nun Polonyalılar ile ilişkisi de bu dönemde başlamış ve İstanbul'daki balyosluğu döneminde de devam etmiştir. Polonyalı rahip ile olan ilişkisi de balyosun valilik dönemindeki Polonyalılar ile olan eski münasebetine dayanmaktadır.²⁰⁰

1780 yılında, iki mimarlık aşığı birlikte çalışmaya başlayarak Venedik Elçiliği'nin restorasyonuna başlamışlardır. 1782 yılı ortalarına kadar süren çalışma, İtalyan iki ustabaşı Iseppo ve Bartolomeo Coccon tarafından yürütülmüştür. Gerekli malzemeler Pera'da yaşayan İtalyan asıllı bir tüccar olan Vasallo tarafından sağlanmıştır. Saray cephesi, Venedik saray cephelerine benzer bir hale getirilmiştir. Cephe genel özellikleri bakımından, Foscari ailesinin Venedik'teki Alla Malcontenta Sarayı cephesine benzemektedir. Ama bu benzerlik tıpatıp kopya şeklinde değil, Orlovski tarafından oldukça usta bir üslupla yapılmıştır. Balyos Memmo'nun Orlovski'nin kabiliyetine ve zevkine güvendiği yaptığı yazışmalarındaki ifadesiyle açıkça anlaşılmaktadır. Hatta görev süresinin 1781 yılında bitmesinin ardından Orlovski'ye işi emanet ederek İstanbul'dan ayrılmıştır. Bu onarımlar yeni elçi Agostino Garzoni tarafından sürdürülmüştür. Venedik Arşivleri'nde yer alan Venedik Sarayı ile ilgili tüm projelerde Orlovski'nin imzası bulunmaktadır. (Ek B.25-B.30)

Yapılan bu restorasyonda Palladien üsluptaki ana cephenin yeniden inşasının dışında, iç mekanlara da yeni mahaller eklenmiştir. Merkezi kemerli bir galeri ve bu galeride yer alan çift kollu bir merdiven yapılmıştır. Eklenen büyük bir salon ekiyle saray büyütülmüştür. Bu mahallerin dışında yangına karşı korunaklı arşiv bölümü, hapisane, revir ve şapel bölümleri yapılmıştır. Mimar-rahip Orlovski 1782 yılında projenin bitmesinden sonra İstanbul'dan ayrılarak Osmanlı topraklarına yakın Podolya şehrinde bir manastırda hayatını sürdürmüştür. Kendisinin Venedik Sarayı'ndan başka bir projede imzası bulunamamıştır. Bu restorasyon sonrasında gelen elçiler Girolamo Zulian, Nicolo Foscari, Federico Foscari ve Francesco Vendramin sarayda ufak çapta tadilat çalışmaları ile yetinmişlerdir. 1797 yılında

²⁰⁰ Jan Reychman, Beyoğlu'ndaki "Venedik Sarayı'nın mimarı kimdir? , İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü, "Sanat Tarihi Araştırmaları II" ayrı baskı, sayfa 17-20.

İstanbul'a gelen birçok gezgin tarafından alınan notlarda yapının "çok gösterişli ve çok iyi bir konumda" olduğu belirtilmektedir.²⁰¹

Venedik Sarayı'nın geçirdiği bu son kapsamlı restorasyondan sonra Venedikliler sarayda çok uzun süre kalamamışlardır. Çünkü Venedik Cumhuriyeti'nin son yılları yaşanmakta idi. 17 Ekim 1797 tarihinde imzalanan Campo-Formio Antlaşması ile Venedik Cumhuriyeti son bulmuş, Venedik Sarayı Avusturyalılara teslim edilmiştir. Sarayda Avusturyalı Baron Herbet Rathkeal ikamet etmiş ve bu tarihten sonra Avusturya Elçiliği olarak hizmet vermiştir. Fakat XVIII. yy. sonlarında Austerlitz Savaşı ve ardından 1805 yılındaki Presburg Antlaşması ile Saray bu defa 1806 yılında Fransızların idaresine geçmiştir. Directoire ve İmparatorluğun ilk yıllarında elçiliklerde tercüman görevi için yetiştirilen dil oğlanları (jeunes de langue) tarafından binanın tarifi şu şekildedir; "Bu yüksek zemin katı dikdörtgen biçimli uzun pencereler, üst katı ise yuvarlak pencereleri olan büyük bir kâgir kitle idi. Cephesi iyon nizamında dört sütunun taşıdığı bir alınlık ile süslenmişti."²⁰²

Fransızların sarayda kalması Napolyon'un hâkimiyeti boyunca sürmüştür. 1815 yılında imzalanan Viyana Antlaşması ile Venedik'in yeniden Avusturya egemenliği altına girmesi ile gelecek yüzyıl boyunca saray, Avusturya Elçiliği olarak kullanılmıştır. Saray, Fransızların kullandığı 10 yıllık dönemde hiçbir onarım ve bakım görmemiştir. Bu sebeple Avusturya'nın İstanbul dini temsilcisi olan Baron Bartolomeo Stürmer tarafından hazırlanan yenileme projesi kapsamında en önemli ekleme, sarayın kuzey doğusunda yapılan uzun dikdörtgen planlı kançılara binasıdır. Bu uygulama sırasında birçok Ermeni kalfa çalışmıştır. Çalışmanın sorumluluğu ise dini temsilcilik sıfatı olan Baron Giovanni Antonio Testa'dır. Stürmer'in hazırladığı plan ve o dönemde İstanbul'da Fransız Sarayı restorasyonu için bulunan İtalyan mimar Pevereta'nın hazırladığı planla birlikte uygulama çok maliyetli hale gelmiş olsa da Peverata'nın bu planları uygulanmıştır. 1853 yılında sarayda Baron Karl von Bruck tarafından sarayda geniş çaplı bir restorasyon çalışması yapılmıştır. 1854 yılında biten çalışma sonrası saray verilen büyük bir balo daveti ile tekrar hizmete açılmıştır. Yapılan çalışmaları 1869 yılında sarayı ziyaret eden İmparator Francesco Giuseppe de övgüye değer nitelikte bulmuştur. Sarayın Fransızlara ait olduğu dönemde, 1887 yılında Elçi Calice ve 1908 yılında Elçi

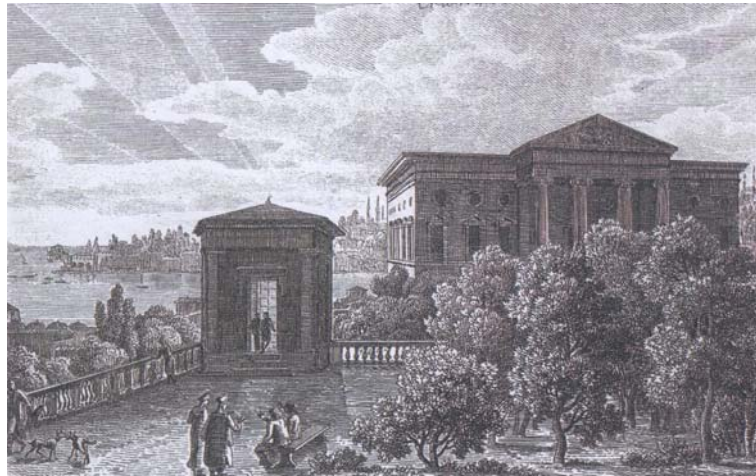
²⁰¹ Zergün Altıntaş, a.g.e., sayfa 114-118.

²⁰² Jan Reyhman, a.g.e., sayfa 20-23.

Pallaviani tarafından iki ayrı restorasyon çalışması yapılarak binaya bir kat daha ilave edilmiş, Memmo döneminde yapımı tamamlanmayan batı kısmı yeniden yapılmış, Tomtom Caddesi üzerinde depremde zarar gören bir bina onarılmış, 1900 yılında elçi Calice tarafından Ermeniye ait komşu bir bostan satın alınarak sarayın bahçesi genişletilmiştir. At ahırları ve bahçıvan kulübelerinin bulunduğu bu alanda bugün tenis kortları yer almaktadır. Fakat tüm bu restorasyon çalışmaları, Balyos Memmo ve mimar-rahip Orlovski'nin yaptığı Venedik Sarayı'na sadık kalınarak yapılmış, onarım ve koruma şeklinde gerçekleşmiştir.²⁰³

Venedik Elçiliği, Pera'daki elçilik binalarından gravürü mevcut olan az sayıdaki elçilik binalarından biridir. Saraya ait ikisi birbirinin kopyası olmak üzere, üç adet gravür mevcuttur. Bunlardan ilki, erken tarihli olanı Castellan'ın gravürü, diğeri Jouannin'in gravürü Castellan'ın birebir kopyasıdır. Üçüncü geç tarihli olan gravür ise Brindisi'ye ait olan gravürdür.(Şekil 2.48-2.49)

Castellan'ın gravüründe üçgen alınlıklı portiğin sağ ve sol tarafında yer alan zemin katta üçgen alınlıklı dikdörtgen pencereler, üstte yuvarlak pencereler görünmektedir. Fakat bu cephe, Orlovski'nin projelerindeki cephelerden farklılık göstermektedir. Daha geç dönemdeki Brindisi'e ait gravür, günümüzdeki duruma ve Orlovski'nin hazırladığı projedeki cephelere daha benzerlik göstermektedir. Ayrıca Brindisi'nin gravüründe, sarayın portik bölümü ve üst kattaki yuvarlak pencerelerin kapatıldığı, çatının üzerine sonradan çıkma bir kat ilave edildiği görülmektedir.²⁰⁴

Şekil 2.48. Venedik Sarayı gravür-Castellan

²⁰³ Zergün Altıntaş, a.g.e., sayfa 120-124.

²⁰⁴ Necla Arslan, a.g.e., sayfa 221-226.

Şekil 2.49. Venedik Sarayı gravür-Brindisi

I. Dünya Savaşı'nın bitmesi ardından Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun çökmesi ile İtalyanlara Venedik Sarayı'na kavuşmaları için ortam hazırlanmış olmuştur. Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından hemen sonra itilaf devletlerinin işgaline kadar Avusturya elçileri tarafından kullanılan saray, Dışişleri Bakanlığı'nın emriyle 1 Aralık 1918 tarihinde Yüksek Komiser Kont Carlo Sforza yönetimindeki İtalyan deniz kuvvetleri bahriyelileri tarafından işgal edilmiştir. İşgalin ardından 27 Mart 1919 tarihinden itibaren saray, resmi olarak İtalyan Elçilik Binası olmuştur.

1936 yılına kadar İtalyan Elçilik Merkezi olan saray, bu tarihten itibaren elçiliklerin Ankara'ya taşınması ile İtalyan Başkonsolosluğu olarak hizmet vermektedir. Bakım ve onarımı periyodik olarak yapılan saray, ilk günkü ihtişamı ve görkemi ile elçilikler arasındaki yerini koruyabilmektedir. (F. 2.87-2.88-2.89)

Günümüzde İtalyan Başkonsolosluğu olan saray, bodrum, zemin ve iki normal kat olmak üzere üç kattan oluşmakta ve neoklasik üslup sergilemektedir. Bu ana bina dışında sarayın arazisinde yer alan ek binalar, günümüzde vize ve konsolosluk hizmetlerini barındırmaktadır.²⁰⁵

²⁰⁵ Beyoğlu Dergisi, 2006 Haziran, sayfa 74-85.

Fotoğraf 2.87. Venedik Sarayı giriş cephesi

Fotoğraf 2.88. Venedik Sarayı merdiveni

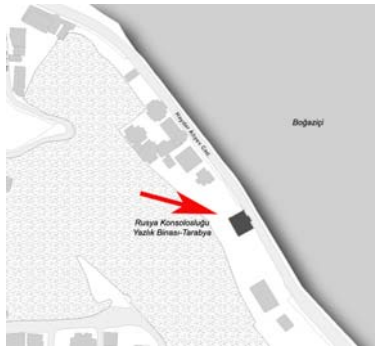
Fotoğraf 2.89. Venedik Sarayı merdiven korkuluk

Fotoğraf 2.90. Rusya Konsolosluğu Yazlık Binası deniz cephesi

Fotoğraf 2.91. Rusya Konsolosluğu Yazlık Binası deniz cephesi-1975

Şekil 2.50. Rusya Konsolosluğu Yazlık B. vaziyet p. (İ.B.B.) Şekil 2.51. Rusya Konsolosluğu Yazlık B. vaziyet p. (S.H.Eldem)

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: Bilinmiyor
İLÇESİ: SARIYER	MİMARİ: Bilinmiyor
MAH/KÖY: TARABYA	MİMARİ ÜSLUBU: Neoklasisizm
ADA: 1030 PARSEL: 1	ÖZGÜN KULLANIMI: Konut
YAPIM YILI: 18. yy. başı	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Rus Konsolosluğu Yazlık Binası

2.2.1.2. RUSYA FEDERASYONU KONSOLOSLUĞU YAZLIK BİNASI

Rus Konsolosluğu'nun Boğaziçi'ndeki yazlık sefarethanesi denildiğinde akla ilk gelen Büyükdere'deki saray grubudur. Fakat kaynaklarda ikinci bir sefarethane binasında bahsedilmektedir. Tarabya semtindeki bu sefarethane, koyun hemen bitiminde diğer sefarethane binaları ile komşudur.

Sarıyer Büyükdere'deki diğer konsolosluk binasına göre, 17 m x14.8 m boyutlarında, daha mütevazi ve küçük bir yapıdır. Bu yapı, Tarabya Koyu'nun öncesinde ve sonrasında sıralanan yazlık sefaret binalarından sonra Kireçburnu'na gelmeden, yolun darlaştığı yerde başlayan 88 metre uzunluğundaki kagir bahçe duvarından sonra gelmektedir. Arkasındaki büyük, dik eğimli bir korunun bitiminde 10 dönümlük bir bahçe içinde yer alan yapının, zemin katındaki kolonlar 1935 yılında yol yapım çalışmaları sırasında Alman mühendisler tarafından kesilmiştir.

Bu sefaretle ve içinde buldukları korular, Sultan III. Selim Dönemi'nden itibaren tahsis şeklinde mülkiyet olarak devam etmiş, ilk olarak Fransa sefareatine ait olan bu topraklar, S.S.C.B. hükümeti mülkiyetine geçmiştir.

Şekil 2.52. Tarabya semti haritasında yazlık sefarethaneler
(S.H.Eldem, Boğaziçi Yalıları I, Rumeli Yakası , s.286)

Yapı, tapu kayıtlarında Rus tebaalı Nikola İsveçin Yanioğlu adına kayıtlıdır. Tapu kayıtlarında yer alan haritada belirtilen noktalar şunlardır;

A- Fransız Sefareti

B- Yanan İngiliz Sefareti

C- Eski Fransız Sefareti'ne ait topraklar, günümüzdeki Rus Elçiliği yazlık binası²⁰⁶ (Şekil 2.52)

Yapının arka bahçesi setler halinde kademeli olup, merdivenler ile ulaşım sağlanmaktadır. Üç katlı yapının birinci ve üçüncü katlarının yüksekliği ikinci kata göre daha düşüktür. (F. 2.92 - F. 2.93)

Giriş katı yedi oda, iki sofa ve giriş kapısı karşısında yer alan merdivenden oluşmaktadır. Bu katta toplam 22 pencere bulunmaktadır. İkinci kat planı, altı oda, iki adet sofadan oluşmakta ve bu kattan kot farkından dolayı arka bahçe setine ulaşılmaktadır. Bu kat cephesinde, 21 adet pencere, ön ve arka balkon ile bahçe çıkışı kapıları bulunmaktadır. Üçüncü kat planında ise 12 adet oda, bir sofa ve merdiven sahanlığı yer almaktadır. 25 adet penceresi olan üçüncü kat, yapının son katını oluşturmaktadır. Kıрма çatılı yapıda iki adet şömine bacası yer almaktadır. Yapının önünden yol geçtikten sonra sağında yer alan kayıkhanesi, garaj olarak kullanılmaktadır. (Ek B.31-B.32)

Ayrıca bahçede, Mustafa Kemal Paşa'nın üzerinde rakı içtiği mermer masa, hala korunmaktadır. Yapı, 1976-1977 yılları arasında Mimar Feridun Kunt tarafından restore edilmiştir.

Bu restorasyon çalışması sırasında yıkık olan üçüncü kat, aslına uygun olarak yeniden yapılmıştır. Restorasyon çalışması sırasında Mimar Feridun Kunt'un yapı hakkında aldığı notlar şöyledir;

"Bina 250 yıllık tahmin ediliyor. Gazi, Ruslara hediye etmiş. 30 cm döşemeler, (30x20) kirişlemelerin başları mantarlaşmıştı. Giriş katı ve birinci katın duvarları, iç ve dış taştan. Harçlar kireçleşmişti. Döşemeler ahşap. Üst kat (meşe kirişlemeler üzerine bağdadiler) tamir esnasında, içi betonarme, dışı 23 cm. delikli tuğla üzeri ahşap kaplama oldu. (eskiden de dışı ahşap idi.) Birinci kat köşesinde kule çıkışı var. Üst kat yapılırken kule kaldırılmış. Giriş katı (zemin) katta 1; birinci katta 2 şömine

²⁰⁶ Feryal İrez- Hüsamettin Aksu, a.g.e. , sayfa 51.

var. Tüm merdivenler (özellihsiz, kalfa işi idi.) mermere çevrildi. Nakış duvarlarda ve tavanlarda yoktu. Cumhuriyet'ten önce, diğer yalılar gibi lebideryada imiş. Su borusu geçirilirken kayıkthane girişi kapandı. İki baca (şömineler için) iptidai; sonradan kalorifer bacası da eklenmiş. Binada (oturma) çökme vardı, son restorasyonda kolonla sağlamlaştırıldı. Bahçedeki ilk merdiven altında dağ suyu gelen çeşme ile, bazı mermer büstler var. Arkada basit bir ser bulunuyor. Kuru, ince bir patika halinde tepede, arka sokakta sona eriyor." ²⁰⁷

Fotoğraf 2.92. Rusya Konsolosluğu Yazlık Binası denizden görünümü

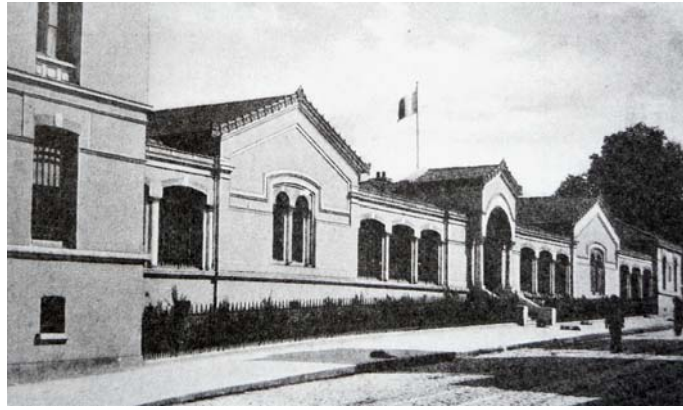

Fotoğraf 2.93. Rusya Konsolosluğu Yazlık Binası deniz cephesi

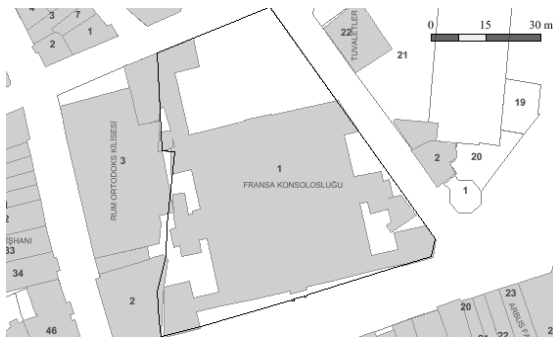
²⁰⁷ Orhan Erdenen, a.g.e., sayfa 491-495.

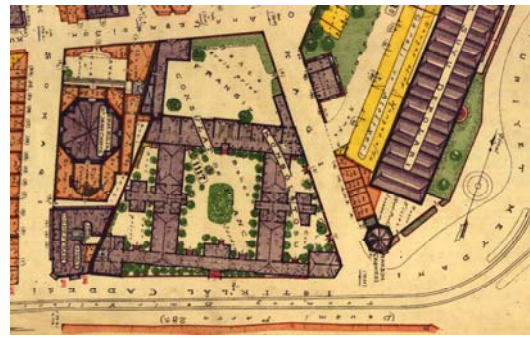
Fotograf 2.94. –Fransa Başkonsolosluğu

Fotograf 2.95. Fransa Başkonsolosluğu-19. yy. sonu

Şekil 2.53. Fransa Başkonsolosluğu vaziyet planı(İ.B.B.)

Şekil 2.54. Fransa Başkonsolosluğu vaziyet planı(1944-Pervititch)

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: Bilinmiyor
İLÇESİ: BEYOĞLU	MİMARİ: M. Carré (19. yy. kagir)
MAH/KÖY: ŞEHİT MUHTAR MAH.	MİMARİ ÜSLUBU: Eklektisizizm
ADA: 405 PAFTA: 10 PARSEL: 1	ÖZGÜN KULLANIMI: Hastane
YAPIM YILI: 19. yy.	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Fransız Başkonsolosluğu, F.K.M.

2.2.1.3. FRANSA BAŞKONSOLOSLUĞU

Taksim İstiklal Caddesi girişinde, Taksim Çeşmesi'nin hemen yanında yer alan yapı, günümüzde Fransız Kültür Merkezi ve Fransız Başkonsolosluğu olarak hizmet vermektedir.

17. yy. da hastane olarak ahşap malzeme ile yapılan binada 19. yy. a kadar birçok kez restorasyon çalışması yapılmıştır.²⁰⁸

1760 yılında, vebalı hastalar için yapılan yapı, bu tarihten itibaren “Vebalılar Hastanesi” olarak bilinmektedir. 1845 ve 1851 yıllarında basılmış haritalarda yapı, Vebalılar Hastanesi olarak gösterilmiştir. 1896 yılında ise yıkılarak yeniden kagir malzeme ile yapılmış, bu tarihten itibaren Fransız Hastanesi (Marsilyalı Denizciler Hastanesi²⁰⁹) ismini almıştır. Mimarı M. Carré'dir.²¹⁰ (Ek A.6-A.7)

1905 tarihli Goad haritasında Fransız Hastanesi, Pervititch'in Haziran 1945 tarihli haritasında ise Konsolosluk Binası olarak gösterilmiştir. 1926 yılında Galatasaray'daki Fransız Sarayı bünyesinden ayrılan konsolosluk birimleri, bu tarihten itibaren bu binada hizmet vermeye başlamıştır. (F. 2.96)

Fotoğraf 2.96. Fransa Başkonsolosluğu iç avludan görünüm

²⁰⁸ “Fransız Kültür Merkezi”, Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 3, sayfa 334.

²⁰⁹ Jean-Michel Casa, a.g.e., sayfa 53.

²¹⁰ Münevver Emiroğlu, Bir Beyoğlu Fotoromanı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000, sayfa 26.

Said Naum Duhani bina ile ilgili olarak; “Vebalı hastalara tahsis edilmiş Saint- Jean- Babtiste adlı bir hastaneydi, daha sonra, Parisli araba yapımcısı ‘Masse et Binder Neuveu’ firması yerleşti buraya. Cenaze arabaları da buraya konuluyordu” şeklinde yazmaktadır.²¹¹

Binada 1940 yılında, konsolosluk içinde hizmet vermek üzere bir okul açılmıştır. Fransızca dil eğitimi veren bu okul sonrasında Fransız Kültür Merkezi’ne dönüştürülerek günümüze ulaşmıştır. Fransız Kültür Merkezi’nin ilk müdürü 1975 yılında göreve başlamıştır. Bugün Fransız Kültür Merkezi’nin öğrenci sayısı 3.000’in üzerindedir. Merkezde dil eğitimi dışında birçok kültürel aktivite (tiyatro, dans, film gösterimleri, konser, sergi ve konferanslar) de düzenlenmektedir.

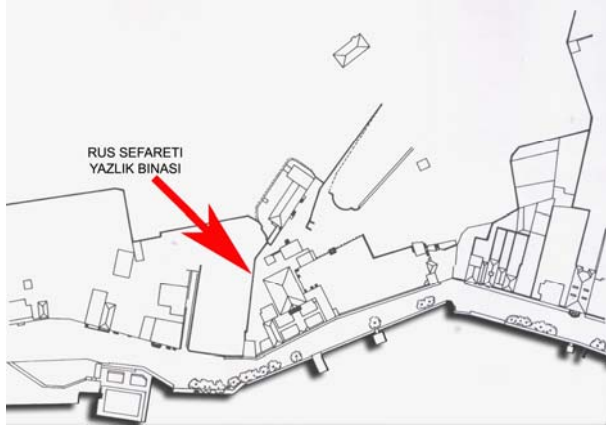
²¹¹ Mustafa Cezar, a.g.e., sayfa 45.

Fotoğraf 2.97. Rusya Büyükelçiliği Yazlık Binası

Fotoğraf 2.98. Rusya Büyükelçiliği Yazlık Binası-1880-1885-Guillaume Berggren

Şekil 2.55. Rusya Büyükelçiliği Yazlık Binası vaziyet planı

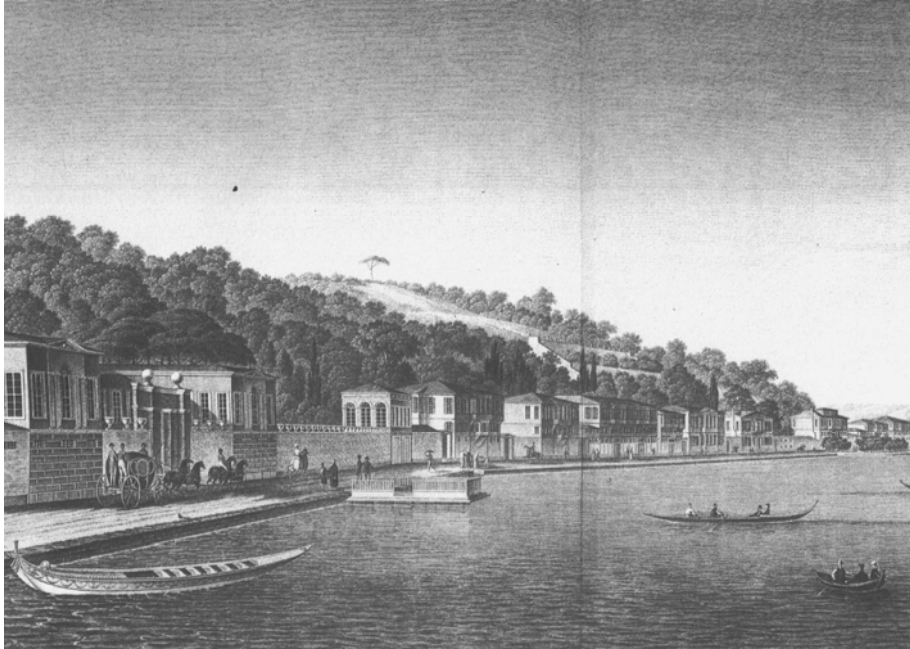
İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: Bilinmiyor
İLÇESİ: SARIYER	MİMARİ: Bilinmiyor
MAH/KÖY: BÜYÜKDERE	MİMARİ ÜSLUBU: Neoklasisizm
ADA: 605 PAFTA: 104 PARSEL: 107	ÖZGÜN KULLANIMI: Konut
YAPIM YILI: 19. yy. ilk çeyreği	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Rus Elçiliği Yazlık Rezidansı

2.2.1.4. RUSYA FEDERASYONU BÜYÜKELÇİLİĞİ YAZLIK BİNASI

İstanbul Sarıyer İlçesi, Büyükdere semtinde Büyükdere-Sarıyer Caddesi üzerinde yer alan iki kat yüksekliğinde bir yapıdır.

Yapının inşa tarihi tam olarak bilinmesede, 19. yy. ın başlarından itibaren mevcut olduğu günümüze ulaşan kaynak ve gravürlerden anlaşılmaktadır. Kaynaklar II. Mahmud Dönemi'nde (1808-1839), 19. yy. ın başlarına ait olan Bostancıbaşı Defterleri'ndeki "Rus Elçisinin Kebir Yalısı" şeklindeki tanımlamalardan ve Melling'in albümünde yer alan gravürden sarayın yapım tarihinin 19. yy. olduğunu doğrulanmaktadır. Bostancıbaşı Defterleri'ndeki kayıtlarda Rus Elçilik Yalısı dışında, yalının yanındaki hizmet binalarından da söz edilmektedir. Bu binalar elçilik erkânının ve Rus kolonisi içindeki kişilerin kullandığı binalardır.²¹²

Melling albümünde 42 nolu gravür, Büyükdere'nin doğu bölümünü göstermektedir. Gravürün sol tarafında en başta yer alan yapı, Rus Elçiliği Yazlık Binası'dır. Albümde yalı hakkında bir İngiliz tarafından inşa ettirildiği ve İngiliz zevkini simgeleyen bir yapı olduğu yazmaktadır. (Şekil 2.56)

Şekil 2.56. Rusya Büyükelçiliği Yazlık Binası gravür- Melling

²¹² "Rus Elçiliği Yazlığı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 2003, cilt 6, sayfa 370.

Yalının bahçesi, 19. yy. daki bahçelerin en ünlü ve görkemli olanlarından biri olup özellikle Baron de Hübsch tarafından çok beğenilmiştir. Sedad Hakkı Eldem'in notlarında, Baron'un bahçesinin bir kısmının Rus Elçiliği'ne ait olduğu yazmaktadır. Sarayın ünlü bahçeleri, 18. yy.'ın sonunda İstanbul'da olan Lady Craven'in İngiltere Kraliyet Ailesi'ne yazdığı mektuplarına da konu olmuştur. Craven'in bir mektubunda, dönemin Rus elçisi Mr. de Bulkakoff'un sarayının bahçesinin adeta bir park kadar büyük olduğundan ve hayatında daha önce görmediği manolya ağaçlarından bahsetmiştir. Ubicini ise 1855 yılında Büyükdere'deki elçilikleri gördükten sonra yaptığı yorumda, içlerinden en muhteşeminin Rus Elçiliği Binası'nın olduğunu ve şahane bir bahçesinin olduğunu söylemiştir. Grosvenor'un saray hakkındaki düşünceleri ise "En haşmetli ve uzak sefaret binası olan Rus Elçiliği simetrik, basit, ancak çok zarif bir bina olup, arkasındaki ormanlık tepe ve düzenli bahçesi etkiyi arttırmaktadır" şeklindedir.²¹³

Neoklasik üsluptaki saray, denize paralel olarak uzanan tek katlı ahşap iki kanat ve bu kanatların merkezindeki dört sütunlu bir portik girişten oluşan iki katlı ana binadan oluşmaktadır. Ana bina girişi, kompozit başlıklı bu dört sütunun taşıdığı balkon ile öne çıkmaktadır. Birinci kat geniş bir silmeyle ayrılmıştır ve dikdörtgen formdaki pencereleri üzerinde klasik silmeler ve bezemeli üçgen alınlıklar mevcuttur. Ana binanın birinci katı, çatı parapeti ve dişli bir saçak frizi ile bitirilmiş teras çatı şeklindedir. Cephede birinci kat hizasında iyon başlıklı plastrlar yer almaktadır. Çatı terasının ön cepheye bakan bölümünde yarım daire şeklinde bir madalyon bulunmaktadır.

Sarayın ahşap yan kanatları, yüksekçe bir su basman üzerinde tek katlı olarak yükselmektedir. Eskiden tercümanların kullandığı bu yan kanatların deniz cephesinde yarım kemerlerle biten 3 adet pencereler yer almaktadır. Bu pencereler, arasında yivli, başlıklarında hayvan başı figürler olan çift plastrlar ile süslenmiş, köşelerinde ise bir adet plastrla cephe bitirilmiştir. Çift olan bu sütunlar arasında aslan başları ve altlarında Pompei evlerindeki Roma bezemelerini andıran motifler yer almaktadır. Çatısında parmaklıklı bir parapet, bu parapetin altında geniş bir saçak kornişi yer almaktadır.²¹⁴ (F. 2.99-F. 2.100-F. 2.101)

²¹³ Necla Arslan, a.g.e., sayfa 231-234.

²¹⁴ Feryal İrez, a.g.e., sayfa 50-51.

Fotoğraf 2.99. Rusya Büyükelçiliği Yazlık Binası-20. yy. başı

Fotoğraf 2.100. Rusya Büyükelçiliği Yazlık Binası deniz cephesi

Fotoğraf 2.101. Rusya Büyükelçiliği Yazlık Binası deniz cephesi detay

Melling'in gravüründe görünen bahçe kapısı, günümüze kadar ulaşamamıştır. Yüksek bahçe duvarının ortasında anıtsal bir biçimde görünen yüksek bahçe kapısının iki yanında, pilon şeklindeki yükseltilerin üzerinde birer küre bulunmaktadır. Sarayın gravürdeki durumu ile şimdiki durumunu kıyasladığımızda, yan kanatlar bugün ile benzerlik gösterdiği halde ana binada gözle görülür farklar dikkat çekmektedir. İki bölüm arasındaki bu üslup farklılıkları ana binanın sonradan yenilediği fikrini doğurmaktadır.

Yapı günümüzde oldukça harap durumdadır. Fakat son yıllarda yapının restorasyonu yapılmak üzere mimar Özhan Merter tarafından projesi hazırlanmış (2008 Temmuz), kurulda onaylanmış ve önümüzdeki günlerde uygulaması yapılması planlanmaktadır.

Ayrıca saray grubunun bahçe duvarı bitiminde, gravürde de görünen köşk, Bostancıbaşı Defterleri'nde "Yanında Binik Tercüman Zimmi' nin Yalısı", "Rusya Serkatibi Bayro'nun iki bab hanesi" ifadeleriyle yer almaktadır. İki katlı ve 1814/15 tarihli Bostancıbaşı Defteri'nde kayıtlı bu bina Rus Sarayı ile üslup benzerliği göstermektedir. Bu yapı günümüze ulaşamamıştır. Yerine XIX. yy.'ın son çeyreğine kayıtlı Avrupa geleneksel yapı tarzında bir ahşap yapı bulunmaktadır.

Bu yapı 1985 yılında bir restorasyon geçirmiştir. Günümüzde yapı ve Rus Sarayı arkasında yer alan ahşap ek binalar, yakın zamanda yeniden restore edilmişlerdir. (F. 2.102)

Fotoğraf 2.102. Rusya Büyükelçiliği Yazlık Binası müştemilatı

Fotoğraf 2.103. Romanya Başkonsolosluğu giriş cephesi

Şekil 2.57. Romanya Başkonsolosluğu vaziyet planı (İ.B.B.)

Şekil 2.58. Romanya Başkonsolosluğu vaziyet planı (1905-Goad)

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: Musurus Paşa
İLÇESİ: BEYOĞLU	MİMARİ: Bilinmiyor
MAH/KÖY: CİHANGİR MAH.	MİMARİ ÜSLUBU: Eklektisizm
ADA: 655 PAFTA: 59 PARSEL: 46	ÖZGÜN KULLANIMI: Musurus Paşa Konağı
YAPIM YILI: 19. yy.	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Romanya Başkonsolosluğu

2.2.1.5. ROMANYA BAŞKONSOLOSLUĞU “MUSURUS PAŞA KONAĞI”

Günümüzde Romanya Başkonsolosluğu olarak hizmet veren bina, Taksim Sıraselviler Caddesi üzerinde yer almaktadır. Romen Devleti'nin kurulmasından sonra Osmanlı İmparatorluğu ile siyasi ilişkilerin başlamasıyla II. Abdülhamid Dönemi'nde elçilik faaliyet göstermeye başlamıştır. Romenler elçilik binası olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun büyükelçilerinden biri olan Rum asıllı Musurus Paşa'nın yaptırdığı bu konağı satın almışlardır.²¹⁵

Musurus Paşa, kendisine vezirlik payesi verilen ilk Hıristiyan Osmanlı olup, 1851'den 1885 yılına kadar Londra elçiliği yapmıştır. 3 kızı, 2 oğlu olan Musurus'un küçük oğlu Pavlaki ressam ve şairdi. 1862 Londra Uluslararası Sergisi'nde tabloları teşhir edilmiştir. Büyük oğlu ise daha sonra Londra Elçisi olmuştur.

Musurus Paşa'nın Sıraselviler Caddesi'ndeki evinden başka Arnavutköy'de de bir yalısı vardı. Kostaki Musurus Paşa'dan sonraki üç Osmanlı elçisi de Hıristiyandı. Bunlar Rüstem Paşa (1885-1895), Antopulo Paşa (1895-1902), Kostaki Musurus Paşa'nın oğlu Stefanaki Musurus Paşa (1902-1907) dir. Bu üç Osmanlı sefiri de görev başında ölmüşlerdir.²¹⁶

Sıraselviler Caddesi binalarının en görkemlisi olan bu yapı, Musurus Paşa tarafından büyük bir özenle yaptırılmıştır. Aynı zamanda Yunan-Ortodoks cemaatinin son ruhani reisi (1902-1907) olan Musurus Paşa, konağı yaptırırken Faubourg Saint Germain ve Etoile semtlerindeki evleri örnek almıştır. (F. 2.104)

Yapıda kullanılan tüm mimari öğeler, Fransa Navarre²¹⁷ bölgesindeki evler ile benzerlik göstermektedir. Yapının kapı ve kilitlerinde kullanılan demir aksam Parisli seçkin bir ustanın imzasını taşımaktadır. Yapının bodrum katında zırhlı bir oda ve geniş mahzenler bulunmaktadır. Yapı ziyaretçilerini gösterişli bir giriş merdiveni ile karşılamaktadır. Anıtsal şömineleri üzerinde çok değerli otantik goblenler yer almaktadır. Hol ve salonlarındaki mobilyalar, Boule ürünleri ve Faubourg Saint Antoine'ın ünlü zanaatkârlarının imzasını taşımaktadır.

²¹⁵ Mustafa Cezar, a.g.e. sayfa 49.

²¹⁶ Sinan Kuneralp, Bir Osmanlı Diplomatı, Kostaki Musurus Paşa, TTK Belleten, No:135, Ankara, Temmuz 1970, s. 421.

²¹⁷ *Navarre*, Pirenlerin kuzeyinde eski bir Fransız idari bölgesidir.

Yapı, Romanya Hükümeti tarafından içindeki eşyalar ile birlikte satın alınmıştır. Ayrıca konağın bahçesinde yer alan daha geç dönemde yapılan bir binanın, ilk başta kilise olarak kullanılması planlanmış, sonradan elçilik bürolarına tahsis edilmiştir.²¹⁸

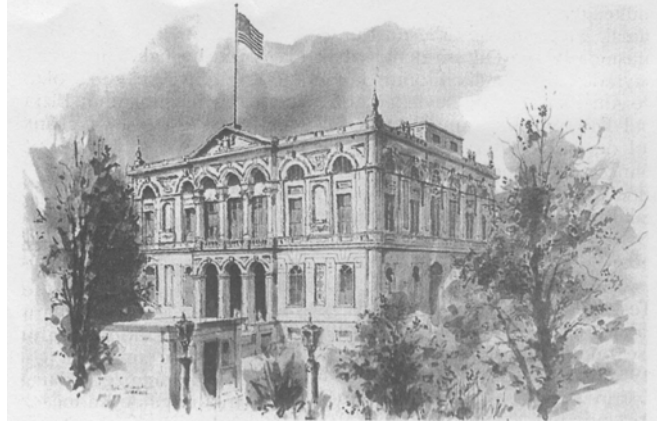

Fotoğraf 2.104. Romanya Başkonsolosluğu cephe detay

²¹⁸ Said Naum Duhani, Eski insanlar eski evler :XIX. yüzyılda Beyoğlu'nun sosyal topografisi, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul 1982, sayfa 115-116.

Fotoğraf 2.105. Amerika Elçilik Binası

Şekil 2.59. Amerika Elçilik Binası resmi-Işıl Özışık

Şekil 2.60. Amerika Elçilik Binası vaziyet planı(İ.B.B.)

Şekil 2.61. Amerika Elçilik Binası vaziyet planı(1905-Goad)

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: Corpi Ailesi
İLÇESİ: BEYOĞLU	MİMARİ: Giacomo Leoni
MAH/KÖY: EVLİYA ÇELEBİ MAH.	MİMARİ ÜSLUBU: Neorönesans
ADA: 299 PAFTA: 12 PARSEL: 17	ÖZGÜN KULLANIMI: Konut
YAPIM YILI: 1882	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Elçilik Binası

2.2.1.6. AMERİKA ELÇİLİK BİNASI “CORPI SARAYI”

İstanbul Beyoğlu İlçesi, Meşrutiyet Caddesi üzerinde yer alan yapı, eski adıyla “Corpi Sarayı” olarak da bilinmektedir. Corpi Sarayı Tepebaşı'nın en görkemli yapılardan biridir. Sarayın Amerikan Elçiliği olarak kullanılması, 1890 yılında Corpi ailesinden kiralanması ile başlamış, 1907 yılında Amerikan Hükümeti tarafından satın alınmıştır.²¹⁹

Corpi Sarayı, döneminin varlıklı bir Levanteni olan Ignazio Corpi tarafından yaptırılmıştır. İgnazio Corpi, 1830 yılında annesi ve kardeşleri ile birlikte İstanbul'a gelen Cenovalı bir armatördür. Kısa sürede Osmanlı İmparatorluğu'nda Katolik cemaatinde önemli bir yer sahibi olmuştur. Yardımseverliği ile tanınan Corpi, İtalyan Katolik toplumu için yardım faaliyetlerinde bulunmuş ve Sıraselviler Caddesi'nde İtalyan Hastanesi yapımında önemli rol üstlenmiştir.²²⁰

Corpi, Nomico ve Tubini aileleri yakın akrabalar ve Corpi Sarayı'nın yapıldığı 9000 m² lik arsa, bu üç ailenin ortak mülküdür. Fakat Corpi Sarayı Ignazio Corpi'nin payına düşen alanda inşa edilmiştir. Bu büyük arazide paylaşım şu şekilde yapılmıştı; Şimal Sokağı'ndan Corpi Sokağı'na kadar olan bölümü Nomico Ailesi, Corpi Sarayı ile Tepebaşı Caddesi'nin köşesine kadar olan alanı Tubini Ailesi kullanmakta idi. Galata bölgesinde Corpi ve Tubini aileleri bankerlikle, Nomico Ailesi ise lokum fabrikası işletmesi ile uğraşıyordu.

İgnoza Corpi'nin kuzenine olan tutkulu aşkı bu sarayı yaptırmaya sebep olmuştur. 1873 yılında sarayın yapımı için mimar Giacomo Leoni, İtalya'dan özel olarak davet edilmiştir. Sarayın yapımında kullanılan ahşap malzemelerin bir bölümü ve zemin döşemesinde kullanılan mermerler İtalya'dan getirtilmiştir.²²¹

Sarayın inşaatının 1882 yılında bitiminden kısa bir süre sonra Ignace Corpi vefat etmiş, bunun üzerine Corpi Ailesi sarayı, Amerika Birleşik Devletleri'ne 1890 yılında kiraya vermişlerdir. 1900 yılında Elçi Leishmann döneminde, sarayın satın alınmasına yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmış ve 1907 yılında saray, Amerikan Hükümeti'nce satın alınmıştır.

²¹⁹ Behzat Üsdiken-Afife Batur, “Amerika Birleşik Devletleri Elçiliği Binası”, Düünden bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 1, sayfa 243.

²²⁰ Tuna Köprülü, a.g.e., sayfa 32-49.

²²¹ Mustafa Cezar, a.g.e., sayfa 45-46.

1937 yılında elçiliklerin Ankara'ya taşınması ile saray İstanbul Başkonsolosluğu olarak uzun yıllar hizmet vermiştir. Komşu parseldeki Tubini Evi, sarayın konsolosluk olarak kullanıldığı dönemlerde vize bölümü olarak kullanılmıştır.

ABD Dışişleri Bakanlığı, 1988 yılında binanın konum itibarıyla kentin merkezinde ve dar bir sokakta bulunması, güvenlik problemi ve personel artışı sebebi ile taşınma kararı almıştır.²²²

Yeni bir bina yapımı için arsa arayışından sonra İstinye'deki arazi satın alınmıştır. 2003 yılının Temmuz ayında konsolosluğun İstinye'de yapılan yeni modern binasına taşınması ile sarayın yeni fonksiyonu bir ara konsolosluğa bağlı kütüphane olarak belirlenmiş, bir dönem satılması planlanmış, fakat bu düşünceler uygulamaya geçirilememiştir. Günümüzde yapı bakımsız vaziyette olup kullanılmamaktadır.²²³ (F. 2.106)

Fotograf 2.106. Amerika Elçilik Binası sokaktan görünüm

²²² Cumhuriyet Gazetesi, 23 Temmuz 1990.

²²³ Geçmişten Günümüze Beyoğlu, Taç Vakfı-İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, Cilt I, sayfa 333-334.

Sarayın mimarı İtalyan Giacomo Leoni, 1880 yılında Pera Aynalı Çeşme sokak 42 nolu binada, 1881 yılında da Yeni Çarşı Sokak 56 nolu binada serbest bürosunda mimarlık hizmetleri vermiştir. Fakat kayıtlarda mimar Stampa ile birlikte yaptığı Corpi Sarayı'ndan başka bir eseri gözükmemektedir. İtalyan “palazzo” olarak Neorönesans üslubunda tasarlanan yapı, dönemindeki sivil yapıları içinde gerek malzeme, gerek tasarım olarak görkemli ve gösterişli bir saraydır.²²⁴

Neorönesans üslubundaki dikdörtgen planlı yapıda simetrik bir anlayış hakimdir. Giriş kapısındaki öne çıkan kemerli sütunlar ve üzerindeki üçgen alınlık, öne çıkarılarak simetri eksenini vurgulanmak istenmiştir. Saray yüksekçe bir bodrum kat, üzerinde iki kattan ve geri çekilmiş bir üçüncü kattan oluşan kagir bir yapıdır. Yapının cephesini ve döşemelerini süsleyen mermerler Carrera'dan, pencere ve kapı kasaları Piemonte'den getirilmiştir.

Sarayın cephe düzeninde, yüksekçe bodrum kattan sonra derzli mermer kaplamalı birinci kat, kagir bir silme ile ikinci kattan ayrılmıştır. Birinci kata göre daha yüksek olan ikinci kat cephesi, mermer cephe profilleri, pencere söveleri ile daha süslüdür. Bu kattaki dikdörtgen pencereler üzerinde mermer süslemeler ve onların üzerinde yarım daire kemerler içinde üst pencereler yer almaktadır. Bu yüksek pencerelerin gerisinde zengin bezemeli büyük salonun yer döşemesi, özel geometrik kesimli mermer ile kaplıdır. Yine bu salonda İtalyan sanatçıların yaptığı Azize Céne'nin resmedildiği büyük bir pano yer almaktadır.

Giriş aksındaki üçlü kemerli sütunların her iki yanında, heykelleri konmamış nişler bulunmaktadır. Ayrıca yapının yemek salonu duvarında İtalyan bir sanatçı tarafından orijinal büyüklüğünde yapılan “Son Yemek” tasviri yer almaktadır.²²⁵

Saray günümüze kadar birkaç defa yenileme çalışmaları geçirmiştir. 1937 yılındaki çalışmalar sırasında duvarlarındaki freskoların üzeri sıva ile kapatılmıştır. Yapılan son restorasyon sırasında bu freskolar temizlenerek gün yüzüne çıkarılmıştır.²²⁶ (F. 2.107-2.108)

²²⁴ Cengiz Can, a.g.e., sayfa 84-85.

²²⁵ Said Naum Duhani, a.g.e., sayfa 22.

²²⁶ Behzat Üsdiken-Afife Batur, a.g.e., cilt 1, sayfa 243.

Fotograf 2.107. Amerikan Elçilik Binası tavan süslemeleri

Fotograf 2.108. Amerikan Elçilik Binası çatı penceresi süslemeleri

Fotoğraf 2.109. Avusturya Sarayı

Fotoğraf 2.110. Avusturya Sarayı-1973

Şekil 2.62. Avusturya Sarayı vaziyet planı (İ.B.B.)

Şekil 2.63. Avusturya Sarayı vaziyet planı (S.H.Eldem)

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: Cezarlıyan Mıgırdıç
İLÇESİ: SARIYER	MİMARİ: Mıgırdıç Çarkçıyan Kalfa
MAH/KÖY: YENİKÖY MAH.	MİMARİ ÜSLUBU: Neoklasisizm
ADA: 395 PARSEL: 22	ÖZGÜN KULLANIMI: Cezarlıyan Mıgırdıç Evi
YAPIM YILI: 1885	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Avusturya Başkonsolosluğu

2.2.1.7.AVUSTURYA BAŞKONSOLOSLUĞU “CEZAYİRLİOĞLU MIGIRDIÇ SARAYI”

Sarıyer İlçesi Yeniköy Mahallesi’nde sahil yolunda 36 dönümlük bir arazi içinde yer alan yapı grubu, bir diğer adıyla Yeniköy Sarayı olarak da bilinmektedir.²²⁷ (F. 2.111-2.112)

Avusturya Sefareti 1898 yılında dönemin padişahı II. Abdülhamit’in emri ile Hazine tarafından Osmanlı-Avusturya ilişkilerinin bir iyi göstergesi olarak Avusturya-Macaristan İmparatoru II. Franz Joseph’e hediye edilmiştir. Yeniköy’de yer alan bu görkemli saray, Hazine tarafından kamulaştırılmadan önce İstanbul’un tanınmış sarraflarından Cezarlıyan Mıgırdıç’a ait idi.²²⁸

Mıgırdıç Cezarlıyan veya Cezayirli hakkında kayıtlarda, devlet ve cemaat işlerinde bulunan tanınmış bir sarraf olması dışında, dönemdeki diğer sarraflar gibi Osmanlı İmparatorluğu’nun maliyesinde etkili olduğu bilinmektedir. Hazineye büyük faizlerle borç para vermesi dışında devletin büyük zararına Osmanlı gümrüklerini kiralamıştır. Sadrazam Reşit Paşa Cezarlıyan’ı her konuda koruyup kollamış, bu sebeple de Cezarlıyan bir vezir gibi büyük paralar harcayarak lüks bir hayat yaşamıştır. Hasköy’de büyük bir konakta ikamet etmekteyken, bugün Avusturya Sarayı olan sarayın inşaatına başlamıştır. Sarayın planlarını, Fransız bir mimarın çizdiği ve inşaatında ağırlıklı olarak Fransız işçilerin çalıştığı bilinmektedir. 1885 yılında sarayın uygulamasını Balyanların ikinci kalfalığını yapan Hassa Mimarı Mıgırdıç Çarkçıyan Kalfa yürütmüştür. El konulduğu dönemde iç düzenlemesi henüz tamamlanmamıştır.²²⁹

19. yy. ortalarında Sadrazam Reşit Paşa’nın azlinden sonra, yeni hükümet Cezayirliyan’ı hesaba mecbur tutmuş ve hasımlarının da eline geçen bu fırsat sayesinde devlete büyük bir borcu olduğu ortaya çıkmıştır. Kısa sürede mallarına el konulmuştur ve el konulan bu mallar arasında Boğaziçi’nin o dönemde yapılan ilk hususi kagir yapılarından olan Cezarlıyan Yalısı da mevcuttur. Yalı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’na hediye edilmeden önce Avusturyalı sefirler, Büyükdere’de 18. yy. dan kalma bir yapıyı sefarethane olarak kullanıyorlardı. Bu

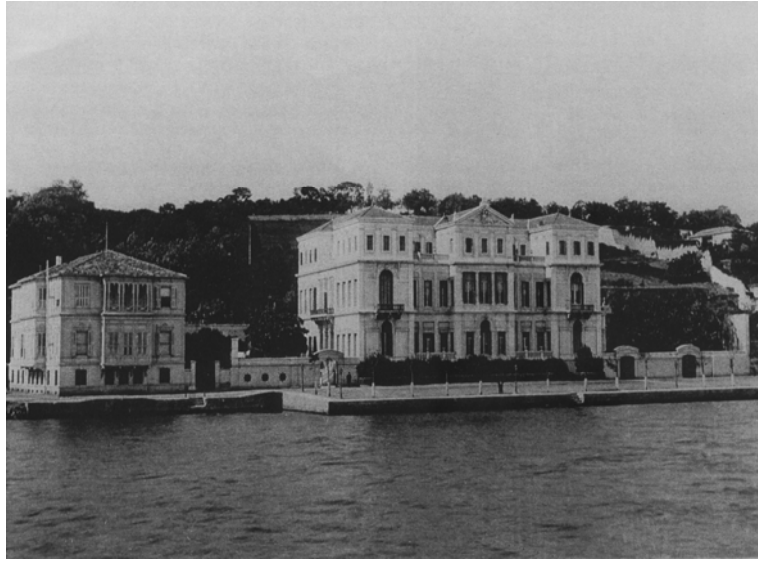
²²⁷ Yaman İrepoğlu, “Avusturya Elçiliği Yazlığı”, Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 1, sayfa 432.

²²⁸ <http://www.austriakult.org.tr/index-tr.htm>

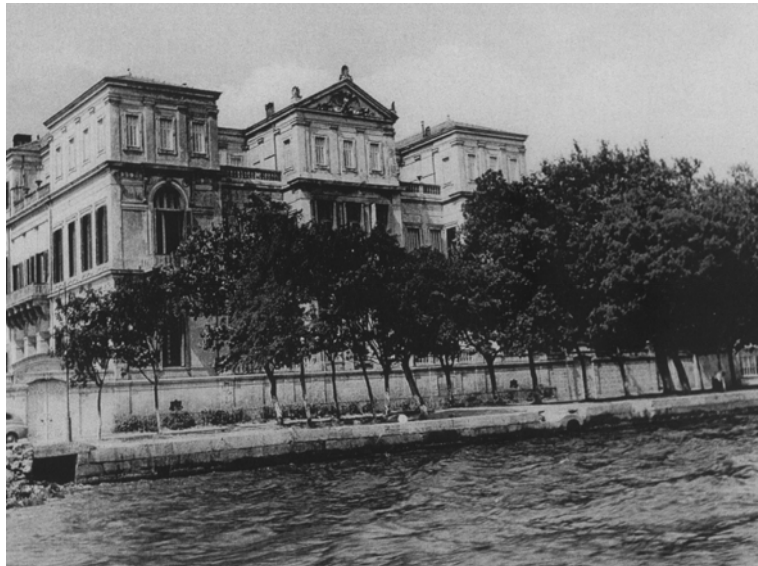
²²⁹ Orhan Erdenen, Boğaziçi Sahilhaneleri 3: Sarıyer-Yeniköy, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı, 1994, İstanbul, sayfa 547-548.

yapının yıkılması ile 1851 yılında yeni inşa edilen bir yapıda ikamet etmişler, sonrasında bu yapının da yıkılması üzerine yeni bir sefaret binasına ihtiyaç duymuşlardır.²³⁰

Sarayın Sultan II. Abdülhamid tarafından büyükelçilik binası olarak kullanılmak üzere Avusturyalılara verilmesi üzerine, 1894-1898 yılları arasında arazinin ana binasında ve müştemilatında büyük çapta yenileme çalışmaları yapılmıştır. Eski sahilhanenin yerine yeni bir sahilhane inşa etmişler, yeni sahilhanenin tüm camları Venedik-Murano'dan, kiremitleri ise Fransa-Marsilya'dan getirilmiştir.²³¹

Fotoğraf 2.111. Avusturya Sarayı-1925

Fotoğraf 2.112. Avusturya Sarayı-DGSA

²³⁰ Banu İlker, a.g.e., sayfa 147-151.

²³¹ Feryal İrez-Hüsamettin Aksu, a.g.e., sayfa 42.

Saray arazisi 36 dönümlük bahçe içinde yer almaktadır. Ana bina 36 x 27 m boyutlarında olup, 3 kat ve bina alanının yarısı kadar bir alana sahip bodrum kattan oluşmaktadır. Ana bina dışında arazide müştemilat gibi küçük servis binaları da bulunmaktadır.(ahırlar, arabalık, camekanlar ve mutfak) Arazide ana bina gerisindeki bahçe üç set halindedir. (Ek A.8)

Sahilhanenin inşasından kalma mermer hamam, harap vaziyettedir. Sahilhane deniz üzerindeki bahçeye yan taraftan girilmekte idi. 1930-1935 yılları arasında yapılan yol çalışmaları sonunda caddenin gerisinde kalmış ve kayıkhaneye kapatılmıştır. Arazi önündeki kır gazinosu da Büyükelçilik'e ait olup, belediye vergi borcu sebebi yüzünden devlet tarafından el konulmuştur.

Arazide ayrıca kuzey yönünde bir kilise mevcuttur. Birinci setteki servis binası Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Büyükelçiliği sırasında yazıhane olarak kullanılmıştır. II. Abdülhamid Dönemi'nde ise mescit olarak kullanıldığından bu yapı, Abdülhamid Camii olarak anılmıştır.

Saray arazisinin dört bir tarafı duvarlarla çevrilidir. Araziye sol bahçe kapısından girildiğinde bir avlu karşılamakta ve girişin hemen solunda kayıkhaneye girişi yer almaktadır. Bu avlunun karşısındaki bir platformda 1898 yılındaki yenilemeyi belirtmek amacıyla, döşemeye bu tarih siyah-beyaz çakıl taşları ile işlenmiştir. Sarayın ihtişamı, girişindeki grifonlu mermer merdivenleri ile kendini göstermektedir. Bu mermer malzeme uygulama sırasında İtalya'dan getirilmiştir. Saray, Boğaziçi sahil şeridi içinde koruma altına alınan yalılarının en büyüğüdür. 3000 kişilik bir kapasiteye sahip salonu ile de bu büyüklüğünü yeterince ifade etmektedir. (F. 2.113)

Sefarethanenin plan düzenine baktığımızda; giriş katında deniz yönünde birbirine geçişli olan beş oda, güneybatı ve kuzeybatı yönünde birer oda olmak üzere yedi adet odadan oluşmaktadır. Binanın girişinde iki metrelik bir camekan ve ardından 28 metre uzunluğunda sütunlu bir taş sofa yer almaktadır. Sofanın sonu girişte olduğu gibi camekanla kapatılmıştır. Büyük salonlar bu sofaya açılmaktadır. Ayrıca bahçe tarafında da bu sofaya açılan servis mekanları yer almaktadır. (F.2.114-2.115)

Bu kattaki salonların iki tanesi diğerlerine göre daha küçük olup balkonları mevcuttur. Yine sofadan arabalık avlusuna inen, üzerindeki balkonu sütunların taşıdığı, bir merdiven yer almaktadır. Merdiven korkulukları, üzerinde kabartmalar

olan ferforje malzemedendir. Sofa, sütunlu kemerleriyle mekana manastır havası vermektedir. Sofanın ortasında önce tek kollu ardından iki kollu devam eden üç kollu mermer merdiven bulunmaktadır.²³² Merdivenin birinci sahanlığa kadar inen bir aydınlık penceresi mevcuttur. Boğaziçi yalılarında mermer merdivenli bir diğer yalı da Yeniköy'deki Kara Todori Yalısı'dır. Bu katın tavan yükseklikleri 6 metredir.

Fotoğraf 2.113. Avusturya Sarayı cephe detay

Fotoğraf 2.114. Avusturya Sarayı Balo Salonu

²³² Şenay Sayın, a.g.e., sayfa 139-141.

Fotoğraf 2.115. Avusturya Sarayı arka bahçesi

Sarayın ikinci katında ise ortada sofa, sağda ve solda birbirine geçişi olan iki oda yer almaktadır. Bu iki oda arasında da büyük sofanın deniz yönüne doğru uzantısı olan ayrı küçük bir sofa yer almaktadır. Bu bölüm resepsiyonlarda oturma köşesi olarak düşünülmüştür. Kuzeybatı yönünde bir oda, güneybatı yönünde servis mutfağı olmak üzere bu katta toplam beş oda bulunmaktadır. Bu katın da tavan yükseklikleri alt kat gibi odalarda altı metre, sofa bölümünde ise üst kattaki galeri bölümünden dolayı on metreyi bulmaktadır. Bu yüksek tavanlardaki kare dilimli geometrideki kabartma ve çiçek bezemeli süslemeler dikkat çekmektedir.

Yapının üçüncü katında ise merkezi uzun sofa haricinde doğu-batı yönünde uzanan iç sofalar ve bu sofalara bağlı odalar konumlanmıştır. Kuzey yönündeki iç sofada birbirine geçişli iki büyük oda, deniz yönünde ortada bir oda, güneydoğu yönünde yine birbirine geçişli iki oda ve batı yönünde yani bahçe tarafında beş oda olmak üzere toplamda bu katta on oda bulunmaktadır. Odalar dışında tuvalet, duş ve lavabo bölümleri gibi hizmet mekânları da mevcuttur. Bu katın yüksekliği ise diğer iki kattan daha az yani 4,5 metre kadardır. Bu katın ortasında dikdörtgen bir galeri mekânı bulunmaktadır.

Binadaki dikey ulaşımı sağlayan ana merdiven dışında, ikinci ve üçüncü kat arasındaki sirkülasyonu sağlayan ahşap bir servis merdiveni de mevcuttur. Ayrıca yapının güney yönündeki taşığında, bahçeye geçit olarak yapılmış, camekanlı

koridorun altında yer alan, ana giriş kapısı solunda üçüncü kata ulaşan mermer malzemeden bir merdiven de yer almaktadır.²³³

Sarayın cephe özelliklerini inceleyecek olursak; neoklasik üsluptaki kagir yapı simetrik bir cephe düzenine sahiptir. Tüm katlar birbirleriyle, profilli kat silmeleriyle ayrılmıştır. Ön cephede, cephe hareketi ortadaki iki bölüm geriye çekilerek sağlanmıştır. Cephenin bitimindeki sağ ve sol bölümlerde zemin katta yuvarlak kemerli pencereler bulunmaktadır. Bu mermer söveli pencerelerin kilit taşları, akantus kıvrım dallı motiflerle süslüdür ve simetrik bu bölüm birinci kattaki masif mermer payandaların taşıdığı balkona bağlanmaktadır. Balkonu taşıyan bu kagir payandalar da akantus yaprakları ve girland motifleriyle bezenmiştir. Bina çatısının üç kenarında da akroterler vardır. Deniz cephesi orta aksındaki üçgen çatı alınlığında çift başlı kartal, bahçe cephesi alınlığında ise gemi ve ticareti sembolize eden kabartmalı armalar yer almaktadır.²³⁴

Günümüzde halen Avusturya Başkonsolosluğu olarak kullanılan yapı, I. Dünya Savaşı'ndan önce Avusturya-Macaristan, sonrasında Avusturya Büyükelçiliği, 1920 yılı yaz aylarında İngiliz Yüksek Komiserliği'nin bürosu olarak, 1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ve tüm sefarethanelerin Ankara'ya taşınması ile bir dönem yazlık ikamet olarak kullanılmıştır. 1938 yılında Avusturya'nın Hitler tarafından ilhak edilmesinden sonra Alman Hükümeti mülkiyetine geçen saray, 1959-1972 yılları arasında ise St. George Avusturya Kız Lisesi'nin kız öğrencilerine birinci ve üçüncü katları yatılı bölüm olarak kullanılmış, ikinci katta ise sefarethane hizmeti devam etmiştir.

Nihayetinde 14.06.1947 yılında Avusturya Federal Cumhuriyeti'nin mülkiyetine geçmiştir. Günümüzde ise binada Avusturya Başkonsolosluğu ve Avusturya Kültür Ofisi hizmet vermektedir. Saray günümüzde sürekli bakım yapıldığı ve kullanımda olduğu için oldukça iyi durumdadır. Son dönem geçirdiği restorasyon 1992-1994 yılları arasındadır. Avusturya Dışişleri Bakanlığı'nın emriyle Viyana'da bulunan, ortakları A. Machatschek ve W. Schermann olan bir mimari büro ve Türkiye'den Koray İnşaat firmasının ortak çalışması ile ana bina, yan bina ve 30.000 m² lik bahçe alanında geniş çapta bir restorasyon gerçekleştirilmiştir.²³⁵

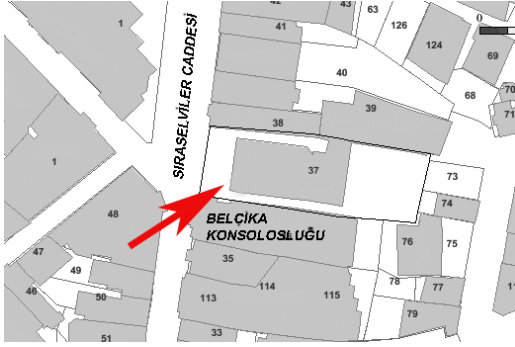
²³³ Orhan Erdenen, a.g.e., sayfa 549-552.

²³⁴ Feryal İrez-Hüsamettin Aksu, a.g.e., sayfa 42.

²³⁵ Tuna Köprülü, a.g.e., sayfa 202-205.

Fotoğraf 2.116. Belçika Sarayı

Şekil 2.64. Belçika Sarayı vaziyet planı (İ.B.B.)

Şekil 2.65. Belçika Sarayı vaziyet planı (1927-Pervititch)

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: Evanthia ve Stavros Kebedgy
İLÇESİ: BEYOĞLU	MİMARİ: Patrolos Michail Campanakis
MAH/KÖY: CİHANGİR MAH.	MİMARİ ÜSLUBU: Neoklasisizm
ADA: 655 PAFTA: 59 PARSEL: 37	ÖZGÜN KULLANIMI: Kebeci Evi
YAPIM YILI: 19. yy. sonu	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Belçika Başkonsolosluğu

2.2.1.8. BELÇİKA BAŞKONSOLOSLUĞU “KEBECİ EVİ”

Taksim Sıraselviler Caddesi üzerinde yer alan Belçika Konsolosluğu, Belçika Dışişleri Bakanlığı'nın diplomatik temsilcilik olmak üzere aldığı ilk binalardan biridir. Belçika Hükümeti, Kebeci Ailesi'ne ait olan bu yapıyı 19. yy. sonunda satın almıştır.

Beyoğlu Sıraselviler Caddesi üzerinde, apartman olarak kullanılmayan ender binalardan biri olan yapının, Belçika Elçiliği olarak satın alınma çalışmalarının başladığı tarih Liège Senatörü Georges Montefiore Levi'nin 1889 yılında Konstantinopolis'e yapmış olduğu ziyaret izlenimlerini 1892 Aralık ayındaki Senato oturumunda dile getirmesi ile başlamıştır. 18 Mayıs 1900 tarihinde ise yapının alım haberi birçok günlük yayında yayımlanmıştır. Indépendance Belge Gazetesi'nin bu tarihteki yayınında haber şu şekilde ilan edilmiştir;

“Konstantinopolis'teki elçiliğimizin nihayet güzel bir binası olacak. Pera'da Sıra Selviler Caddesinin üzerinde bulunan Kebeci Köşküne taşınacak. Bu hafta köşk, Belçika Hükümeti tarafından 300.000 frank fiyat ile satın alındı. Burası gerçek bir saray, ön yüzü beyaz mermer ile kaplı, ön ve arka bahçe ve avluları mevcut, ayrıca Boğaz manzarası da muhteşem.”

Kebeci Köşkü'ne taşınmadan önce Belçika Büyükelçiliği, St. Louis Kilisesi'ne doğru dar bir sokak olan Postacılar Caddesi (Rue des Postes) üzerinde yer alan vasat bir binada ikamet etmekte idi. Bu bina ile ilgili olarak Belçika basınından La Croix'in 18 Mayıs 1900 tarihli yayımladığı yazı aşağıdaki gibidir;

“Bab-ı ali ile akredite olan tüm Büyükelçilikler ve yabancı temsilcilikler Haliç'in sol kıyısında, Pera'da, Galata ve Tophane'nin üzerinde yerleşik olan Frank topluluğunda (...), Haliç ve Boğazın kesiştiği yerde toplanmıştır. Bazılar kendilerine ait olan muhteşem köşklere yerleşmiştir, diğerleri ise Rum, Ermeni veya Levanten mal sahiplerinden kiraladıkları köşklere yetinmek zorunda kalmıştır. Belçika büyükelçiliği de aynı bu durumda idi; o kadar dar bir sokaktaki bir apartman dairesinde yer almaktaydı ki, evin önünde asılı olan Belçika bayrağı neredeyse hiç açılmıyordu. Belçika hükümeti nihayet bu kötü duruma son verdi!”

Belçika hükümeti yeni bir bina satın alınması dışında, yeni bir bina yapılması için de çalışmalarda bulunmuştur. Fakat doğu bölgeleri kadar uzak bir yerde inşaat denetiminin zor olması sebep gösterilerek, hazır bir bina satın almanın yeni bir bina inşa etmekten daha az maliyetli olduğu düşüncesinde hem fikir olunmuştur.

Sonuç olarak, 14 Mayıs 1900 tarihinde mal sahipleri Kebeci Ailesi²³⁶ ile aracı Belçikalı banker Albert Helbig, Belçika Hükümeti ile anlaşmayı sağlamıştır. Köşkün satın alınmasından sonra, Belçika basınından bir diğer gazete olan Messager de Bruxelles Gazetesi, Mayıs 1900 tarihli yayımladığı yazısında köşkün mimari özelliklerini ve konumunu şu şekilde sıralamıştır;

“Ön tarafında bir avlu bulunan Kebedgy Evi, çok iyi durumda bulunan büyük ve modern bir bina olup; ön yüzü beyaz mermer ile kaplıdır, sıra sütunlu bir verandası ve kemerli bir portik bölümü vardır. Bina, her iki yanında yatay koridorlar ile tek başına bir bütün olarak durmakta, binanın arkasındaki geniş arazide de büyük bir bahçe bulunmaktadır. Her katından Boğaziçi'nin muhteşem panoramik bir manzarası görülmektedir.”

Köşkün satın alınma işleminden sonra 1900 yılının Haziran ayında, önceden de planlandığı gibi yerleşim küçüklüğü ve yeni fonksiyona uygun tadilat işleri için projenin kimin tarafından hazırlanacağı üzerine çalışmalara başlanmıştır.

Kebeci Köşkü'nün “Le Palais de Belgique” (Belçika Sarayı) olarak yeni fonksiyonuna kavuşturulması için elçi Errembault de Dudzeele, Ananian biraderler ve Patroclus Michail Campanakis²³⁷ ile görüşmüş, bu görüşmeler sonucunda Belçika Hükümeti'nin tavsiyesi ile şehirde birçok bina tasarlamış olan aynı zamanda köşkün esas mimarı olan Campanakis ile anlaşma sağlanmıştır. Campanakis 1900 yılının Eylül ayında Belçika Sarayı'nın yenileme projesi için gerekli çizimleri süratli bir

²³⁶ *Kebeciler*, geçmişi Konstantinopolis'te 18. yy. ' a kadar izlenebilen ve kısmen Ege'deki Midilli adasındaki Molyvos beldesine uzanan bir Rum ailesidir. Stavros Michail Kpetizs (Rumcadan Kebeci olarak adapte edildi) 1835 yılında Molyvos'ta doğdu, ancak genç yaşta Konstantinopolis'e yerleşerek uzun yıllar Theologou Bankası'nda çalıştı. Bir müddet sonra Stavros, bankerin kızı Evanthia Theologou ile evlendi ve böylece memurluk konumundan, kayınpederinin bankasında büyük bir hissedar konumuna yükseldi. Stavros ve Evanthia, kendi evlerini, 1870 yılında bugünkü Cihangir semtinde çok geniş bir bölgeyi harap eden yangından birkaç yıl sonra Pera tepesindeki bu güzel mahallede inşa ettirmişlerdir. Rum kökenlerine uygun olarak neo-klasik üslupta inşa edilen köşkün iç mekânları yine aynı üslupla dekore edilmiştir. Stavros ve Evanthia'nın altı çocuğu oldu. Bu çocuklardan bir tanesi, annesi Evanthia'nın adına Sraselvililer'deki aile evini Belçika Hükümeti'ne satan Constantin'di.

²³⁷ *Mimar Patroclus Michail Campanakis*, 1858 yılında Andros isimli yunan adasında doğan Patroclus Campanakis, Atina Politeknik Enstitüsünde üniversite öğrenimini mimari üzerine yaptı. Paris'te lisanüstü öğrenimini tamamladıktan sonra Campanakis Konstantinopolis'te mimarlık çalışmalarının ilk yıllarında şere birçok neo-klasik yapıt kazandırdı. Pera'da, Ağa Hamam Sok. No:4 'te yaptığı çalışma ile, Campanakis, Pera Palas'ın karşısındaki Mnematakion tiyatrosunu tasarladı, diğer projeleri arasında Atina Bankası binası, o zamanlar Antigona olarak adlandırılmış olan, Burgazada'daki Aziz Yorgo Ortodoks Kilisesi bulunmaktadır. Campanakis'in klasik mimariye sadık olmasının teminatı arkeoloji, tarih ve eski tarih felsefesi ilimlerine merakından kaynaklanmakta olup, bütün bu çalışmalarının meyvesi de 1892 yılında kendisine uluslararası ödül kazandıran Plato Atlantis'te yayınlandı. Lexicon Eleftheroudakis, kitap 7.

şekilde hazırlamıştır. Mevcut köşke, konsolosluk fonksiyonuna uygun olarak arazinin doğu bölümünde üç katlı yeni bir bina ilave edilmiştir. Eski ve yeni bina bir hol ile birbirinden ayrılmaktadır. Eski bina, merkezi bir sofa çevresinde sıralanan odalardan oluşmaktadır. Yeni binanın kapsamı aşağıda sıralanmıştır;

- Yeni binanın zemin katı, ahır ve müştemilatları için eski binanın bahçe ve mutfak kileri kotunda yer almaktadır.
- Eski binanın mutfak kotunda, yeni binanın birinci katında konsolosluk hizmetleri faaliyet göstermektedir.
- Eski binanın zemin katı ile aynı kotta büyük bir yemek ve balo salonu yeni binanın ikinci katını oluşturmaktadır.

Bu yeni bina yukarıda da belirtildiği gibi elçilik hizmetleri için büyük bir gereksinimdi. Özellikle sosyal anlamdaki eğlence ve davetler için bir balo salonuna, elçilik hizmetleri için ofislere ve o dönemde önem taşıyan at arabaları için bir yol ve ahırlara olan ihtiyaç yeni bina ile giderilmiştir. Yeni binanın iç dekorasyonu ve mobilya seçimleri eski binaya uygun olarak neoklasik tarzda seçilmiştir. Campanakis'in bu yenileme çalışmaları ve ek bina inşaatı 1904 yılında tamamlanmıştır. (Ek B.33-B.34-B.35)

Elçiliğin günümüzde de kullanılmaya devam eden mobilyaları, Belçikalı şirket Snyers-Rang & C. isimli şirketten ithal edilmiştir.²³⁸

Sarayın günümüzdeki kullanımına baktığımızda, bodrum katı tamamıyla konsolosluk işlemlerine ayrılmış olup, konsolos makamı, sekreteryaya, vize, arşiv, haberleşme, ticari ataşelik ve makine dairesi bölümleri bu katta yer almaktadır. Zemin kat ise diplomatik toplantılar, özel davetler ve balolara ev sahipliği yapmaktadır. Bu özel davet ve toplantılar için bu katta kabul salonları, balo salonu, fuaye ve bunlara hizmet eden büyük mutfak, servis birimleri yer almaktadır. (F. 2.117) Yapının 1. katı konsolos ve ailesinin yaşam mekânlarıdır. Yatak odaları, misafir odaları ve banyo gibi mekânlar yer almaktadır. 2. Katta ise yine konsolos çocuklarına ait yaşam mekânları, 1. kattaki düzeni tekrarlamaktadır. Arazi içindeki eski ahır ve at arabaları için kullanılan birimler, günümüzde otomobiller için yollar ve garaj birimleri olarak kullanılmaktadır. Depo birimleri ise ısıtma merkezi olarak değiştirilmiştir.

²³⁸ Marc Van der Reeck, Osmanlı Başkenti'nde Belçika ilk adımlarından güzel çağa kadar; Belçika Sarayı'nın 100. yıldönümü (1900-2000), Belçika Başkonsolosluğu Yayını, İstanbul 2000, sayfa 77-95.

Fotoğraf 2.117. Belçika Sarayı Yemek Salonu

Fotoğraf 2.118. Belçika Sarayı giriş cephesi

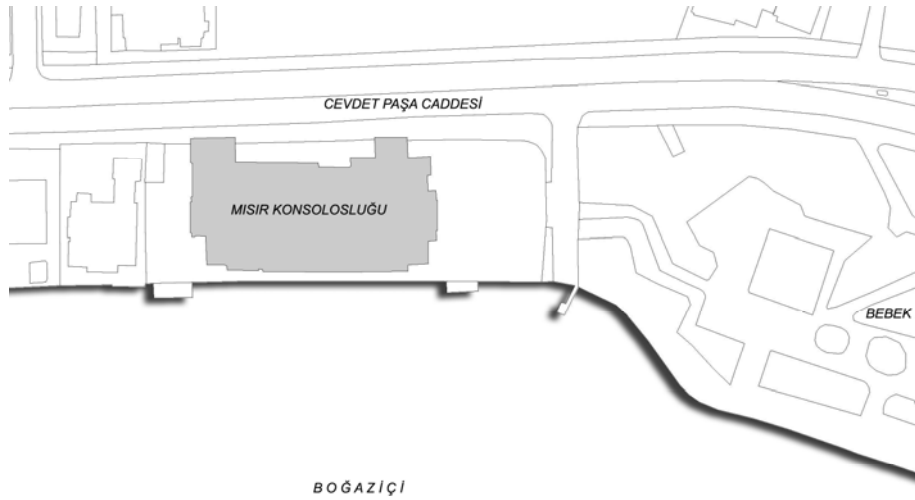
Yapının cephe düzenini incelediğimizde en süslü ve gösterişli cephesinin batı yönü yani Sıraselviler Caddesi cephesi olduğu görülmektedir. Plan düzeni gibi simetrik bir cephe düzenine sahip yapıda, 19. yy. da bol miktarda kullanılan cephe elemanları kullanılmıştır. Ön cephede zemin katta iki adet dorik düzen sütunun taşıdığı merkezi bir portik yükselmektedir. Portik, üçgen bir alınlıkla 1. kat bitiş hizasında son bulmaktadır. Üçgen alınlık köşeleri, palmiye motifleri ile süslüdür ve merkezinde Belçika kraliyet arması yer almaktadır. Cephe hareketi rölyef unsurlar ile plastrlar, kornişler ve frizlerle sağlanmıştır. Arka ve yan cepheler ön cepheye göre daha sade ve yalın bir üsluptadır. (F. 2.118)

İlk adıyla Kebeci Köşkü, gerek 1900 yılında Belçika Sarayı olarak yeniden ele alındığında geçirdiği çalışmalar, gerekse günümüze kadar 100 yıl boyunca ihtiyaç doğrultusunda yapılan çalışmalar esnasında özgün halinden çok büyük anlamda değer kaybetmemiştir.

Geçmişte Osmanlı Başkenti'nde Belçika ile olan diyalog ve ilişkilerde ayrı bir öneme sahip yapı, Oryant ekspresi ve buharlı gemiler ile birçok Belçikalı ziyaretçiye ev sahipliği yapmıştır. Bugün Belçika Sarayı, Belçika İstanbul Başkonsolosluğu olarak hizmet vermeye devam etmektedir.

Fotoğraf 2.119. Mısır “Hıdıva” Sarayı denizden görünüm

Şekil 2.66. Mısır “Hıdıva” Sarayı vaziyet planı (İ.B.B.)

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: Hıdıva Emine
İLÇESİ: BEŞİKTAŞ	MİMARİ: Bilinmiyor
MAH/KÖY: BEBEK	MİMARİ ÜSLUBU: Art Nouveau
ADA: 146 PAFTA: 67 PARSEL: 1	ÖZGÜN KULLANIMI: Hıdıva Sarayı
YAPIM YILI: 20. yy. başı	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Mısır Başkonsolosluğu

2.2.1.9. MISIR ARAP CUMHURİYETİ BAŞKONSOLOSLUĞU "HİDİVA SARAYI"

Hıdiva Sarayı ya da Hıdiv Yalısı, Boğaziçi kıyısında, Bebek koyununun tam ortasında, Cevdet Paşa Caddesi üzerinde yer almaktadır. Sarayın bulunduğu arazi üzerinde başka yalılarının olduğu bilinmektedir.²³⁹

Arazin üzerinde bugünkü Hıdiva Sarayı yapılmadan önceki dönemlerde, başka yalı grupları mevcut idi. Bunlardan ilki Sultan III. Ahmed'in Kadıaskerlerinden Dürrizade Arif Efendi'nin yalısı idi. Lale Devri eserlerinden önemli bir yere sahip olan bu ilk yalı, bazı kaynaklarda Halilpaşazade Arif Efendi Yalısı ya da Dürrizade Yalısı olarak da geçmektedir. Yalıyı sonrasında II. Mahmut'un sadrazamlarından olan Rauf Paşa satın almış ve yalı bu tarihten sonra Rauf Paşa Yalısı olarak anılmaya başlanmıştır. Daha sonra Tanzimat dönemi sadrazamlarından olan Ali Paşa (1815-1871) tarafından satın alınan yapı, Ali Paşa Dönemi'nde pek çok önemli misafire ev sahipliği yapmıştır. (Ek A.9)

Sultan Abdülaziz'in Londra seyahati sonrası, iadei ziyareti için İngiliz Prensi için verilen baloda, Avusturya İmparatoru Frans Joseph'in ağırlanması da bu yalıda gerçekleşmiştir. Ali Paşa'nın ölümünden sonra aylık masrafı 4000 altını bulan sarayın bu masraflarını varisleri karşılayamamış ve yalı II. Abdülhamid tarafından satın alınarak 1896 yılında Mısır Hıdivi Abbas Halim Paşa'nın annesi ve eski Hıdiv Tevfik Paşa'nın eşi Hıdiva Emine'ye hediye edilmiştir. Sarayın yeni sahibi Hıdiva Emine, 20. yy.ın başında sarayı yeniden inşa ettirmiştir. Böylelikle bu tarihten itibaren saray, Hıdiv Sarayı, Valide Sarayı ya da Valide Paşa Yalısı olarak anılmıştır.²⁴⁰

Sarayın mimarının kim olduğuna dair kaynaklarda birçok görüş yer almaktadır. Sarayın üslup özelliklerinin İtalyan kökenli olması, bazı araştırmacılarca sarayın mimarının D'aronco olduğu yönünde düşünceler oluşturmuştur. Fakat bu düşünceleri 7 Mayıs 1900 tarihli "The Oriental Advertiser-Le Moniteur Oriental" gazetesinde yayınlanan haber doğrulamamaktadır. Gazetede ki haber şöyledir; "Hıdiva Emine bu yıl, merhum Halim Paşa'nın yalısında oturacak. Kendi villası, Mahroussa ile İstanbul'a gelen Avusturyalı bir mimarın yönetiminde restore edilecek. Bu haber

²³⁹ Afife Batur, "Hıdiva Sarayı", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 4, sayfa 63.

²⁴⁰ Arredamento Dekorasyon Dergisi, a.g.e., 1990 Mayıs, sayfa 44.

üzerine İstanbul'a "Mahroussa" yatı ile gelen Avusturyalı mimarın kim olduğu üzerine iki düşünce gelişmiştir. İlk düşünce, o dönemde Mısır Hıdivi'nin başmimarlığını yapan Avusturyalı Fabricius'dır. İkinci olarak ki ağırlıklı olan düşünce, Habsburg egemenliği altında olan Gorizia doğumlu Antonio Lasciac (1856-1946)²⁴¹ 'dır. Mimar Lasciac'ın sarayın mimarı olduğuna dair diğer bulgular ise şöyledir;

L'Edilizia Moderna dergisinin Temmuz 1901 tarihli sayısında Bugatti firması ile ilgili çıkan bir makalede; "Mısır Hıdivi'nin annesi için bir saray döşeyen mimar Lasciac, Milano'dan geçerken, Bugatti'den çok sayıda mobilya satın aldı ve başka mobilyalar da ısmarladı. Buradaki resimlerde, sipariş üstüne yapılan yatak odası ve salon takımları ile birlikte İstanbul'a gönderilecek sandalyelerin, bir tuvaletin ve bir çiçek vazosunun resimlerini sunuyoruz."

Bunun dışında Lasciac, Prens İbrahim Hilmi'nin Kahire'de yapılacak bir selamlığının çizimlerini, İstanbul'da 1900 yılında hazırlamıştır. Diğer bir bulgu mimar Lasciac'ın 1933 yılında Muhammed Ali Tevfik'e kendi yaptığı eserlerin fotoğraflarından oluşan bir albüm sunmasıdır, bu albümde Hıdiva Sarayı da yer almaktadır. Bu albüm, bugün Kahire Coğrafya Derneği'nde bulunmaktadır. Mimarın Hıdiv Sarayı'nda kullandığı floreal üslubun benzerleri, kendisinin Kahire'de gerçekleştirdiği Daira Celal Paşa Sarayı'nda da görülmektedir. İtalyan üsluptaki bu floreal motiflerin kullanımı, mimarın Roma'da kaldığı dönemde kazandığı deneyimlerdendir.²⁴²

Hıdiva Sarayı, çoğu kaynakta kagir olarak yazılmasına rağmen, aslında içteki ara duvarların dışında çift ahşap konstrüksiyonludur. Bağdadi üzerine rabbitel ve bu tel üzerinde çimento esaslı bir sıva bulunmaktadır. İnşa tarihinin 1900 olduğu düşünülürse çimentonun ilk kullanıldığı yapılardan biridir. Denize paralel dikdörtgen formdaki sarayın bahçesinde beş adet müstemilat bulunmaktadır. Bunlardan üçü muhdes olarak sonradan yapılmıştır. Sarayın bahçesine 5 adet giriş mevcut olup, bunlardan ikisi deniz tarafından, diğer üçü ise yol tarafından servis ve harem

²⁴¹ *Antonio Lasciac*, Eğitimi Viyana Politeknik'inde yaptıktan sonra Roma ve Napoli'de çalışmış, siyasi nedenlerden olsa gerek 1882 yılında Mısır'ın İskenderiye kentine yerleşmiştir. Orada Menasce Galerisi projesini gerçekleştirdikten sonra 1888 yılında İtalya'ya geri dönerek, profesyonel çevreye girmeye gayret etmiş, Mimarlık Eğitimciler Sanat Derneği'ne kaydolmuş ve Mısır'a tekrar döndükten sonra dahi dernek üyesi olmaya devam etmiştir. 1895'de Kahire'ye yerleşince, Prens Sait Halim'den ve Hıdiv Ailesi'nin diğer üyelerinden (Yusuf Kemal, Na'mat Kamal al-Din, Amina), bakanlardan (Butrus Ghali, Adly Yakın) ve de büyük paşalardan (İbrahim İlmi, Tahir, Umar Sultan) önemli işler almıştır. Parlak kariyerinin doruğuna 1907 yılında Hıdiv saraylarının başmimarı olarak atandığında ulaşmıştır. 1923 yılında İtalyan vatandaşlığına geçmiştir.

²⁴² Diana Barillari- Ezio Godoli, a.g.e., sayfa 172-174.

girişlerini, bebek parkı yönünden ise selamlık girişini sağlamaktadır. Yapı son birkaç yıl öncesine kadar Mısır Arap Cumhuriyeti Başkonsolosluğu olarak hizmet vermektedir. Bu dönemde sarayın selamlık bölümü, konsolosluk birimleri, harem bölümü ise rezidans olarak kullanılmıştır. Fakat günümüzde sarayın denize yakın olmasından dolayı kaynaklanan deniz yönünde seyimi mevcuttur. Bu seyimi durdurmak ve gerekli önlemlerin alınması için yapılacak restorasyon çalışması için saray günümüzde kullanılmamaktadır.

Art Nouveau üslubunun çok güzel bir örneğini temsil eden bu yapı, 64x28 m boyutlarında dikdörtgen bir formdadır. İki adet tam kat, çekme ve çatı katı olmak üzere toplamda saray, 1800 m² lik taban alanına ve 5000 m² lik kullanım alanına sahiptir. Geniş deniz cephesindeki simetri, sarayı ikiye ayıran haremlik ve selamlık bölümlerini ifade etmektedir. (F. 2.120-2.121)

Fotoğraf 2.120. Mısır “Hıdiva” Sarayı deniz cephesi

Fotoğraf 2.121. Mısır “Hıdiva” Sarayı deniz cephesi detay

Yapının plan şemasını inceleyecek olursak:

Denize dik bir eksen ile sarayı ortadan ikiye böldüğümüzde, deniz yönünden sol tarafta yani güney yönünde harem, sağ tarafta yani kuzey yönünde ise selamlık bölümü yer almaktadır. Her iki bölüme de giriş kendi yönlerindeki yan, dar cephede yer alan giriş kapılarından yapılır, servis kapıları ise yola bakan arka cephesinden yapılmaktadır. Harem ve selamlık bölümlerine girildikten sonra karşımıza kolonlar ve plastrlarla süslü büyük giriş holleri, kabul salonları, gösterişli merdivenleri ile ortak kullanım mekanları çıkmaktadır. Bu ortak mekanlardan sonra deniz yönüne paralel olarak sıralanmış odalar ve salonlar yer almaktadır. Dikdörtgen formun tam merkezinde, iki bölümün ortasında, zemin katta sonradan ısıtma merkezi için kapatılmış, birinci katta ise devam eden üzeri çelik-cam konstrüksiyonla kapatılmış bir kış bahçesi yer almaktadır. Harem ve selamlığın merkezi bölümlerinin birleştiği bu nokta “zülvecheyn”²⁴³ olarak da isimlendirilmektedir. (F.2.122)

Yapıda dikkati çeken en önemli mimari öğelerden biri harem ve selamlık bölümlerinde yer alan merdivenlerdir. Bu merdivenlerdeki tasarım ve işçilik kalitesi Art Nouveau üslubunda literatüre geçecek kadar özgün bir yapıya sahiptir. Her iki bölümdeki merdiven de çelik taşıyıcılar üzerine oturan ahşap basamaklar kullanılarak tasarlanmıştır. Eğrisel planlı merdivenlerin basamakları, korkuluklarının her bir parçası art nouveau eğrisel çizgilerine sahiptir. (F.2.123) Merdiven korkuluklarında kurdele şeritleri gibi uzayıp kıvrım oluşturan bitki sapları ve bunların arasına yerleştirilmiş zambak motiflerinden oluşan metal çerçeve sistemi, ”floreale” (çiçeksi) bir tasarımdır. Merdiven hollerinin üzeri yine art nouveau desenli eğrisel çizgilerle dekoratif bir şekilde bölünmüş, bir ışıklık penceresi ile gün ışığı alması sağlanmıştır. Merdivenlerde yer alan bu floral süslemeler, sarayda salonlarda kolon başlıklarında iyonik volütler, korentiyen lotus yaprakları arasında, tavan kasetlerindeki bezemelerde alçı olarak, malzeme değişikliği yapılarak aynı şekilde kullanılmıştır. Zemin katta iki bölümün büyük giriş holü ve buna açılan kabul salonları dışında denize ve yola paralel olarak sıralanmış odalar ile bunlara bağlı servis mekanları yer almaktadır.²⁴⁴

²⁴³ *Zülvecheyn* kelimesi Arapça kökenli olup sözlükte “iki yüzlü, iki cepheli” anlamlarına karşılık gelmektedir. Saray yerleşim düzeninde ise Zülvecheyn, Mabeyn ile Harem arasında yer alan verilen isimdir. Mimaride Zülvecheyn, geleneksel Osmanlı evinde çoğu zaman yapıyı bir uçtan diğer uca kat eden eyvanlı sofa için kullanılmaktadır. Zülvecheyn, bazı belgelerde “daire”, bazılarında ise “sofa” kelimeleri ile beraber kullanılmıştır (zülvecheyn sofası / zülvecheyn dairesi).

²⁴⁴ Afife Batur, a.g.e., cilt 4, sayfa 64.

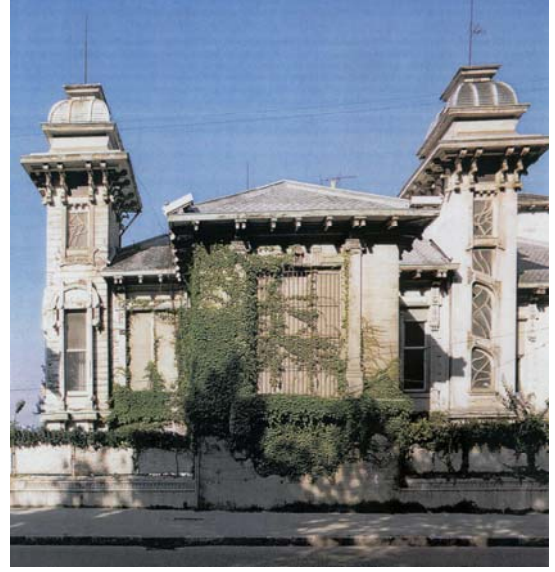
Fotoğraf 2.122. Mısır “Hıdiva” Sarayı kış bahçesi **Fotoğraf 2.123.** Mısır “Hıdiva” Sarayı merdiveni

Yapının birinci katında, zemin kat planı ile hemen hemen aynı şema görülmektedir. Bu kattaki esas fark, literatürde müzik odası olarak geçen harem bölümünde, zemin kat giriş holü üzerindeki odadır. Bu odanın diğerlerinden farkı, duvarlarda ve kapılarda bulunan perde kornişlerinin akustik önlem alınmak amacıyla yapılmış olmasıdır. Bu katın yüksekliği, zemin kattan daha fazladır. Odalardaki farklılık, cephelerdeki hareketi sağlamak için oda bitişlerinde yapılan cumbalardır. Bu katta başlayan kış bahçesinin zemini, cam karo malzeme ile döşenmiştir, böylece zemin katta ışıktan faydalanabilmektedir. Fakat bu bölüm zemin katta günümüzde ısıtma sistemi için kapatılmıştır. İkinci ve üçüncü katlara geldiğimizde, ikinci katta sadece deniz cephesinde sıralanan, yükseklikleri alt katlardan daha az tutulmuş 9 adet oda ve bunların servis mekanları yer almaktadır. Odaların arkasında yer alan uzun koridorun yeterince ışık alması için birçok pencere bulunmaktadır. Üçüncü kat yani çatı katında ise denize dik eksen üzerinde yer alan bir adet balkon bulunmaktadır. Bu balkona ikinci kattaki bu eksen üzerindeki odanın duvarına bitişik dik ve kıvrım yapan kullanışsız bir merdiven ile ulaşılmaktadır.

Sarayın cepheleri plan şemasındaki netliğin aksine karmaşık, hareketli bir düzene sahiptir. Kuzey ve güney cephelerinde harem ve selamlık bölümlerinin anıtsal girişleri bulunmaktadır. Dört adet kolonun taşıdığı saçak kotu, diğer cephelerden daha yüksek tutularak giriş cepheleri vurgulanmıştır. Her iki cephede de art nouveau

üslubunun çok güzel örneğini oluşturan giriş kapıları bulunmaktadır. (F. 2.124) Doğu cephesi yani deniz cephesi diğer cephelere göre daha karakteristik bir düzene sahiptir. Simetrik bu cephenin simetri vurgusu, iki yanında yükselen dik bir çatı örtüsü ile kapatılmış kuleleridir. Simetrik eksen üzerindeki odalar ise en üstte bir balkonla bitirilmiş ve üzeri kraliyet armasına benzer şekilde hıdiv arması ile süslenmiştir. Tepe kenarları volütlerle bitirilen iki kuleyle yükseltililerek yapıya anıtsal görünümü kazandırılmıştır. Odaların bu şekilde öne çıkarılması, balkon oluşturmak için geri çekilmeleri, diyagonal bitiqli cumbaları, etek ve kat silmeleri gibi mimari öğelerle özellikle bu cepheye zenginlik sağlamıştır.

Batı cephesi yani yol cephesi ise daha karmaşık bir düzene sahiptir. Plandaki tüm dışa yansımalar bu cephede ağırlık kazanmıştır. Bu cephede de dikkat çeken öğeler selamlık bölümünde kabul salonunun iki yanında bulunan kulelerdir. Bu kulelerden biri servis merdiveni için, diğeri ise hiçbir fonksiyonu olmadan salonun uzantısı olarak simetri kaygısından yapılmıştır. (F. 2.125)

Fotoğraf 2.124.Mısır “Hıdiva” Sarayı giriş kapı **Fotoğraf 2.125.** Mısır “Hıdiva” Sarayı sokak cephe

Saraya genel olarak bakıldığında, plan şeması olarak klasik ve akademik anlamdaki kurallara uygun bir çizgi görülmektedir. Fakat saray içindeki bezemeler ve cephe düzenleri için bunu söylemek zordur. Çünkü yapı İstanbul’daki art nouveau üslubundaki en büyük yapı olması özelliği yanında bu üslubu kullanma olarak da farklılık göstermektedir. Şöyle ki; cephedeki dikkat çeken dik çatılı kuleler, ana eksen üzerindeki balkon ve onu sınırlayan kuleler, Orta Avrupa Art Nouveau’su

içindeki Jugendstil özelliklerini taşıırken, birçok yerde süsleme olarak kullanılan bitkisel motifler, İtalyan stildeki Floreale'nin özelliklerini yansıtmaktadır. Bu farklı özellikler birçok öğede iç içe görülmektedir. Buna örnek olarak kış bahçesi kapıları, ışıklıkları, vitrayları geometrik üslupta Art-Deco'ya yakınken, merdiven korkulukları ve süslemeleri tamamiyle floral özellikte olması verilebilir. Bir diğer örnek batı cephesindeki Barok ve Orta Avrupa Jugendstil kulelerin pencerelerinde yer alan bitkisel biçimli kayıtlardır.

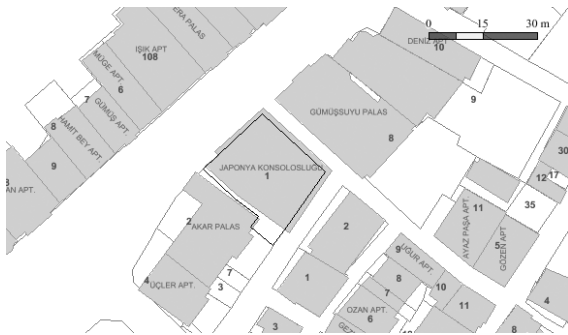
19. yy. ın sonunda 20. yy. ın başında tüm Avrupa ülkelerinde yaygınlaşan Art Nouveau üslubu uygulandığı her ülkede farklı çizgilerle yeni nesil, modern, özgün şekilde gelişmiştir. Hıdiva Sarayı'nda da batılılaşma sürecine Osmanlı'dan önce giren Mısır Hıdivliği'nden Hıdiva Emine'nin bu seçimde etkili olduğu düşünülebilir.

Fotoğraf 2.126. Japonya Elçilik Binası

Fotoğraf 2.127. Japonya Elçilik Binası

Şekil 2.67. Japonya Elçilik Binası vaziyet planı (İ.B.B.)

Şekil 2.68. Japonya Elçilik Binası vaziyet planı (1926-Pervititch)

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: Pangilis Ailesi
İLÇESİ: BEYOĞLU	MİMARİ: Bilinmiyor
MAH/KÖY: ÖMER AVNİ MAH.	MİMARİ ÜSLUBU: Eklektisizm
ADA: 13 PAFTA: 86 PARSEL: 1	ÖZGÜN KULLANIMI: Pangilis Bey Evi
YAPIM YILI: 1904	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Başkonsolosluk Rezidansı

2.2.1.10. JAPONYA ELÇİLİK BİNASI “PANGİLİS BEY EVİ”

Japonya Elçilik Binası, Gümüşsuyu İnönü Caddesi üzerinde yer alan üç katlı ahşap bir konakta 1921 yılından itibaren hizmet vermektedir.

Ahşap konak, Japonya Elçilik Binası olarak kullanılmadan önce Osmanlı Bankası eski adıyla Banque Ottoman'ın müdürü Pangilis Bey²⁴⁵ tarafından 1904 yılında yaptırılmıştır. Arnavut asıllı olan Pangilis Bey, saray ile uluslararası finans çevreleri arasında yarı resmi aracılık yapmakta idi.²⁴⁶

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1921 yılında Japon İmparatorluğu tarafından kiralanana kadar konak, ev sahipleri Pangilis ailesi tarafından monden topluluklara, yabancı diplomatik erkânın katıldığı davetlere ev sahipliği yapmıştır. Ayrıca Madam Christine Pangilis, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nde başkan yardımcılığı yapmakta idi. Bu görevinden dolayı da şefakat nişanıyla ödüllendirilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu ile Japon İmparatorluğu arasındaki diplomatik ilişkilerin temeli, 1890 yıllarına, Sultan Abdülhamit Dönemi'ne kadar uzanmaktadır. 1890 yılında Sultan Abdülhamid'in, güneşin oğlu olarak bilinen Japon İmparatoru ile görüşmek üzere, resmi temsilcilerini, hediyelerini Ertuğrul gemisiyle Japonya'ya göndermiştir. Dönüş yolculuğu sırasında geminin okyanusun dalgalarına yenilerek parçalanıp battığı bu olay, tarihte “Ertuğrul Faciası” olarak geçmektedir.

1921-1925 yılları arasında temsilcilik düzeyinde yapılan ilişkilerin artması ile ilk konsolos olarak göreve Torikichi Obata getirilmiş, 1928 yılında dönemin konsolosu Hitoshi Ashida²⁴⁷,nın görevi sırasında konak, içindeki eşyalarla birlikte satın alınmıştır. 1930-1937 yılları arasında İstanbul'daki son büyükelçi Isabura Yoshida'nın görevini tamamlamasından sonra elçilik Ankara'ya taşınmış, 1937 yılından itibaren de bir süre yazlık ikamet binası olarak kullanılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında iki ülke arasındaki ilişkiler kesintiye uğramış olsa da sonrasında konak, 1953 yılından itibaren İstanbul Başkonsolosluğu olarak hizmet vermiştir.²⁴⁸

Gümüşsuyu İnönü Caddesi, Sulak Çeşme ve Hacı Kadın Sokaklarının kesiştiği eğimli parselde yer alan konak, 3 katlı olup, eğimden dolayı oluşan güneydeki 4.

²⁴⁵ Pangilis Bey, bazı kaynaklarda Pandelli olarak da geçmektedir.

²⁴⁶ Said Naum Duhani, a.g.e., sayfa 125.

²⁴⁷ **Hitoshi Ashida**, 1948 yılında Japonya'da başbakan olmuştur, fakat 6 ay gibi çok kısa bir süre görevde kaldığı için Japonların en kısa süreli başbakanı olarak kayıtlara geçmiştir.

²⁴⁸ Geçmişten Günümüze Beyoğlu, a.g.e., sayfa 335.

bodrum katı ve geniş çatı katı ile geç dönem bir İstanbul malikanesidir. Konakta, giriş holü ardından geniş kanatlı büyük kapıdan sonra korkulukları özenli demir işçiliğine sahip mermer merdiven bulunmaktadır. Konak, satın alındığı dönemde içindeki eşyalar ile birlikte alındığı için birçok mobilya ilk sahiplerinin zevkini yansıtmaktadır. Yüksek tavanlı büyük kabul salonu, rokoko tarzında olup dikdörtgen planlı mekanın iki uzun kenarı aksında karşılıklı iki şömine yer almaktadır. Salon duvarları alçı kabartma süslemelerle bezelidir, kapılar üzerinde Fransız tarzında resimler yer almaktadır. Konağın yemek salonunda Fransız, Osmanlı karışımı rokoko, barok anlamda mobilyalar yer almaktadır. Bu karışım içinde mekanda Japone paravanlarla sayesinde Japon konsolosluğunun gezildiği akla gelebilmektedir.²⁴⁹ (F. 2.128- 2.129)

Konak yapıldığı dönemde bu bölgede askeri binalar ve Alman Sarayı gibi önemli yapıların yanı sıra konak boyutlarında daha mütevazı ahşap konaklar da mevcuttu. Fakat bölgenin çok çabuk gelişen bir semt olması sebebiyle eski ahşap konaklardan günümüze ulaşanları sayısı yok denecek kadar azdır. Pangilis Bey Konağı' da bu değişimi kendi içinde yaşayan evlerden biridir. İnşa döneminde daha küçük boyutlarda bahçeli olan bu konak, günümüzde yatay ve düşeyde yapılan eklerle bahçesiz, bitişik bir duruma gelmiştir.

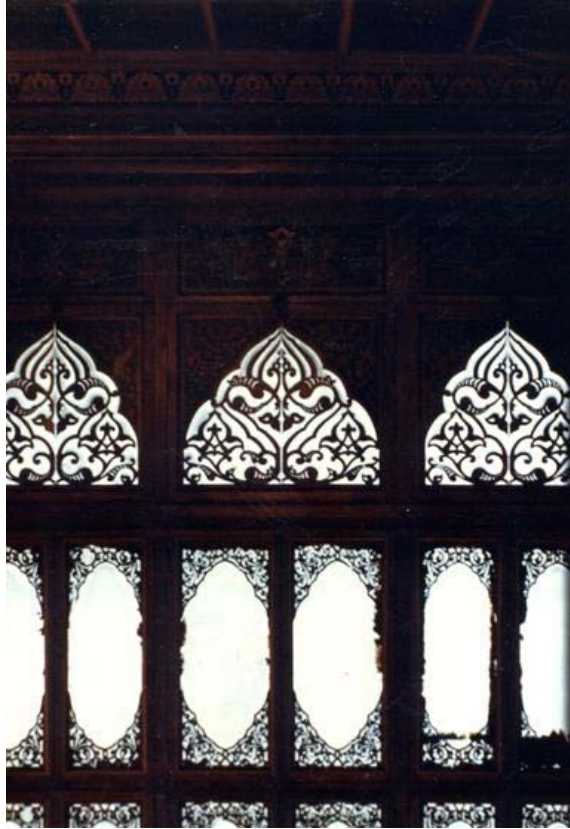
Konak, inşa döneminden günümüze gelene kadar mekansal, üslupsal ve yapısal anlamda değişiklikler geçirmiştir. Bu anlamda konağın taşıyıcı sistemi, mekansal düzeni, kurgusu ve mimari üslubu arasında ciddi anlamda çelişkiler ortaya çıkmıştır. Yapıda bu sebeplerden dolayı neobarok, geç Osmanlı, Viktoriyen ve oryantalist motifler karmaşası bir arada gözükmektedir. Bu sebeplerle 1990 yılında Japonya Hükümeti tarafından 100 yıllık bu yapının restorasyonu ve modernleştirilmesi için mimar Atilla Yücel ve Meltem Nalbantoğlu tarafından restorasyon projesi hazırlanmıştır. Bu çelişkilerin çözümü için yapının günümüz modern koşullarını karşılamak üzere teknik alt yapısının hazırlanması, gerekli sadeleştirmeyle yapının asıl kimliğinin ortaya çıkarılması, mekan sıkıntısında dolayı konsolos ikametinin yapı dışına ayrılıp sadece idari birimlerin, konsolosluk temsilinin, faaliyetlerinin konakta bırakılması düşünülmüştür.²⁵⁰

²⁴⁹ Arredamento Dekorasyon Dergisi, Boyut Yayın Grubu, İstanbul 1990 Mart, sayfa 45-50.

²⁵⁰ Atilla Yücel, "Japon Elçiliği Binası", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 4, sayfa 317.

Fotoğraf 2.128. Japonya Elçilik Binası balkon görünüşü

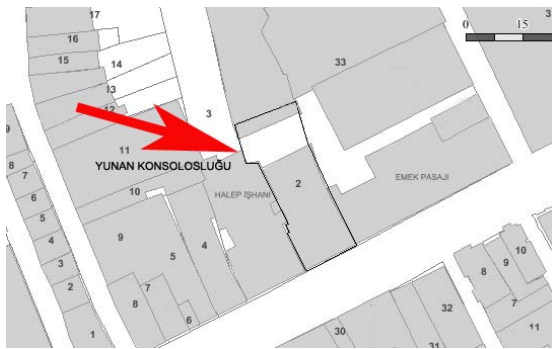
Fotoğraf 2.129. Japonya Elçilik binası süsleme detay

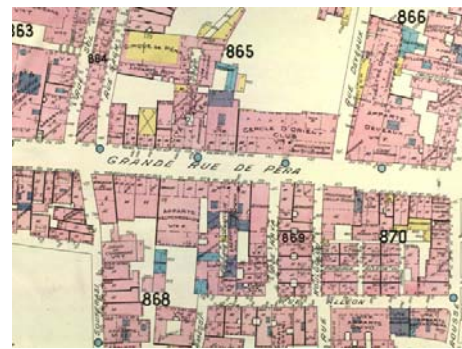
Fotoğraf 2.130. Yunanistan Başkonsolosluğu

Fotoğraf 2.131. Yunanistan Başkonsolosluğu-20. yy. başı

Şekil 2.69. Yunanistan Başkonsolosluğu (İ.B.B.)

Şekil 2.70. Yunanistan Başkonsolosluğu (1905-Goad)

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: Bilinmiyor
İLÇESİ: BEYOĞLU	MİMARİ: Bilinmiyor
MAH/KÖY: HÜSEYİN AĞA MAH.	MİMARİ ÜSLUBU: Eklektisizm
ADA: 338 PAFTA: 4 PARSEL: 2	ÖZGÜN KULLANIMI: Konut
YAPIM YILI: 20. yy. başı	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Başkonsolosluk Binası

2.2.1.11. YUNANİSTAN BAŞKONSOLOSLUĞU “ŞİŞMANOĞLU KONAĞI”

İstanbul Beyoğlu İlçesi, İstiklal Caddesi üzerinde yer alan Yunanistan Başkonsolosluğu Binası, Şişmanoğlu Konağı olarak da bilinmektedir. Yapı İstiklal Caddesi'nin ve bulunduğu semtin en bilinen gözde yapılarındanadır. (F. 2.132)

Şişmanoğlu Konağı, Yunanistan Devleti mülkiyetine geçmeden önce bilinen ilk sahibi (20. yy. başı) Reginal Fry adlı bir İngilizdir. Fry, ülkesine dönmeden önce yapıyı tapusu ile birlikte en yakın arkadaşı olan Kontantinos'a bırakarak İstanbul'dan ayrılmıştır. Konstantinos, Ankara'da Karamanlılar olarak bilinen Anadolu Rum ailelerinden Loannis'in (Yuvan 1824-1894) üç oğlundan en büyüğüdür. Zenginliği dillere destan bir aileden gelen Konstantinos, Ankara'da doğup büyüdüktan sonra İzmit'te Fransız Koleji'ni bitirip, sonrasında iş hayatına İstanbul'da atılmıştır. Anadolu'daki birçok Rum ailesi günlük hayatta Türkçe konuşurken, okuma ve yazma sırasında Yunan harflerini kullanırlardı. Konstantinos, anadili olan Türkçe'den sonra kolejde Fransızca'yı öğrenmiş, İstanbul'a geldikten sonra ise Yunanca'yı ilerletmiştir. İş hayatına atılmak için İstanbul'a geldikten sonra burada İngiliz arkadaşı Fry'nin evinde yani bugünkü Yunan Konsolosluğu'nun binasında ikamet etmiştir. Fry'nin yapıyı tümüyle Konstantinos'a bırakmasından sonra 1922 yılına kadar yapı, Konstantinos'a ait idi. Bu tarihte Konstantinos'un ülkeyi terk etmesi ile konak kardeşi Ansatasios Şişmanoğlu'nun mülkiyetine geçmiştir. 1939 yılında onun da ülkeyi terk etmesi ile Şişmanoğlu Konağı, Yunanistan Konsolosluğu yapılmak üzere Yunanistan Hükümeti'ne hibe edilmiştir.

Konağın Yunan Hükümeti mülkiyetine geçmesinden sonra II. Dünya Savaşı ile yapıya herhangi bir işlev verilmemiş, kendi haline bırakılmıştır. 1947 yılına gelindiğinde Amerika'nın 16 Avrupa ülkesine yaptığı Marshall yardım programında Türkiye ve Yunanistan da yer alıyordu. Bu fonu dağıtmak için kullanılan bina Şişmanoğlu Konağı idi. Bina bu dönemde USIS (United States Information Service) yani Marshall yardım organizasyonu tarafından kullanılmıştır. Yapının bodrum katı, hazine dairesi şeklinde Amerika'dan gelen maddi yardımları ve değerli eşyaların deposu idi. Zemin katı kütüphane olarak değerlendirilmiş ve o dönemde birçok genç bu kütüphaneden faydalanmıştır. Birinci katındaki salon, film gösterimleri için kullanılırken, ikinci kat Amerika'nın sesi radyosuna ve basın işlerine ayrılmıştır.

6-7 Eylül 1955 tarihindeki ağırlıklı Rumlara yönelik saldırılar sırasında Amerika'nın kullandığı Şişmanoğlu Konağı bu olaylardan etkilenmeyen nadir azınlık binalarından biri olmuştur. 1962 yılında, güçlenen sol hareketler ve anti Amerikanizm sebebi ile USIS binayı terk etmek zorunda kalmıştır. Konak bu yıllardan sonra da uzun süre boş kalmıştır. 1999 yılında gerçekleşen deprem sonrasında iki ülke arasındaki barışçıl diplomasi hareketleri sonrasında konak ve birkaç dükkan için Yunan Hükümeti'nin ayırdığı yüklü bir bütçe ile restorasyon projelerine başlanmıştır. Bu çalışmalar sonrasında 2001-2003 yılları arasında yapılan çalışmalar sonrasında konak, Yunanistan İstanbul Başkonsolosluğu rezidansı olarak hizmet vermeye başlamıştır. 2003 yılı aralık ayından itibaren yeni konsolos Alexis Alexandris'de bu yapıda ikamet etmeye başlamıştır. Yeni konsolos, konağı verdiği davet ve programlarla adeta İstanbulluların bir buluşma merkezi haline getirmiştir. Sanatsal anlamda ve iki ülke arasındaki dostluk programlarını kapsayan bu etkinlikler günümüzde yoğun olarak devam etmektedir.

Fotoğraf 2.132. Yunanistan Başkonsolosluğu (Şişmanoğlu Konağı) giriş cephesi

Fotoğraf 2.133. Yunanistan Başkonsolosluğu (Şişmanoğlu Konağı) merdiven

Konakta Yunanistan bayrakları yanında yer alan Şişmanoğlu ailesinin mührü de dikkat çekmektedir. Konağın zemin katında geniş kabul salonları davet ve organizasyonlara ev sahipliği yapmaktadır. Yapıdaki düşey sirkülasyonu, mermer sütunların taşıdığı gösterişli merdiven sağlamaktadır. (F. 2.133) Üst katta ise balkonlu bir yemek salonu yer almaktadır.²⁵¹

Yunanistan Devleti'ne ait bir diğer bina ise yine Beyoğlu ilçesinde Turnacıbaşı Sokak'ta Galatasaray Hamamı hizasında yer alan yapıdır. (F. 2.134)

Konum itibari ile Şişmanoğlu Konağı kadar göz önünde olmadığından çok fazla bilinmeyen bu yapı, günümüzde Yunanistan İstanbul Başkonsolosluğunun vize bölümlerini barındırmaktadır. Şişmanoğlu Konağı ise daha çok ağırlama ve reprezentasyon şeklinde kullanılmaktadır. Bu yapı Osmanlı Dönemi'nde Kudüs Patriği Kyrillos'un (II. Cyrille, görev dönemi 1845-1872²⁵²) yazlık sarayı olarak inşa edilmiştir.²⁵³ Patriğin uzun süre İstanbul'da kalması onun bu şehirde bir ev sahibi olmasına sebep olmuştur. Sarayın zemin katında konsolosluk işlemlerinin yürütüldüğü birimler yer alırken, birinci katta idari ofis birimleri, caddeye bakan bölümde ise mütevazı bir salon bulunmaktadır. Önceki senelerde dans salonu olarak kullanılan mekânın üst bölümünde orkestra için bir bölüm yer almaktadır. Günümüzde kullanılmayan bu bölüme çıkan merdivenler de iptal edilmiştir.

²⁵¹ Beyoğlu Dergisi, a.g.e., 2007 Ekim, sayfa 80-87.

²⁵² Said Naum Duhani, a.g.e., sayfa 104.

²⁵³ Mustafa Cezar, a.g.e., sayfa 49-50.

Sarayın içinde Aziz Savas (Agios Savvas) adına yapılmış küçük bir kilise de mevcuttur. 50 kişi kapasiteli kilise sadece yılbaşı, Paskalya gibi önemli günlerde açılarak ayinler yapılmaktadır. Kilisede 16. yy.'dan kalma Aziz Savvas'ın ikonası yer almakta ve Eski Ahit'ten hikâyelerin resmedildiği bölümler dikkat çekmektedir. Patrik'ten sonra evin sonraki sahibi Mösyö Hacı Yorgi Konstantinidis olmuştur. 1861 yılında yunanlı edebiyatçılar burada bir edebiyat salonu açmışlardır. Yapının Kamburoğlu ailesi mülkiyetine geçmesinin ardından bir dönem, hükümeti Babiâli'de temsil eden elçiler için lojman olarak kullanılmıştır.²⁵⁴ 2007 yılları sonlarında genel bir restorasyon çalışması ile bugünkü halini almıştır.²⁵⁵

Fotoğraf 2.134. Yunanistan Başkonsolosluğu (Turnacıbaşı sokak)

²⁵⁴ Said Naum Duhani, a.g.e., sayfa 105.

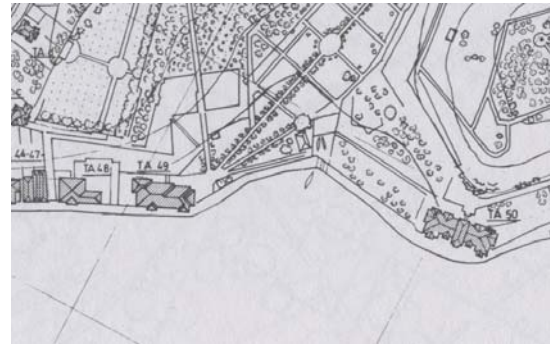
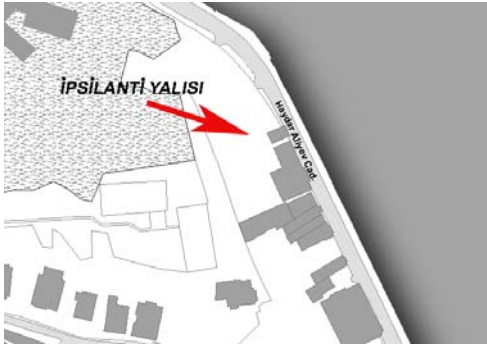
²⁵⁵ Beyoğlu Dergisi, a.g.e., 2007 Ekim, sayfa 88.

Fotoğraf 2.135. Fransa Elçiliği Yazlık Binası

Fotoğraf 2.136. Fransa Elçiliği Yazlık Binası-1880-Guillaume Berggren

Şekil 2.71. Fransa Elçiliği Yazlık Binası vaziyet planı (İ.B.B.) Şekil 2.72. Fransa Elçiliği Yazlık Binası vaziyet planı

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: İpsilanti Ailesi
İLÇESİ: SARIYER	MİMARİ: Melling
MAH/KÖY: TARABYA	MİMARİ ÜSLUBU: -
ADA: 1030 PARSEL: 4	ÖZGÜN KULLANIMI: İpsilanti Ailesi Evi
YAPIM YILI: 18. yy.	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Marmara Üniversitesi Kampüsü

2.2.3.1. FRANSA ELÇİLİĞİ YAZLIK BİNASI “İPSİLANTI YALISI”

Tarabya’da Haydar Aliyev Caddesi üzerinde yer alan eski Fransız Sefarethanesi, günümüze ulaşan en eski yazlık elçilik binasıdır. 1989 yılından itibaren Marmara Üniversite’ne tahsis edilen yapı, bugün Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’ne bağlı olarak Fransızca Kamu Yönetimi bölümü olarak hizmet vermektedir. İpsilanti Yalısı, 18. yy. da İpsilanti ailesi tarafından mimar Melling’e yaptırılmıştır.²⁵⁶

İpsilanti ailesi, soyları Komnenos Hanedanı’na kadar uzanan, dönemin önde gelen Fener Rum ailelerinden biridir. Yalısı Moldavya Voyvodası Prens İpsilanti yaptırmış ve ailesi ile birlikte yalıda ikamet etmiştir. İpsilanti ailesinin önemli şahsiyetlerinden ilki, İtalya’da tıp eğitimi görmüş, vezir Ragıp Paşa’nın hekimliğini yapmış olan Atanasios İpsilantis’tir. Ardından ailenin diğer önemli kişisi olan Aleksandros İpsilantis gelir. Kendisi Bâbı-âli’de baş tercümanlık görevi yapmış, Eflak ve Boğdan’da voyvodalık yapmıştır. 1799 yılında yerine oğlu Konstandinos getirilmiş ve eflak voyvodalığı sırasında çevresine yine Rus etkisi yaymıştır. Konstandinos’dan sonra yerine gelen oğul Aleksandros İpsilantis’de bu görevleri yerine getirmeye çalışmıştır. İpsilanti ailesi, 19. yy. ın başlarında Balkanlarda Osmanlılara karşı ayaklanmalar başlatmışlardır. Rusya yanlısı bir siyaset izleyen Aleksandros İpsilanti, Osmanlı İmparatorluğu’nda barınamayacak hale gelmiş ve Saint Petersburg’a kaçmıştır. Bu olay üzerine İpsilanti Yalısı’na Osmanlı İmparatorluğu tarafından el konulmuştur. 1807 yılında İstanbul, Amiral Duckwort’un komutasındaki bir İngiliz donanması tarafından kuşatılmıştır. General Sébastiani²⁵⁷ ve çevresindeki Fransız subaylar İstanbul’un savunmasında bilfiil yer almışlardır. Bunun üzerine İpsilanti Yalısı, III. Selim tarafından Fransa Büyükelçisi General Sebastiani’ye yazlık sefarethane olarak hediye edilmiştir.²⁵⁸ Fransa Elçiliği, İpsilanti Yalısı’na taşınmadan önce, 1765-1785 yılları arasında Tarabya ucu koyunda, İpsilanti Yalısı’na çok yakın konumda olan yine bir Fenerli aileye ait Muzuriler Yalısı’nda ikamet etmekte idi. Bu dönemin elçileri Saint-Priest ve Choiseul- Gouffier’dır. Büyükelçi Gouffier’in ayrılmasından sonra elçilik, İpsilanti Yalısı’na taşınmıştır.²⁵⁹

²⁵⁶ Zergün Altıntaş, a.g.e., sayfa 79.

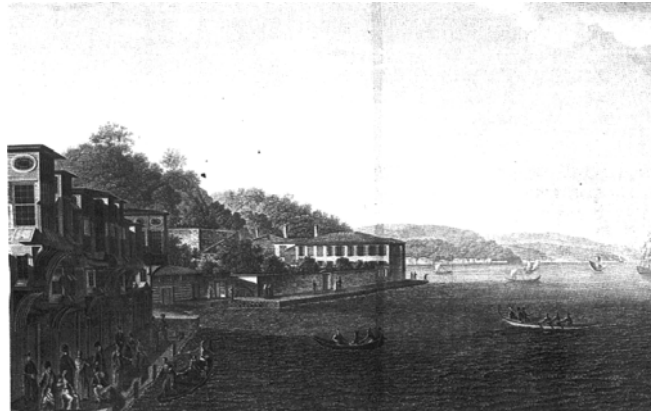
²⁵⁷ General Sebastiani İngiliz donanmasına büyük bir direnişte bulunan Napoleon’un ünlü generalidir.

²⁵⁸ Jean-Michel Casa, a.g.e., sayfa 98.

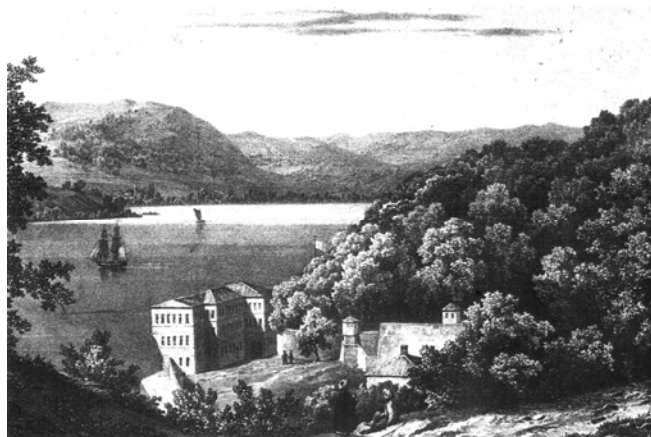
²⁵⁹ Aksel Tibet, “İpsilanti Yalısı”, Düünden Bugüne İstanbul ansiklopedisi, a.g.e., cilt 4, sayfa 185-186.

Fransa elçileri, yüzyıldan daha uzun bir süre yazlarını bu yalıda ve güzel bitki örtüsüne sahip bahçesinde geçirmişlerdir. “Türk Evi” özelliğindeki bu ahşap yapı, sefarethane olduktan sonra da Osmanlı adetlerine uygun olarak haremlük ve selamlık bölümleri etrafında düzenlenmiştir. Büyükelçinin özel konutu daha mahrem olan haremlük etrafında düzenlenmiş, selamlık bölümünde ise gelen misafirler ağırlandırmıştır. Sefaret çalışanlarının büroları, mutfak ve müstemilat gibi birimler de tercümanlar için ayrılmış ek binada yer almakta idi.²⁶⁰

1819 tarihli Melling albümünün 37 nolu Tarabya’yı gösteren gravüründe yalı aslında üç katlı olmasına rağmen iki katlı olarak gösterilmiştir. Yalının kiremit çatısı ortasındaki geniş pencere, muhtemelen büyük salonu aydınlatmaktadır. 19. yy. a ait başka bir gravürde yalı, arka perspektiften içinde bulunduğu koruluk ve arka cephesi ile mimari öğeleri detaylandırılmamış olmasına rağmen üç katlı bir yalı olarak gerçeği yansıtmaktadır.²⁶¹ (Şekil 2.73-2.74)

Şekil 2.73. Fransa Elçiliği Yazlık Binası gravür- Melling

Şekil 2.74. Fransa Elçiliği Yazlık Binası gravür- Bussierre

²⁶⁰ Jean-Michel Casa, a.g.e., sayfa 99.

²⁶¹ Necla Arslan, a.g.e., sayfa 228-229.

İpsilanti Yalısı'na ait vaziyet planında büyük koru içinde üçer katlı iki bina görülmektedir. (Ek A.10-B.37)

Bu binalardan büyük bina yani ana bina 1913 yılında geçirdiği yangın sonucunda günümüze ulaşamamıştır. Daha küçük olan diğer bina ise 1932 yılında geçirdiği yangına rağmen günümüze ulaşmış olan yapıdır. Her iki binanın da kayıtlardaki eski fotoğraf ve belgeler doğrultusunda özelliklerini inceleyecek olursak; Ana bina, 47 metre genişliğinde olup, özellikle plastr ve pencere frontonlarında Türk geleneksel ahşap yapı tipinde bir üsluba sahiptir. (F. 2.137-2.138)

Fotoğraf 2.137. Fransa Elçiliği Yazlık Binası-Tarabya-1895-Sebah&Joallier

Fotoğraf 2.138. Fransa Elçiliği Yazlık Binası-1890-1895-Guillaume Berggren

Günümüzde yanan bu yalı yerinde, sefaret bahçesinin cadde parmaklıkları görülmektedir. Ana binaya göre daha küçük olan yapı, Fransız Büyükelçiliği Tercüman Dairesi olarak anılmaktadır. 33 metre genişliğindeki bu yapı, 1932 yılında geçirdiği kısmi yangından sonra yapılan yenileme çalışmaları sonunda bu genel

karakterini kaybetmiştir. Yapı bu yenileme öncesi ve sonrası fotoğraflarında oldukça farklılık göstermektedir. Özellikle akroterli Roma tarzı alınlığı bu yenileme sırasında kaldırılmış, antefisklerinin yerine çatı saçağı konulmuştur. İki yalı arasındaki bahçe duvarında, yakın zamana kadar mevcut olan küçük bir çay köşkü yer alıyordu. Her iki yalı arasındaki benzer özellikler ise şöyle sıralanabilir;

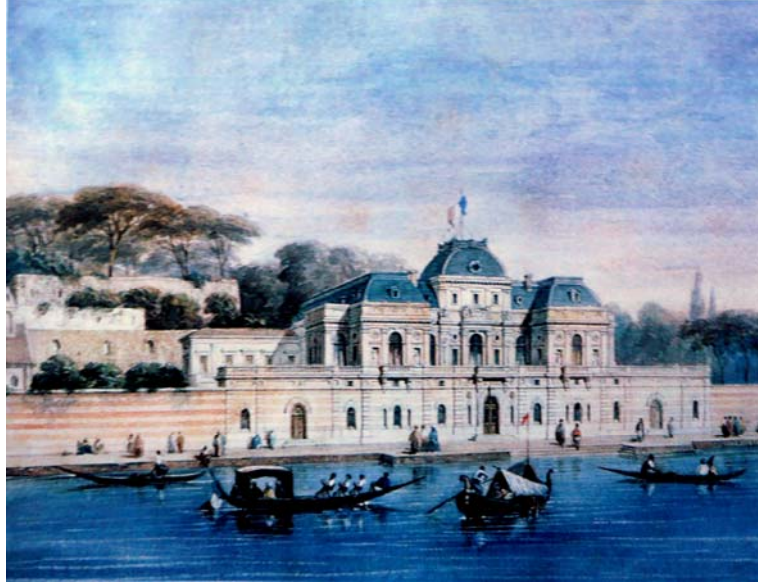
- Cumbası ve üçüncü kat balkonu günümüzdeki binada mevcuttur.
- Yalının giriş kapısı aynı yerdedir.
- Su basman katı taş duvarı ve pencereleri aynı yerinde korunmuştur.
- Her iki binanın yeri vaziyet planında aynı konumda yer almaktadır.
- Tercüman Dairesi olarak bilinen yapının, güney bahçe kapısı mevcuttur.
- Özgün üslup, günümüze ulaşan küçük yalı da kısmen bozulmasına rağmen hala korunmaktadır.²⁶²

İpsilanti Ailesi'nin elinden alınmadan önce yalı, Rum zenginlerinin Boğaziçi'nde yaşadıkları gösterişli hayata örnek olarak gösterilmektedir. Boğaz'daki tüm saray ve hasbahçeleri gölgede bırakacak bir bahçeye sahip olduğu söylenmektedir. 1807 yılında Fransız Sefarethanesi olan yalı günümüze kadar birçok yangın ve yenileme çalışmaları geçirmiştir. Bu sebeplerden günümüze yalı grubunun küçük olanı üslubunu kısmı olarak kaybederek ulaşabilmiştir. Yalının geçirdiği ilk yangın kayıtlarda 16 Nisan 1818 yılı Perşembe günü olarak geçmektedir. Bu yangının çıkma sebebi de oldukça ilginç bir Rum hikaye ile anlatılmaktadır. R.E. Koçu'nun kaleminden aşağıda aynen aktarılmıştır;

“Evangeliki, genç, güzel bir fahişedir. Galata'da komiteci papaz Zafiri Aleksandri'yi bulur. Z. Aleksandri, Evangeliki'ye çılgın gibi aşık olur. Aleksandri, Tarabya'da, çocuklarının hocalığını yaptığı İpsilantilerin meşhur büyük yalısında oturmaktadır. Evangeliki'yi Epir'den gelmiş kız kardeşi diye götürür. Ancak yalıda, bekar ve yakışıklı bir genç olan Kostı İpsilanti ile geç kadın arasında aşk başlar, Zafiri durumu fark edince çılgına döner. 1818 yılı, 16 Nisan gecesi yalıyı tutuşturup kaçar. Evangeliki ve Kostı ile beraber on beş kişi yanarak ölür. Yangından iki hafta sonra da, Havyar hanında kendisinin fırçasından çıkmış Evangeliki'nin tablosu karşısında, Z. Aleksandri'nin asarak intiharının cesedi bulunur.”

²⁶² Orhan Erdenen, Boğaziçi Sahilhaneleri 3: Sarıyer-Yeniköy, a.g.e., sayfa 499-500.

1850 li yıllarda oldukça harap hale gelen yalı, bu dönemde geniş kapsamlı birçok restorasyon geçirmiştir. Bu yıpranma dolayısıyla saray arazisinde yeni kagir bir bina yapılması planlanmıştır. 1876 yılında ayrıntılı planlarıyla hazırlanan projenin mimarı hakkında bilgi sahibi olunamasa da bu proje Fransa Sarayı arşivlerinde bulunmaktadır. Bu proje uygulansaydı, Boğaziçi kıyısı ile hiç bağdaşmayan Paris Belediye Binası'nın bir minyatürü kopyası olan saray Tarabya silüetinde yer alacak idi.²⁶³(Şekil 2.75)

Şekil 2.75. Tarabya'da mevcut binanın yerine yapılması planlanan bina

1913 yılında Mösyö Bompert'in verdiği bir ziyafet sırasında çıkan yangın sonucu ana binanın büyük bir bölümü yanmıştır. Yangın sırasında yalı içindeki kıymetli eserler de kurtarılamamıştır. Bunlardan biri de III. Selim'in Karadağlı ressam Kostantin'e yaptırdığı Padişah'ın elçi Sebastiani'ye hediye ettiği portresidir. Daha sonra Sultan Mehmet V. Reşat, ressam İzzet Bey'e bu resmin kopyasını yaptırıp, Sedefkar Vasıf'a (Sedef) yaptırdığı özel bir çerçeveye sefarete hediye etmiştir. Bu resim günümüzde Pera'daki Fransız Sarayı'nda bulunmaktadır.²⁶⁴

1913 yılındaki bu yangından sonra esas binanın yok olmasıyla geriye kalan diğer küçük bina, 19. yy. ortalarına tarihlenmektedir. Geriye kalan bu yapı, 1960 lı yıllara kadar Fransız sefirlerin yazlık ikametgahı olarak kullanılmıştır.²⁶⁵

²⁶³ Jean-Michel Casa, a.g.e., sayfa 102.

²⁶⁴ Haluk Şehsuvaroğlu, Cumhuriyet Gazetesi 19.7.1953

²⁶⁵ Banu İlker, a.g.e., sayfa 151-156.

Günümüze ulaşan yapı kagir, ahşap karışımı klasik bir “Türk Evi” özellikleri göstermektedir. Yan cephenin birinden bir köprü ile selamlık bölümü olan diğer binaya ulaşım sağlanır. Zemin katın bir kısmı kagir malzeme ile yapılmıştır. Bu katta, deniz cephesinde yuvarlak kemerleri olan demir parmaklıklı pencereler mevcuttur. Zemin kat ve birinci kat bir silme ile ayrılmıştır. Birinci kattan itibaren cephedeki hareketlilik çıkmalarla sağlanmıştır. Bina cephesi bu çıkmalar dışında oldukça sade ve mütevazıdır. Sadece birinci kat ile ikinci kat arasındaki silme ile ayrılan çıkmada, dekoratif anlamda cephe süslemeleri mevcuttur. Bina dört yönde eğimli kırma çatılıdır.²⁶⁶ (F. 2.139-2.140-2.141)

Yalının kayıkhanesi 1935 yılında bir tamirat geçirdiği dönemde, Boğaziçi'nin en eski yapılarından biri özelliğini taşımaktaydı. Sefarethanenin sağında, yüz metre uzunluğundaki parmaklığı vardı. İki metre yüksekliğindeki duvarın gerisinde, günümüze ulaşamayan komşu parseldeki İngiliz Sefaretinin sınırında yer alan alaturka kiremitli bu küçük direkler üzerindeki kayıkhanesi, önündeki havuzu ile kıyından görülebiliyordu. Kayıkların kayıkhanesi ile kıyı arasındaki ulaşımını sağlayan tünel, 1959 yılındaki yolun genişletilerek 8 metre içeriye girmesi sırasında yolun altında kalmış ve 1983 yılında bakımsızlık yüzünden çürüyerek tamamen ortadan kaybolmuştur.

1974 yılında Orhan Erdenen'in binanın o seneki durumu hakkındaki aldığı notlarda aşağıdaki gibidir;

“Yapının dışı ve döşemeleri ahşap. İç duvarlar bağdadi. Girişte mermer bir taşlık var. Yan odalar rutubetli ve malta taşından. Karşıdan-korkulukları (proue de navire) demir-ahşap merdiven önce tek, sonra iki taraflı; sonra ortadan tek, sonra iki taraftan üst kata çıkıyor. Bina kendini hemen belli eden sağlam, eski malzeme ile yapılmış. Binanın cadde yönünde kâgire dönüştürülmüş sağ cephesinin pencereleri, mazgal penceresi. Holde merdivenin iki yanında, alaturka binalardan ziyade, ekalliyet yapılarında daha çok görülen, vazo veya büst koymak için yuvarlak nişler.. sol duvarda kristal ayna. Sağ ve solda (aparmant vari) bölmeler var. Birkaç kapıdan bahçeye çıkılıyor. Mutfak solda kagir, harap. Bahçe tonozları ve setlerinde yer yer horasanlar var. Denizden bakışa göre, sağında küçük bir köşk köprü ile yapıya bağlı; köşkün her tarafı pencere. Paşabahçe-Beykoz-Anadolukavağı; Rumelikavağı-Yenimahalle-Sarıyer-Büyükdere ile yanan eski İngiliz Büyükelçiliği bahçesi ile,

²⁶⁶ Feryal İrez-Hüsametdin Aksu, a.g.e., sayfa 49.

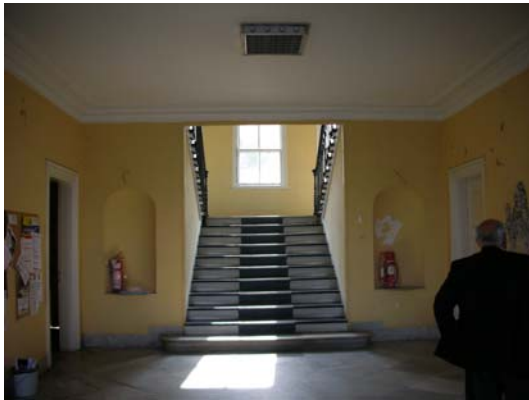
kendi bahçesini çok iyi görüyor. Yer beton, duvarları ve tavan adı sıva. Yalının esas binası gibi, kenar üst pervazlarında basit kartonpiyerler var. Tavanlar 4 metre yüksekliğinde, duvar ve tavanları basit sıva yapılmış. Birkaç önemsiz mermer şömine var. Setli bahçenin birinci setsinde barok, metruk mermer bir çeşme mevcuttur.“

Ayrıca bina siyasi tarihte, yabancı bir devlete ait bir binaya ilk defa bayrak çekilmesi sebebiyle de ayrı bir öneme sahiptir. Fransa'nın ardından komşu parseldeki İngilizler de kendi bayraklarını çekmişlerdir.

Arazideki koruluğun en üst kotunda yeni dönemde yapılmış olan bir kulüp köşkü yer almaktadır. Bu köşk Union Française üyelerine aittir. Köşkün hemen yanında Roma üslubunda taş bir banyo bakımsız bir vaziyette bulunmaktadır. Kuru içinde ayrıca menba suları ve depoları vardır. 1935 yılında bu üst kısma ahırlar yapılmıştır. Kuru içinde Roma-Bizans devri sunak yeri, manet harabesi, başsız heykeller ve bir su haznesi duvarında 1910 tarihli Latince bir kitabe mevcuttur.²⁶⁷

Fotoğraf 2.139. Fransa Elçiliği Yazlık Binası arka cephesi

Fotoğraf 2.140. Fransa Elçiliği Yaz. B. Merdiveni

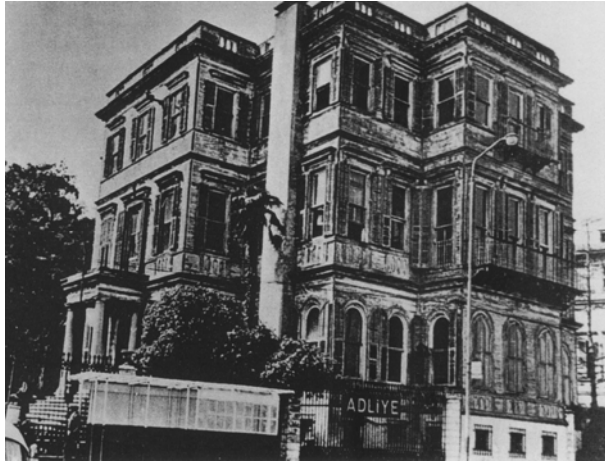

Fotoğraf 2.141. Fransa Elçiliği Yaz. B. sofa

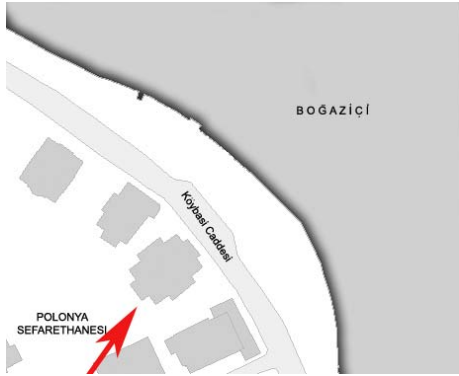
²⁶⁷ Orhan Erdenen, a.g.e., sayfa 501.

Fotoğraf 2.142. Polonya Elçilik Binası

Fotoğraf 2.143. Polonya Elçilik Binası-1965

Şekil 2.76. Polonya Elçilik Binası vaziyet planı (İ.B.B)

Şekil 2.77. Polonya Elçilik Binası vaziyet planı (S. H. Eldem)

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: Bilinmiyor
İLÇESİ: SARIYER	MİMARİ: Bilinmiyor
MAH/KÖY: YENİKÖY	MİMARİ ÜSLUBU: Neoklasisizm
ADA: 338 PARSEL: 16	ÖZGÜN KULLANIMI: Konut
YAPIM YILI: 19. yy. başı	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Konut

2.2.3.2. POLONYA ELÇİLİK BİNASI

Yeniköy Köybaşı Caddesi üzerinde yer alan Polonya Sefarethanesi, 19. yy. başında Neoklasik üslupta inşa edilmiştir. Eski adı Lehistan olan Polonya ile Türkiye arasındaki diplomatik ilişkiler dünyadaki en eski ilişkilerden biridir. Beş buçuk asır gibi çok uzun bir geçmişe sahip olan bu ilişkiler, arada yaşanan birçok savaş ve istilalara rağmen günümüzde ticari, ekonomik ve kültürel anlamda gelişerek devam etmektedir.²⁶⁸

Lehistan elçileri de önceleri, diğer elçilikler gibi Elçi Hanı'nda ikamet etmişler, sonrasında farklı dönemlerde birçok konak kiralamışlardır. Fakat kaynaklarda İstanbul'da daimi bir Leh elçiliği hakkında hiçbir kayda rastlanmamaktadır. Son olarak eski Polonya Sokağı, bugünkü Nuruziya Sokağı'nda yer alan "Leh Konağı"nda uzun bir süre ikamet ettikleri bilinmektedir. Fransız Sefarethanesi'ne komşu olan bu konak, 19. yy. başlarında bir yangında tamamen ortadan kaybolmuş olduğu, arsasını ise Fransız ve İtalyan Elçilikleri'nin aralarında paylaşmış oldukları rivayet edilmektedir.²⁶⁹

Kaynaklarda kayıtlı geçen son Polonya Sefarethanesi, Yeniköy'deki bu yalıdır. İkinci Dünya Savaşı yıllarına kadar Polonya Büyükelçiliği'ne ait olan yapı, savaş sonrasında Polonya Devleti'nin S.S.C.B.'nin baskısıyla doğu bloğu ülkelerine katılması ile satışa çıkarılmıştır. Bu dönemin büyükelçisi, Polonya'nın Rusya'ya ilhaki ve komünist düzenin getirilmesi sebebiyle komşusu Walker'in evinde bir süre misafir olarak kalmıştır. Mr. Walker'in evi sonradan N. Eczacıbaşı'nın satın aldığı yalıdır.

Savaş sonrasında satışa çıkarılan yalıtı, İlhan Özdemiroğlu Polonya Büyükelçiliği'nden satın almıştır. Tapu kayıtlarında 29 Mayıs 1952 tarihinde İlhan Özdemiroğlu adına tescil edilmiştir. Özdemiroğlu, alım işleminden sonra yalıtı Savoy Otel'i yapılmak üzere kiraya vermiştir. Ardından yalı, Adliye Bakanlığı tarafından kiralanarak, 1960 yılı itibari ile Sarıyer Adliyesi olarak hizmet vermiştir. 15 Ocak 1972 Cumartesi tarihinde meydana gelen yangın ile ahşap yalıtının üst katı ve iç kısımları büyük hasar görmüştür.(F. 2.144-2.145)

²⁶⁸ Tercüman Gazetesi, 3.3.1965 tarihli sayısı.

²⁶⁹ Jan Reyhman, a.g.e., sayfa 39-43.

Bu yangından sonra yalı, arkasında yer alan koru ile beraber satışa çıkarılmıştır. (Bu dönemde yalı için biçilen değer 2.5 milyon liradır) Yangından sonra tadilat için Özdemiroğlu'nun başvurusu neticesinde, Gayri Menkul ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararı ile I. sınıf durumu II. Sınıf olarak değiştirilmiştir. Ayrıca bu dönemde Özdemiroğlu'nun vekili tarafından "tamamıyla tarihi eser vasfını kaybetmiştir" sebebi ile dava açılmıştır. 1985 yılında ise 1972 yılındaki yangından sonra yapının geriye kalan kısımları da yıktırılarak geriye boş arsası kalmıştır. Günümüzde yapı 20. yy. sonunda betonarme olarak yeniden inşa edilmiştir. (F. 2.146-2.147)

Yalının sahilhanesi, yol genişletilmesi sırasında fonksiyonunu kaybetmiştir. Yapı, kagir bir kat ve üç ahşap kat olmak üzere toplam dört kattan oluşmaktadır. Kagir olan katı, 2.5 metre yüksekliğinde servis katı özelliklerindedir. Diğer ahşap katlar üçer metre yüksekliğindedir.

Merkezi kare şeklindeki sofa tipli yapıya, kuzey yönünde yer alan mermer basamaklar ile giriş yapılmaktadır. Giriş holü üzerindeki üst kat balkonunu mermer dört adet sütun taşımaktadır. Zemin katında ayrıca giriş holünün solunda bir adet ahşap servis merdiveni yer almaktadır. Büyük yangın sırasında bu merdivenler hasar görmemiştir. Simetrik plan kurgusuna sahip yapının doğu yönünde, yani girişin solunda üç kollu ana merdiven bölümü yer almaktadır. Bu katta batı yönünde-deniz cephesinde sofadan ulaşılan aynı zamanda birbirlerine geçişli üç adet oda yer almaktadır. Girişin tam karşısında bahçeye ulaşımı olan teraslı büyük bir oda bulunmaktadır.

Yapının birinci katında deniz yönünde yine zemin katın tekrarı şeklinde üç adet rokoko tezyinatlı birbirine geçişli odalar sıralanmaktadır. Bu kattaki odaların zemin katından farkı, ortadaki odada yer alan deniz manzaralı balkon bölümüdür. Ana merdiven yanında servis bölümleri yer almaktadır. Yapının ikinci katı da alt katın devamı şeklindedir. Fakat güney yönünde yer alan büyük salon üç eşit oda olarak bölünmüştür.²⁷⁰(Ek B.38-B.39-B.40-B.41)

²⁷⁰ Orhan Erdenen, Boğaziçi Sahilhaneleri 3: Sarıyer-Yeniköy, a.g.e., sayfa 540-546.

Fotoğraf 2.144. Polonya Elçilik B. (yangın öncesi)**Fotoğraf 2.145.** Polonya Elçilik B.(yangın sonrası)

Fotoğraf 2.146. Polonya Elçilik Binası'nın yıkımdan sonra boş kalan arsası

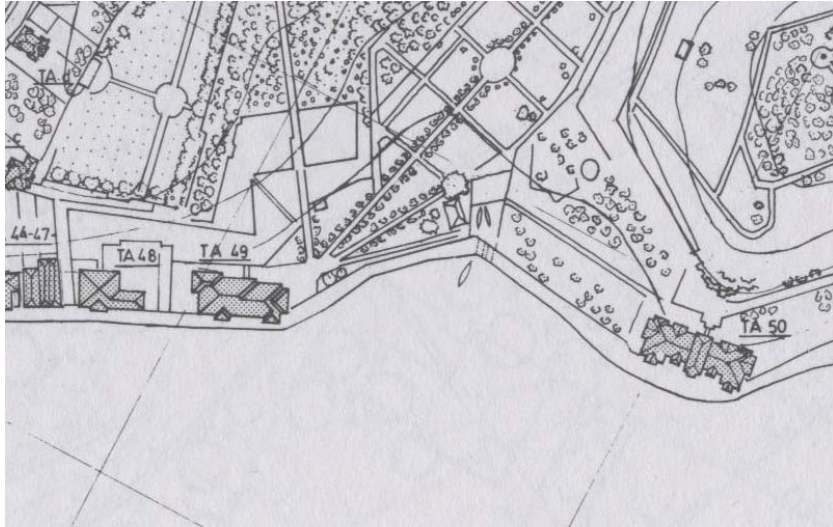
Fotoğraf 2.147. Yeniden yapılan betonarme yapının deniz cephesi

2.2.2. MEVCUT OLMAYAN YAPILAR

Mevcut bir yapıya sefarethane fonksiyonu verilen yapı grupları içinde bir kısmı günümüze ulaşamamıştır. Bu başlık altında bu yapı grupları yer almaktadır.

Fotoğraf 2.148. İngiltere Elçiliği Yazlık Binası

Şekil 2.78. İngiltere Elçiliği Yazlık Binası vaziyet planı

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: Bilinmiyor
İLÇESİ: SARIYER	MİMARİ: Bilinmiyor
MAH/KÖY: TARABYA MAH.	MİMARİ ÜSLUBU: Eklektisizm
ADA: - PARSEL: -	ÖZGÜN KULLANIMI: Konut
YAPIM YILI: Bilinmiyor	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Mevcut değil

2.2.2.1. İNGİLTERE ELÇİLİĞİ YAZLIK BİNASI“MAHMUD PAŞA YALISI”

Günümüzde yerinde mevcut olmayan İngiltere Büyükelçiliği Yazlık Binası, Tarabya semtinde yer alan yazlık sefarethaneler sırasında Fransız sefarethanesine komşu konumda yer almakta idi.

Osmanlı-Rus Savaşı'nın (1828-1829) sonlarına doğru Sultan II. Mahmud, Rami semtindeki karargahını Tarabya semtine taşımıştır. Sancak-ı Şerif'i Tarabya'da bulunan Kalender Konağı üzerine çektirmiş, kendisi de Tarabya Kasrı'na (Günümüzde Alman Başkonsolosluğu Yazlık Rezidansı) yerleşmiştir. Sultan savaşı ve devlet işlerini bu konakta sürdürmüştür.

Savaş döneminde İngiltere ile Osmanlı Devletleri arasında yakın ilişkiler oluşmuştur. Bu dönemde Babı-âli'ye gönderilen İngiliz elçisi Sir Robert Gordon'un yakınlığından ve aracılığından faydalanılmıştır. Bu ilişkiler doğrultusunda 3 Temmuz 1829 tarihinde sultan, İngiliz elçisi sir Robert Gordon'a kendi başhekiminin (Abdülhak Molla) ikamet ettiği yalayı hediye etmiştir. Bu dönemde binanın adı “Mahmud Paşa Yalısı“ olarak bilinmekte idi. Yalı önceki yıllarda, II. Beyazid'in vakfiyesiyle Evkaf Nezaretine bugünkü adıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne geçmiştir.

Sir Robert, çok kısa bir süre içinde yalıya taşınmıştır. III. Selim'in izniyle komşu parseldeki Fransız sefarethanesinin yabancı bir devlete ait bir binaya ilk defa bayrak çekmesi ile ardından Mahmud Paşa Yalısı'na da İngiliz bayrağı çekilmiştir.

1842 yılında Sir Stratford Canning, elçiliği döneminde Galatasaray'daki İngiliz Elçiliği bir yangın sonrası onarım döneminde olduğundan Mahmud Paşa Yalısı'nda kalmıştır.

Stratford yalıtı aşığıdaki şekilde tanımlamıştır;

“Boğaz kıyısında bulunuyor. Ön tarafında dar bir rıhtım olup, arkasında üç katlı, kare planlı, dört tarafı da siyah boyanmış ahşap bir ev. Yapının ikinci ve üçüncü katları, giriş katından büyük olup dışarı taşıyor. Çatı kiremitlerle kaplı. Odalar sevimli ve ferah. Arkadaki bahçe o kadar aniden yükseliyor ki üst katta bulunan bir kapı bahçe ile adeta doğal bir köprü oluşturuyor ve buradan terasa geçmeğı olanaklı kılıyor. Bütün bu teraslar setler üzerinde kurulmuş.”

Yapı döneminde bazı siyasi olaylara da ev sahipliği yapmıştır. 1876 yılında Sultan Abdülaziz'in saltanatlık döneminin sona ermesine yakın, yerine geçecek halefi hakkında İngiliz elçisinden görüş alınmak istenmişse de elçi bu duruma karışmamak için görüş bildirmemiştir. Bu fikir alışverişi için yalıda önemli toplantılar yapılmıştır.

Yapının mimari anlamda genel olarak Boğaziçi yalı özellikleri ile bağdaşmadığı görülmektedir. Bu durum yapının yapım tarihi hakkında bir ipucu vermemektedir. Sultan II. Mahmud'un yalığı İngiliz Elçisi'ne hediye etmesinden sonra yalının yanmış olduğu ya da yıkılarak yeniden inşa edildiği düşünülmektedir. Yalı ikinci kez II. Meşrutiyet Dönemi'nde bir yangın daha geçirerek tamamen kül olmuş, bu yangından sonra yalı yeniden inşa edilmemiş geriye sadece yangından arta kalan yıkıntılar ve güzel bahçesi kalmıştır.²⁷¹

Günümüzde mevcut olmayan bu yapıya ait birkaç eski fotoğrafta, ahşap binanın zemin kat üzerinde 2 tam kat ve bir çatı katından oluştuğu, yüksek iki kulesinin olduğu ve deniz cephesinin tümüyle balkonlarla çevrili olduğu görülmektedir. (F. 2.149-2.150-2.151)

Fotoğraf 2.149. İngiltere Elçiliği Yazlık Binası-1865-1870-Paskal Sebah

²⁷¹ Sedad Hakkı Eldem, a.g.e., sayfa 306-308.

Fotoğraf 2.150. İngiltere Elçiliği Yazlık Binası-1870-1875-Paskal Sebah

Fotoğraf 2.151. İngiltere Elçililiği Yazlık Binası-1890-1891-Abdullah Kardeşler

Fotoğraf 2.152. Galata Kulesi'nden panorama içinde Prusya Elçiliği-1869-1870

Şekil 2.79. Prusya Elçiliği yerine yapılan bugünkü adıyla Doğan apartmanı- 1928-Pervititch

İLİ: İSTANBUL	YAPTIRAN: Bilinmiyor
İLÇESİ: BEYOĞLU	MİMARİ: Bilinmiyor
MAH/KÖY: HACI MİMİ MAH.	MİMARİ ÜSLUBU: -
ADA: 145 PAFTA: 115 PARSEL: 91-94	ÖZGÜN KULLANIMI: Konut
YAPIM YILI: Bilinmiyor	BUGÜNKÜ KULLANIMI: Mevcut değil

2.2.2.2. PRUSYA ELÇİLİK BİNASI

Günümüzde yerinde mevcut olmayan Prusya Elçiliği, bugünkü İstiklal Caddesi eski adıyla Grand Rue de Pera'nın bir kolu olan Rue Yazıcı'da(Yazıcı Sokak-Bugünkü adı ile Serdar-ı Ekrem Caddesi) yer almaktaydı. Elçilik binasının yıkılmasından sonra bulunduğu arsaya bugünkü adıyla Doğan Apartmanı yapılmıştır.

Prusya ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki diplomatik ilişkilerin başlaması 1755 yılına, II. Friedrich zamanına kadar dayanmaktadır. Friedrich, Prusya Devleti'ne karşı kutupta olan Avusturya, Rusya ve İngiltere birlikteliğine karşı Fransa ve İsveç ile birleşme yanında dengeyi sağlamak üzere Osmanlı ile anlaşmayı planlamıştır. Bu düşüncesiyle Friedrich, Fransız diplomasisini kullanmış, fakat sonuç vermemesi üzerine İstanbul'a elçi olarak kendi yaveri Hirschber/Schlesien'li teğmen Gottfried Fabian Haude'yi göndermiştir. Bu görev büyük gizlilik içinde yapılacağından, kendisini Pommer'den gelen bir ticaret atışesi olarak Karl Adolf von Rexin takma adıyla tanıtmıştır. İsveç konsolosu İstanbul'daki bu konuyla ilgili olarak tüm yardımları yapacak idi. Fakat Rexin görevinde yeterince kabiliyet gösteremediği için başarısızlığa uğramıştır. Bunun üzerine İsveç elçisi Celsing'in önerisi ile Friedrich, Rexin'i İstanbul'dan çağırarak yerine yeni bir elçi göndermiş, elçi olarak görevlendirilen Prusyalı kaptan ve yaver Albert Friedrich Marquis de Varenne bu görevde İngiliz diplomasisini kullanmıştır. Fakat bu görev de İngiliz misyonunun kullanılması sebebiyle başarısız olmuştur. 1756 yılında İstanbul'a ikinci görevi ile gelen Rexin bu görevini 1765 yılına kadar dokuz yıl boyunca sürdürmüştür.

Sonunda 1761 yılında iki ülke arasında anlaşma yapılmış, bu anlaşma ile 1535 yılındaki kapitülasyonlar ile elde edilen haklardan Prusya Devleti ve elçisi de yararlanabilecektir. Böylece Osmanlı İmparatorluğu'nda konsolosluk kurulma imkânı da verilmiş olmuştur. 2 Nisan 1761 yılında anlaşmanın imzalanıp, 27 Temmuz 1761 tarihinde de yürürlüğe girmesinden sonra Rexin, Babıali tarafından Prusya'nın resmi ilk bakanı olarak kabul edilmiştir. İlk dönemde Prusya Elçilik Binası, bugünkü Protestan kilisesinin bulunduğu şehir kısmında yer alıyordu. Daha sonrasında Prusya Devleti, diğer devlet elçiliklerinin bulunduğu Büyük Pera Caddesi'ne yakın Yazıcı Sokağı'nda bir bina satın almıştır.²⁷²

²⁷² Dr. Felix O. Gaerte, a.g.e., sayfa 21-29.

16 Kasım 1864 yılında dönemin Prusya elçisi Kont Brassier de St. Simon, Yazıcı Sokak'ta bahsedilen 3770 m² büyüklüğünde arsayı ve üzerinde yer alan iki katlı Türk konağını incelemiştir. O dönemde elçilik, Petit Champs des Morts'ta (Piccolo Campo'nun başlangıç bölgesinde bir ev) kiralık bir evde hizmet vermekteydi. Elçinin kendisi ise ikamet olarak Büyükdere'de Françiniz Evi'ni kiralamıştır. İnceleme sonunda verilen karar ile dönemin elçisi St. Simon'a gerekli yetki verilerek arsa üzerindeki yapı ile birlikte 8.9.1865 yılında satın alınmıştır. Vakıf arazisi olan arsanın Prusya mülkiyetine geçmesi 1868 yılında gerçekleşmiştir. Yapının günümüze ulaşan plan krokisinde, arsa üzerindeki mevcut yapı ile birlikte 6 kuyu ve 2 su deposu gösterilmiştir. Plan şemasında özellikle bu kuyu ve depoların gösterilmesinin sebebi Pera'da sürekli meydana gelen yangınlardan ileri gelmektedir.(Ek B.36)

Günümüze ulaşan bu tek plan dışında yapının 1869/1870 yıllarında çekilmiş bir fotoğrafı da bulunmaktadır. Sebah'ın Galata Kulesi'nden çektiği panoramik bu fotoğrafta, Boğaz'a doğru inen eğimden dolayı oluşan 2 adet teras ile üst terastaki iki küçük bina ve ana bina görülebilmektedir. (F. 2.153)

Arazinin güney yönünde ise ahır binası bulunmaktadır. Güney sınırında yer alan iki adet tavuk kümesi ve su deposu olarak gösterilen bölüm, bugün mevcut fakat kullanımda olmayan Abdül Mümin Çeşmesi'dir.

Fotoğraf 2.153. Galata Kulesi'nden panorama içinde Prusya Elçiliği 1869-1870

Arazinin alımı sırasında hazırlanan raporda mevcuttaki yapı ve arsa hakkında verilen bilgiler şöyledir;

- Arsa alanı 6500 arşın kare (3770 m²).
- Cadde cephesi 120 arşın (91 m).
- Arsa uzunluğu 40-60 arşın (30-45 m).
- Arsadaki binaların taban metrekaresi toplamı 2000 arşın kare (1150 m²).
- Arşanın bahçe olarak kullanılan alan toplamı 2850 m².
- Tüm arsa 6-8 arşın (4.50-6.00 m) yüksekliğinde taş duvarla çevrilidir.
- Arazi içindeki binalar “Türk Evi” özelliklerinde, haremlik ve selamlık bölümleri olup tek katlı ahşap binalardır. Zeminde büyük girişleri mevcut olup birbirleriyle bağlantıları vardır. Üst katlarında büyük salonlar, farklı boyutlarda birçok oda, Türk hamamı yer almaktadır. Mutfak, çamaşırhane, ahır ve sundurma gibi servis mekânları binaların dışında ayrı bir bölümde yer almaktadır.²⁷³

1867 yılında Prusya kralı I. Wilhelm, Otto von Bismarck'ı başbakanlığa atamıştır. Bismarck, Danimarka, Avusturya ve Fransa'ya açtığı savaşlarla Alman bölgelerini bir bayrak altında toplamış ve Alman İmparatorluğunu kurmuştur. Prusya kralı I. Wilhelm de artık Almanya'nın Kayzer Wilhelm'i olmuştur. Bu tarihten sonra Prusya Alman İmparatorluğu'nun en büyük parçası olarak kalmıştır. Kuzey Almanya Birliği'nin kurulması ile İstanbul'daki Prusya elçisinin belgesi, 3 Şubat 1868 tarihinden itibaren, Kuzey Almanya Birliği'ni yetkili elçisi ifadesi ile Sultan, Abdülaziz tarafından imzalanarak kabul edilmiştir. Nihayetinde 18 Ocak 1871 yılında Alman İmparatorluğu kurulmuştur.²⁷⁴

Arazinin alınmasından dört yıl sonra 1868 Kasım ayında mevcut bina yerine yeni bir bina yapılması gündeme gelmiştir. 1870 yılının sonbaharından itibaren Mimar Hubert Goebbels “Prusya Krallığı Ticaret, Sanayi ve Kamu İşleri Bakanlığı İnşaat Dairesi” adına Yazıcı Sokak'taki arazi için imar planı çalışmalarına başlamıştır. 1871 Nisan ayında ise iki alternatifli olarak mimari projesini hazırlamıştır. Esasında hazırlanan yeni proje Alman İmparatorluğu Elçilik Binası olarak değil Prusya Elçilik Binası olarak planlanmıştır. Dönemin Prusya Elçisi Von Radowitz, Yazıcı Sokak'ta yer alan mevcut arsada planlanan yeni inşaat yerine, Ayazpaşa'da yeni bir arsa

²⁷³ Meyer-Schlichtmann Carsten, Von der preussischen Gesandtschaft zum Doğan Apartmanı: 130 Jahre Geschichte eines Grundstückes und Hauses in Beyoğlu-Istanbul = Prusya Elçiliği'nden Doğan Apartmanı' na: İstanbul-Beyoğlu'ndaki bir binayla arşanın 130 yıllık tarihi , Türkçeye çeviren, Ümit Öztürk, İstanbul Kitaplığı, İstanbul 1992, sayfa 40-41.

²⁷⁴ Dr. Felix O. Gaerte, a.g.e., sayfa 29, 31.

alınmasına sebep olmuş, Almanya Elçilik Binası'nda 1874-1877 yılları arasında inşa edilmiştir. Günümüzde bu yapı halen Federal Almanya Cumhuriyeti Başkonsoloslugu ve Alman Arkeoloji Enstitüsü İstanbul Şubesi olarak hizmet vermektedir.

Yazıcı Sokağı'ndaki mevcut Türk Konağı ise 1870 yangınından sonra Alman çocuk yuvası olarak hizmet vermiş, sonrasında mevcuttaki bir binası dışında diğer binaları yıkılmıştır. Arsa mülkiyeti Alman İmparatorluğu'nda kalmıştır. Ayazpaşa'daki arsanın alımı sırasında bu arsanın satılması planlanmışsa da gerçekleşmemiştir ve arsa uzun süre bakımsız vaziyette kalmıştır.

1880 yılında dönemin padişahı II. Abdülhamid, Alman İmparatoru I. Wilhelm'e yazlık elçilik binası yapılmak üzere Tarabya'daki araziyi hediye etmiştir. Yeni inşaatın yapılmasının maliyetinin fazla olması üzerine Yazıcı Sokağı'ndaki arsanın satışı tekrar gündeme gelmiştir. 1885 yılında Tarabya'daki projenin onaylanması üzerine, uygulamayı temsilciliğini Alman Wilhelm Albert'in yaptığı İngiliz firma "Constantinople Land and Building Company Ltd." nin yapmasına karar verilmiştir. Bu tarihte Alman Büyükelçi Von Radowitz ve Wilhelm Albert arasında yapılan sözleşmeye göre inşaat, 1887 yılında bitirilecek, işin başında İmparatorluk peşin 60.750 mark ödeme yapacak ve iş bitiminde değeri 147.200 mark olan Yazıcı Sokağı'ndaki arsa şirkete verilecek idi. İnşaatın bitiminde bahsedilen arsa devir işlemleri tamamlanmıştır. Fakat devrin tam olarak hangi tarihte ve kimin adına yapıldığı bilinmemektedir. Günümüzde üzerinde Doğan Apartmanı bulunan arsanın eski Prusya Elçiliği arsası olarak kullanıldığı en eski kadastro kayıtları ve tapu belgeleri karşılaştırılarak bulunmuştur.²⁷⁵

Arsanın satılıp devir işlemlerinin yapılmasından sonra günümüze kadar ulaşan Doğan Apartmanı'nın temellerinin 1892 yılında atıldığı bilinmektedir. İnşaatın bitiş tarihi olarak da 1894-1895 yılları olduğu tahmin edilmektedir. Apartmanın ilk ismi kayıtlarda Helbig olarak "Rue Yazıdji Appartments, Helbig" şeklinde geçmektedir. 1913-1914 tarihli kaynaklarda Nahid Bey Apartmanları şeklinde görülmektedir. O tarihte yapılar genellikle sahiplerinin ismini almaktaydı. İlk kadastro kayıtlarında gözüken Helbig soyadı bu düşüncüyü doğrulamaktadır. 1919 Şubat ayı itibari ile yeni mal sahibi olan sigara kağıdı fabrikası sahibi Mair de Botton Efendi'den sonra

²⁷⁵ Meyer-Schlichtmann Carsten, a.g.e., sayfa 42-43.

Botton Han olarak isimlendirilmiştir. Fakat yapıyı han olarak isimlendirmesi ilginç bir detaydır. Fakat apartman içinde küçük sanayi ya da işyeri olarak kullanıldığına dair bir kayıt yoktur. Apartmanın yeni sahibi, 1929 yılında, borçlanma sebebi ile ipotek edilmesi üzerine Berlin'deki Victoria Sigorta oluyor ve ismi Victoria Han olarak değiştiriliyor. Son olarak 1942 yılında, varlık vergisi çıkmadan hemen önce Victoria Sigorta, yapıyı Yapı Kredi Bankası kurucusu Kazım Taşkent'e satmış ve bugünkü ismi olan Doğan Apartmanı olarak kayıtlara geçmiştir. Yapının ismi Kazım Taşkent'in ölen oğlu Doğan Taşkent'ten gelmektedir.

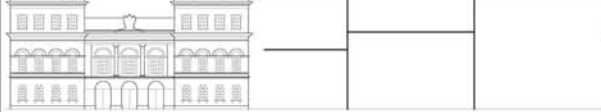

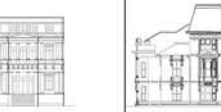

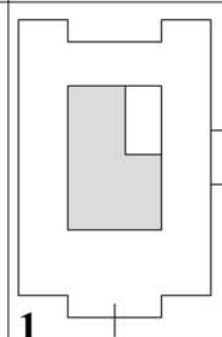
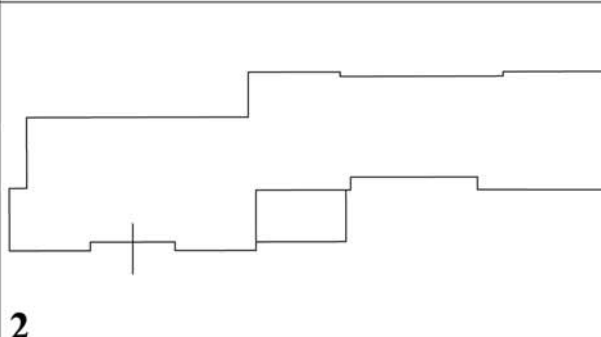
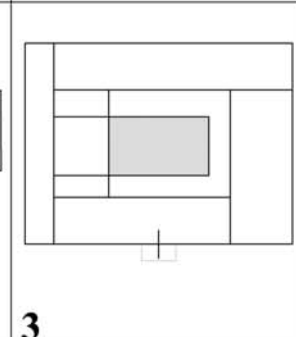
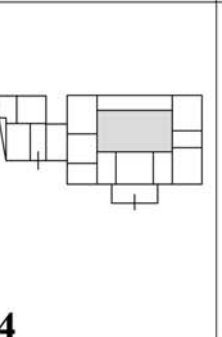
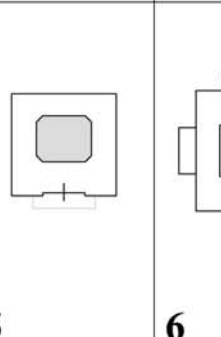
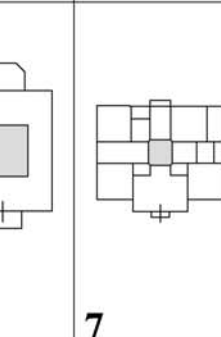
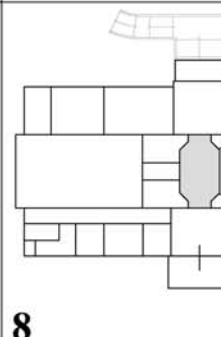
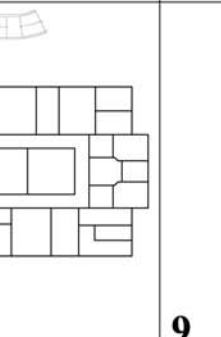
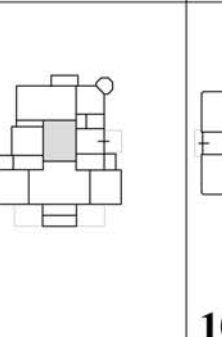
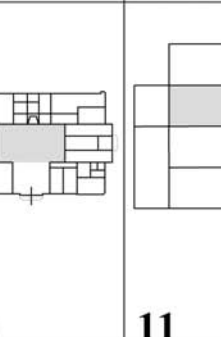
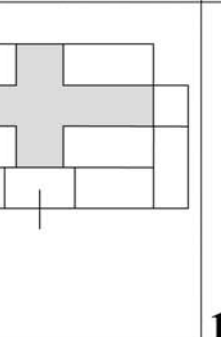
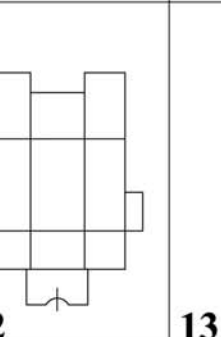
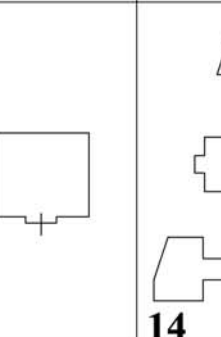
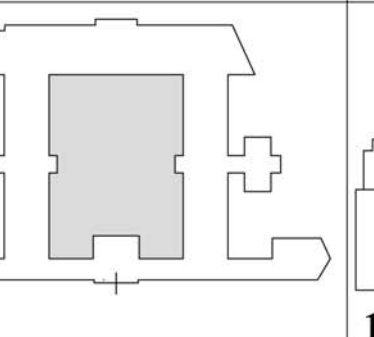
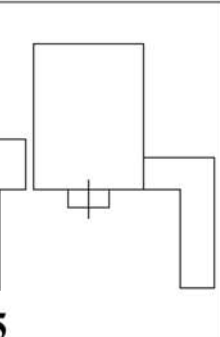
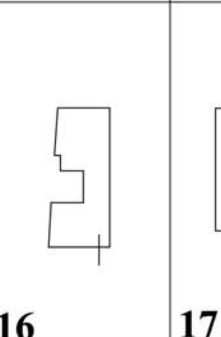
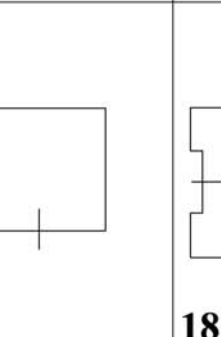
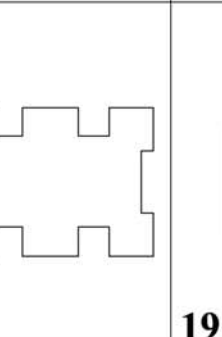
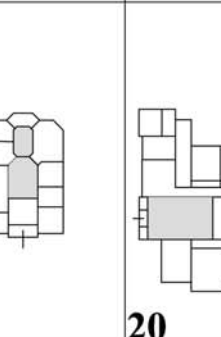
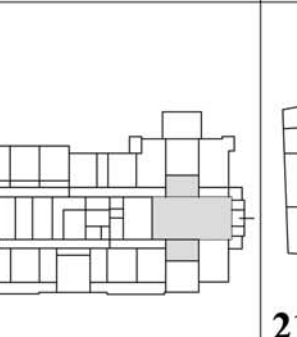
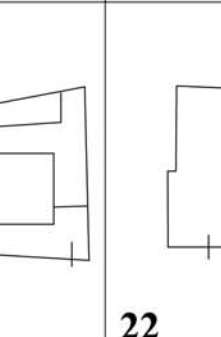
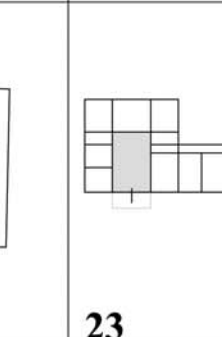
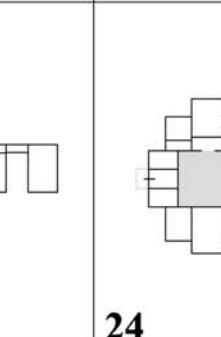
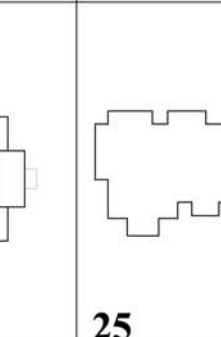
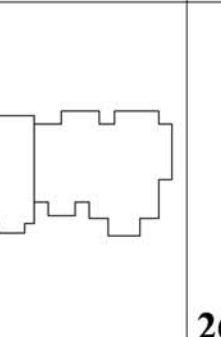
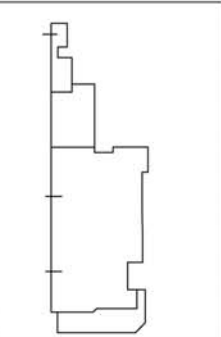
“U” şeklinde orta avlulu yapı, ağırlıklı Roma geç barok mimarisi özelliklerine yansıtmaktadır. Yapı birçok farklı tarihte tadilatlar geçirmiştir. 1935 yılında mutfaklar küçültülerek her daireye bir banyo eklenmiş, ıslak mekânlar fayans ile kaplanmıştır. 1950 ile 1970 yılları arasında daireler tek tek satılmıştır.²⁷⁶ Son olarak kapsamlı restorasyonu 2004 yılında yapılan yapı günümüzde iyi durumdadır. (F. 2.154)

Fotoğraf 2.154. Doğan apartmanı deniz cephesi

²⁷⁶ Yıldız Salman, “Doğan Apartmanı”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, a.g.e., cilt 3, sayfa 79-80.

TABLO 2.1 İSTANBUL'DAKİ SEFARETHANELERİN MİMARİ ÖZELLİKLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRME TABLOSU

YAPILAR		FRANSIZ SARAYI	RUS SARAYI	PERA HOUSE	HOLLANDA SARAYI	İSPANYA SARAYI	İRAN SARAYI	İSVEÇ SARAYI	ALMAN SARAYI	ALMANYA YAZ. B.	İTALYA YAZ. B.	İTALYA ELÇİLİK BİNASI	VENEDİK SARAYI	RUSYA KON. YAZ. B.	FRANSA KONSOLOSLUĞU	RUSYA B. ELÇİLİĞİ YAZ. B.	ROMANYA KON.	A.B.D. KONSOLOSLUĞU	AVUSTURYA SARAYI	BELÇİKA SARAYI	MISIR "HİDİVA" SARAYI	JAPONYA KON.	YUNANİSTAN KON.	FRANSA ELÇİLİĞİ YAZ. B.	POLONYA ELÇİLİK B.	İNGİLTERE ELÇİLİĞİ YAZ. BİNASI	PRUSYA ELÇİLİK BİNASI		
YAPILAR																													
PLAN ŞEMASI																													
BÖLGE	Pera-Beyoğlu	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	
	Boğaziçi																												
	Tarihi Yarımada																												
	Maçka-Şişli																												
MİMARİ YAPTIRAN		Pierre Laoureux	Gaspard Fossati	Sir Charles Barry, W. James Smith	G. B. Borbini	Bilinmiyor	G. Domenico Stampa	Domenico Pulgher	Hubert Goebbels, Albert Kortum	Cingria, W. Dörpfeld, A. Wegner	Raimondo D'Aronco	Giulio Mongeri	Bilinmiyor	Bilinmiyor	M. Carré	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Giacomo Leoni	Mıgırdıç Çarkçıyan Kalfa	P. Michail Campanakis	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Melling	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor		
YAPILDIĞI DÖNEM		17. YY																											
		18. YY	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	
		19. YY																											
		20. YY																											
MİMARİ ÜSLUP	Eklektisizm	Neoklasizm	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	
		Eklektisist																											
		Neorönesans																											
		Neogotik																											
		Oryantalist																											
Art Nouveau																													
PLAN TİPİ	HOL AVLU	Açık	○																										
		Kapalı																											
		Merkezi																											
		Karma																											
YAPIM MALZEMESİ	Kagir	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	
	Ahşap																												
	Karma																												
KAT SAYISI	Zemin+1 Kat																												
	Zemin+2 Kat	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	
	Zemin+2 Katın fazla																												
BUGÜNKÜ DURUMU	Mevcut	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	
	Mevcut değil																												
KORUMA DURUMU	İyi	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	
	Orta																												
	Kötü																												
ÖZGÜNLÜK DURUMU	Özgün	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	
	Özgün değil																												
İŞLEV ÖZELLİĞİ	Sefarethane olarak tasarlanan yapılar	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	
	Sefarethane fonksiyonu verilen yapılar																												
İŞLEV DURUMU	İşlevini Koruyan	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	
	İşlevini Kaybetmiş																												
	Farklı İşlevlendirilmiş																												

Envanter numaraları 12 ile 26 arasındaki yapılar sefarethane fonksiyonu verilen yapı grupları olduğu için işlev durumu başlığı altında değerlendirilmemiştir.

* 23 envanter nolu Fransa Elçiliği Yazık Binası ve 26 envanter nolu Prusya Elçilik Binası "Türk Evi" özelliklerine sahip olduğu için mimari üslup başlığı altında değerlendirilmemiştir.

2.3. DEĞERLENDİRME

Bu bölüm içinde iki ana başlık altında toplam yirmialtı yapı incelenmiştir. İlk başlık altında incelenen onbir yapı, sefarethane olarak tasarlanan yapı grubu, ikinci başlık altında incelenen onbeş yapı da mevcut bir yapıya sefarethane fonksiyonu verilmiş olan yapı grubudur.

Bu binalardan en erken tarihlisi 17. yy. ın sonu olup, çoğunluğu 19. yy. olarak tarihlenebilmektedir. Genel olarak konumları, tarihçeleri, mimari özellikleri ile incelenen yapı grupları bu bölümde yer alan Tablo 2.1. de plan ve cephe çizimleri ile karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmiştir;

İncelenen yirmialtı yapıya ait cephe çizimlerinin bir kısmında cephe fotoğraflarından, bir kısmında da kaynaklarda yer alan plan krokilerden faydalanılarak yeniden çizilmiştir. Kaynaklarda plan krokileri bulunmayan yapı gruplarının incelenmesi için konsolosluklara müracaat edilmiş, gerekli iznin konsolosluklar tarafından verilmemesi sonucu, bu plan krokiler tabloda sadece kontur olarak çizilerek diğer yapılar ile oranlarının karşılaştırılmasına gidilmiştir. Yapıların buldukları bölge, mimarları, yaptıran, yapım dönemleri, mimari üslupları, plan tipleri, yapım malzemeleri, kat sayıları, bugünkü durumları, koruma durumları, özgünlük durumları, işlev özellikleri ve işlev durumları karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir.

İkinci bölümdeki yapıların sıralamasında öncelik, sefarethane olarak tasarlanan yapı gruplarına verilmiş ve bu yapı grupları kendi içlerinde yapım tarihlerine göre kronolojik olarak sıralanmıştır. Aynı tarihsel sıralama, sefarethane fonksiyonu verilen yapı gruplarında da devam ettirilmiştir. Bu sıralama düzeni hazırlanan tabloya yansıtılmıştır. Buna göre;

- 26 yapının 14'ünün Pera Bölgesi'nde, 10'unun Boğaziçi Bölgesi'nde, istisna olarak İran Sefarethanesi'nin tarihi yarımada, elçilik olarak inşa edilmiş ve fakat hiç kullanılmamış olan İtalya Sefarethanesi'nin Maçka'da bulunduğu, Pera'da bulunan 14 yapıdan 6'sının, Boğaziçi Bölgesi'nde bulunan 10 yapıdan 3 ünün, istisna olarak yukarıdaki maddede belirtilen İran ve İtalya'ya ait yapıların sefarethane olarak tasarlandığı,
- Sefarethane olarak inşa edilen yapıların mimarlarının Levanten veya yabancı kökenli oldukları, mevcut bir yapıya sefarethane fonksiyonu verilmiş olan yapı

gruplarından mimarları belli olmayanlarının da Levanten ve yabancı mimarlar olabilecekleri,

- Sefarethane olarak tasarlanan yapıları yaptıranların bağılı bulunduğu yabancı devletler olduğu, mevcut yapıya sefarethane işlevi verilen yapıların çoğunlukla konut olarak inşa edilmiş olması sebebi ile yaptıranın konutun sahibi olduğu,
- Pera Bölgesi'ndeki yapıların çoğunlukla 19. yy. a, Boğaziçi Bölgesindeki yapıların 19. yy. ve 20. yy. olarak tarihlendiği,
- Mimari üsluplarının yapım dönemleri ile paralel olarak geliştiği, Pera Bölgesi'ndeki yapılarda Neoklasisizm ardından Neorönesans ve Eklektisizm, Boğaziçi Bölgesi'nde Neoklasisizm, Eklektisizm ve Art Nouveau etkisi görüldüğü,
- Yapılardan Fransa ve İngiltere Konsoloslugu'nda avlulu plan tipinin uygulandığı, diğer yapılardaki mahallerin çoğunlukla merkezi bir hol etrafında dağıldığı, her ne kadar inceleme imkanı bulunamasa da Rus Sarayı'nın ince ve uzun bir formda olması, mahallerin birkaç holden dağılması, İtalya Konsoloslugu'nun geçirdiği restorasyonlar ile zemin kat giriş holü ardından gelen orta holün bir koridor ile kesilmesi, 1. ve 2. katta orta hol yerindeki kabul salonları ile farklılık göstermesi, Mısır Konsoloslugu'nun haremlik ve selamlık şeklinde dağılması, Japonya ve Romanya Konsoloslukları'nın girişlerinin merkezi olmaması sebebi ile karma tipte olduğu,
- Pera Bölgesi'ndeki yapıların kagir, Boğaziçi Bölgesi'ndeki yapıların ahşap, Tarabya'da bulunan İtalya Elçiliği Yazlık Binası ile Mısır Sarayı'nın hem ahşap hem kagir malzeme kullanılarak karma tipte olduğu,
- Yapıların kat sayılarının çoğunlukla zemin+2 kat şeklinde olduğu, zemin katın elçilik ofisleri ve kabul salonları, 1. katların ağırlama birimleri, 2. katların elçilerin ikametleri olarak planlandığı, Maçka'daki İtalya Elçilik Binası ile Pera Bölgesi'ndeki Alman Sarayı'nın diğer yapılardan farklı olarak zemin+ 2 kattan fazla olarak inşa edildiği,
- Yapıların iki tanesi hariç tümünün günümüze ulaştığı, Prusya Elçilik Binası ve İngiltere Elçiliği Yazlık Binası'nın mevcut olmadığı, mevcut olmayan bu iki

yapının da mevcut bir yapıya sefarethane fonksiyonu verilen yapı gruplarından olduğu,

- İncelenen yapıların çoğunluğunun sefarethane olarak kullanılması ve bakımlarının periyodik olarak yapılması sebebi ile koruma durumlarının iyi derecede, Amerika Elçilik Binası'nın, Mısır Sarayı'nın, Rus Elçiliği Yazlık Binalarının boş olması, Maçka İtalya Elçilik Binası'nın ve Fransa Elçiliği Yazlık Binası'nın farklı bir işleve sahip olması sebebi ile koruma durumunun orta derecede, Tarabya İtalya Yazlık Binası'nın koruma durumunun ise kötü derecede olduğu,
- Sefarethanelerin çoğunluğunda yapılan restorasyon çalışmalarında, yapıların özgün halinin korunduğu, bazı yapılarda ise farklı dönemlerde yapılan restorasyonlar sonucunda özgün üsluplarına bağlı kalınmadığı, kat ve mahal eklentileri yapıldığı, kısmi cephe düzenlerinin değiştirildiği, farklı malzeme ile yeniden yapımı gibi sebeplerle özgün durumlarının korunmadığı,
- 11 yapının sefarethane olarak tasarlanarak bu işleyle kullanıldığı, 15 yapının mevcut bir yapıya sefarethane işlevi verilerek kullanıldığı,
- Sefarethane olarak tasarlanan yapı gruplarının çoğunluğunun işlevlerini devam ettirdiği, İtalya Elçiliği Yazlık Binası'nın boş durumda olması, Maçka İtalya Elçilik Binası'nın ise yeni bir işleve sahip olması sebebi ile işlevlerini kaybetmiş olduğu sonuçlarına varılmıştır.

Bu yapı gruplarının Osmanlı-Türk mimarisine olan etkilerine bakıldığında öncelikle yapıların mimarlarının yabancı ve Levanten olduğu görülmektedir. Bu mimarlar, Tanzimat ile başlayan batılılaşma hareketleri kapsamında, Avrupa'da kullandıkları batılı üslupları, yapım malzeme ve tekniklerini ithal ederek kagirleşme hareketine öncülük etmişlerdir.

Fossati, Osmanlı-Türk mimarisini etkileyen ve kagirleşme hareketine öncülük eden mimarların başında gelmektedir. Fossati ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu'na gelen yabancı mimarlardan bir kısmı İstanbul'da kalarak birçok önemli yapılar inşa etmiş, Fransa ve Almanya gibi sarayların mimarları ise bu yapıları yaptıktan sonra ülkelerine geri dönmüşlerdir. Yabancı mimarlardan Barborini, W. J. Smith, D'Aronco'nun, levanten mimarlardan Stampa ve Mongeri'nin günümüzde halen mevcudiyetini koruyan önemli eserleri bulunmaktadır. Yabancı ve Levanten

mimarlar ayrı ayrı eserler inşa ettikleri gibi ortak çalışarak oluşturdukları birçok yapı da bulunmaktadır.

19. yy. da Osmanlı-Türk mimarisini etkileyen Tanzimat ve batılılaşma hareketinin önemli mimarlarından Fossati, Tanzimat erkanının da desteği ile başta sefarethaneleer olmak üzere birçok yapı inşa etmiştir. Yirmibir yıl boyunca İstanbul'da kalan Fossati'nin ilk eseri Rus Sarayı olmuştur. Bu eseri çok sayıda sefarethane yapısı ve Darülfünun Binası, Hazine-i Evrak Binası, Reşit Paşa Sahilsarayı gibi önemli başka yapılar izlemiştir. Fossati'nin tek başına inşa ettiği yapıların yanında Hollanda Sarayı, İran Sarayı gibi yabancı ve levanten mimarlar ile çalıştığı yapılar da mevcuttur.

Batılılaşma etkisine öncülük eden sefarethane yapıları ardından bu dönemde yapılan diğer anıtsal binalar, Osmanlı İmparatorluğu'na ait saraylar, köşkler, kasırlar gibi yapılarıdır. Tanzimat erkanının desteklediği mimar Fossati iken Osmanlı İmparatorluğu bu yapıların mimarı olarak Balyan ailesi ile çalışmıştır. Osmanlı padişahlarından III. Selim, II. Mahmud, Abdülmecid, Abdülaziz, V. Murat ve II. Abdülhamid devirlerini kapsayan 200 yıl gibi uzun bir dönemde saray mimarı olarak Osmanlı-Türk mimarisinin gelişimine katkıda bulunan aile, yapılarında, doğu süsleme motifleri ile batılı üslupları birlikte harmanlayarak yeni bir üslup oluşturmuştur. 18. ve 19. yy. Osmanlı-Türk mimarisinin gelişmesinde önemli bir katkısı olan ailenin önemli eserleri arasında Dolmabahçe Sarayı, Çırağan Sarayı, Beylerbeyi Sarayı, Adile Sultan Kasrı, Beykoz Kasrı, İhlamur Kasrı, Ortaköy Camii ve Dolmabahçe Camii bulunmaktadır.²⁷⁷

²⁷⁷ Pars Tuğlacı, Osmanlı Mimarlığında Batılılaşma Dönemi ve Balyan Ailesi, İnkılap ve Aka Yayınevi, İstanbul, 1981, sayfa 1-2.

3. KORUMA SORUNLARI VE RESTORASYON ÖNERİLERİ

19. yy. batılılaşma sürecinde etkin rol oynayan sefarethanelerin birçoğu günümüze özgün hallerini koruyarak ulaşmıştır. Yapım dönemlerinde her devletin gücünün ve büyüklüğünün simgesi şeklinde bir saray gibi tasarlanan bu görkemli yapılar, günümüzde de aksatılmayan bakım ve onarım süreçleri ile bu özelliklerini korumaktadırlar. 19. yy. da yapılan sivil mimarlık örnekleri, birçok kez el değiştirdiği için birçoğu günümüze özgün hallerini koruyarak ulaşamamış, bir kısmı da yıkıp yeniden yapma mantığı sonucu ya yıkılarak geride boş arsalar ya da betonarme çok katlı apartman veya hanları oluşturmuştur.

Tanzimat ve batılılaşma hareketlerinin sonucu olarak ortaya çıkan ve Osmanlı-Türk tarihi açısından önem arzeden bu yapılar, taklit ve özentî bir akım olarak değerlendirilerek birçok kişi ve kurum tarafından araştırılmaya ve korumaya değer görülmemişse de, batılılaşma hareketinin sonucu Beyoğlu gibi bir semtin oluşmasına öncülük eden sefarethaneler ve yabancı grupların oluşturduğu bu akım, günümüze gözardı edilemez eserler bırakmıştır. Bu bölüm içindeki alt başlıklarda sefarethanelerin bozulma nedenleri ve türleri, koruma ve restorasyon önerileri yer almaktadır.

3.1. BOZULMA NEDENLERİ VE TÜRLERİ

Genel olarak korunması gerekli kültür varlıklarının zaman içinde bozulmalarına neden olan etkenler üçe ayrılmaktadır;

1. Ferdi Nedenler; Ferdin neden olduğu yıpranmalar, beşerî hatalardan doğan yıpranmalar.²⁷⁸
 - a. Fiziksel Nedenler (Yapım, onarım, bakım hataları ve malzemenin yanlış kullanılması)
 - b. Psikolojik Nedenler (Yıkma, yakma gibi kötülük tutkuları ve inançları dışında kalan eserlere yönelik tahribat)
2. Doğal Nedenler:
 - a. Afetler (Deprem, toprak kayması, su baskını vb.)
 - b. Atmosferik etkenler (Isı farkları, kırım, karbonik gazlar)

²⁷⁸ Akademi Dergisi, Walter Frodl, "Anıtlar, Bakım ve Onarımları", Çev. B. Özer, 1965, No:3-4, sayfa 6.

c. Biyolojik etkenler (Yosun, mantar ve bakteriler)

3. Toplumsal Nedenler

a. Sosyal Nedenler (Teknoloji, sanayileşme, kentlere göç)

b. Ekonomik Nedenler (Büyük rant getirmediği için eski eserlere zarar verme)

Bu nedenlere bağlı olarak yapılarda oluşan bozulma türleri ise aşağıda sıralanmıştır;

1. Fiziksel Yıpranma: Özellikle bireysel ve doğal nedenlere bağlı olarak, yapıyı oluşturan malzemelerin ya da yapı bütünüünün yıpranması ve anıtın kullanılamaz duruma gelmesidir. Önlem olarak, yıpranmanın durumuna göre seçilecek bir restorasyon yöntemi ve sürekli bakım ile anıtın işlevini sürdürmesi sağlanmalıdır.
2. İşlevsel Yıpranma: Anıtın yapıldığı dönemdeki işlevinin toplumsal nedenlerle ya medrese örneğindeki gibi geçerliliğini tümüyle yitirmesi, ya da han, kervansaray örneklerinde olduğu gibi işlevinin bugün de geçerli olduğu halde gereksinimlerin değişmesiyle eserin kullanılamaz duruma gelmesidir. Anıtların günlük yaşam içinde bir işlevi yüklenmelerini ön koşul olarak belirleyen çağdaş koruma anlayışı, bu tür yıpranmalarda, çözüm olarak anıta yeni bir işlev yüklenerek onun canlandırılmasını ve yaşamını sürdürmesini önermektedir.
3. Çevresel Yıpranma: Bu yıpranma türü, ya bir anıtın yakın çevresinin şehircilik yönünden plansız ve olumsuz değişime uğrayarak anıtın çevresinden soyutlanması ya da heyelan vb. doğal etkenler veya göçler gibi toplumsal nedenlerle tüm çevrenin yokolması ile oluşmaktadır. Birinci durumda yakın çevrenin yeniden düzenlenmesi, ikinci durumda ise anıtın belgelenmesi ve olanak bulunması halinde taşınarak bir başka yerde yeniden yapılanması gerekmektedir.
4. Ekonomik Yıpranma: Genellikle özel mülkiyet elinde bulunan anıtların, onarım ve bakımları için gerekli parasal tutarın anıtın sahiplerince

karşılanamaması ve rant değerleri düşük olduğu için karşılanmak istenmesi ile oluşan yıpranma türüdür.²⁷⁹

5. Yasal ve Yönetmelik Yıpranma: Ülkemizde bayındırlık faaliyetleri kapsamında yeni yollar açılması, barajlar yapılması tarihi çevreleri tehdit eden imar hareketlerindedir. Bu anlamda yönetimlerin yanlış kararları ile kültür varlıkları zarar görmektedirler.²⁸⁰

Tüm korunması gerekli kültür varlıkları gibi sefarethaneler de yapım tarihlerinden itibaren bozulmaya neden olan bu faktörlerle karşılaşmaktadırlar. Fakat sefarethanelerin çoğunluğu kendi işlevlerini koruyup, periyodik olarak bakımları yapıldığı için yıpranma durumları önlenmektedir. Bununla birlikte bu yapılardan bir kısmı ise ciddi olarak onarım ve bakıma ihtiyaç duymaktadır.

Genel olarak tüm yapı grupları fiziksel yıpranma türü ile karşı karşıya olmakla birlikte, periyodik bakımı yapılmayan yapılardan Tarabya'daki İtalya Elçilik Binası, Tarabya'daki Rusya Konsolosluluğu Yazlık Binası, Sarıyer'deki Rusya Büyükelçiliği Yazlık Binası, Tepebaşı'ndaki Amerika Elçilik Binası, Bebek'teki Mısır Sarayı günümüzde oldukça kötü durumdadır. Bu yapılar yıpranma türü olarak fiziksel yıpranmanın yanında işlevsel ve ekonomik yıpranma türü içine de dahildirler. Bu yapıların hepsi günümüzde işlevsiz kalmış ve boş durumdadırlar. Özellikle Tarabya'daki İtalya Elçilik Binası uzun süre boş kalmış ve geçtiğimiz senelerde restorasyonuna başlanılan yapıdaki bu çalışmalar ne yazık ki ekonomik sebepler ile üzerindeki iskeleler dahi sökülmeden yarım bırakılmıştır.(F. 3.1-3.2)

Fotoğraf 3.1. İtalya Elçilik Binası cephe

Fotoğraf 3.2. İtalya Elçilik Binası cephe detay

²⁷⁹ Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Bölümü Rölöve ders notları.

²⁸⁰ Zeynep Ahunbay, Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yem Yayınları, İstanbul, 1996, sayfa 56.

Tarabya'daki Rus Konsolosluğu 1935 yılındaki yol genişletme çalışmaları sırasında yasal ve yönetsel yıpranmaya maruz kalmış, zemin katında kolonları Alman mühendisler tarafından kesilmiştir. (F. 3.3) Yine işlevsiz boş bırakılan yapılardan biri de Sarıyer'deki Rusya Büyükelçilik Binası'dır. Tepebaşı'ndaki Amerika Elçilik Binası'nda konsolosluğun İstinye'deki yeni binasına taşınması ile işlevsiz kalmış durumdadır. (F. 3.4-3.5) Bebek'teki Mısır Sarayı ise doğal nedenlere bağlı olarak bulunduğu zemindeki hareketler sebebi ile yapının denize doğru kaydığı tespit edilmiştir. Günümüzde bu yapıda fiziksel ve ekonomik yıpranma türleri ile kullanılmaz durumdadır.

Fotoğraf 3.3. Rus Konsolosluğu'nun kesilen kolon yerleri

Fotoğraf 3.4. Amerika Elçilik Binası-Tepebaşı

Fotoğraf 3.5. A.B.D. Konsolosluk Binası-İstinye

Koruma sorunlarının başında ele alınan işlevsiz ve boş durumda, kendi haline bırakılan yapılardan sonra sefarethanelerin karşılaştığı bir diğer koruma sorunu ise farklı işlev verilmesi sonucu oluşan bozulmalardır. Maçka'daki İtalya Elçilik Binası'nın günümüzde lise olarak yeniden işlevlendirilmesi örnek olarak verilebilir. Bu yapı, elçilik olarak tasarlanmışsa da, Venedik Sarayı'nın işgalden kurtulmasından

sonra İtalya Elçiliği'nin bu saraya tekrar taşınması ile bina elçilik fonksiyonu ile kullanılmamış, bir dönem tütün deposu olarak faaliyet gösterdikten sonra Milli Eğitim Bakanlığı'na tahsis edilmiştir. Bu sürekli işlev değişimi ve farklılığı sonucu yapı, plan düzeninde farklılaşmış, kat ilaveleri gibi sürekli bir çalışma ve değişikliklere mağruz kalmıştır. Her ne kadar plansal olarak inşa aşamasında yarım kaldığından sadece cephe anlamında özgün olarak günümüze ulaşan yapının, işlev değişikliği ile değiştirilmiş plan kurgusu bu önemli yapıya yakışmayacak bir düzendedir. (F. 3.6-3.7) İşlevsel olarak aynı soruna sahip bir diğer yapı da bugün Marmara Üniversitesi Fransızca Kamu Yönetimi Bölümü olarak kullanılan Tarabya'daki Fransa Elçiliği Yazlık Binası'dır.

Fotoğraf 3.6. Eski İtalya Elçilik Binası merdiven **Fotoğraf 3.7.** Eski İtalya Elçilik Binası hol

Ferdi nedenler içinde fiziksel nedenlere bağlı olarak restorasyon hataları sebebi ile koruma sorunu yaşayan sefarethanelerin başında Japonya Elçilik Binası gelmektedir. Bu ahşap konak yapılış tarihinden günümüze kadar mekansal, üslupsal ve yapısal anlamda birçok değişikliğe uğramış ve üslup karmaşası oluşmuştur. Ayrıca bu yapı çevresel yıpranma türü ile de karşı karşıyadır. Semtin gelişmesi ile bölgedeki mütevazı ahşap konaklar yerine birçok büyük apartman ve hanlar inşa edilmiş, semtin çevresel anlamdaki bu karakteri bozulmuştur.

Restorasyon sırasında oluşan fiziksel yıpranmaya, Fransız Sarayı'nın açık olan avlusuna sonradan eklenen kare salon ve giriş cephesinin yönünün değiştirilmesi örnek verilebilir. Bu eklenen salon ile sarayın açık avlu düzeni bozulmuş, giriş yönünün batı cephesinden kuzey cephesine alınması ile de yeni bir cephe düzeni oluşturularak cephe üslubu farklılaşmış ve fiziksel yıpranma meydana gelmiştir. Aynı şekilde Venedik Sarayı'nın 18. yy. sonunda geiridiği kapsamlı restorasyon sırasında giriş cephesi tamamiyle değiştirilerek İtalya'daki Venedik saray cephelerine benzer bir hale getirilmiştir.

Yeniköy'deki Polonya Elçilik Binası ise yasal ve yönetsel yıpranmaya örnek teşkil etmektedir. Özgün hali ahşap olan yapı, yıkılarak betonarme olarak yeniden yapılmıştır.

3.2. KORUMA VE RESTORASYON ÖNERİLERİ

Sefarethane yapıları diğer kültür varlıkları gibi 2863 nolu kültür ve tabiat varlıklarını koruma kanunu kapsamında yer almaktadırlar. Bu sebeple bina içerisinde ve dışında yapılacak her türlü basit tamirat, onarım ve kapsamlı restorasyon çalışmaları için bağlı buldukları koruma kurulundan onay almak zorundadırlar. Fakat diplomasi temsilcilerinin diplomasi ayrıcalıkları içinde yer alan elçilik binalarının dokunulmazlığı kuralı, bu çalışmaların beraberinde bazı zorluklar getirmektedir. Bu dokunulmazlık birçok devlet tarafından fazlasıyla kullanılarak, yapının bağlı bulunduğu kurul görevlilerinin dahi çalışmalarını engellemektedir. Bu yönüyle bakıldığında 19. yy. mimarisinin en önemli eserleri olan sefarethanelerin, gelecek nesillere özgün halleri ile ulaştırılması için, hem elçilik görevlilerinin hem de çalışmayı yürüten, inceleyen kişi ve kurumların daha anlayışlı ve bir o kadar hassas çalışma prensibi içinde olmalarını zorunlu kılmaktadır.

Geleneksel sivil mimarimizde önemli bir yere sahip olan bu yapılar, dönemlerinin özelliklerini taşımaları sebebi ile tarihi belge niteliğindedir. Bu nedenle bu yapıların, bağlı buldukları devletler tarafından daha paylaşımcı bir anlayışla, konu ile ilgili çalışma yapan araştırmacılara açılarak, bu binaların literatürde daha kapsamlı bir şekilde yer alması sağlanmalıdır.

Sefarethanelerin genel kullanımına baktığımızda arazi içindeki ana binanın sadece konsolosluk görevlileri tarafından kullanıldığı, arazi içindeki müstemilat gibi ikincil yapıların ise insan sirkülasyonunun yoğun olduğu vize bölümleri olarak kullanıldığı görülmektedir. Elçilik ve konsolosluk binalarının dokunulmazlığı ve devlet güvenliği sebebi ile bu binalara giriş ve çıkışlar sıkı güvenlik kuralları altında yapılmaktadır. Aynı arazi içinde bulunan ikincil yapılarda çalışanların ana binaya giriş ve çıkışlarının kısıtlı olduğu bizzat personel tarafından ifade edildiği ve restorasyon çalışmaları sırasında bağlı buldukları koruma kurullarına verilmek zorunda olan projelerin dahi kuruldan temin edilmesinin elçilik iznine tabi olduğu düşünüldüğünde, araştırmacıların bu yapıları literatüre kazandırma anlamında çalışma yapmalarının kolay olmayacağı açıktır. Elçilikler ve konsolosluklar, yapıları ile ilgili araştırmaları kendi vatandaşı olan araştırmacılara yaptırmakta ve yaptırılan araştırmalar çoğu zaman kendi bünyelerinde kalmaktadır.

Yabancı devletlerin bu koruyucu ve kısıtlayıcı tutumları binaların kullanılmadığı dönemlerde de devam etmektedir. Bunun bir örneği A.B.D. Başkonsoloslugu Binası olarak uzun yıllar hizmet veren Tepebaşı'ndaki Corpi Evi'dir. A.B.D. yapının kent merkezinde ve dar bir sokakta yer almasından dolayı güvenlik problemi ve personel sayısında artış doğrultusunda yer sıkıntısı yaşamış, İstinye'de aldığı arazide tamamen içe dönük, kale görünümünde bir bina inşa etmiştir. Corpi Evi taşınma işlemlerinden sonra konsolosluk tarafından bir dönem kütüphane olarak işlevlendirilmek istenmiş, bir dönem satılması düşünülmüş nihayetinde yapı kendi haline bırakılmıştır. Oysa ki bu yapı, Amerikan kültürünü tanıtan bir işlev verilerek yaşatılabilir.

İncelenen yapı gruplarının birkaçı dışında tümü birer işleve sahip ve kullanılan yapılardır. Kullanılmayan, kendi hallerine bırakılan yapıların ise önemli birer kültür varlıkları olduğu düşünüldüğünde bir an evvel restorasyon çalışmalarına başlanıp, hayata geçirilmeleri sağlanmalıdır.

Günümüzde yabancı devletler tarafından kullanılan yapıların bakım ve onarımları periyodik olarak yapılmaktadır. Bu binaların özgün halleri ile gelecek nesillere aktarımının sağlanması için periyodik olarak yapılan bu bakım ve onarım çalışmalarının yetkililer tarafından titizlikle denetlenerek sürekliliği sağlanmalıdır. Bu yapıların, yapısal koruma anlamında herhangi bir problemi bulunmamakla beraber mevcut işlevleri sebebi ile ortaya çıkan problem; dış dünyadan tecrit edilmiş olmalarıdır. Bu konuda yukarıda bahsedilen Corpi Evi bu soruna iyi bir örnek oluşturmaktadır. İncelenen birçok binada aynı sorun mevcut iken Almanya Devleti'ne ait olan Gümüşsuyu ve Tarabya'daki yapılarda bu durum biraz daha farklılık göstermektedir. Örneğin Gümüşsuyu Alman Sarayı'nın görkemli balo salonu ve Tarabya Alman Yazlık Binası ve bahçesi, birçok organizasyona ev sahipliği yapmaktadır. (F. 3.8-3.9)

Fotoğraf 3.8. Alman Yazlık Binası Gül bahçesi **Fotoğraf 3.9.** Büyükelçilik Konutu ve Gül bahçesi

Fakat bu organizasyonlarda da ağırlıklı olarak Alman kurum, kuruluş ve vatandaşlarına yöneliktir. Almanya Devleti Türk vatandaşlarının da bu yapılarda organizasyon düzenlemesine izin vermekte ne var ki, burada Türk vatandaşlarının Almanya ile bir bağının bulunmasını gözetmektedir. Ayrıca Alman Devleti, Tarabya Yazlık Binası'nı çeşitli sinema filmlerinde kullanılmasına izin vermiştir. Almanya Devleti'nin örnek olarak verilen bu tutumu, sefarethanelerin içe dönüklüğünü ve tecrit edilmişliğini bir parça kırmış, yapıların görsel ve tarihsel zenginliğinin görülmesini sağlamıştır.

Sonuç olarak buldukları devletin bir parçası haline gelen bu yapıların, yine bağlı olduğu yabancı devletin himayesinde bırakılarak topluma daha yararlı ve toplum tarafından yaşanan birer mekan haline getirilmesi uygun olacaktır. Sefarethanelerin içinde yer alan büyük balo salonları, kabul salonları bu düşünceyle bugün daha kısıtlı bir topluluğa sağladığı bu hizmetleri genişleterek, yapılara hak ettiği değer verilmelidir. Bu şekilde elçilik sarayları süslü ve kapalı birer kutu olmaktan çıkartılarak "Kültür Sarayı" olarak yeni bir kimlikle sosyal yaşama kazandırılmalıdır.

SONUÇ

İki kıtanın birleşim noktasında bulunan ve birçok uygarlığa ev sahipliği yapan İstanbul'un silüeti her dönem farklılık göstermiştir. 19. yy. da, kent silüetinin yumuşak hatlarını, batılılaşma etkisi ile inşa edilen yapılar değiştirmiş, bu değişimin öncülüğünü de elçilik sarayları yapmıştır.

Yabancı elçilikler, Pera ve Boğaziçi Bölgesi'nde daimi elçilik yapılarına sahip olana kadar kendilerine ait olmayan geçici yapılarda ikamet etmişlerdir. 16. yy. da önce Elçi Hanı'nda, ardından Eminönü Yahudi Mahallesi'nde ikamet eden elçiler, ancak 18. ve 19. yy. da Galata ve Pera Bölgesi'ne kalıcı olarak yerleşmişlerdir.

Osmanlı İmparatorluğu, güçlü olduğu yükselme devrinde batılı devletlerin uygarlıklarını kendi uygarlıklarından üstün görmemiş ve bir model olarak izleme gereği duymamıştır. Bu dönemde İmparatorluğa elçi olarak gönderilen yabancılar, Elçi Hanı'nda adeta göz hapsinde tutularak etkinlik göstermeleri engellenmiş, bu sebeple elçiler, elçilik görevlerinden ziyade gözlemcilik yapmışlardır. Aynı dönemde dünyada güçlü ülkelerin başında sayılan İngiltere, Fransa ve Venedik gibi ülkelerin elçileri ise Eminönü'ndeki Yahudi Mahallesi'nde ikamet etmişlerdir. Bu ülkelerin Yahudi Mahallesi gibi bir bölgeyi seçmelerindeki başlıca sebep, konum olarak saraya ve batı ile ticaret ilişkileri açısından merkez olan Galata Bölgesi'ne yakın olmasıdır. Elçiler, Yahudi Mahallesi ardından Galata Bölgesi'nde sur içinde ikamet etmeye başlamışlardır. Fransa ile diplomatik ve ticari anlamdaki iyi ilişkilere karşılık, Kanuni Sultan Süleyman 1535 yılında, Fransa sefaretinin Galata surları dışına yani Pera'ya taşınmasına izin vermiştir. Fransa sefareti tanınan bu imtiyaz, yabancı grupların ve diğer ülke elçiliklerinin bölgeye yerleşmesinin önünü açmıştır.

Yabancı devletlerin Osmanlı İmparatorluğu'nda daimi elçi bulundurmalarının önde gelen sebebi Osmanlı İmparatorluğu'nun politik ve jeopolitik konumudur. Eski çağlardan itibaren Asya ile Avrupa arasındaki önemli bir bağlantı ve geçiş noktasını oluşturan bu konum her dönem yabancı devletlerin ilgisini çekmiştir. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde de Batılı devletlerin doğudaki politikalarını rahat yürütmeleri İmparatorluğun başkenti İstanbul'da kalıcı elçilerle sağlanmaya çalışılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun duraklama ve gerileme dönemine girmesiyle ters orantılı olarak batılı devletler gelişim dönemlerine girmişlerdir. 18. yy. dan itibaren

sömürgeciliğe bağı olarak endüstrileşme sürecine girilmiş, yeni topraklardan yeni kaynaklar elde eden batılı devletler bu kaynakları işleyerek ve diğer devletlere satarak zenginleşmişlerdir. 18. yy. da başlayan endüstrileşme sürecini Osmanlı İmparatorluğu yakalayamamış, zayıf olan ekonomisi, batılı devletlere ödün veren ticari ilişkiler ile daha da zayıflamış ve sonuçta batıya bağımlı bir devlet halini almıştır.

Endüstri Devrimi ile birlikte batıda mimari alanda yeni malzemeler kullanılmaya başlanmıştır. Mimari ve mühendislik alanlarında kullanılan bu malzemeler yeni yapım tekniklerinin gelişmesine sebep olmuştur. Mimarideki eski üsluplar, yeni geliştirilen malzeme ve yapım teknikleri ile canlandırılmış, 18. yy. da neoklasisizm olarak başlayan mimari akım neorönesans, neogotik gibi akımlarla devam etmiştir. Mimaride yaşanan bu değişim ve gelişim Osmanlı İmparatorluğu'nda etkisini batılılaşma hareketleri döneminde göstermiştir. Ne var ki yeni mimari malzeme ve teknikleri kullanabilecek bilgi ve donanımına sahip yerli mimarların bulunmaması sebebi ile başta yabancı mimarlar ülkeye davet edilmiş, bu mimarlar çalışmalarına devam ederken sektörün hareketliliği sebebi ile Levanten ailelere mensup çocukları yurtdışında mimarlık eğitimi aldırılarak 19. yy. ın ikinci yarısında sektöre dahil olmuşlardır. Ülkeye davet edilen yabancı mimarların bir kısmı kendi ülkelerindeki kullandıkları mimari üslupları buldukları ülkeye uyarlamadan olduğu gibi aktarıırken, eğitimini yurt dışında alan Levanten mimarlar geleneksel mimari öğelerle batı öğelerini harmanlamışlardır. Bu gelişmeler, Pera'yı kısa bir süre içerisinde batıdaki şehirlerden farksız bir şehir haline getirmiştir.

Pera gibi yeni bir semtin oluşmasına sağlayan sefarethanelerin özellikleri, Batılı devletler arasındaki gizli rekabeti de belirlemekte idi. Fransa, İtalya, Rusya, İngiltere ve ardından Almanya bu güçlü batılı devletlerin en başında yer alanlar arasındaydılar. Yaptırdıkları yapıların büyüklüğü, cephe ve plansal boyutlardaki zenginlik, bir anlamda ülkelerinin de gücünü ve büyüklüğünü simgeler nitelikte idi. Sefarethane içinde yer alan balo salonlarının büyüklüğü, süsleme ve bezeme zenginlikleri bu rekabette en baş sırada yer alan mekanlar idi. Ülkenin gücü ve zenginliği Pera'da bir gelenek haline gelen sefarethanelerin balolarında gösterilmekte idi.

Pera'nın bu hızlı gelişimi, salgın hastalıklar, yeşil alan eksikliği, hava sirkülasyonunun azlığı gibi sorunları da yanında getirmiş, başta sefarethaneler olmak

üzere yaz aylarında Pera halkının Boğaz köylerine taşınmalarına sebep olmuştur. Karadeniz'e açılan stratejik bir konumda bulunan Tarabya ve Büyükdere semtleri, sefarethanelerin başlıca yerleşim bölgesi olmuştur.

Gerek Pera, gerekse Boğaziçi Bölgesi'nde bulunan sefarethaneler çoğunlukla 19. yy. içerisinde inşa edilmiş olmaları sebebi ile ortak özellikler taşımaktadırlar. Bu ortak özelliklerden en önemlisi mimarlarının yabancı ve Levanten olmasıdır. Yapılar, Pera Bölgesi'nde kagir, Boğaz köylerinde ahşap malzeme ile yapılmıştır. Yapıların kat sayılarına bakıldığında zemin + iki kat şeklinde planlandığı, zemin katların elçilik ofisleri ve kabul salonları, birinci katların ağırlama birimleri, ikinci katların elçilerin ikametlerine ayrıldığı görülmektedir. Batılılaşma etkisi ile inşa edilen yapıların mimari üslupları da yapım dönemleri ile paralel olarak gelişmiş, Neoklasisim, Neorönesans, Eklektisizm ve Art Nouveau etkisinde yapılmıştır. Sefarethane yapılarının çoğunluğunun kullanılabilir durumda olması sebebi ile periyodik bakımları yapılmakta olduğundan koruma durumları iyi derecededir. Bu yapılar inşa dönemlerinden günümüze kadar birçok kez restorasyon çalışması geçirmiş, bazı yapıların özgün halleri bu restorasyonlar sonrasında bozulmaya uğramışsa da çoğunluğu özgün hallerini koruyarak günümüze ulaşmıştır.

Batılılaşma etkisi ile inşa edilen bu anıtsal yapılar, sivil mimariyede etkilemiştir. Pera Bölgesi'ne bir çok kagir konak ve çok katlı yapı, Boğaziçi Bölgesi'ne de bir çok ahşap yalı inşa edilmiştir.

Bu akımın etkileri Osmanlı İmparatorluğu tarafından yaptırılan saraylar, köşkler, kasırlar gibi büyük yapılarda daha fazla görülmüştür. Hatta bu dönemde Pera'ya yakın olma amacı ile inşa edilen Dolmabahçe Sarayı ile İmparatorluk Sarayı Tarihi Yarımada'dan taşınmıştır. Boğaziçi Bölgesinde inşa edilen Beylerbeyi Sarayı'da Batılılaşma etkisi ile yapılan anıtsal binalar arasındadır. Tüm yapılarda cephe düzeninde bu akım etkisi görülse de plansal kurguda geleneksel Osmanlı mimari özellikler korunmuştur.

Batılılaşma sürecinde etkin rol oynayan ve bir saray şeklinde tasarlanarak inşa edilen sefarethaneler, günümüze kadar aksatılmadan sürdürülen bakım ve onarımlar ile bu görkemlerini halen sürdürmektedirler. Tüm bu yapılarda, diğer korunması gerekli kültür varlıkları gibi bozulma neden ve türleri ile karşı karşıyadır. Fakat çoğu yapıların, işlevlerini devam ettirmeleri, periyodik bakımlarının yapılması bozulma

durumlarını azaltmakta, işlevlerini kaybeden veya kullanılmayan yapıların ise bozulmaları yüksek seviyede olup restorasyona ihtiyaç duymaktadırlar.

Her ne kadar bu yapıların bozulma anlamında çözülemeyecek büyük problemleri bulunmamakla birlikte, tarihi belge niteliğindeki bu yapılar, gerek yabancı devletlere ait olmaları, gerekse elçilik binalarının dokunulmazlığı kuralı sebebi ile oluşan koruma hassasiyeti ile buldukları devlete kapalı durumdadırlar.

Osmanlı-Türk mimarisi kapsamında önemli bir yere sahip olan ve buldukları devletin bir parçası haline gelen bu yapıların topluma kazandırılması önem arz etmektedir. Bu amaçla devlet güvenliği sebebi ile elçilik idari birimleri farklı bir binaya taşınarak mevcut sarayların bağlı buldukları devletin birer “Kültür Sarayı” olarak sosyal yaşama kazandırılması sağlanarak yaşayan mekanlara dönüştürülmesi uygun olacaktır.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z.**, 1996. Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yem Yayınları, İstanbul.
- Akademi Dergisi**, 1965. Walter Frodl, “Anıtlar, Bakım ve Onarımları”, Çev. B. Özer, İstanbul, No:3-4.
- Akın, N.**, 1998. 19. yüzyılın ikinci yarısında Galata ve Pera, Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- Akın, N.**, 1994. “Beyoğlu”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 2, sayfa 212, İstanbul.
- Aktepe, M. M.**, 1990. Vak’a-Nüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi, C. XIII, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- “**Alman Konsolosluğu**”, 2006 Ocak, Beyoğlu Dergisi, Beyoğlu Belediyesi Yayını, İstanbul.
- Altıntaş, Z.**, 1987. Pera’daki Elçiliklerin Oluşumu ve Mimari Biçimlenmesi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Doktora Tezi*, Ankara.
- And, M.**, 1993. 16. yüzyılda İstanbul: kent, saray, günlük yaşam, Akbank Yayınları, İstanbul.
- Arslan, N.**, 1992. Gravür ve seyahatnamelerde İstanbul : 18. yüzyıl sonu ve 19. Yüzyıl, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, İstanbul.
- Arslan, N.**, 1992. Gravür ve seyahatnamelerde anıtsal yapılarıyla İstanbul (18.yüzyıl sonu ve 19. Yüzyıl) , Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat Programı, İstanbul.
- “**Ayaspaşa’da Alman Konsolosluğu**”, 1990 Şubat. Arredamento-Dekorasyon Dergisi, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
- Aysu, Ç.**, 1994. “Tarabya”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 7, sayfa 208, İstanbul.
- Bachmann, M.**, 2004. Tarabya, Alman Arkeoloji Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- Balcı, S.**, 2006. Osmanlı Devleti’nde Tercümanlık ve Bab-ı Ali Odası, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Barillari, D., Godoli, E.**, 1997. İstanbul 1900: “Art Nouveau” Mimarisi ve İç Mekanlar, YEM, İstanbul.
- Batur, A.**, 1994. “Alman Elçiliği Yazlık Köşkleri”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 1, sayfa 210-211, İstanbul.

Batur, A., 1994. “Hıdiva Sarayı”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 4, sayfa 63, İstanbul.

Batur, A., 1994. “İtalya Elçiliği Yazlığı”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 4, sayfa 302-303, İstanbul.

Belge, M., 1997. Boğaziçi’nde Yalılar, İnsanlar, İletişim Yayınları, İstanbul.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 1986. Milliyet, İstanbul.

Can, C., 1993. İstanbul’da 19. yüzyıl Batılı ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları, Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, *Doktora Tezi*, İstanbul.

Can, C., 1994. “Hollanda Elçiliği Binası”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 4, sayfa 86, İstanbul.

Can, C., 1994. “İran Elçiliği Binası”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 4, sayfa 189, İstanbul.

Can, C., 1994. “İspanya Elçiliği Yazlığı”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 4, sayfa 217, İstanbul.

Can, C., 1994. “İtalya Elçiliği Binası”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 4, sayfa 301, İstanbul.

Can, C., 1994. “Leone, Luigi”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 5, sayfa 203, İstanbul.

Can, C., 1994. “Rus Elçiliği Binası”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 6, sayfa 368, 369, İstanbul.

Carbognano, C. C., 1993. çev. Özbayoğlu E., 18. yüzyılın sonunda İstanbul, Eren Yayıncılık, İstanbul.

Carsten, M. S., 1992. Von der preussischen Gesandtschaft zum Doğan Apartmanı : 130 Jahre Geschichte eines Grundstückes und Hauses in Beyoğlu-İstanbul = Prusya Elçiliği'nden Doğan Apartmanı' na : İstanbul-Beyoğlu'ndaki bir binayla arsanın 130 yıllık tarihi (çeviri; Ümit Öztürk), İstanbul Yayınları, İstanbul.

Casa, J. M., 1995. Le Palais de France à İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Cezar, M., 1991. XIX. yüzyıl Beyoğlusu, Ak Yayınları, İstanbul.

Cumhuriyet Gazetesi, 1990 Temmuz 23.

Çelebi, E., 2003. Seyahatname: İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Çelik, Z., 1998. 19. yüzyılda Osmanlı başkenti:değişen İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları,İstanbul.

D’Aronco, R., 1995. Raimondo D’Aronco in Turchia (1893-1909): progetto della Galleria di arte moderna di Udine = Udine Çağdaş Sanat Galerisi koleksiyonundan Raimondo D’Aronco’nun Türkiye Yılları (1893-1909), İtalyan Kültür Merkezi, İstanbul.

Duhani, S. N., 1982. Eski insanlar eski evler: XIX. yüzyılda Beyoğlu'nun sosyal topografisi, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul.

Eldem, S. H., 1993. Boğaziçi Yalıları I-Rumeli Yakası, Vehbi Koç Vakfı, İstanbul.

Eldem, S. H., 1979. İstanbul Anıları, Aletaş Alarko Eğitim Tesisleri, İstanbul.

Eldem, S. H., 1969. Köşkler ve Kasırlar, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, Yüksek Mimarlık Bölümü Rölöve Kürsüsü, Ankara.

Emiroğlu, M., 2000. Bir Beyoğlu Fotoromanı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Erdenen, O., 1994. Boğaziçi Sahilhaneleri 3: Sarıyer-Yeniköy, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı, İstanbul.

Erdenen, O., 1994. Boğaziçi Sahilhaneleri 4: Yeniköy-Ortaköy, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı, İstanbul.

Eroğlu, H., 1984. Devletler Umumi Hukuku El Kitabı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara.

Eyice, S., 1969. Galata ve Kulesi, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul.

Eyice, S., 1994. “Elçi Hanı”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 3, sayfa 148-149, İstanbul.

Eyice, S., 1994. “Galata”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 3, sayfa 348-349, İstanbul.

Fındıkgil, M. M., 2002. 19. yy. İstanbul’unda Alman Mimari Etkinliği, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, *Doktora Tezi*, İstanbul.

“Fransız Kültür Merkezi”, 1994. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 3, sayfa 334, İstanbul.

“Fransız Sarayı”, 2007 Mayıs, Beyoğlu Dergisi, Beyoğlu Belediyesi Yayını, İstanbul.

Gaerte, F. O., 1988. İstanbul’da Alman İmparatorluk-Elçilik Sarayı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Geçmişten Günümüze Beyoğlu, 2004. Cilt I, Taç Vakfı, İstanbul.

Genim, S., 2006. Konstantiniyye'den İstanbul'a : XIX. yüzyıl ortalarından XX. yüzyıla Boğaziçi'nin Rumeli yakası fotoğrafları, Suna ve İnan Kıraç Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Graziano, V., 1994. Ambasciate d'Italia in Turchia, Mediterraneum S.r.l., Catania-Italy.

Gurlitt, C., 1999. çeviren Kızıltan, R., İstanbul'un Mimari Sanatı : Architecture of Constantinople : Die Baukunst Konstantinopels , Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara.

Gülersoy, Ç., 1994. "Beyoğlu'nda Toplumsal Değişme", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 2, sayfa 218, İstanbul.

"Hollanda Başkonsolosluğu", 2007 Aralık, Beyoğlu Dergisi, Beyoğlu Belediyesi Yayını, İstanbul.

Hürriyet Gazetesi, 1987 Kasım 9.

Hürriyet Gazetesi, 2004 Ekim 26.

İlker B., 1995. 19.yy. Başından Cumhuriyet'e Kadar Boğaziçi'nde Yalı Nitelikli Yapılar , İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.

İrepoğlu, Y., 1994. "Avusturya Elçiliği Yazlığı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 1, sayfa 342, İstanbul.

İrez, F. ve Aksu, H., 1992. Boğaziçi Sefarethaneleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

"İstanbul'da Venedik Sarayı", 1989 Eylül, Arredamento-Dekorasyon Dergisi, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.

"İsveç Elçiliği Binası", 1994. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 4, sayfa 278-279, İstanbul.

"İtalyan Konsolosluğu", 2006 Haziran, Beyoğlu Dergisi, Beyoğlu Belediyesi Yayını, İstanbul.

"Japon Başkonsolosluğu", 1990 Mart, Arredamento-Dekorasyon Dergisi, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.

Kömürciyan, E., Ç., 1988. İstanbul Tarihi : XVII. Asırda İstanbul, Eren Yayıncılık, İstanbul.

Köprülü, T., 2005. İstanbul'daki Yabancı Saraylar, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş., İstanbul.

Kuban, D., 1994. “Eminönü”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 3, sayfa 158, İstanbul.

Kuhar, C., 1995. The restoration Project of the Belgian Consulate in İstanbul, İstanbul Technical University, Institute of Science and Technology, *Master Thesis*, İstanbul.

Kuneralp, S., 1970. Bir Osmanlı Diplomatı, Kostaki Musurus Paşa, TTK, Ankara.

Lacchia, T., 1943. I Fossati, Architeti del Sultano di Turchia, Roma.

Löwenhielm, C. G., 2003. A Swedish diplomat's Turkish portfolio in the 1820's, Y.K.Y., İstanbul.

Mazgon, M. H., 2002. İstanbul'da Hollanda Sarayı: 1612'den Günümüze Elçilik Binası ve Sakinleri, ING, TEB, Finansbank (Hollanda), Amsterdam.

Meyer-Schlichtmann, C., 1992. Von der preussischen Gesandtschaft zum Doğan Apartmanı: 130 Jahre Geschichte eines Grundstückes und Hauses in Beyoğlu-İstanbul = Prusya Elçiliği'nden Doğan Apartmanı'na: İstanbul-Beyoğlu'ndaki bir binayla arsanın 130 yıllık tarihi , Türkçeye çeviren; Ümit Öztürk, İstanbul Kitaplığı, İstanbul.

“Mısır Konsolosluğu”, 1990 Mayıs, Arredamento-Dekorasyon Dergisi, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.

Müller-Wiener, W., 2002. İstanbul'un tarihsel topografyası :17. yüzyıl başlarına kadar Byzantine-Konstaninopolis-İstanbul Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Ortaylı, İ., 1996. “Galata”, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, cilt 13, sayfa 303, İstanbul

Osmanlıca-Türkçe Sözlük, 1965. Mustafa Nihat Özön, İnkılap ve Aka kitabevi, İstanbul.

Özguven, B., 1994. “İngiltere Elçiliği Binası”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 4, sayfa 175, İstanbul.

“Palais de France”, 1989 Mayıs, Arredamento-Dekorasyon Dergisi, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.

Pamuk, O., 2003. İstanbul: Hatıralar ve Şehir, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

“Pera'da Hollanda Konsolosluğu”, 1990 Aralık, Arredamento-Dekorasyon Dergisi, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.

“Pera'da Pera House”, 1989 Ekim. Arredamento-Dekorasyon Dergisi, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.

“Pera’da Sovyet Konsolosluğu”, 1990 Nisan. Arredamento-Dekorasyon Dergisi, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.

Reeck, M., 2000. Osmanlı Başkenti’nde Belçika ilk adımlarından güzel çağa kadar; Belçika Sarayı’nın 100. yıldönümü (1900-2000), Belçika Başkonsolosluğu Yayını, İstanbul.

Reychman, J., 1964. İstanbul’daki eski Lehistan Devleti elçiliğinin yerine dair = La question de l’emplacement de l’ancienne Ambassade de Pologne a Istanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü, “Sanat Tarihi Araştırmaları I” ayrı baskı.

Reychman, J., Beyoğlu’ndaki “Venedik Sarayı”nın mimarı kimdir? , İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü, “Sanat Tarihi Araştırmaları II” ayrı baskı.

“Rusya Başkonsolosluğu”, 2008 Nisan, Beyoğlu Dergisi, Beyoğlu Belediyesi Yayını, İstanbul.

“Rus Elçiliği Yazlığı”, 1994. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 6, sayfa 370, İstanbul.

Sakaoğlu, N., 1994. “Elçilikler”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 3, sayfa 149–151, İstanbul.

Salman, Y., 1994. “Doğan Apartmanı”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 3, sayfa 79-80, İstanbul.

Saner, T., 1994. “Alman Elçiliği Binası”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 1, sayfa 210, İstanbul.

Sayın, Ş., 2001. Ortaköy-Sarıyer Arasındaki Bazı Örneklere Dayanarak Yalıların Bugünkü Durumunun Saptanması, İ.T.Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.

Stanga, L. P., 1992. 1809-1883, Gaspare Fossati : architetto pittore, pittore architetto, Fidia edizioni d’arte, Lugano (Switzerland).

Suna ve İnan Kıraç Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, 2006. Project: Diana Barillari, with the assistance of Marzia Di Donato (D’Aronco Library). D’Aronco Ottoman Architect Project for Istanbul 1893-1909 : Restorations, Projects, Books, Suna ve İnan Kıraç Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Suna ve İnan Kıraç Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, 2008. Editör Işın, E., Danışman Tanman, B., Uzun Öyküler : Melling and Dunn’in Panoramalarında İstanbul = Long Stories: Istanbul in the Panoramas of Melling and Dunn, Suna ve İnan Kıraç Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Şehsuvaroğlu, H., 1947 Kasım 8, Akşam Gazetesi.

Şehsuvaroğlu, H., 1953 Temmuz 19, Cumhuriyet Gazetesi.

Şehsuvaroğlu, H., 1986. Boğaziçine Dair, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul.

Tercüman Gazetesi, 1965 Mart 3.

Theolin, S., 2000. İstanbul'da Bir İsveç Sarayı, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Tibet, A., 1994. "Fransa Elçiliği Binası", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 3, sayfa 331, İstanbul.

Tibet, A., 1994. "İpsilanti Yalısı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 4, sayfa 185-186, İstanbul.

Tokay, Z. H., 1994. "İtalya Evi (Casa d'Italia)", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 4, sayfa 303, İstanbul.

Tokay, Z. H., 1994. "Venedik Sarayı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 7, sayfa 379, İstanbul.

Tuğlacı, P., 1981. Osmanlı Mimarlığında Batılılaşma Dönemi ve Balyan Ailesi, İnkılap ve Aka Yayınevi, İstanbul.

Türkçe Sözlük, 1988. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Unat, F. R., 1992. Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Üsdiken, B., 1994. "Narmanlı Hanı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 6, sayfa 47,48, İstanbul.

Üsdiken, B. ve Batur, A., 1994. "Amerika Birleşik Devletleri Elçiliği Binası", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 1, sayfa 243, İstanbul.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2000. "Beyoğlu müzesi" için öneriler =suggestions for a "Beyoğlu Museum", Yapı Kredi yayınları, İstanbul.

Yerasimos, S., 1994. "Dernschwam, Hans", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 3, sayfa 36-37, İstanbul.

"Yunanistan Başkonsolosluğu", 2007 Ekim, Beyoğlu Dergisi, Beyoğlu Belediyesi Yayını, İstanbul.

Yücel, A., 1994. "Japon Elçiliği Binası", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Kültür Vakfı Yayınları, cilt 4, sayfa 317, İstanbul.

<http://www.arkitera.com/v1/haberler/2003/11/10/prost.htm>

<http://www.austriakult.org.tr/index-tr.htm>

http://www.istanbul.diplo.de/Vertretung/istanbul/tr/02/KanzleiResidenzTarabya/Generalkonsulat/Botschaft__im__Deutschen__Reich.html

http://www.istanbul.diplo.de/Vertretung/istanbul/tr/02/KanzleiResidenzTarabya/Kanzlei__und__Residenz.html

http://www.istanbul.diplo.de/Vertretung/istanbul/tr/02/KanzleiResidenzTarabya/Generalkonsulat/Botschaft__zum__Generalkonsulat.html

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=150847>

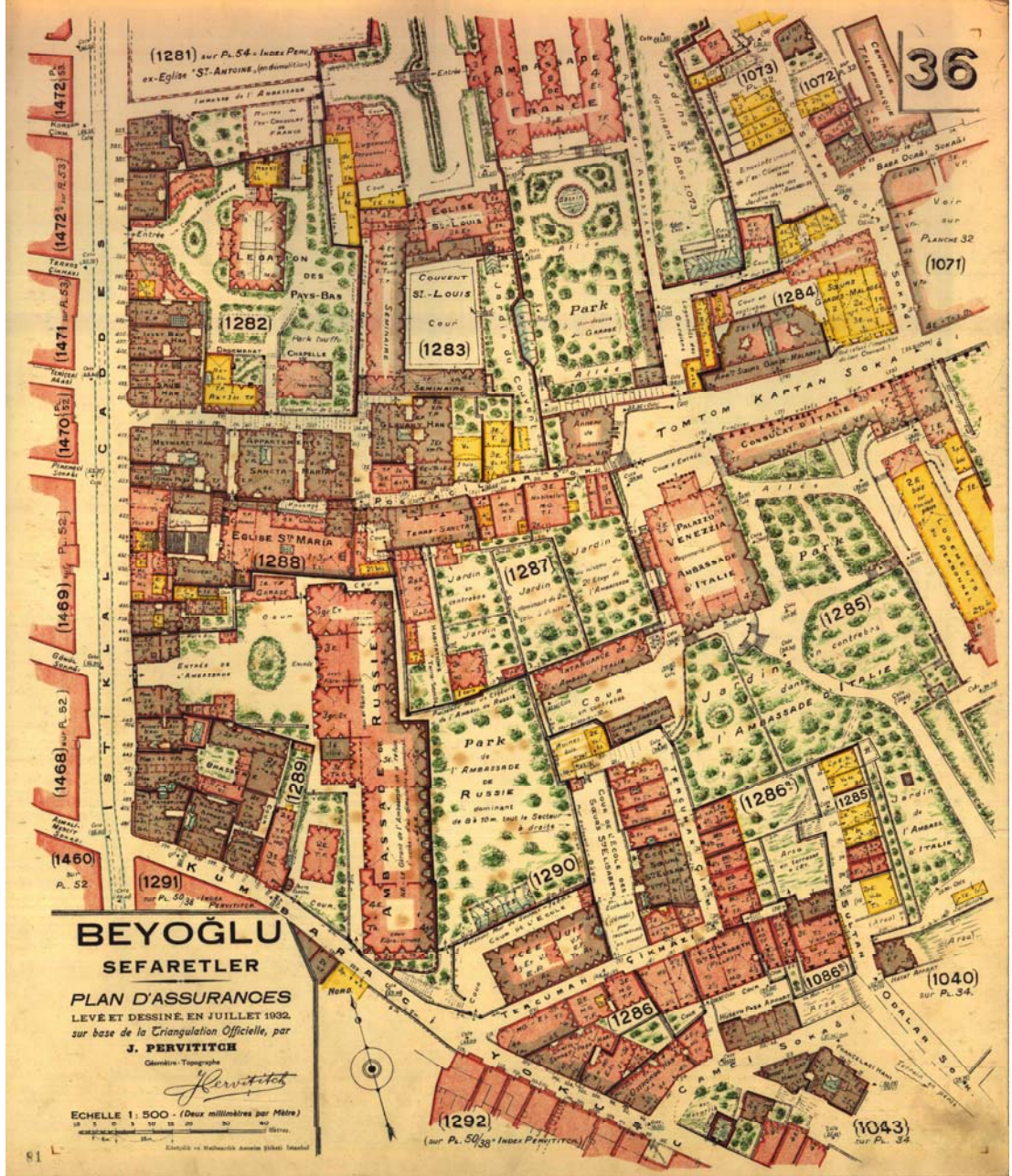
<http://tdkterim.gov.tr/bts/>

EK A-HARİTALAR

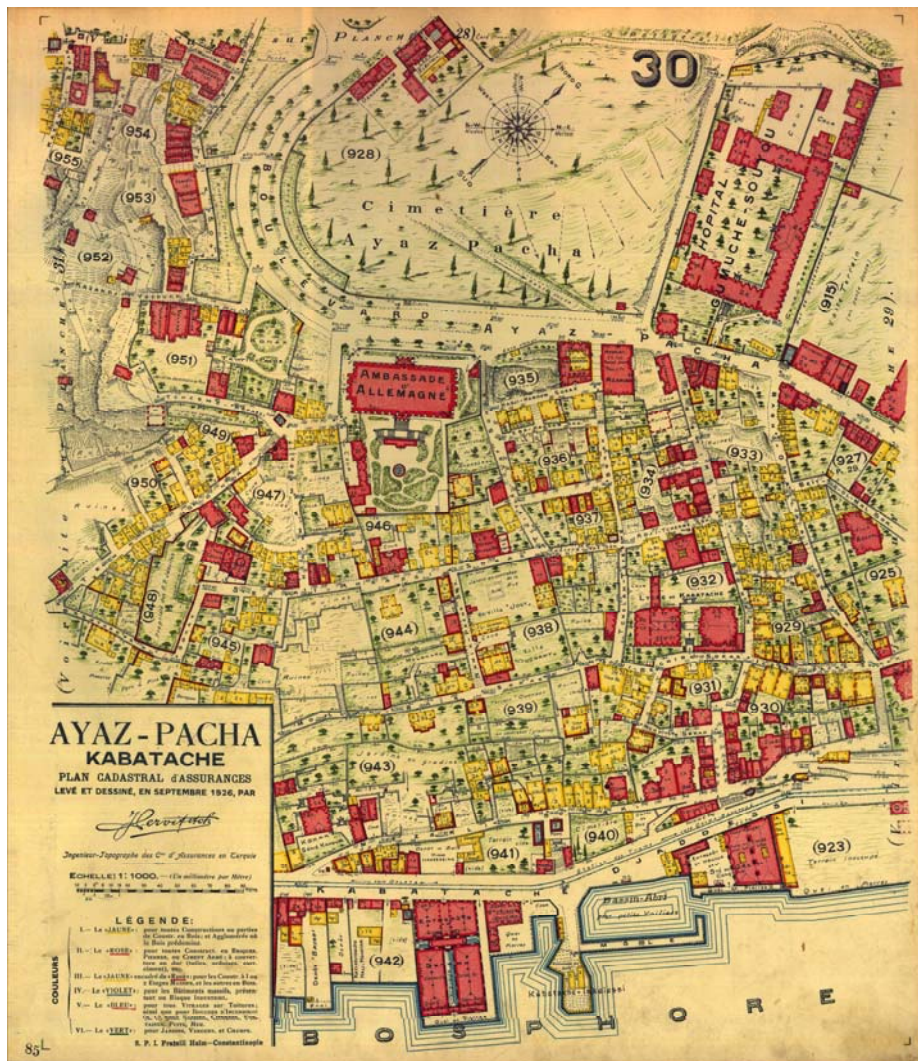
A.1. Fransız Sarayı vaziyet planı-Sultan Abdülaziz Haritası-19. yy. ikinci yarısı

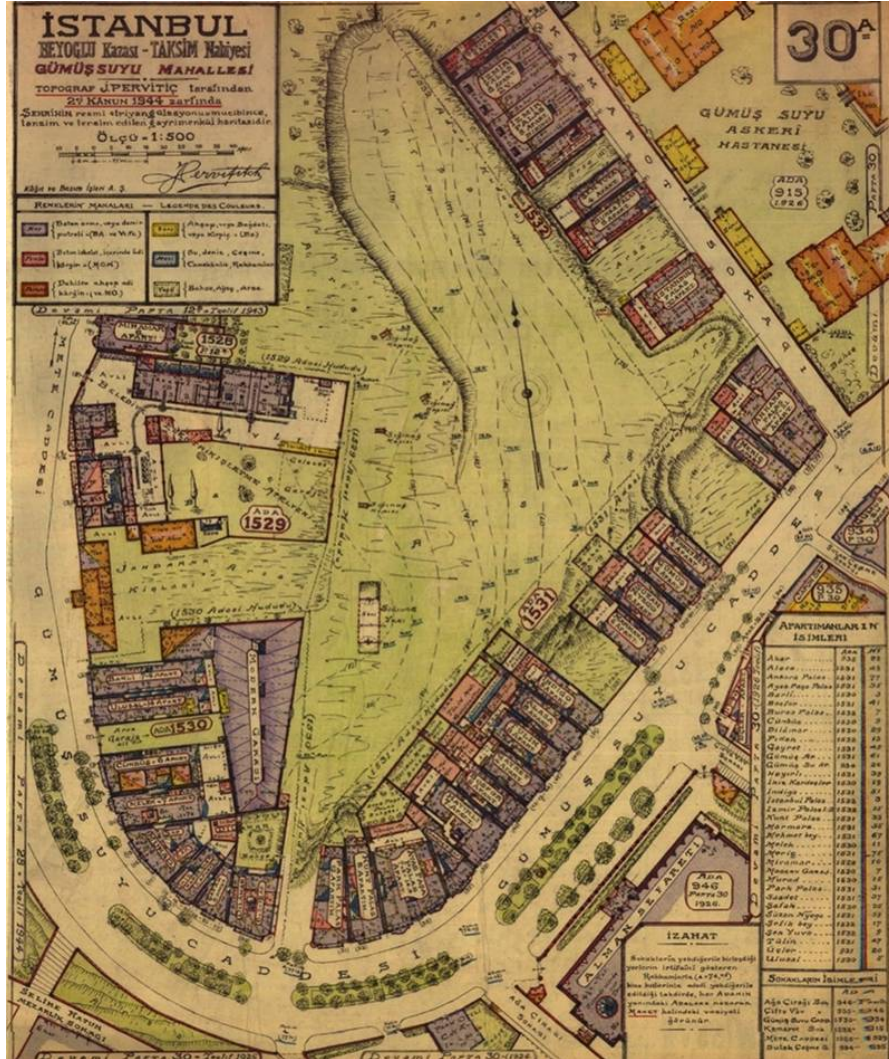
A.2. Fransız Sarayı'nın sefarethaneler haritasındaki konumu-Pervititch Haritası-1932

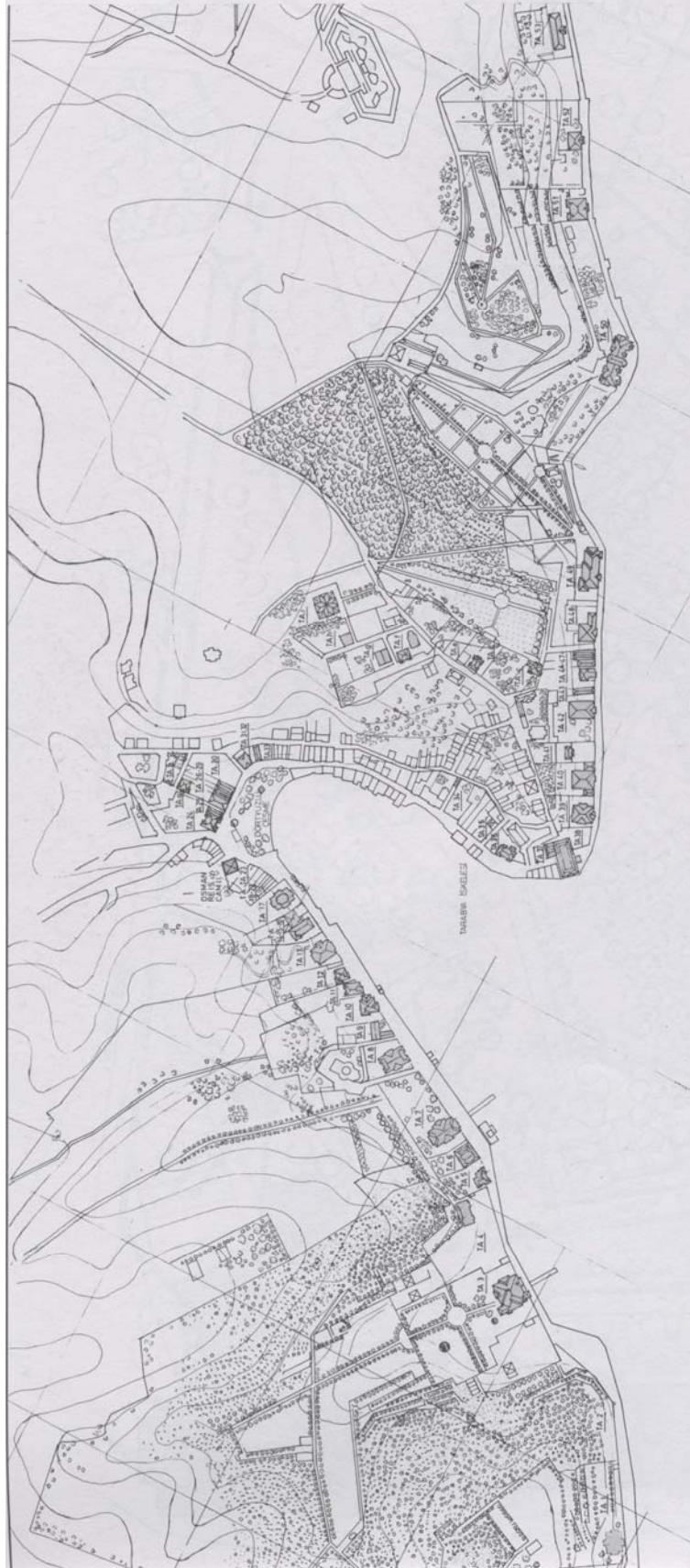
A.3. Alman Konsolosluğu (Pervititch Haritası-1926)

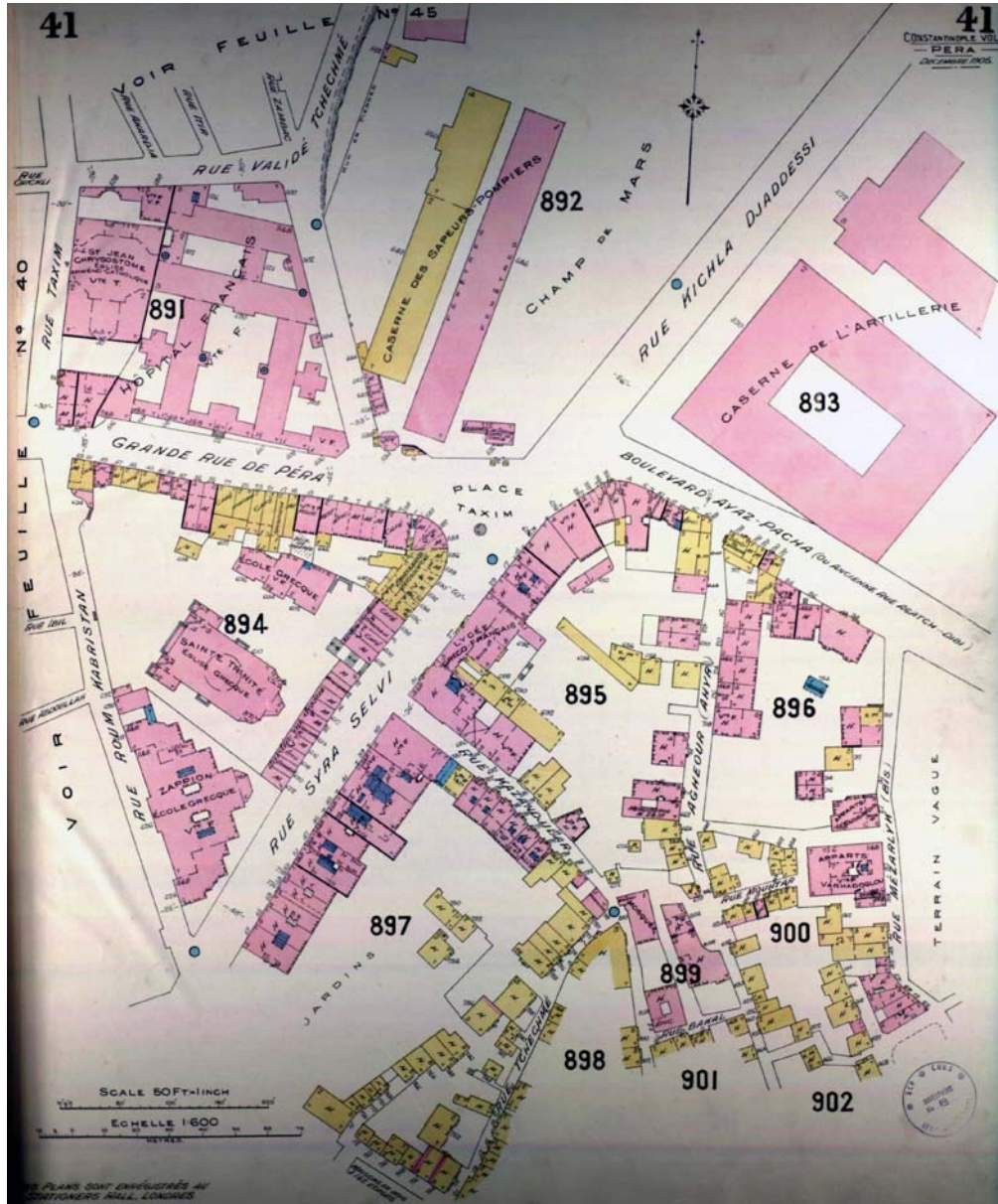
A.4. Alman Konsolosluğu (Pervititch Haritası-1944)

A.5. Tarabya Haritası (S.H.Eldem, Boğaziçi Yalıları I, Rumeli Yakası , s.286)

A.6. Fransız Konsolosluğu harita (1905-Goad)

A.7. Fransız Konsolosluğu harita (1944-Pervititch)

A.8. Avusturya Konsolosluğu'nun Yeniköy semtindeki konumu

(O. Erdenen, a.g.e., s. 553)

A.9. Halim Paşa ve Ali Paşa Yalıları vaziyet planı (S. H. Eldem, a.g.e., s.136)

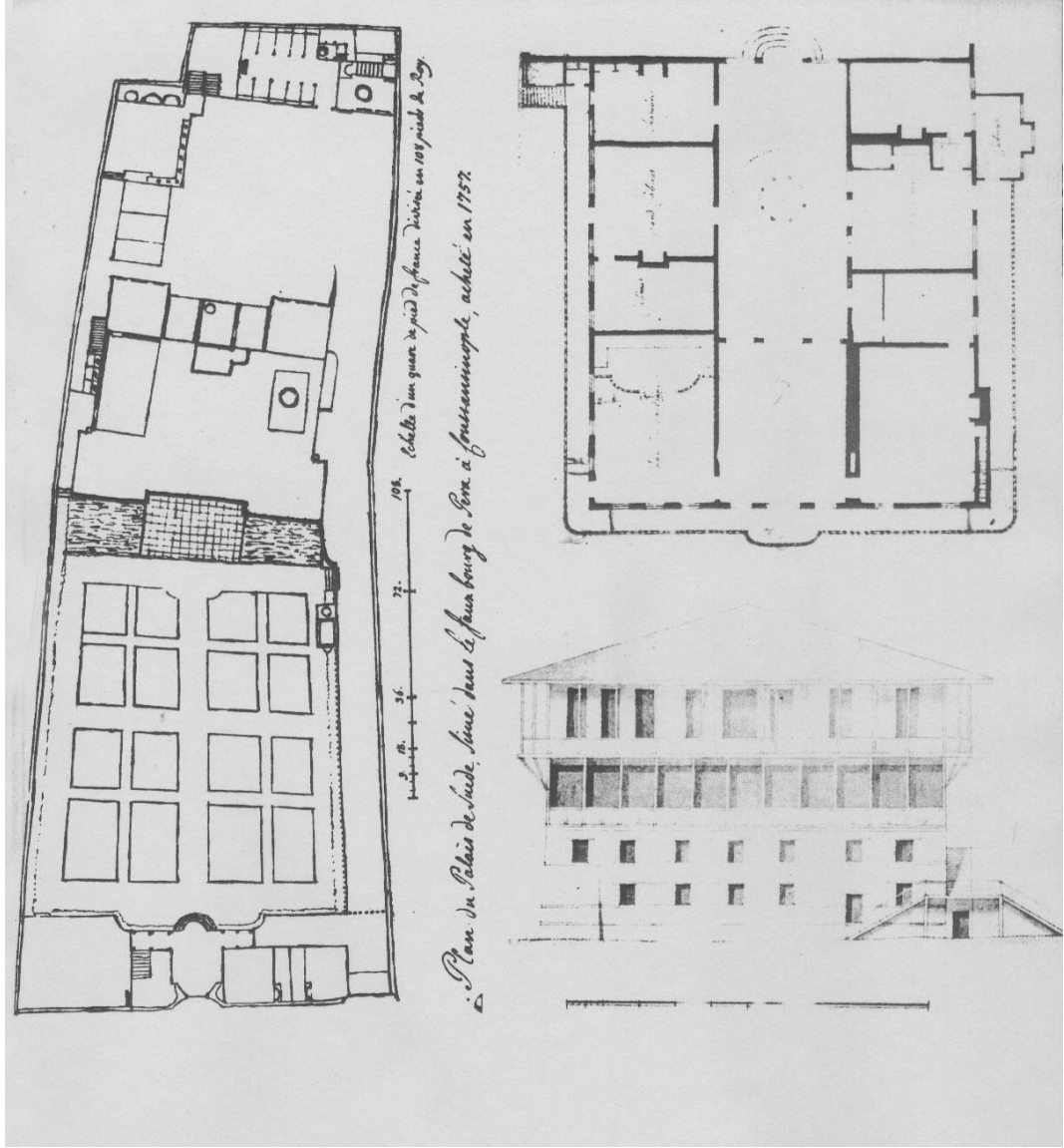

A.10. Fransız Elçiliği yazlık binası vaziyet planı (S. H. Eldem, a.g.e., s. 304)

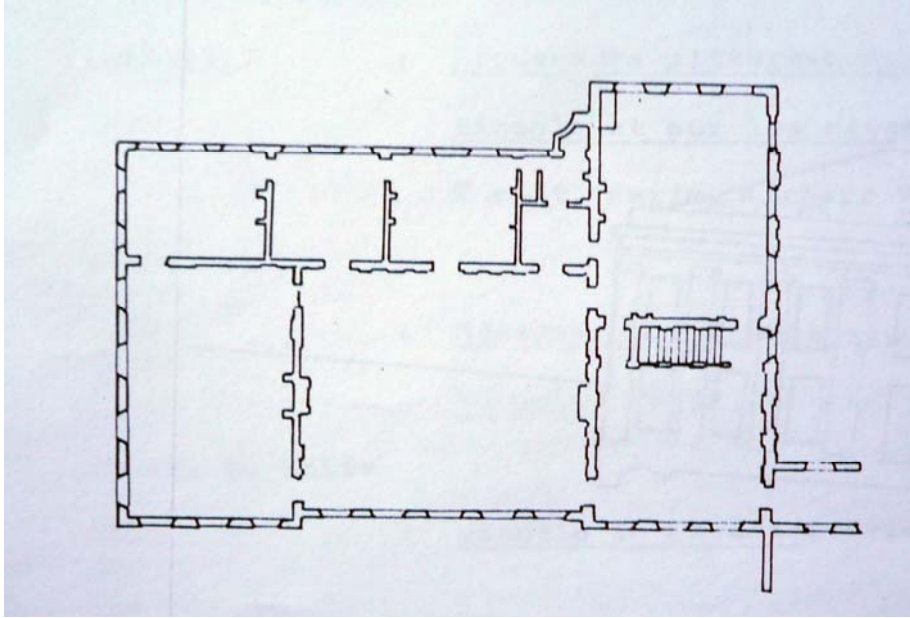

EK B- ÇİZİMLER

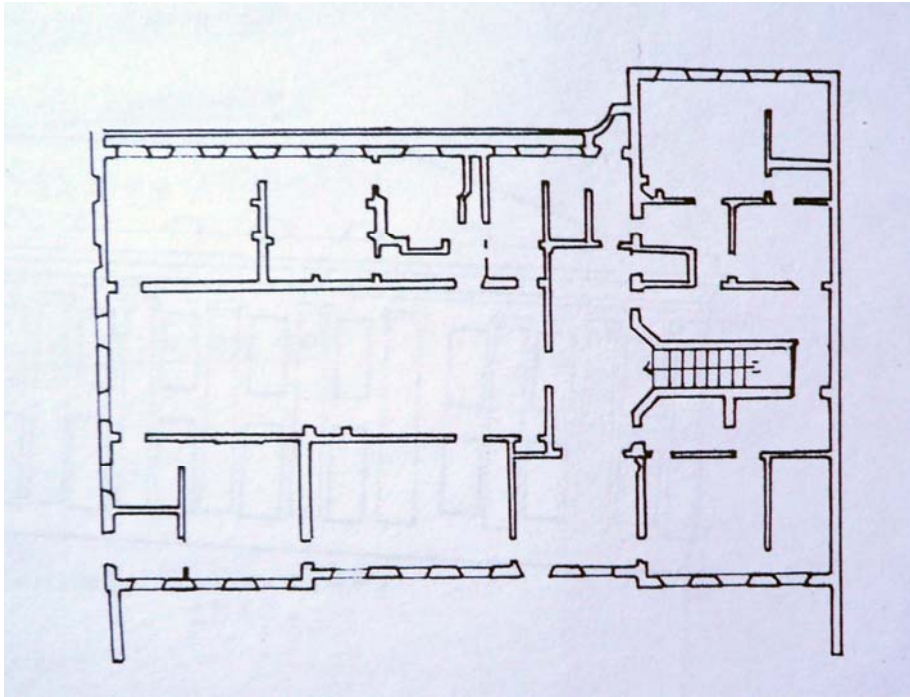
B.1. Fransız Sarayı plan- 1757
(S. H. Eldem, İstanbul Anıları, a.g.e., s. 313.)

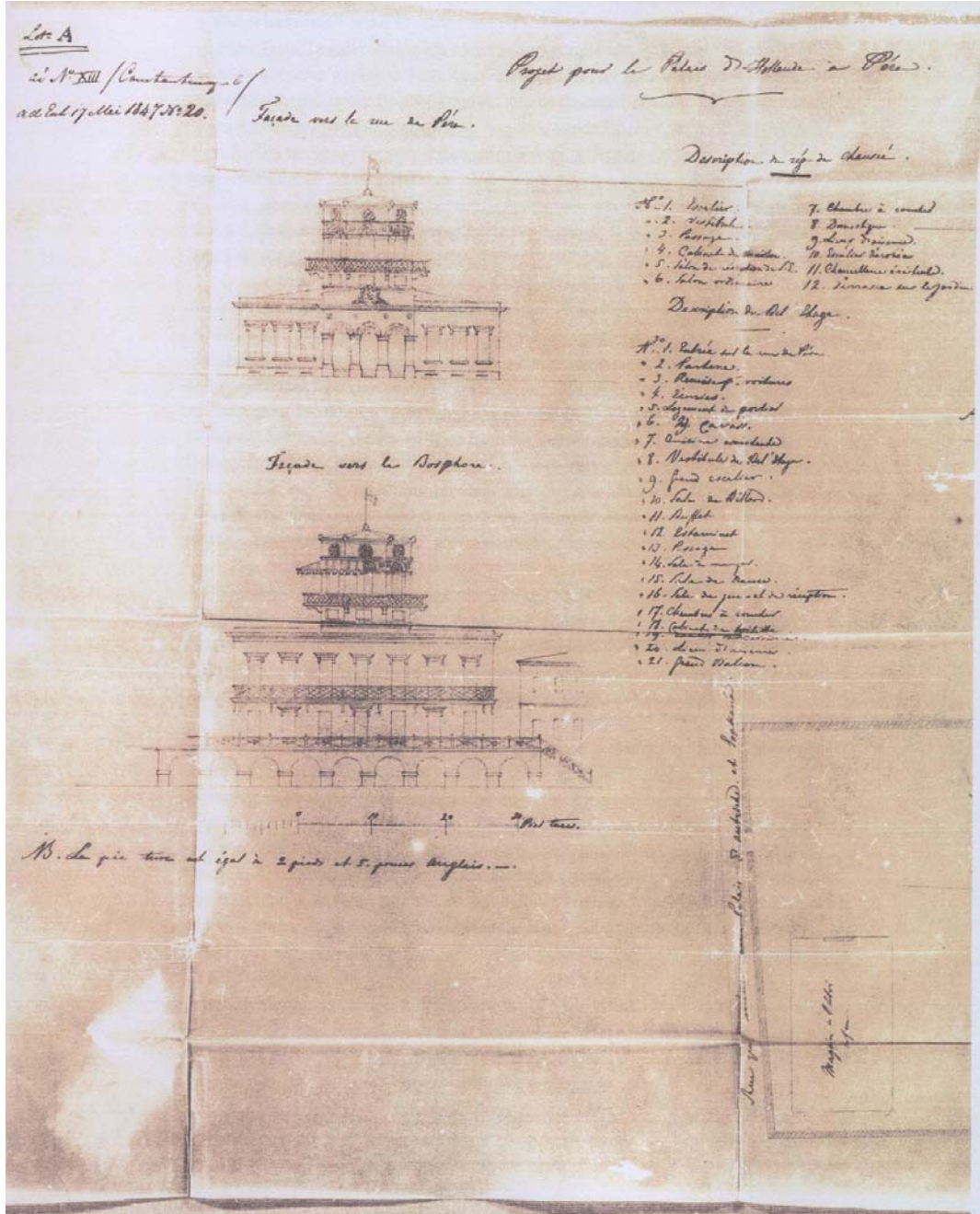
B.2. Fransız Sarayı zemin kat planı-1784 (Zergün Altıntaş, a.g.e., levha 6)

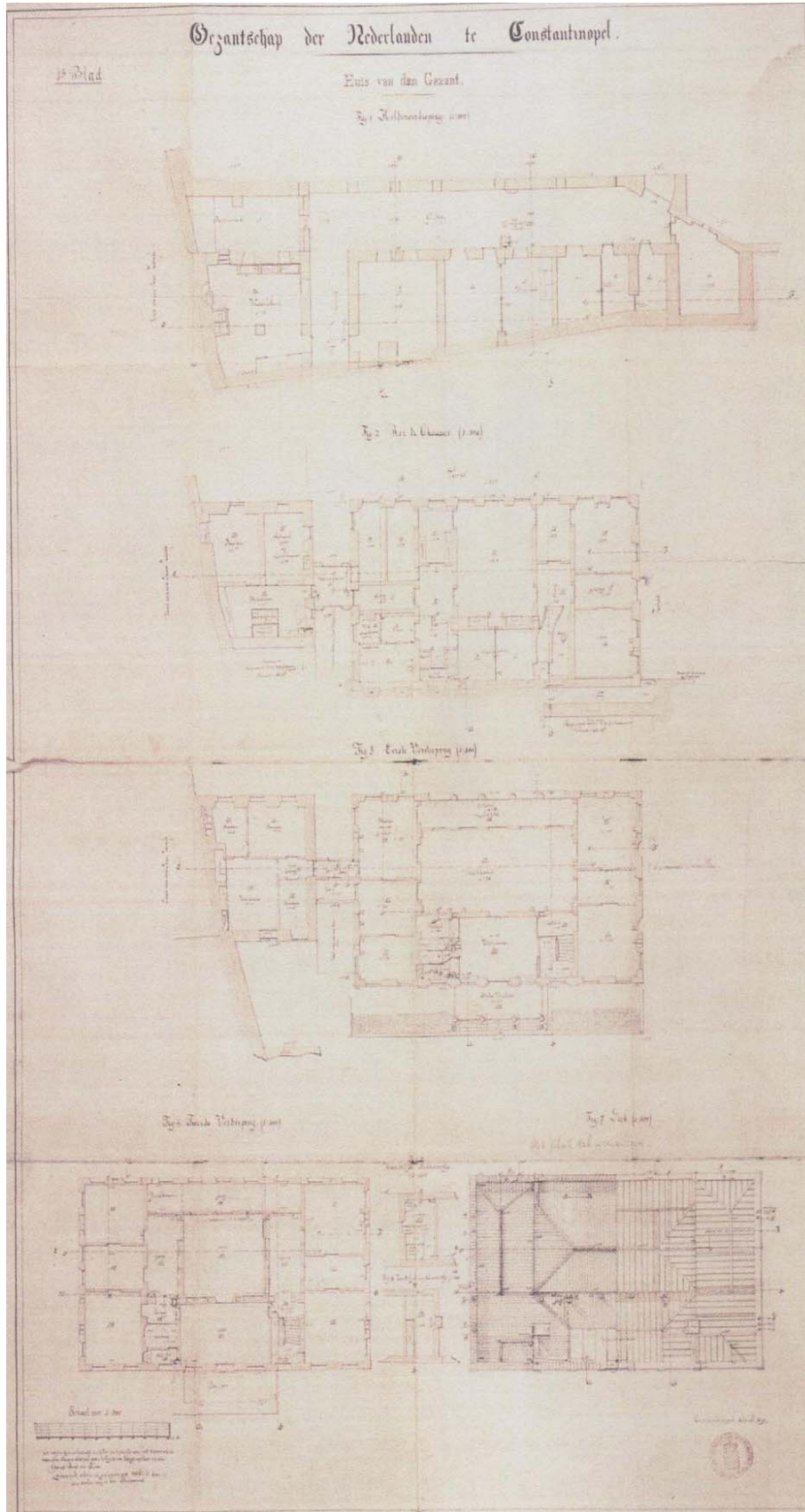
B.3. Fransız Sarayı 1. kat planı-1784 (Zergün Altıntaş, a.g.e., levha 6)

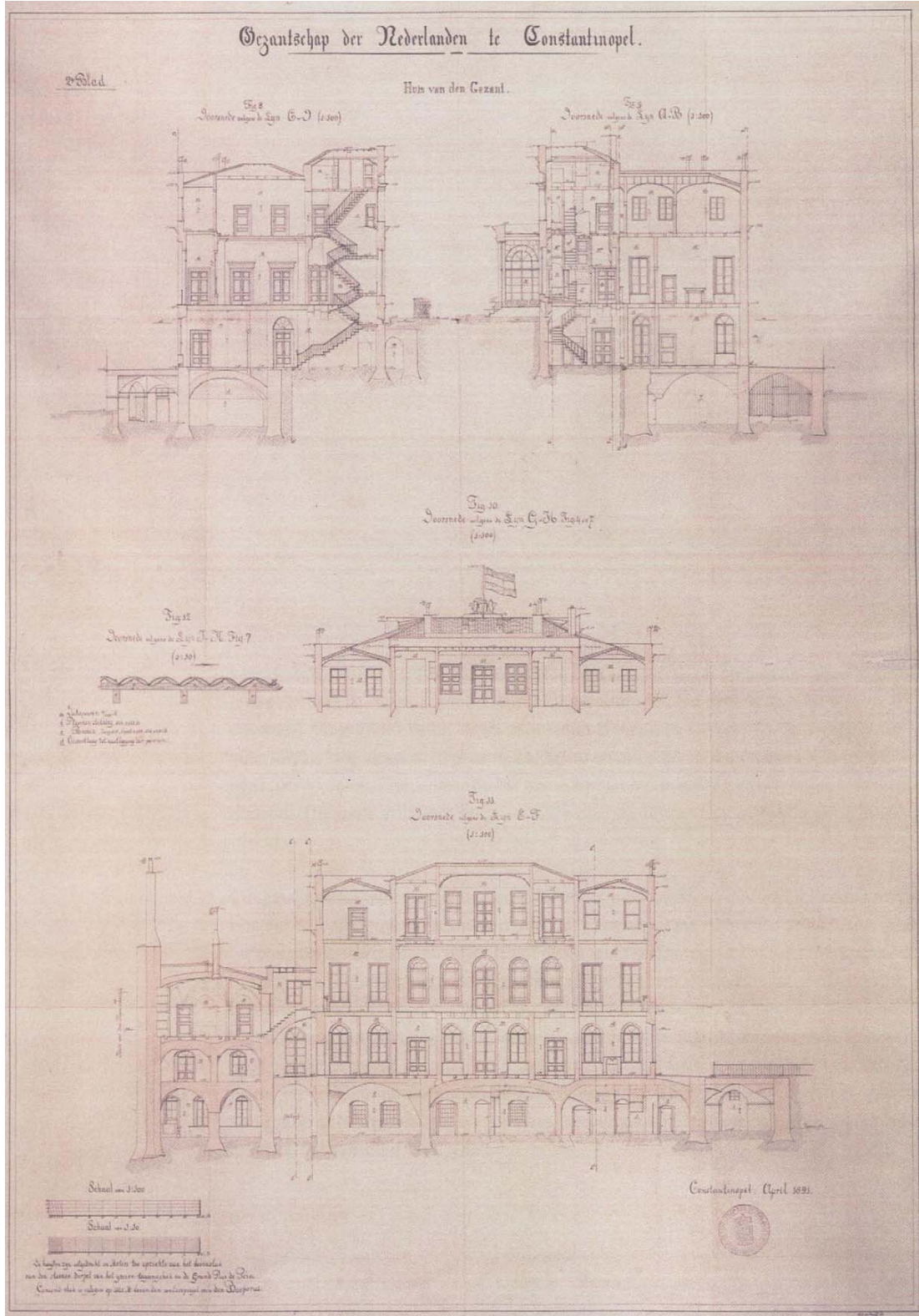
B.4. Joseph Fossati'nin 1847 yılında hazırladığı uygulanmayan Hollanda Sarayı Projesi (Marlies Hoenkamp-Mazgon, a.g.e., s. 96)

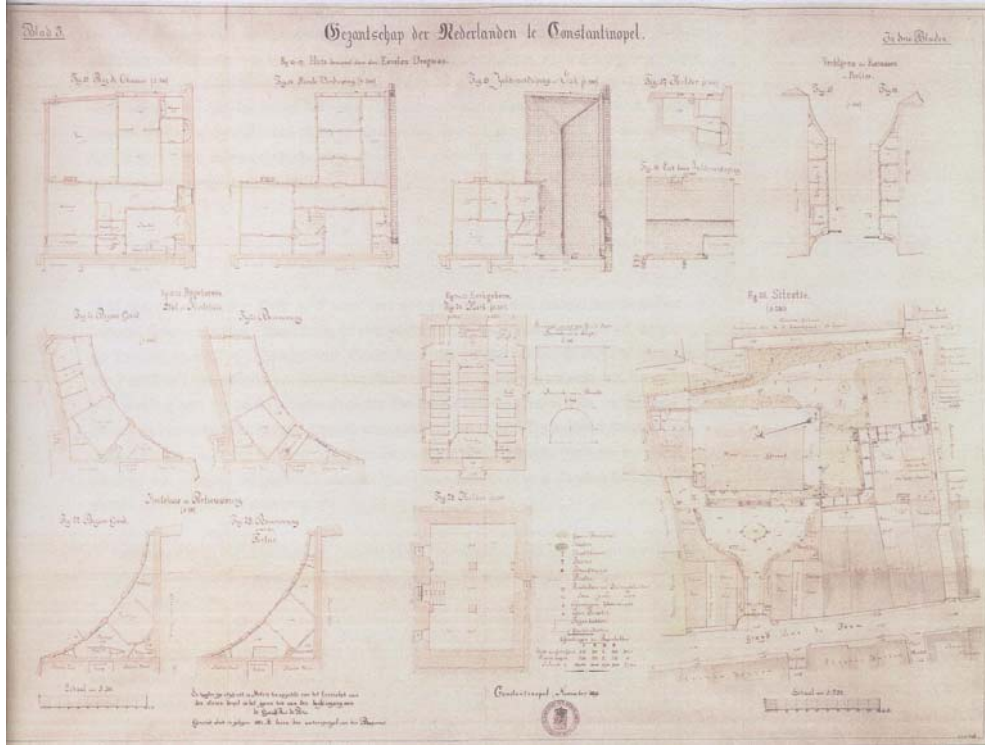
B.5. 1891 yılında Hollanda Sarayı-Kançılırya, bekçi ve kapıcı evlerinin plan şemaları(Marlies Hoenkamp-Mazgon, a.g.e., s. 117)

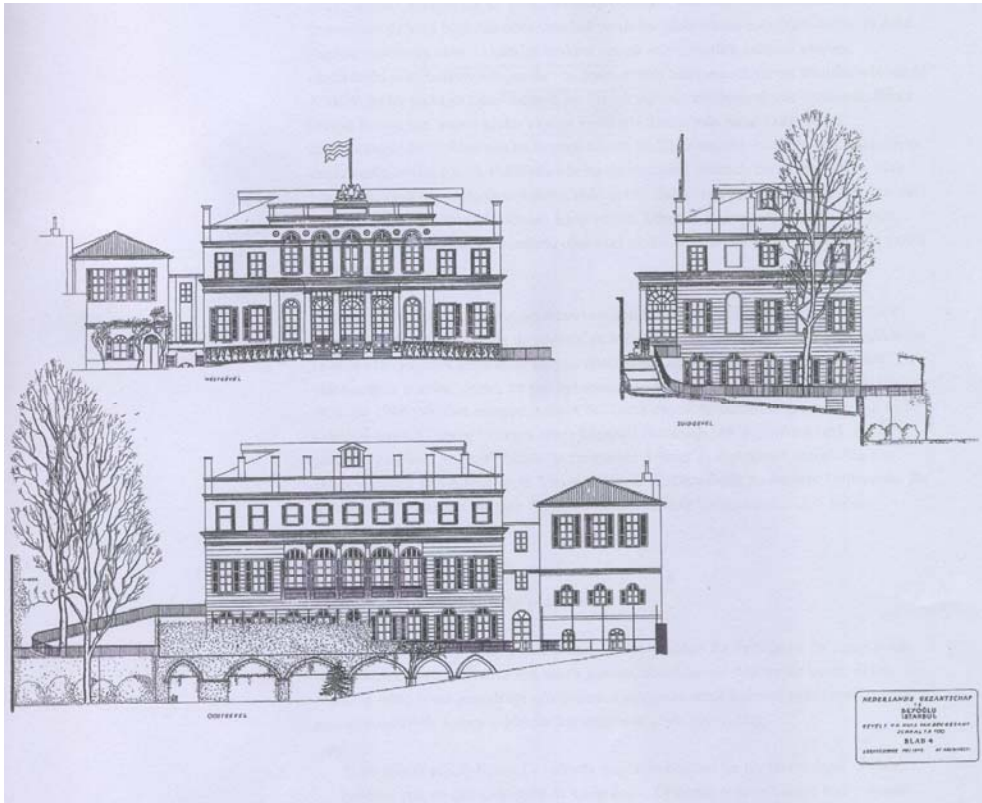
B.6. 1891 yılında Hollanda Sarayı-Kançılırya, bekçi ve kapıcı evlerinin kesitleri
(Marlies Hoenkamp-Mazgon, a.g.e., s. 118)

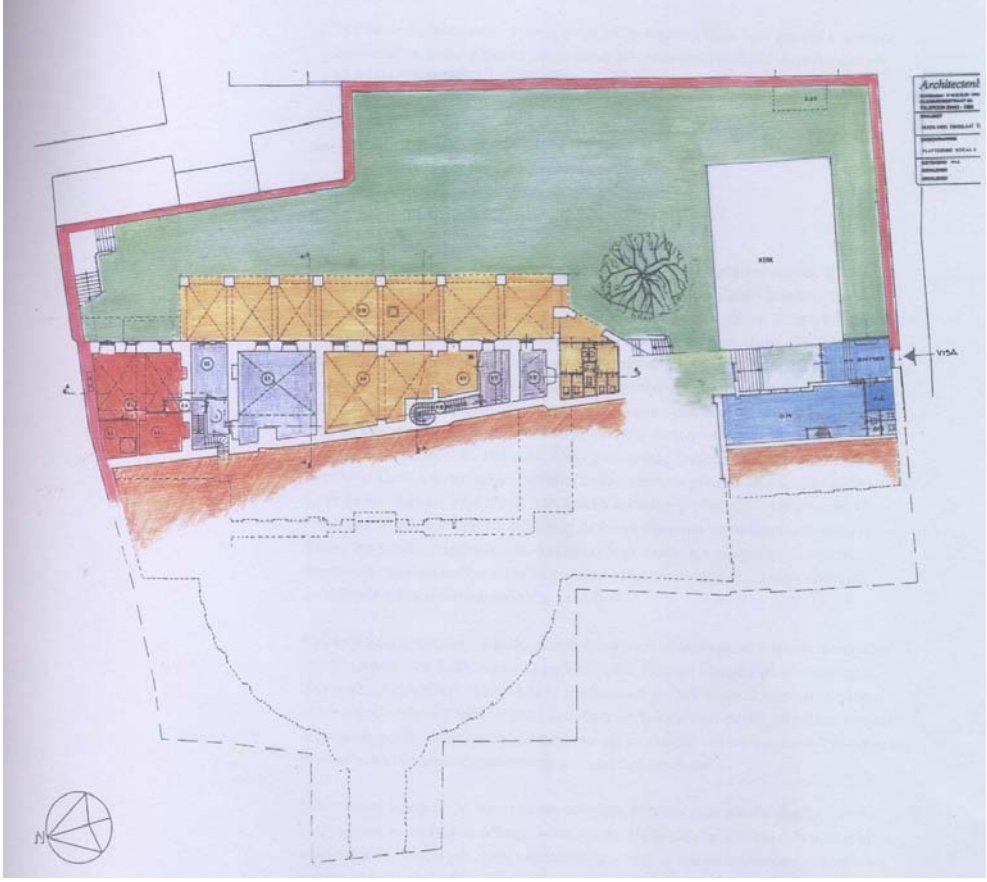
B.7. 1891 yılında Hollanda Sarayı-Kançılırya, bekçi ve kapıcı evlerinin detayları ve vaziyet planı (Marlies Hoenkamp-Mazgon, a.g.e., s. 119)

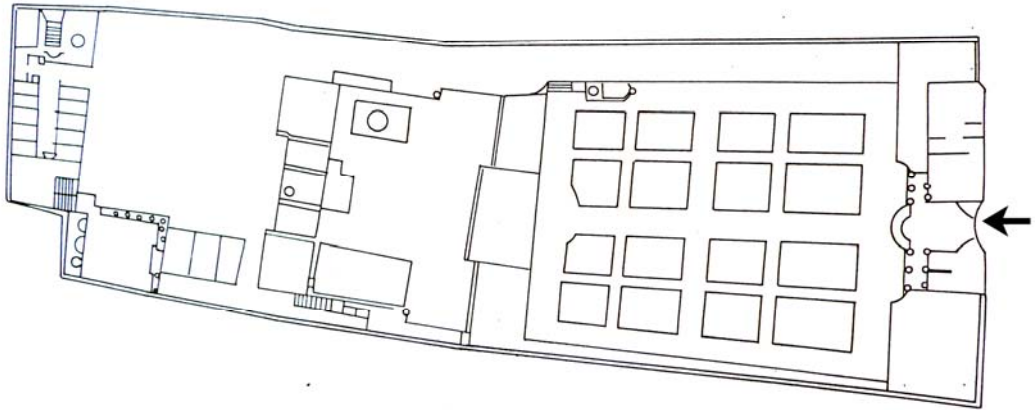
B.8. Hollanda Sarayı Elçilik Konutu Cepheleri-1949 (Marlies Hoenkamp-Mazgon, a.g.e., s. 130)

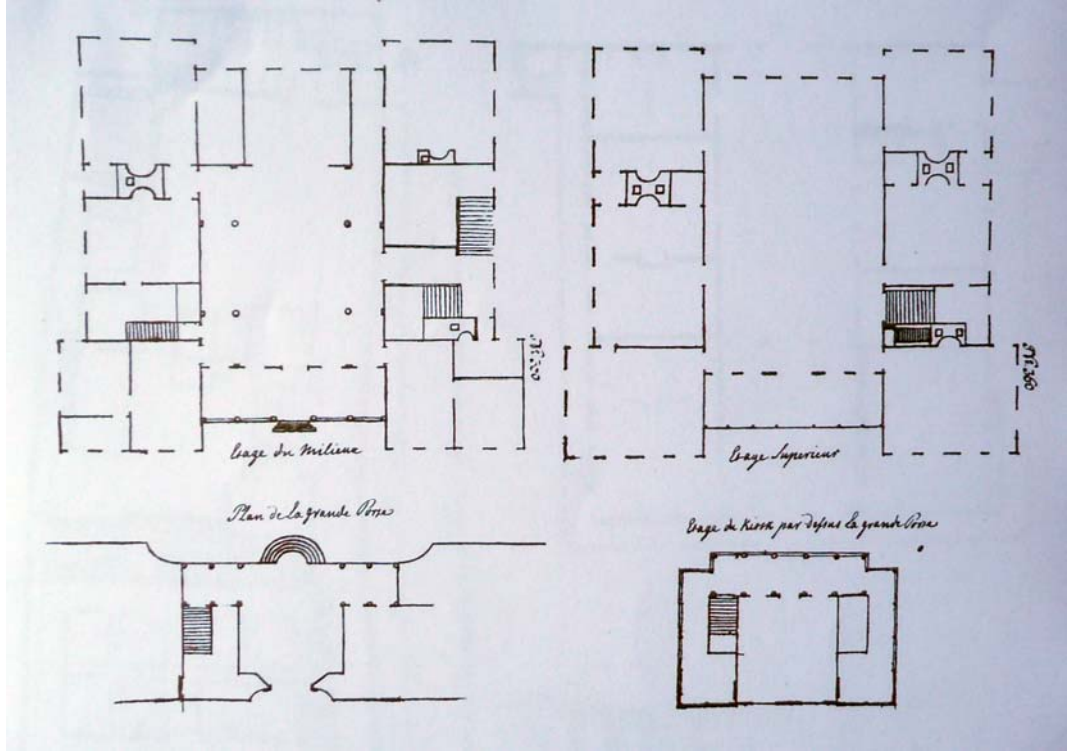
B.9. Van de Rijt Mimarlık Bürosu tarafından hazırlanan plan 2000-2002.
(Marlies Hoenkamp-Mazgon, a.g.e., s. 138)

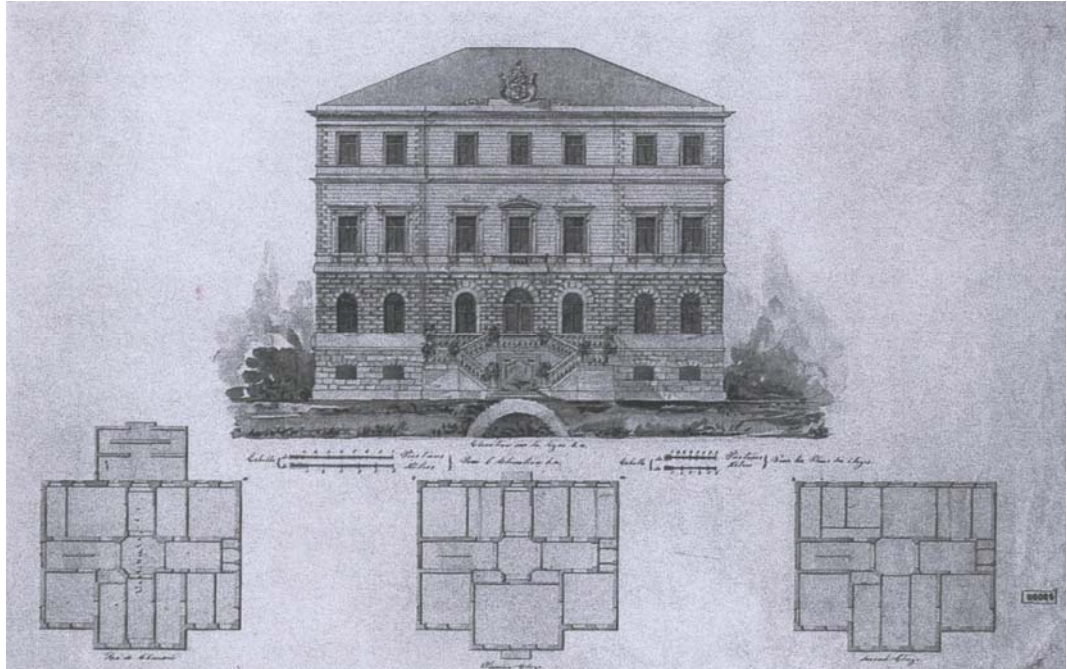
B.10. Celsing tarafından çizilen İsveç Sarayı vaziyet planı-1757
(Zergün Altıntaş, a.g.e., levha 79)

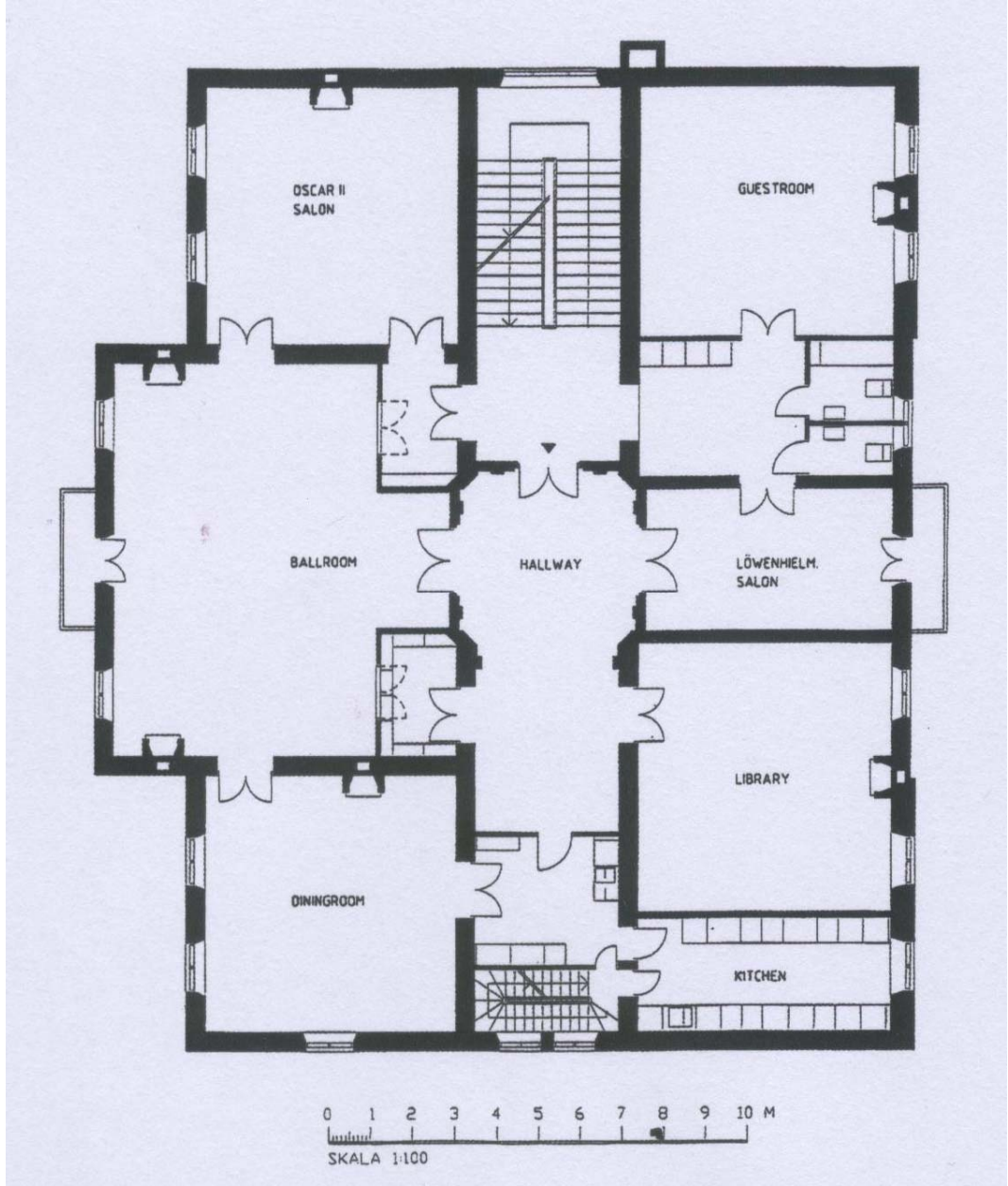
B.11. Eski saray planları-18. yy. (S. H. Eldem, İstanbul Anıları,a.g.e., s. 312.)

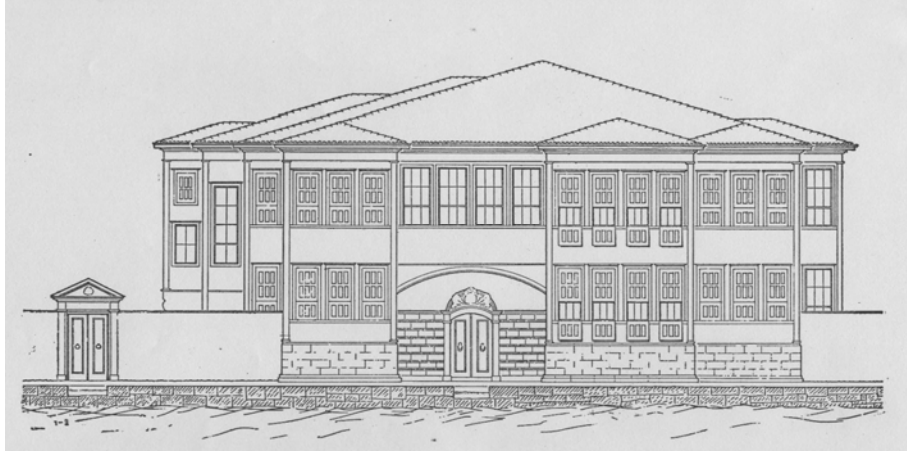
B.12. Pulgher tarafından çizilen İsveç Sarayı Projesi-1869
(Sture Theolin, a.g.e., s. 127)

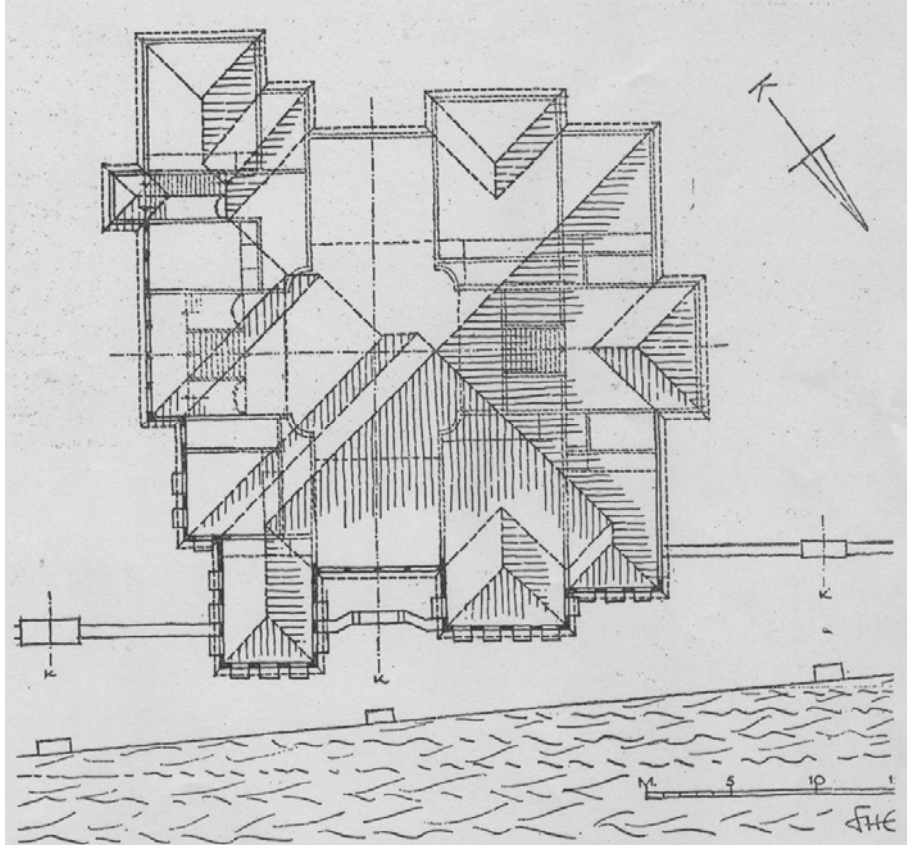
B.13. Yeni İsveç Sarayı zemin kat planı (Sture Theolin, a.g.e., s. 130)

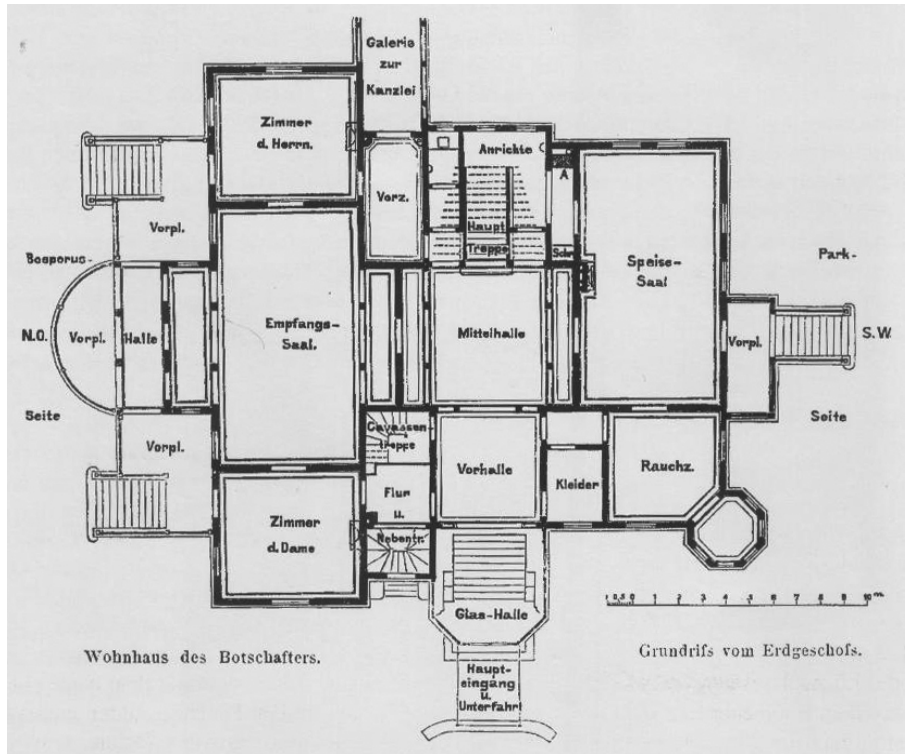
B.14. Tarabya Kasrı deniz cephesi restitüsyonu
(S. H. Eldem, Köşkler-Kasırlar II, s. 415)

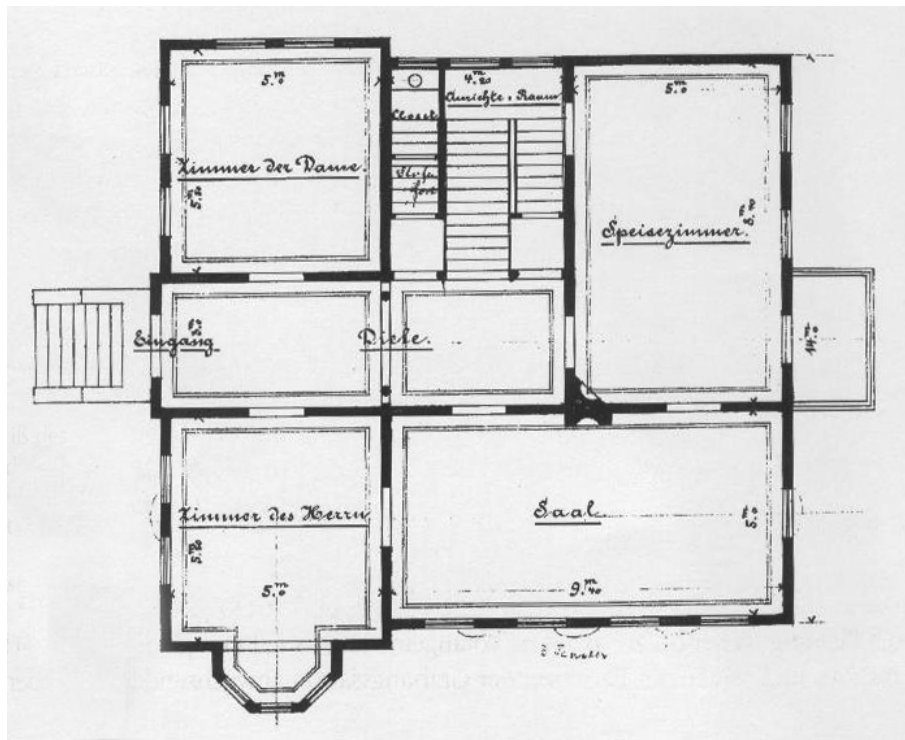
B.15. Tarabya Kasrı plan restitüsyonu (S. H. Eldem, Köşkler-Kasırlar II, s. 414)

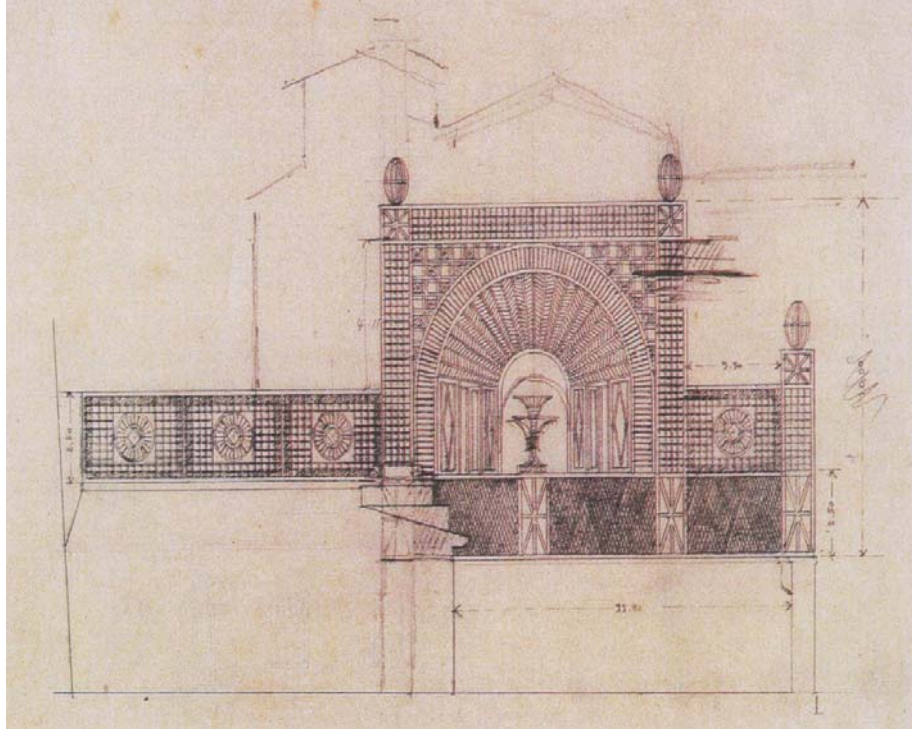
B.16. Büyükelçi konutu zemin kat planı (M. Bachmann, a.g.e., s. 59)

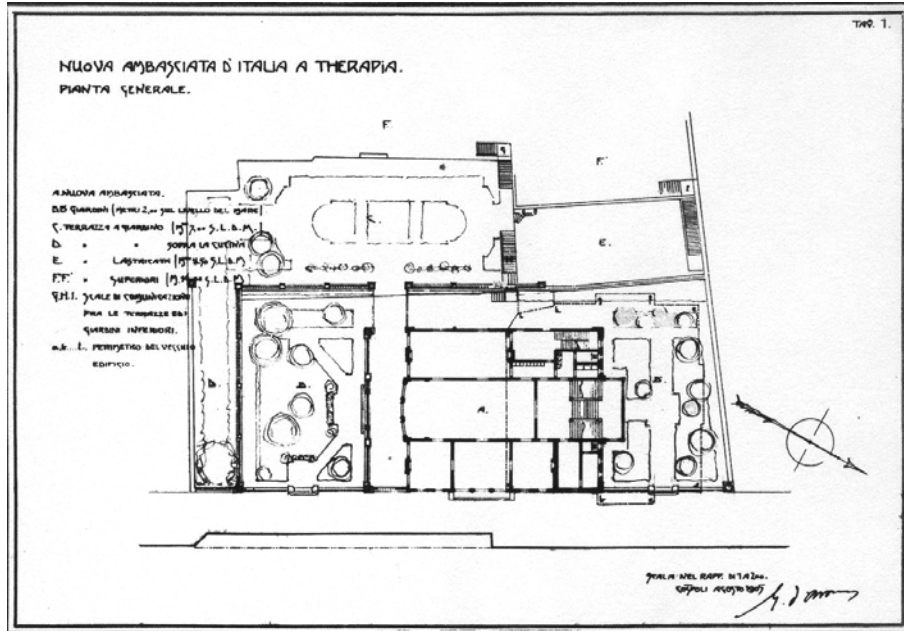
B.17. Büyükelçi danışmanı konutu zemin kat planı (M. Bachmann, a.g.e., s.51)

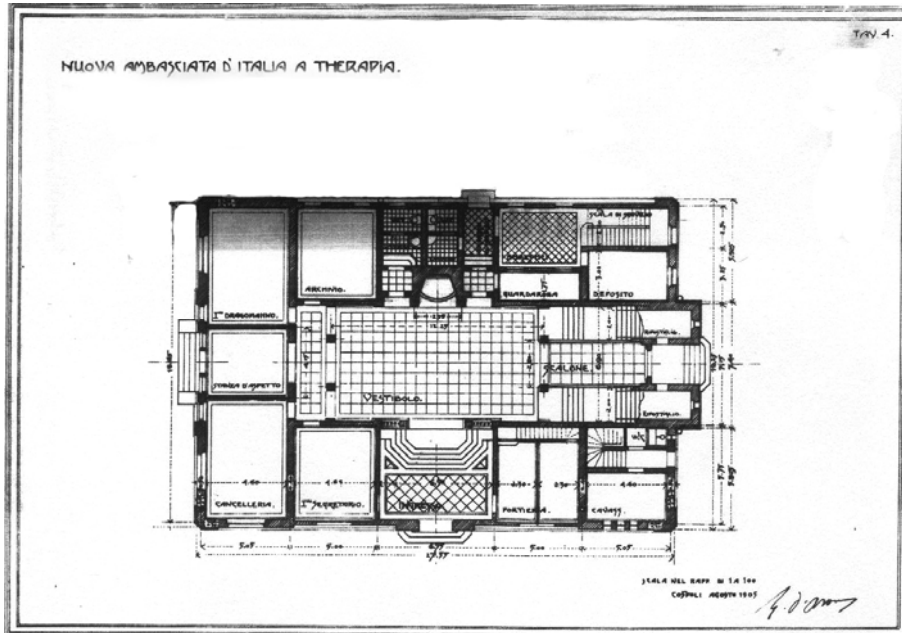
B.18. Raimondo D'Aronco'nun tasarladığı Vlasari evi'ne yaslanmış ahşap kafes
(Diana Barillari, Ezio Godoli, a.g.e., sayfa 119)

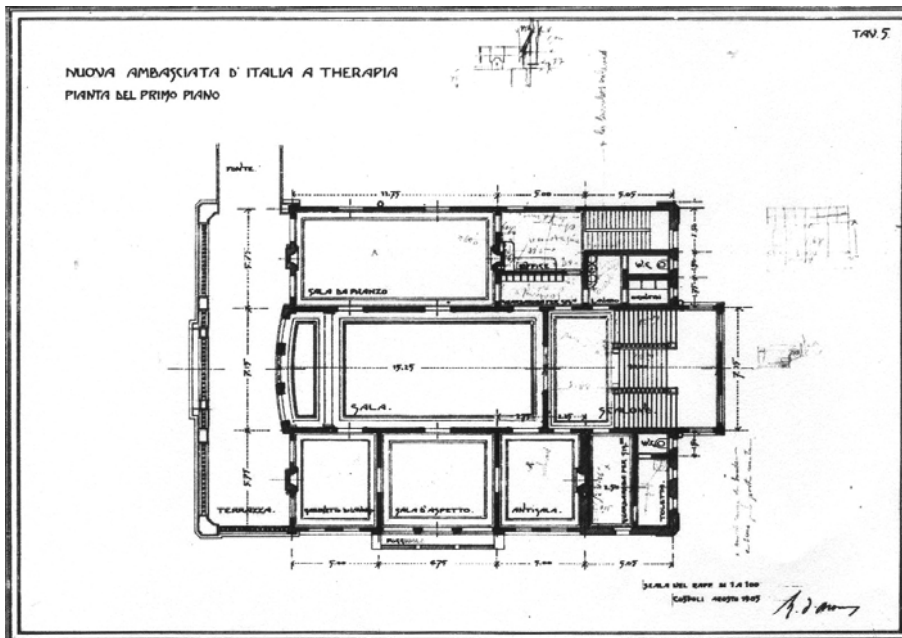
B.19 İtalyan Büyükelçiliği genel plan-1905
(Suna ve İnan Kırac Vakfı, a.g.e. sayfa 272)

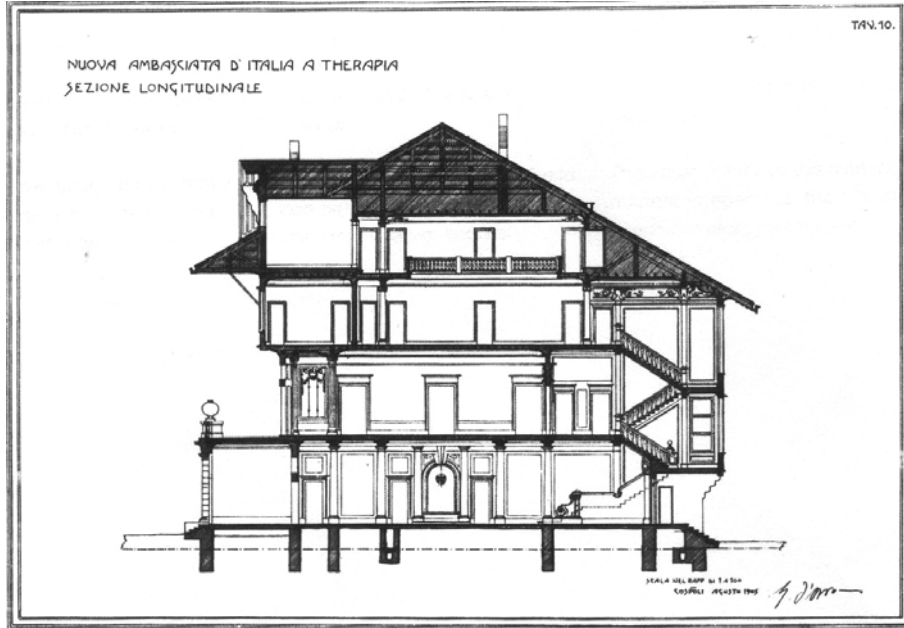
B.20. İtalyan Büyükelçiliği zemin kat planı-1905
(Suna ve İnan Kıraç Vakfı, a.g.e. sayfa 278)

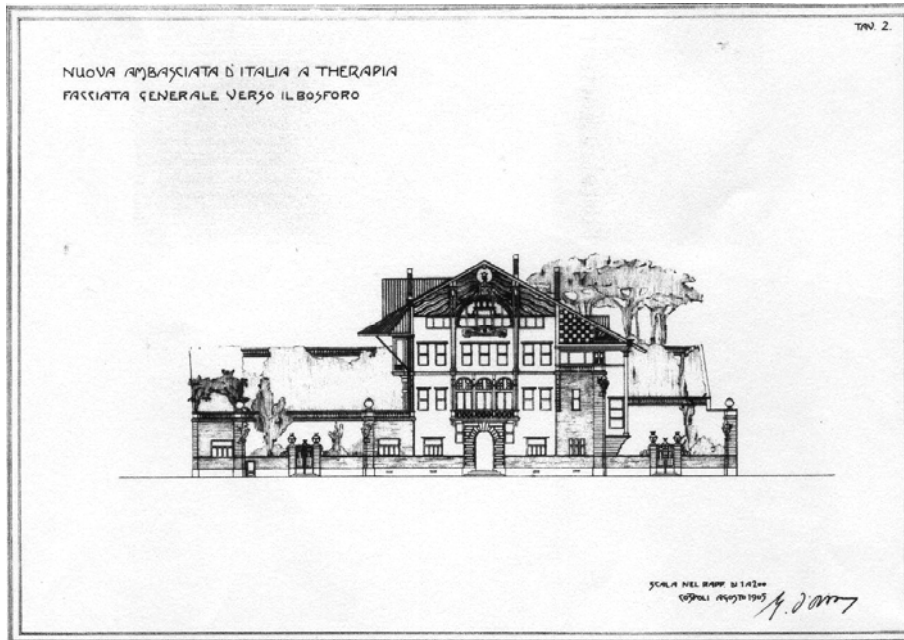
B.21. İtalyan Büyükelçiliği 1. kat planı-1905
(Suna ve İnan Kıraç Vakfı, a.g.e. sayfa 280)

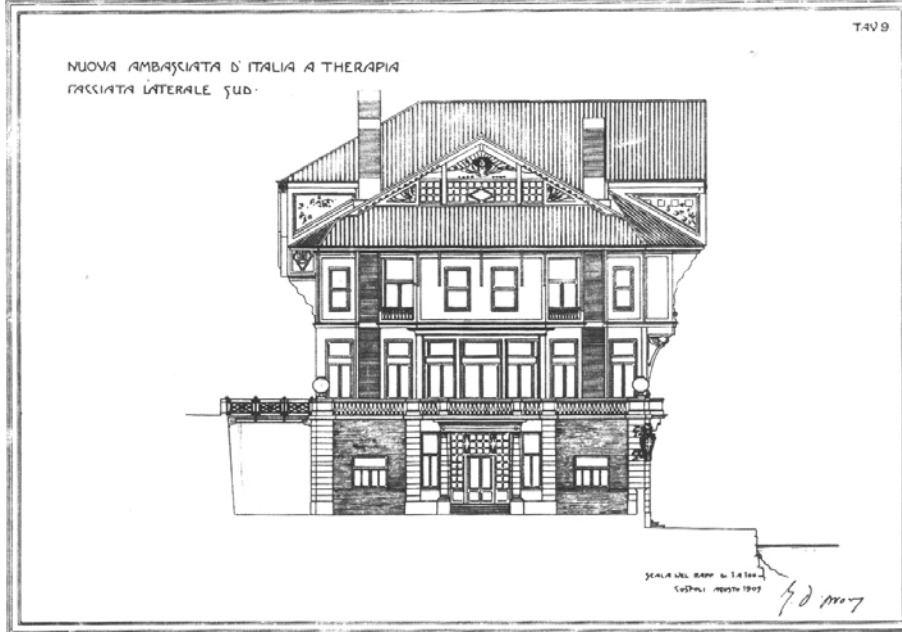
B.22. talyan Büyükelçiliği kesit-1905
(Suna ve İnan Kırac Vakfı, a.g.e. sayfa 284)

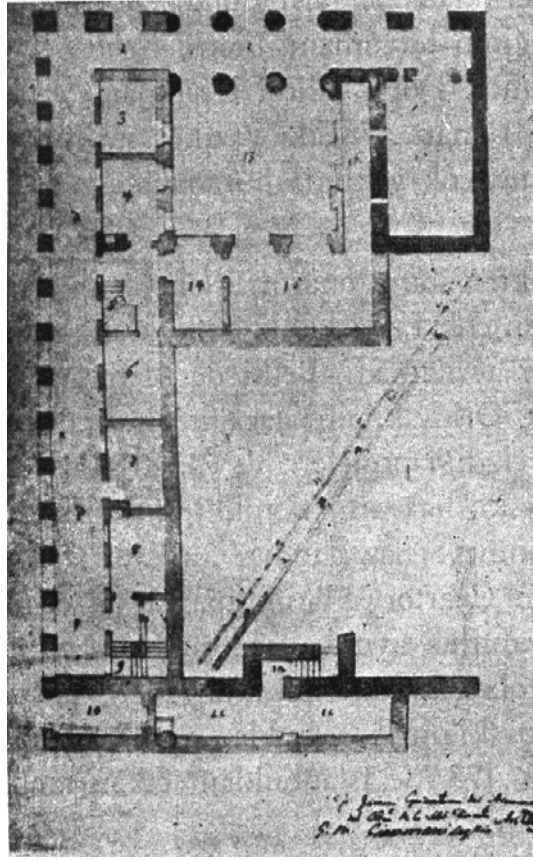
B.23. İtalyan Büyükelçiliği deniz cephesi-1905
(Suna ve İnan Kırac Vakfı, a.g.e. sayfa 276)

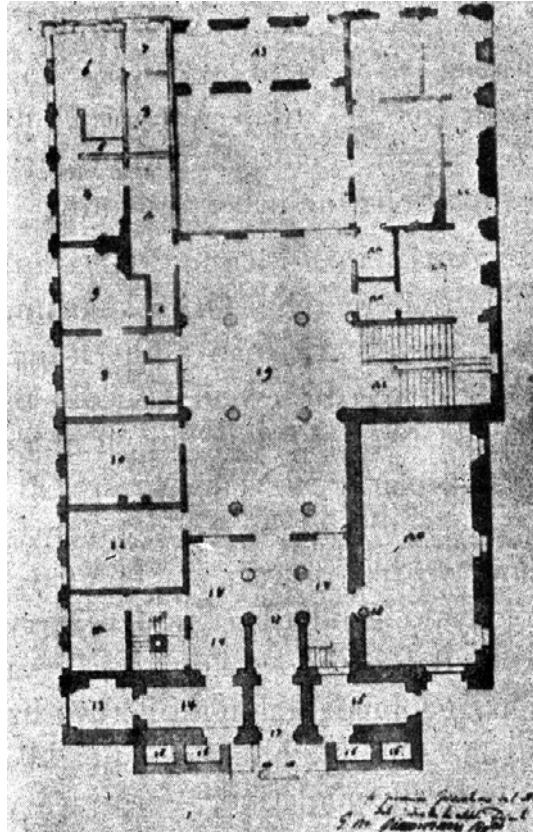
B.24. İtalyan Büyükelçiliği güney cephesi-1905
(Suna ve İnan Kırac Vakfı, a.g.e. sayfa 282)

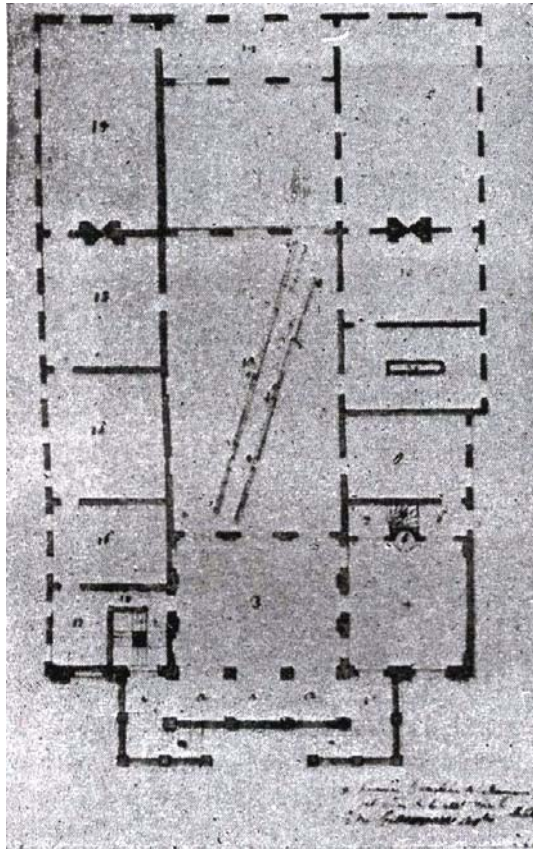
B.25. Venedik Sarayı bodrum kat planı-1781 (J. Reychman, a.g.e., s. 19)

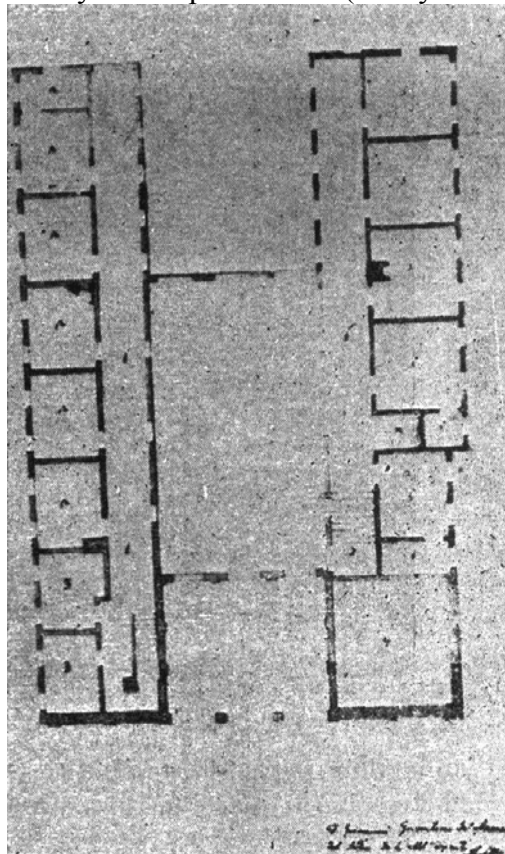
B.26. Venedik Sarayı zemin kat planı-1781 (J. Reychman, a.g.e., s. 19)

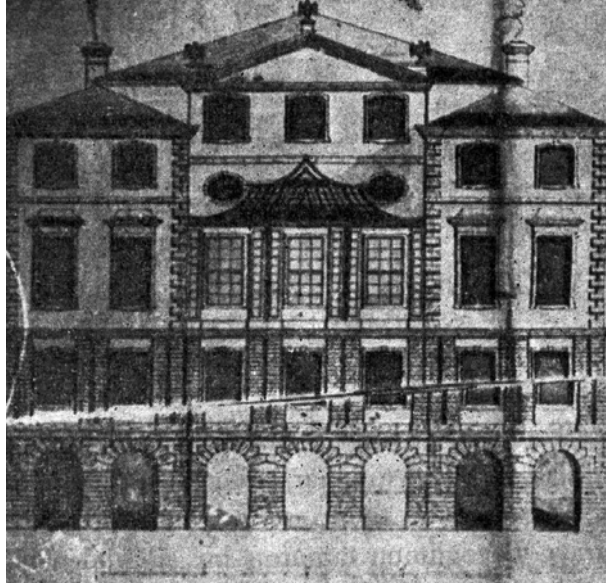
B.27. Venedik Sarayı 1. kat planı-1781(J. Reychman, a.g.e., s. 21)

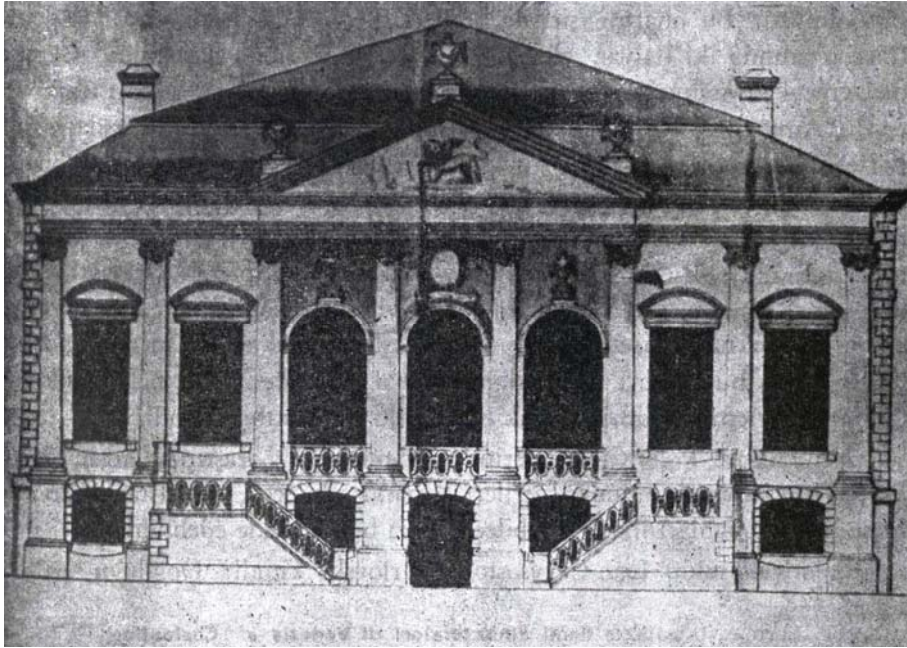
B.28. Venedik Sarayı 2. kat planı-1781 (J. Reychman, a.g.e., s. 21)

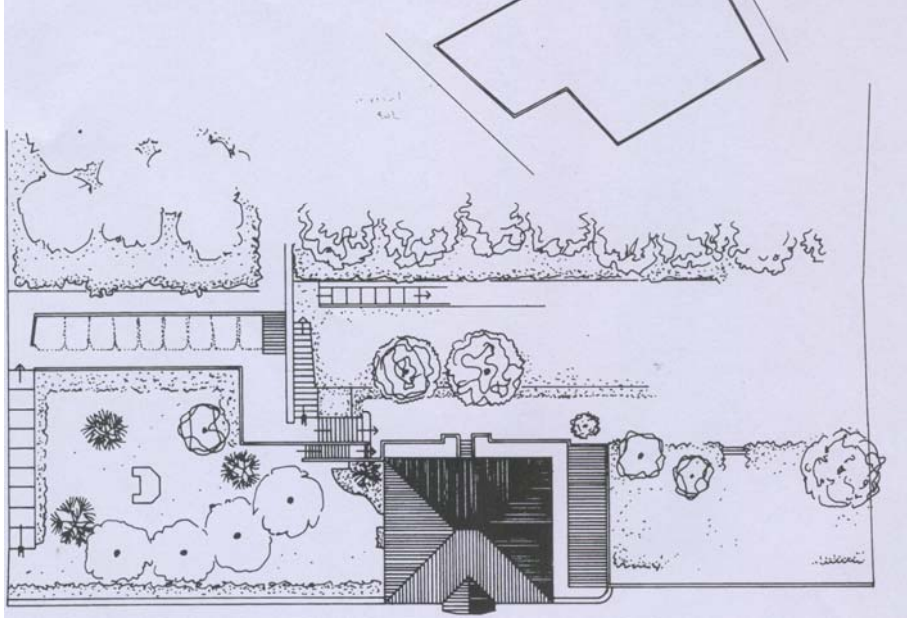
B.29. Venedik Sarayı güney cephesi-1781 (J. Reychman, a.g.e., s. 16)

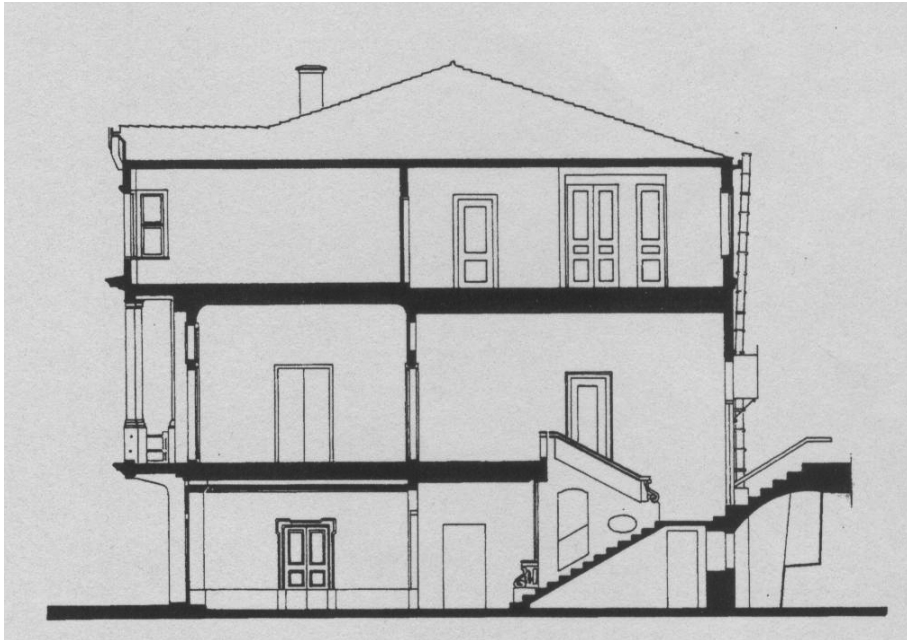
B.30. Venedik Sarayı kuzey cephesi- 1781 (J. Reychman, a.g.e., s. 16)

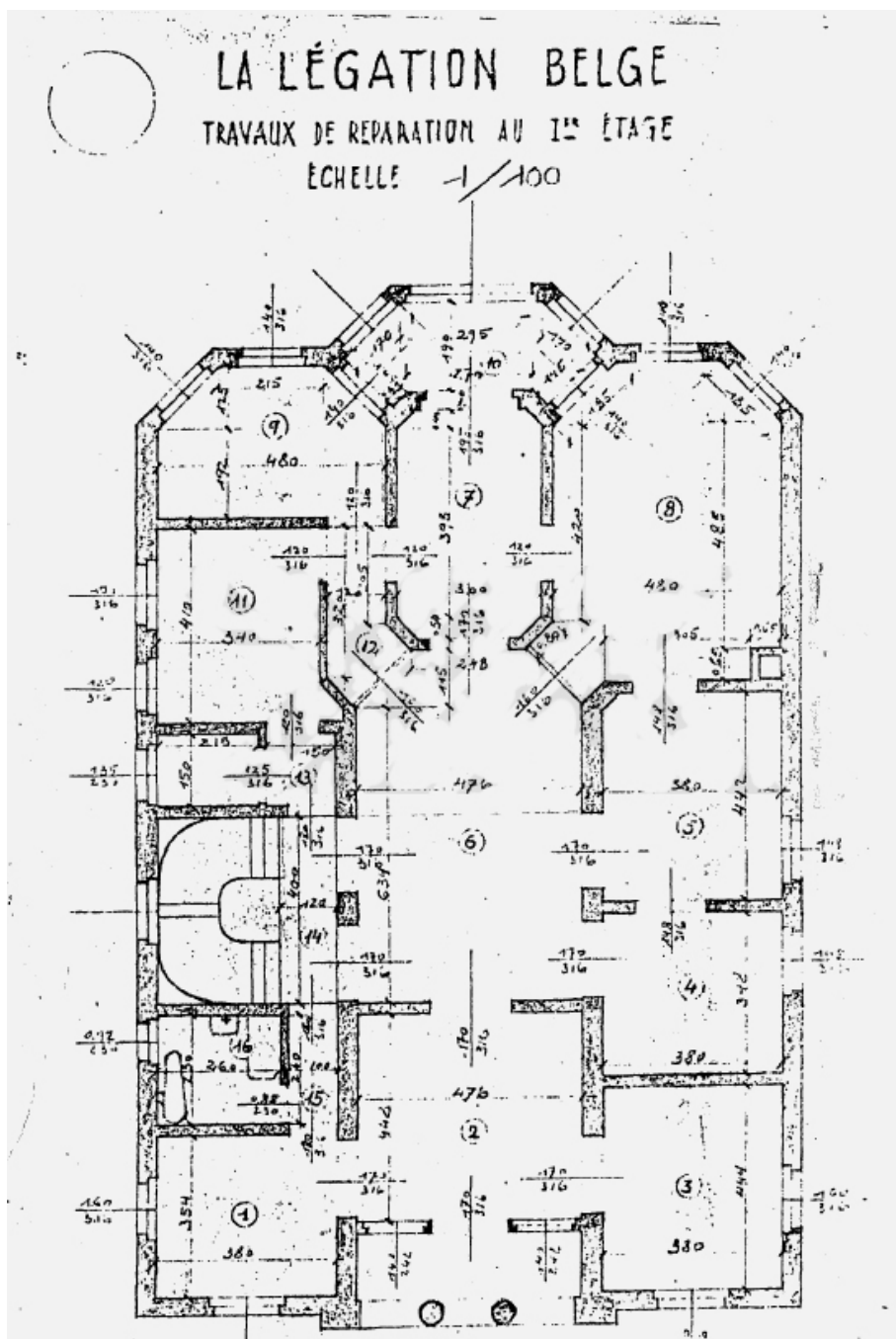
B.31. Rusya Konsolosluğu yazlık binası vaziyet planı (O. Erdenen, a.g.e., s. 495)

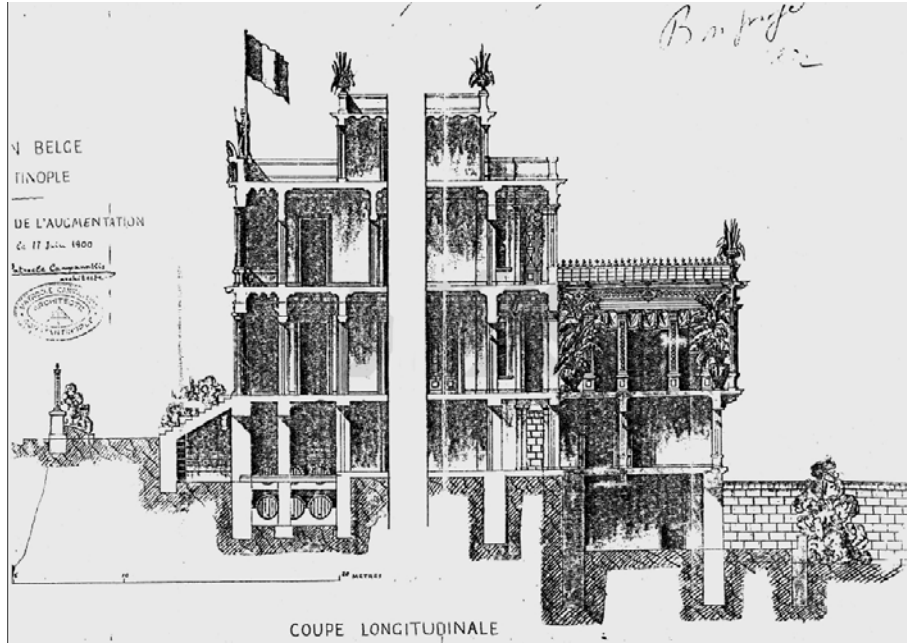
B.32. Rusya Konsolosluğu yazlık binası kesiti (O. Erdenen, a.g.e., s. 495)

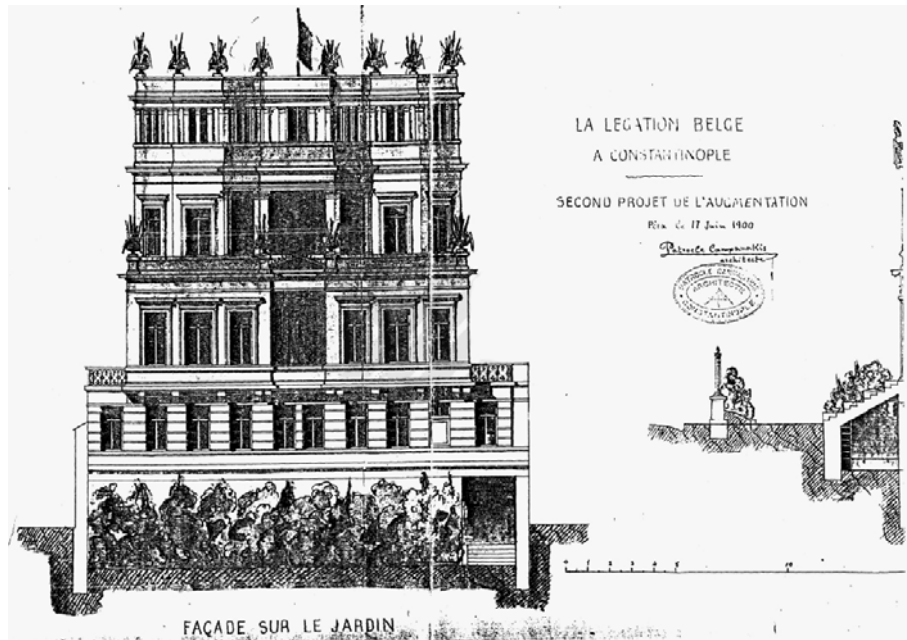
B.33. Belçika Konsolosluğu kat planı-1900 (C. Kuhar, a.g.e., ek D)

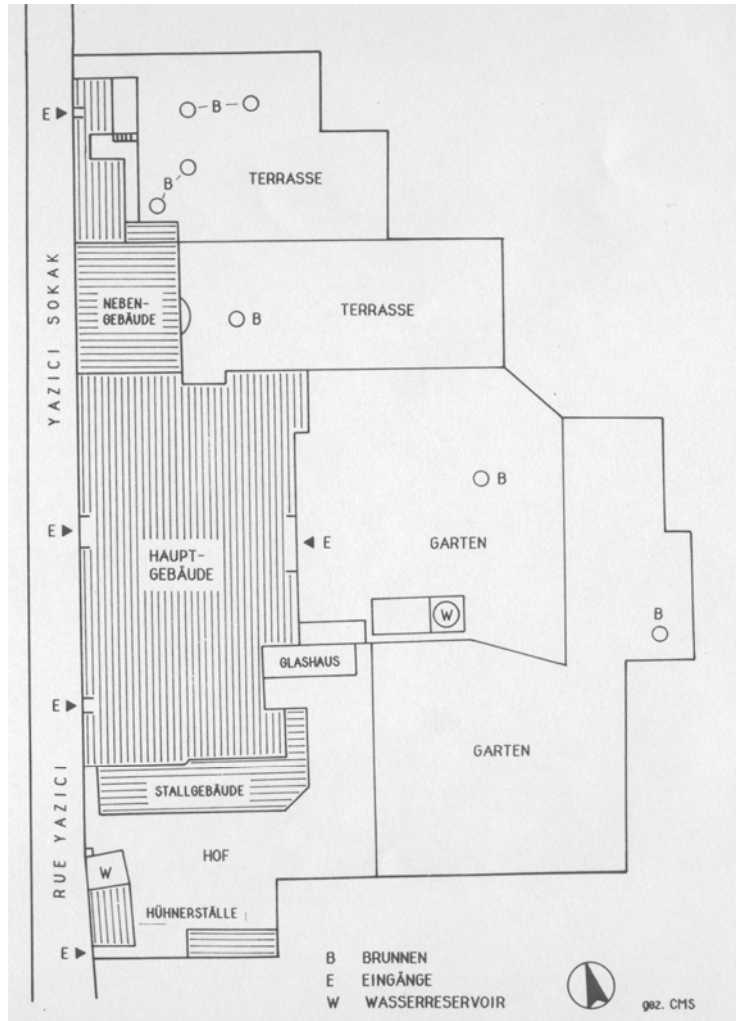
B.34. Belçika Konsolosluğu kesit-1900 (C. Kuhar, a.g.e., ek E)

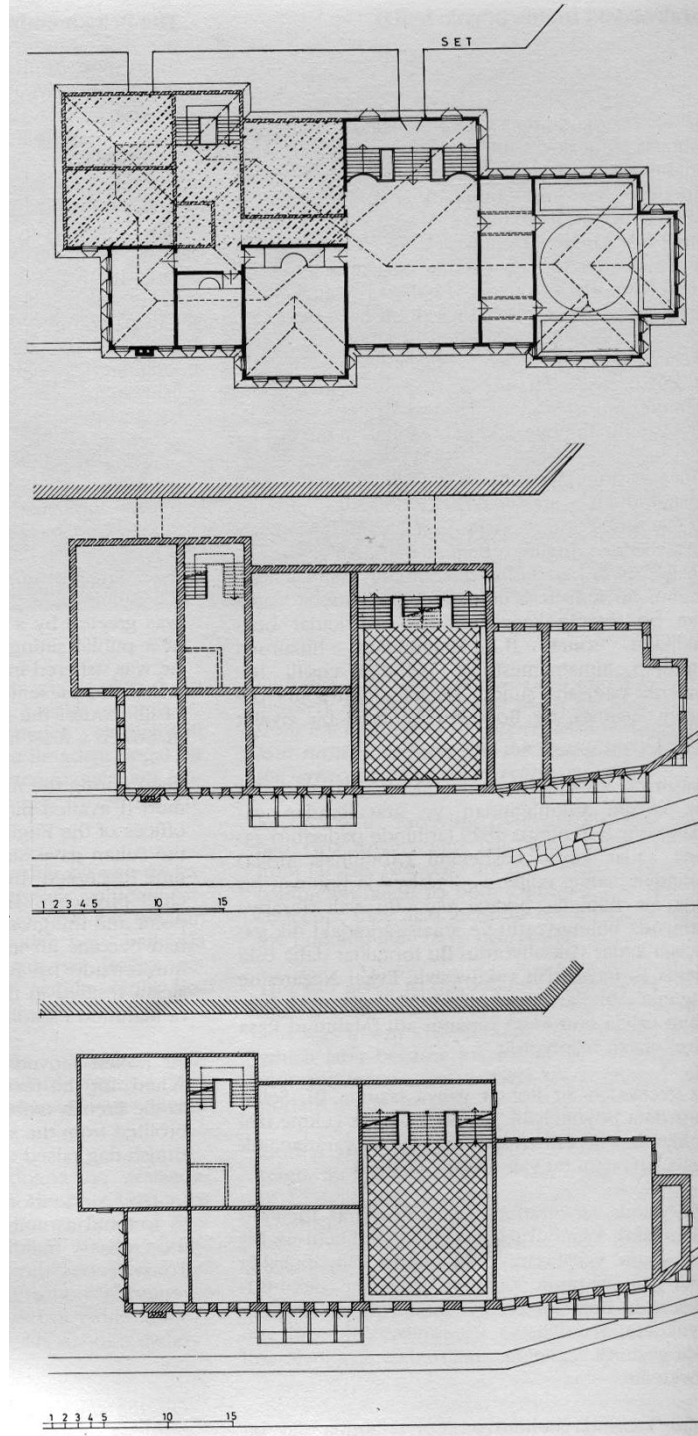
B.35. Belçika Konsolosluğu cephe-1900 (C. Kuhar, a.g.e., ek E)

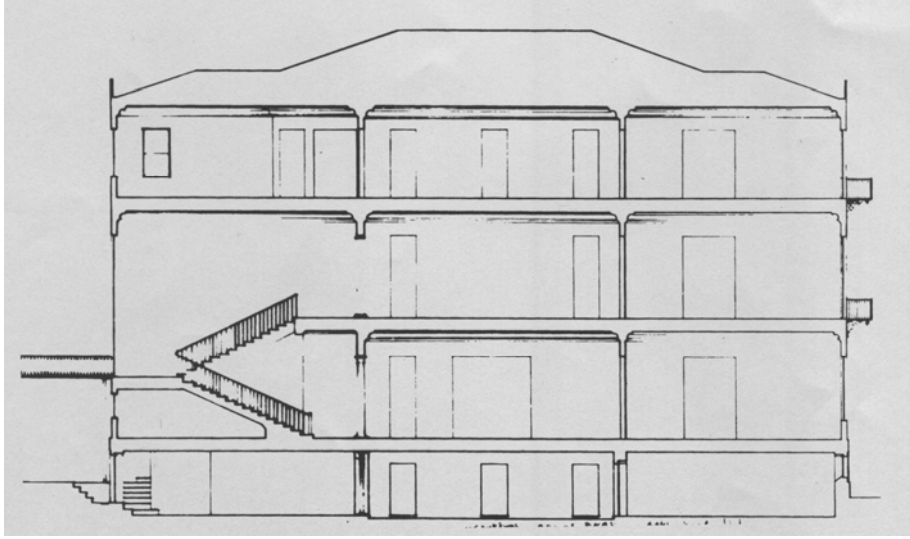
B.36. Prusya Elçiliği planı (C. Meyer, a.g.e., s.82)

B.37. Fransız Sefareti kat planları (S. H. Eldem, a.g.e., s. 305)

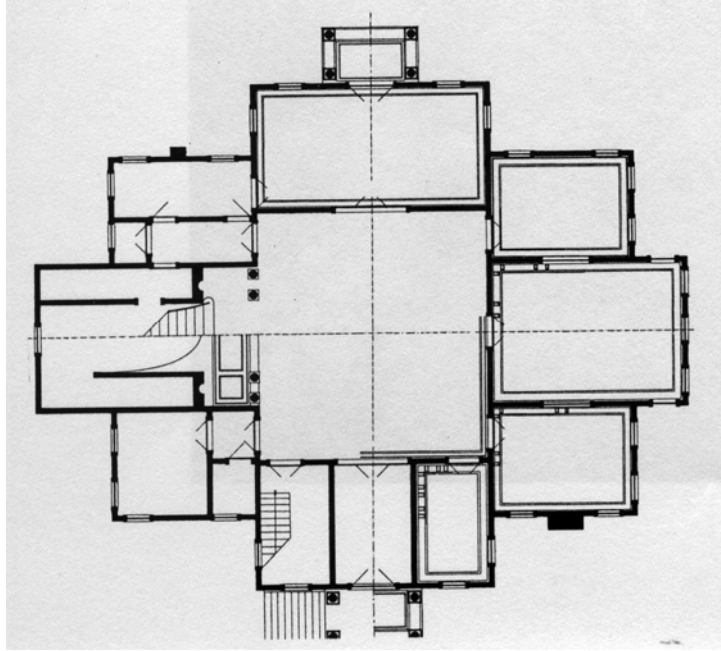
B.38. Polonya Elçiliği kesiti (O. Erdenen, a.g.e., s. 544)

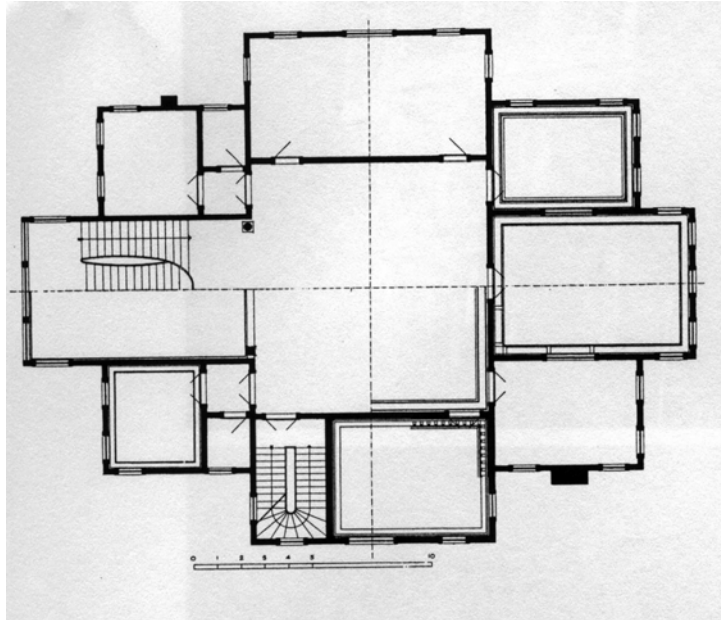
B.39. Polonya Elçiliği deniz cephesi (O. Erdenen, a.g.e., s. 544)

B.40. Polonya Elçiliği zemin kat planı (S. H. Eldem, a.g.e., s. 272)

B.41. Polonya Elçiliği üst kat planı (S. H. Eldem, a.g.e., s. 272)

ÖZGEÇMİŞ

04.10.1979'da Nişantaşı, İstanbul'da doğdu. İlk öğrenimini Erenköy Zihnipaşa İlkokulu'nda 1990 yılında, orta ve lise öğrenimini Kadıköy Kız Lisesi'nde 1996 yılında tamamladı. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü'nden 2004 yılında mezun oldu. Restorasyon alanında faaliyet gösteren çeşitli firmalarda çalıştı. 2007 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Restorasyon Ana Bilim Dalı, Yenileme Koruma Programına başladı. Halen restorasyon alanında faaliyet gösteren özel bir şirkette çalışmaktadır.